

નવાદ - ચિત્રોદા

www.yogprakashan.com

પં. ચંદ્રશોખરવિજયા

જે ન લખતાં, જે લખાઈ ગયું; લેખકના છદ્યના
પટ ઉપર; છપાઈ ગયું, અંતર્તલમાં;
તે નવપદ ભગવંતનું શરણ
આપતું પુરુતક...

નવપદ - ચિહ્નાત

www.yugpradhan.com

પં. ચંદ્રશોખરવિજયજી

૨૬૩

પ્રકાશક:- કગલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ
૨૭૭૭, નિશાપોળ
શીલીંદ્ર રોડ,
અમદાવાદ-૧

ગૂણ્ય રૂ.: 30-00

www.yugpradhan.com

મુદ્રક :- સુપર ઇમેજશૉર્ટીંગ સેન્ટર
૨૨, શ્રીપાત્ર ઇન્ડ. ઓર્ટેટ,
ચિંચોળી ફાટક રોડ,
માલાડ (વેરટ), મુંબઈ-૫૪.
ક્ષેત્ર : ૯૮ ૮૩ / ૯૫ ૩૫ ૮૭

- : વંદણો : -

જ્યાયવિશારદ, જ્યાયાચાર્ય, ગુજરાતના મહાન જ્યોતિર્ધર
 ચર્ચાવતીલઘપ્રસાદ, સિદ્ધદ્વિ, ધર્મર્ણનિષ્ણાત,
 જ્યાય, ત્યાકરણ, સાહિત્ય, અલંકાર, છન્દ, તત્ત્વજ્ઞાન,
 કથા, આચારોપદેશ, અદ્યાત્મ, યોગ આદિ વિભિન્ન,
 વિધયો ઉપર સંખ્યાબંધ ગ્રન્થો એનાર, અદ્ભૂત વ્યક્તિત્વશાલી
 પૂજ્યપાદ પ્રાતઃરમરણીય

ઉપાદયાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજના

ચરણ કમલગામ વંદળા.
www.yugpradhan.com

: જન્મ :	: રમૃતિ-દિવસ :	: રવર્ગવાસ :
કનોડા (ગુજરાત)	માગસર સુદ-૧૧	ડાલોઈ (ગુજરાત)

- : સૌજન્ય :-

- ઉપા. શ્રી યશોવિજયજી સંસ્કાર સદન - નવસારી
- ઉપા. શ્રી યશોવિજયજી જૈન સેવા સદન - ડાલોઈ
- ઉપા. શ્રી યશોવિજયજી સંસ્કાર સદન - માલેગામ

ઠે: કલા-પ્રકાશ/ટીલક રોડ,
 મુ. માલેગામ (મહારાષ્ટ્ર) પિન : ४२३ २०३

અનુક્રમણી

નંબર

ખંડ ૧:	
ભૂગિદા	
૧ ભાવાનક સંસાર	૨
દુઃખપ્રતીકાર સુખ	૩
અર્વચછ: અસર્વ: વિનાશી ભોગસુખ	૪
અસાંયોગિક સુખની અનુભૂતિ; આ સંસારમાં	૫
ઇ અપમાનોને વેઠતો બિચારો લુપ	૬
ત્રણ ભ્રમણાથી ભ્રમણ	૭
૨ આત્મ કંપે દૂટકદ્વારો	૮
કેવા કેવા? કેટલા બધા મોક્ષો ગયા? હું કેમ નહિ?	૯
શું મારે મોક્ષો જરૂરું ન હતું ?	૧૨
૩ આરાધના અને વિરાધના	૧૪
ધર્મથી જ મોક્ષ: પાપથી જ સંસાર	૧૫
આરાધનાઓ કહે છે	૧૫
વિરાધક ભાવોની કાતીલતા	૧૬
આરાધનાઓએ પણ ઘર્ઘું આપ્યું તો છે જ	૧૬
કરણ: ઉપકરણ: અન્તા:કરણ	૧૮
ને લુપન શૈલિ વર્ણે વર્તમાન સંઘર્ષ	૨૦
૪ આરાધકભાવ અને વિરાધકભાવ	૨૫
ભાવમળની અલ્પતા કાળબળો જ મળો	૨૫
ભાવથી જ ભાવ હણાય	૨૬
આરાધકભાવ એટલે આજ્ઞા બહુમાન	૨૭
જ્યોત જવાળા બને તો ?	૨૮
વિરાધકભાવ એટલે નિષ્ઠુર પરિણાતિ	૨૯
વિરાધક ભાવ તોડી પાડ્યો તો કેવા બચી ગયા?	૨૯
વિરાધક ભાવ લુપતો રાખ્યો તો કેવા હેરાન થઈ ગયા?	૨૯
ઇ પદાર્થોની વિરાધના કદી કરશો નહિ.	૩૦
આજ્ઞા બહુમાનથી શું શું મળવા લાગે?	૩૨
ખંડ ૨:	
સિદ્ધચક્યાન્તરસ્વરૂપ	
૫ સિદ્ધચક્યાન્તર - સ્વરૂપ	૩૪
આવશ્યક અને અનિવાર્ય	૩૪
નવપદો:ત્રણ વિભાગમાં	૩૪
વણોનું રહણ	૩૪
અરિહંત પદ અને સિદ્ધપદ	૩૪
ગુરૂત્વાની ત્રણ પદો	૩૫
★ નવપદોમાં કયાંક બેરીએ: કોકને બેસાડીએ	૩૮

★ સમયગુર્દર્શનપદ અને સાધુપદ	૩૮
★ સાધુ થવાને લાયક હોણા?	૩૯
★ ઉલ્લાસથી દીક્ષા લેવામાં જ ઘણો ફ્લાયદો	૩૯
★ નિમિત્તોની ભયાનકતા	૪૦
★ ગેટ વે ઓછ નવપદ	૪૦
★ સંસાર, સાર પણ કેમ નહિ ?	૪૧
★ ભક્તિ:જ્ઞાન:શૌર્ય:શુદ્ધિના છેલ્લા ચાર પદો	૪૨
★ પૂર્ણ અને શૂન્ય પાંચ પરમેર્ખાઓ	૪૨

ખંડ ૩: નવપદદર્શન

ક દૈવતત્ત્વ અરિહંતપદ	૪૫
૧. વિરાધકભાવ: રવાર્થભાવ	૪૫
૨. આરાધકભાવ: પરાર્થભાવ	૪૬
૩. અરિહંત રવરૂપ	૪૩
૪. અરિહંત શરણાગતિ	૫૪
૫. અરિહંતના શરણાગત ભક્તિજ્ઞનો	૭૧
ગ સિદ્ધપદ	૭૮
૧. વિરાધકભાવ: દેહભાવ	૭૮
૨. આરાધકભાવ: દેહાદ્યાસત્યાગ	૮૯
૩. સિદ્ધરવરૂપ	૯૪
૪-૫) સિદ્ધ શરણાગતિ અને સિદ્ધ ભગવંતના ભક્તિજ્ઞનો	૯૦૧
૮ ગુરુપદ આચાર્યપદ	૯૦૪
૧) વિરાધકભાવ- અનાચારભાવ	૯૧૪
૨) આરાધકભાવ- સદાચારભાવ	૯૧૫
૩) આચાર્ય- રવરૂપ	૯૨૦
૪-૫) આચાર્ય પદની શરણાગતિ અને તે પદના ભક્તિજ્ઞનો	૯૨૫
૯ ઉપાદ્યાયપદ	૯૨૯
૧) વિરાધકભાવ - અજ્ઞાનભાવ	૯૨૯
૨) આરાધકભાવ- જ્ઞાનભાવ	૯૩૩
૩) ઉપાદ્યાય- રવરૂપ	૯૩૩
૪-૫) ઉપાદ્યાય પદની શરણાગતિ અને તેગના ભક્તિજ્ઞનો	૯૩૪
૧૦) સાધુપદ	૯૩૫
૧) વિરાધકભાવ- અસહિષ્ણુતાદિ	૯૩૬
૨) આરાધકભાવ- સહિષ્ણુતાદિ	૯૩૬
૩) સાધુ- રવરૂપ	૯૪૨
૪-૫) સાધુપદના આરાધકો અને શરણાગતો	૯૪૮

ધર્મખંડ

૧૧ સમયગુર્દીનપદ	૧૫૪
પૂર્ણગુર્દીન તે સમયગુર્દીન	૧૬૧
ત્રણ પદાર્થોનું સમયગુર્દીન	૧૬૨
જગદ્ગુર્દીન	૧૬૩
શરણાગતિ તે સમયગુર્દીન	૧૭૨
જિનવચન શ્રેષ્ઠાન તે સમયગુર્દીન	૧૭૩
ભક્તિચતુર્ભવ એ સમયગુર્દીન	૧૭૪
પાપધિક્કાર: રાગવિરાગ એ સમયગુર્દીન	૧૭૫
જગરણ અને આ-ચિત્તપાત એ સમયગુર્દીન	૧૭૭
સગડિતિની ધર્મ-જ્યોત જવાળા બને	૧૭૮
આદર: કદર એ સમયગુર્દીન	૧૭૮
ત્રણ વાંદરા	૧૭૯
વંદન તે નવપદશ્રી૧૮ સમયગુર્દીનને	૧૮૦
સુખે અલીનતાટિ એ સમયગુર્દીન	૧૮૧
૧૨ સમયગ્નાન પદ	૧૮૮
સમયગ્ન એટલે વિશિષ્ટ	૧૮૮
કૃટપદ્ધીથી તે સમુદ્ધ મપાતો હશે?	૧૯૦
મોહનીય કર્મના હાસ વિનાના ઝાનાટિ નકામા.	૧૯૧
ઝાની શ્વારોચ્ચર્છવાસમાં	૧૯૩
ઝાની એટલે રચાલાઈ	૧૯૪
ઉપમિતિમાં સદબુદ્ધિનો મહિમા	૧૯૫
અજૈનોગાં સમયગ્નાનની ઝલક	૧૯૭
રણત્રયી ઉપર થતાં હુમલાઓ	૧૯૮
ઓકર્સીજન ઉપર લુધી પાઠશાળાઓ	૧૯૯
૧૩ સમયજ્ઞારિતપદ	૨૦૦
વિવિધ પ્રકારના ચારિત્ર	૨૦૦
તારકો પણ સંસાર ત્યાગે: દીક્ષા લે	૨૦૨
સહુ દીક્ષાના માર્ગે	૨૦૩
સૂક્ષ્મગની તાકાત એ જ ચારિત્ર	૨૦૩
મહાન્ ચારિત્રધરો ઉપર પણ પાંચ હુગલા !	૨૦૭
૧૪) સમયજ્ઞતપ-પદ	૨૧૮
બાહ્ય અને અભ્યતર તપ	૨૧૮
અનશનના બાહ્ય દ્વારાદાઓ	૨૧૯
શરીર જ મોટો શત્રુ	૨૨૦
તપ શા માટે? કેવો તપ કરવો ?	૨૨૦
આંબિલની મહાનતા	૨૨૨
મોક્ષની શોર્ટકટ: તપ	૨૨૩
બાર તપમાં લુધન-વિકાસના આઠ પગણીઓ	૨૨૩

લેખકીય

વીતેલા મુનિલુપનના ઓગણાચાલીસ વર્ષમાં અનેક વખત સિદ્ધચક-ભગવંતને અનુલક્ષીને તેના નવ પદો ઉપર શાશ્વતી ઓળીના સમયમાં પ્રવચનો કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે. છેલ્ટે વિ.સ. ૨૦૪૫ની ચૈત્રી ઓળી સુરતમાં કરી. સનાતન હોલમાં પ્રવચનો થયા. ખૂબ સુંદર ભાવો સિદ્ધચક-ભગવંત વિષે જાણ્યા. ઘણો નવો ક્ષયોપશમ- સદગુરુની હૃપાથી થયો. પછી મારાથી ન રહેવાયું. તપોવન આવીને તરત જ સંકલન કરીને આ પુસ્તક મેં પરચીસ દિવસમાં લખ્યુ. લખતાં લખતાં એ લખાતું ગયું છે; મારા હૃદય-પટ ઉપર; આ લખાણની મારી ઉપર ઘેરી અસરો થઈ છે. નવપદમાં કયાંક પ્રવેશ પામવાની મને જ તાલાવેલી જગી છે. એનો અ-પ્રવેશ મને તરફડાવી રહ્યો છે.

વિશ્વવલ્સલ જિનશાસનને મેં અનેક રવરૂપે વિચાર્યું છે. એગાં હવે મને એનું જે રવરૂપ દેખાયા કરે છે તે રવરૂપ શાસન છે.

જિનશાસન એટલે રવરૂપશાસન. જિન એટલે આપણા પોતાના આત્માનું રવરૂપ. ભગવાન જિનનું રવરૂપ એટલે આપણો પોતાનો જ આત્મા. ભગવાન જિનનું શાસન આપણી ઉપર ચલાવીને આપણા રવરૂપને આપણો શોધવાનું છે; જેવાનું છે; માણવાનું છે.

ભગવાન જિનેશ્વરરદેવ આપણી ઉપર તેમનું નિશ્ચયાત્મક અને વ્યવહારાત્મક શાસન ચલાવીને જે આપણા રવરૂપને પ્રગટ કરતા હોય અને પછી તે રવરૂપનું જ આપણી ઉપર શાસન થઈ જતું હોય તો જિનશાસન એ જ રવરૂપશાસન એમ કહેવામાં કશું ખોટું જાણાતું નથી. એટલે હવે એ વાત નકદી થઈ ગઈ કે જિનશાસનને તે જ જૈન પાભ્યો કહેવાય કે જૈન જે ને 'રવરૂપ' શોધવાની અને શોદ્યા પછી જેયા કરવાની તથા પછી તેને સદા માણવાની તાલાવેલી જગી હોય.

જ્યારે આતું 'રવરૂપ' પ્રગટશે; ત્યારે તેનું જ શાસન 'રવ' ઉપર ચાલવા લાગશે ત્યારે જ તે જૈન હૃતકૃત્ય બની શકશે.

માનવભાવ કે મુનિલુપન પામીને આપણો એક જ કામ કરવાનું છે. ખોવાએલા (રવરૂપ) ને ખોળવા માટે આપણો ખોવાઈ જઈએ. પર પદાર્થોની પ્રીતિમાંથી તદ્દીન બહાર નીકળી જઈએ. આમ થશે તો જ 'રવરૂપ' જડશે. જેવાશે; અને સદા માટે મણાશે. જિન શાસન દ્વારા રવરૂપશાસનને પામવા માટેની માર્ગર-કી નવપદદર્શન છે; નવપદનું ચિન્તન-મનન છે; નવપદનું નિર્દિદ્યાસન છે.

પઠેલા નવપદ આપણાગાં સંકાન્ત થાય. પછી આપણો નવપદમાં જઈ જેઠીએ. નવપદના આવા અભેદ-મિલનથી જે પાપ-શુદ્ધ અને પુણ્ય-વૃદ્ધિ થશે તે જ આપણને અને આખા જગતને દુઃખોથી, પાપોથી છોડાવી શકશે.

હા. છોડાવી શકશે તો તે જ છોડાવી શકશે; કદાચ કાળ 'ફેવર' નહિ કરતો હોય; નિયતિને તે મંજૂર નહિ હોય; સામી વ્યક્તિઓમાં પાત્રતા નહિ હોય તો બીજી તો હજર ઉપાયો કરીએ તો ય નકામા છે. તેઓમાં; છૂટવાની અને છોડાવવાની એકે ય તાકાત નથી.

જે કોઈ પુણ્યત્માનું સત્ય રહ્યું રહ્યાયું થતું હોય; જે તેનું તન-મનનું રવારથ્ય સુંદર જણાતું હોય તો તેવા પ્રત્યેક આત્માએ નવપદમય બનવા તરફ અન્યારથી જ ડગ માંડવું જેઠાએ. બીજા કંદ્બ મારવાનું બંધ કરી દેવું જેઠાએ.

જેમ, જેના ઘરના આંગણો જ આંબળા ઊગ્યા છે તેને રક્ત-વૃદ્ધિ પામવા માટે જીને કોઈ પ્રયત્ન કરવાની જરૂર નથી. તેમ જે મહા ભાગ્યશાળી જૈનોને -જૈન મુનિઓને નવપદ ભગવાન મળ્યા છે તેમણે કોઈ પણ રથૂળ પરિબળોનો આશ્રય લઈને રૂપને કે સર્વને તારવાના પ્રયત્નો કરવાની કશી જરૂર નથી.

કેવી વાત્સલ્યમયી આ મા છે! તે કણે છે, "બેટા" મારી ગોદમાં આવીને બેસી જ. હું તારા હૈયામાં પેસી જઈશ. અથવા તું મને તારા હૈયે ધારણ કર. હું મારામાં તને સમાવી દઈશ.

મને ઝંખના જગી છે. નવપદમાં બેચવાની. કાંઈ નહિ તો છેવટે સાધુ-પદમાં બેસી જવાની. મારા જેવા લીતરના બિખારી માટે તો આ ચ ઘેબરીએં ખોજન છે. પણ ખબર નથી; આ પુણ્યહીન આત્માના એ અરમાન આ ભવગમાં પૂરા થશે કે નહિ! કાંઈ નહિ; તો છેવટે નવપદ ભગવાન પાસે રક્તાં આંખે એક જ પ્રાર્થના કરું છું કે મારી ઝંખના જ્યાં સુધી સાકાર ન થાય ત્યાં સુધી મને રક્તો અને તરફક્તો તો અવશ્ય રાખજે. એથી આવતા ભવે તો નકકી હું નવપદના પંચગ પદમાં બેસી જવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરીશ. અનંત ભવોના પરિભ્રગણ કરી ચૂકેલા મારા આત્મને એકાદ ભવનું મોકું થશે તો બહુ અફ્સોસ નહિ થાય. જે કે આ જ ભવગમાં, આજે જ, અત્યારે જ નવપદમાં સમાઈ જતું તો છે પરંતુ સત્ત્વહીન આત્મા માટે એ બધું કાંઈ થોકું જ શક્ય છે?...

www.yugpradhan.com

જેમના અંતરમાં આરાધકણાવ પ્રગટ થયો હોય તે પુણ્યવાન મહાત્માઓને માટે વિનગ્રપણે જણાવવું છે કે આ દિશામાં શીଘ્ર આગળ વધી જવાય તે માટે તમે સહુ આટલું જરૂર કરજો.

આત્મનો મળ - સહજમળ- થી મુક્ત કરજો. તીવ્ર પશ્ચાત્તાપ કરવા લ્લારા મનને દોષમુક્ત કરજો. (રાગ-દ્રેષ્ણની પરિણાતિઓને શાન્ત કરવા લ્લારા.) તનને રોગમુક્ત કરજો. (વધુમાં વધુ તપરાયાઓ કરવા લ્લારા; અને પ્રભાર્ય પાળવા લ્લારા) નિરતરંગ (રાગાદિ દોષોના જગરણ વિનાનું) મન એ જ આપણું જીવન-રૂપન બની રહો. તે રૂપનને સત્યરૂપે ઘરતી ઉપર અવતારવું હોય તો ઉપર જણાવ્યા મુજબ આત્મને અને તનને મળમુક્ત અને રોગમુક્ત કરવું પડશે. જિનાજ્ઞાવિરુદ્ધ કાંઈ પણ લખાયું હોય તો મિચળા મિ દુક્કડ માંગુ છું.

૧/૧૨/૮૦
૨૦૪૭ માગ. સુ. ૧૪ ચ
નવસારી

લિ.
ગુરુપાદપદ્મરેણ
પં. ચંદ્રશેખરવિજય

ખંડ: ૧

ભૂમિકા

अરिहाइं नवपयाइं ઝાઇત્તા હિયયકમલમજ્જાંમિ ।
www.yugpradhan.com
 સિરિસિદ્ધચક્રમાહ્યં તં કિંપિ જંપેમો ॥

હૃદયના કમલમાં અરિહંત આદિ નવપદોની રથાપના કરીને તેમનામાં
 તન્મય બનીને હું તે શ્રીસિદ્ધચક્ર ભગવંતનો કાંઈક મહિમા કહું છું.

ભયાનક સંસાર

અરેરે ! કેટલો બધો ભયાનક આ સંસાર છે ! રોગાદિથી-દુઃખમય છે, તેથી તો તે ભયંકર છે જ. હિસાદિ-પાપમય છે તેથી પણ તે ભયંકર છે જ. પરંતુ આ સંસાર સુખમય મહયો હોય તો ય ખૂબ ભયંકર છે.

નેશક; ધર્મ કરવાથી પુણ્ય બંધાય. એ પુણ્ય ઉદયમાં આવે ત્યારે જ સંસારમાં સુખ મળે. આમાં ધર્મ સારી વરતુ છે; પુણ્ય પણ કદાચ (પુણ્યાનુનંધી હોય તો)સારી વરતુ કઠી શકાય; પરંતુ તેનો ઉદય થવાથી જે ભોગસામગ્રી મળે તે તો મહાભયંકર જ છે. તેના સુખને તો સારું ન જ કહેવાય.

ધર્મ સારો તેથી તેનાથી ઉત્પજ્ઞ થતું ભોગસુખ સારું એવું સામજદાર માણસ કઢી ન કરે.

ચંદનનું કાષ્ટ હંડક આપે છે માટે તે સારું તેથી કાંઈ તેને બાળવાથી ઉત્પજ્ઞ થતી આગ થોડી જ સારી કહેવાય ? તે કાંઈ થોડી હંડક આપે ! તે તો દાડીને જ રહે.

ધનદાન સારું તેથી જે દાન કરાવી શકતી લક્ષ્મી પણ સારી કહેવાશે તો ક્યારેક હોક માણસ કહેશે કે લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરાવતી જ્ઞાનીતિને પણ સારી કહેવી પડશે.

કમળ સારું હોવાથી કાંઈ કાદવને સારો ન કહેવાય. ભલે તે કાદવમાંથી રુંદર કમળ પેદા થયું હોય.

એટલે જ ધર્મથી-પુણ્યથી- પ્રાપ્ત થતો સુખમય સંસાર પણ દુઃખમય સંસાર જેટલો જ ભયંકર છે.

ખરેખર તો દુઃખ કરતાં સુખ જ વધુ ભયંકર છે. દુઃખ એ વીણીનો ડંખ છે. તાત્કાલિક ચીસ પડાવી હે. પણ સુખ તો ઝેરી સાપનો ડંખ છે. કદાચ તેવી ચીસ જરાય ન પડાવે પણ જીવ જ લઈને જંપે.

આથી જ જ્ઞાનીઓએ દુઃખને લોઢાની છરી કઠી છે તો સુખને કાંઈ ગુટાબની માળા નથી કઠી. એને સોનાની છરી કઠી છે. છરી તો કોઈ પણ હોય; તે મારે જ.

ગહોપાદ્યાયલુએ અધ્યાત્મમસારમાં ત્રણ શ્લોકો ત્વારા સાનિત કરી આપ્યું છે કે પુણ્યકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત થતું સંસારસુખ એ પણ વરતુતઃ દુઃખ જ છે. દુઃખું પુણ્યભવં સુખમ् । એમણે કહું છે કે:-

- (૧) એ સુખને મેળવવા પૂર્વે; તેને રક્ષવા માટે અને તેને વધારવા માટે પુષ્કળ ચિન્તાઓ કરવી પડે છે; માથાકૂટો કરવી પડે છે. અને છતાં ય તેના રવાબાવમાં ચંચળતા છે; વિનાશિતા છે. એટલે તેનો વિયોગ થતાં અતિ ભારે આઘાતો અનુભવાવા પડે છે.
- (૨) સુખનો યોગ થતાં આણસગજુ માણસો પાપી જન્યા વિના રહેતા નથી અને વિયોગ થતાં પાગલ જેવા બની જય છે. આના કરતાં તો દુઃખ ઓછું ખરાબ

કહેવાય કેમકે તેનો ચોગ થતાં માણસ માત્ર દુઃખી થાય છે.(જટ પાપી બની જતો નથી.) અને તેનો વિયોગ થતાં તો આનંદિત બની જય છે.

- (3) વળી સુખના ભોગવટાની ક્ષણો દરમ્યાન પણ સુખની અનુભૂતિ કરતાં દુઃખની અનુભૂતિ વિશેષ હોય છે. એ જ વખતે એ સુખના ભોગવટાથી તૃપ્તિ થતી નથી અને પેટ વગેરે વધુ સુખ ભોગવટાની ના પાડે છે. એટલે અતૃપ્તિનું દુઃખ એ જ સુખની ક્ષણોમાં ચાલુ રહે છે અને એ વખતે પોતાથી પણ વધુ સુખ જેમને મળ્યું છે તે લોકોની પ્રત્યે ઈજ્યાનો ત્રાસ શરૂ થઈ જય છે. સુખના ભોગવટાની ક્ષણોમાં એ બીજું દુઃખ પેદા થાય છે. મનુષ્યો કરતાં દેવો પાસે ભૌતિક સુખસામગ્રી અત્યન્ત ચડીઆતી હોવા છતાં તમામ મિથ્યાદ્રષ્ટિ દેવો એ સુખોના ભોગવટાની ક્ષણોમાં ચ અતૃપ્તિ અને ઈજ્યાના બે દુઃખોથી સતત પીડાતા હોય છે.

દુઃખપ્રતિકાર સુખ

- (4) વળી સંસારનું ભોગસુખ એટલે બીજું કાંઈ જ નથી. અર્થાત્ એનું પોતાનું રૂપતન્ત્ર 'સુખ' રૂપે કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી. તમે દુઃખને ઘક્કો મારો : આવી પડેલા દુઃખનો ગગે તે રીતે અભાવ કરો. એનું જ નામ સાંસારિક સુખ.

આમ આ સુખ, એ દુઃખનો અભાવ છે. એ અભાવ રૂપરૂપ છે. આગાં ચ વળી કેવી કગાલ છે કે જેટલું આ સુખ તમારે વધુ અનુભવવું હોય તેટલું, પહેલાં તમારે દુઃખ વધુ પેદા કરવું પડે.

એક ડીગ્રી તાવનું દુઃખ પેદા થાય તો તે દૂર થવાથી જે મજા(સુખ) ન મળે તેવું અપૂર્વ સુખ છ ડીગ્રી- તાવ તે પણ ખાર-સા એકવીસ દિવસ સુધી- 'ટાયફ્ઝોઇટ'ના રૂપરૂપમાં તરે અનુભવો; અને ઉપચારથી તને ઘક્કો મારી દો તો બાવીસમાં દહાડે તાવ 'નોર્મલ' થઈ જતાં, પથારીમાંથી ઘણા દહાડે પહેલી જ વાર ઊઠીને લોબીમાં ધીમાં પગલે આંટા મારતા જે મજા આવે એ તો કોઈ 'ઓર' જ હોય.

સખત કબજુલાતનો ભયંકર ત્રાસ લાગટ ચાર દિવસ અનુભવ્યા બાદ, હરુડે લેવાથી, જે બેરદાર રીતે પેટ સાંદ્ર થઈ જય અને મળના ઢગલે ઢગલા નીકળી જઈને પેટ સાંદ્ર આવી જય એનો જે મરત (યોગીની સમાધિ જેવો) આનંદ આવે એવો આનંદ કાંઈ રોજ-રાખેતા મુજબ-પેટ સાંદ્ર આવતું રહે તેમાં તો ન જ આવે ને ?

દીકરો સદા ઘરે-આંખ સામે-રમતો જેવા મળે એનો આનંદ કેટલો ? અને એનું અપહરણ થાય. સાત દી ચારેકોર દોડધામ થાય. સહુના જીવ અદ્ભુત થઈ જય. પછી સદનસીને 'બાબતો' પ્રાપ્ત થાય એ વખતે જે આનંદ થાય એ તો અવર્ણનીય જ હોય ને ? અરે ! એવા વખતે તો સુખી માણસો, રૂપજનો અને રંગેરીજનોને આગતીને ભાઈ મોટી મરત પાર્ટીનું આયોજન કરે !

ધરમાં જ પડેલા લાખ રૂપીઆનો જે આનંદ છે એના કરતાં એની ચોરી થયા

બાદ પોલીસ તથા એંચ્યુ હજર પાછા મળ્યાનો આનંદ હમેશ વર્ણનાતીત હોય છે. આમ આ સંસારનું કોઈ પણ સુખ 'આભાવ' રવરૂપ છે. દુઃખને ઘક્કો મારવા રવરૂપ છે. જેટલું દુઃખ વધુ : તેટલું તેના ઘક્કાનું સુખ વધુ. એ એની પ્રાથમિક શરત છે. આથી જ જ્ઞાનીઓએ આવા સુખને, દુઃખપ્રતીકાર સુખ કહ્યું છે.

હોય ! આવા દુઃખના ઘક્કા રવરૂપ સુખથી જે સંસાર સુખમય બનતો હોય તો તેને શું કરવાનો ! વરતુતાઃ તો એ દુઃખમય જ છે.

અર્સ્તાર્થઃઅસર્વઃવિનાશી બોગસુખ ચાલો; હજ એક વાત કરો.

જીવને જે સુખ જોઈએ છે તે સુખ તો પુણ્યકર્મના ઉદ્દેશ્યથી ઉત્પન્ન થતું સુખ છે જ નાહિ. ચક્કવર્તી જીવ પણ તેવા સુખને પામી શકતો જ નથી. જીવને જે સુખ જોઈએ છે તે:-

- (૧) દુઃખના મિદ્ધચર વિનાનું જોઈએ છે.
- (૨) બધી જતનું જોઈએ છે.
- (૩) કદી જતું ન રહે તેટલું જોઈએ છે. આ ગ્રામમાંથી એકપણ શરતે ઊંઘાં સુખ કોઈપણ સંસારી જીવને હકીકતમાં તો બિલકુલ પરંપરા નથી.

ધારો કે આ સંસારમાં ધન, કુટુંબ, શરીર, સત્ત્વ વગેરે બધા મળીને દસ જતના સુખો છે.

શું એ દેશેક ધન વગેરેના સુખમાં તેની ચિન્તા, રક્ષા, વગેરેનું દુઃખ ભળેલું નથી?

નારીના સુખની સાથે જ નારીનો ખરાબ રવભાવ, રોગિષ્ટ શરીર, અણાધડપણું, દુઃશીલતા, વગેરે દુઃખો ભળેલા હોતા નથી?

શરીરના રવારદ્ધયના આનંદ સાથે શરીરના રોગોના દુઃખ મિશ્રિત થાલેલા નથી શું?

હવે કદાચ કોઈ પુણ્યવંતા જીવને નારીનું, શરીરનું, કે ધનનું એક, બે, કે અણ, ચાર એવા સુખ મળ્યા કે જેમા એક પણ દુઃખનું મિશ્રણ થયું નથી તો ય શું ? દસે ય સુખ તો તેને તેવા નાહિ જ મળ્યા હોય ને ? નારીના વિષયમાં તે બધી વાતે સુખી હોય તો ય તે શરીરની વાતમાં બધી વાતે સુખી નાહિ જ હોય. અથવા તેમાં ય બધી વાતે સુખી હશે તો ધંધાના વિષયમાં પૂરો સુખી નાહિ જ હોય.

હવે નવ સુખના વિષયમાં એ પૂરો સુખી હશે પણ જે એક સુખના વિષયમાં દુઃખી હશે તો એ દુઃખની તેના આગમાં નવે ય સુખોનું સુખ સળગીને સાક્ષ થઈ જશે.

રૂપાળો પતિ ! કરોડોની સંપત્તિ ! જબરદસ્ત બંગલો ! પાંચ મોટરો ! ખૂબ અનુકૂળ સાસુ-સસરા ! પણ અફ્ઝોઝ.... એ વઠુંનો ખોળો ભરાતો નથી. એને એક

પણ સંતાનની પ્રાપ્તિ થઈ નથી. લાખો ઉપાયો કરવા છતાં... આવી જીને પૂછો કે, “નેન ! તું ખૂબ સુખી ખરી કે નહિ ?”

કદાચ જે સંતાનોને બગલમાં ઊચ્કીને ભીખ માંગતી ભીખારણને બતાડીને તે કહેશે કે મને તો આ ભીખારણ વધુ સુખી જણાય છે કે જેને ‘મા’ બનવાનું મહાસુખ મળ્યું છે. ગારા તો બધા ય સુખ, વન્દ્યત્વના દુઃખમાં જીવાનીને સાંજ થઈ ગયા છે.

હલ એક ડગ આગળ વધીએ. ઘારો કે કોઈ મહા-મહા-પુણ્યવંતા જીવને દરે ય જતના સુખ મળ્યાં છે અને તે ય દુઃખના કશા ય ભેણ વિનાના...

જિરોગી શરીર, કહ્યાગરી પરની, ધીકતો ધંધો, પિતૃમક્ત સંતાનો.... પણ તો ય શું ? એ બધાનો એક ઈ... મોતની નોભત બજતાની સાથે- એકી સાથે અંત આવી જવાનો.

હાય ! આટલી બધી મજ શું એક સાથે છોડી દેવાની ! શું આ બધું છોડી દેવા માટે મેળવ્યું ? અરેદે ! એનો આધાત કેવો અસહ્ય હોય ! જેમ હરણને મારીને ઢસડીને પેલો સિંહ ખેંચી જય તેમ મોત જીવને મારીને ઢસડીને પરલોક ભેગો - એના કર્મો પ્રમાણે -કરી દે ! આ રિથ્યાત્રી કેટલી બધી અસહ્ય છે ! કચી અજાણી દુનિયામાં જવાનું ! કેવી રીતે અતિ પ્રિય બંધુ વગેરે એક સાથે છોડી દેવાનું ! મરવા પડેલા માણસને કેન્દ્રસર થયું હોય તો તેની વેદનાનો જે ત્રાસ થતો હોય તેથી અનેક ઘણો ત્રાસ પાથરેલા આ સંસારનો -ધરબાર, કંઠુંબ પરિવાર, દેહાદિને - છોડવાની કલ્પાનાનો હોય છે. વળી જે તે ધાર્મિક માણસ હોય તો કરેલા ઘણા બધા પાપોના હવે પરલોકમાં કેવા ભયાનક ફળો આવશે ? તેની ઘૂંઘરીઓ પણ ભીતરમાં સતત તેને પસાર થતી હોય છે.

આ ઉપરથી નક્કી થયું કે જીવને જે સુખ જેએએ છે તે અદુઃખમિશ્રિત, સર્વ પ્રકારક અને અવિનાશી જ સુખ જેએએ છે. સંસારનું જે સુખ છે પછી તે નાનાનું હોય કે દેવેન્દ્રનું હોય -તે બધું -આવું સુખ તો નથી જ. આથી જ એમ કહેવાય કે સંસાર સુખમાય મળતો હોય તો ય તે નકારો છે.

જેવું રવચ્છ, સર્વથા અને શાશ્વત સુખ જીવને જેએએ છે તે માત્ર ગોક્ષમાં મળે છે. આથી જ ડાહ્યા માણસો તેવા સુખ પામવા માટે સંયમ ધર્મનો અંગીકાર કરે છે. આ સંયમ ધર્મમાં ભલે દેખીતી રીતે લોચ, વિહારાદિનું દુઃખ જાણાતું હોય પરંતુ તેની સામે જે ગોક્ષ સુખની કાયમી પ્રાપ્તિના પલસ પોઇન્ટ છે કે તેને જેએને સુજ્ઞજનો લોચ વગેરેના સાધુ જીવનના કષ્ટો ભોગવવાના દેખાતા માઈનસ પોઇન્ટ ભોગવી તેવા એકદમ સહેલાઈથી તૈયાર થતા હોય છે. વળી સંસારમાં ય દુઃખ વિના તો કયું સુખ હાથમાં આવીને પડી જતું હોય છે ! દુઃખ ભોગત્યા વિના તો સંસારનું સુખ પણ પામી શકાતું નથી.

અસાંયોગિક સુખની અનુભૂતિ આ સંસારમાં

આ જ ઘરતી ઉપર મોક્ષસુખની અનુભૂતિ કરાવે: એ સુખનો રવાદ ચખાડે એવું મુનિપણાનું સુખ વિધગાન હોવા છતાં જીવો તેને રવીકારતા નથી એનું કારણ એ છે કે તેમણે તે સુખનો રવાદ કદી લીધો નથી. વળી રવાદ લેવામાં ચ તેમને ડર લાગ્યા કરે છે.

શેઠને ઘરે લગન હતા. રોજ દૂધ આપી જતાં રબારીને શેઠે લગનના જમણવારમાં આમળજણ આપ્યું. જમણામાં ઘેબર હતા. પણ રબારી તો તેને જેઠને જ ગભરાઈ ગયો; કેમ કે તેણે આવી ચીજ કદી જેઠ ન હતી. તેણે તો તેની કલ્પનાનું અતિ ઉત્તમ બોજન ગોળની રાબ જ માંગી. પછી શેઠે તેનું ગળું પકડીને જ્યારે મોંમાં ઘેબરનો ટુકડો પરાણો મૂક્યો ત્યારે તે એટલો ખુશ થયો કે માંગીને ખૂબ ઘેબર ખાધાં.

નારદે ભૂંડ-ભૂંડણને રવર્ગમાં આવી જવા કહ્યું; તો તેમણે સવાલ કર્યો કે, 'તે રવર્ગમાં વિષઠા, ગટર, ગંદકી વગેરે છે કે નહિ? જે તે ન હોય તો રવર્ગમાં આનંદ શુ? અમારે નથી આવયું.'

www.yugpradhan.com છ અપમાનોને વેઠતો બિચારો જવ!

કેવો ભયાનક છે; આ સુખમય પણ સંસાર! કર્મરાજ (પુણ્યકર્મ) રીતે તો જ ભોગસુખ મળે; જે તે રીતે તો સુખ મોટો ભૂપ પણ ભૂ પીતો થઈ જય ! આ સુખ તો નજરકેદનું સુખ કહેવાય. પરાધીન સુખ કહેવાય! કયો ડાઢો માણસ નજરકેદના પરાધીન સુખને દૃઢે?

આત્મા છે; અજન્મા; છતાં સંસારમાં તેણે જન્મ લેવાનું એક અપમાન એને તે ચ કર્મો પ્રગાણો ગમે ત્યાં જન્મ લેવાનું બીજું અપમાન!

આત્મા છે; અપ્રાણ અને અપાપ; છતાં તેણે સંસારમાં દર પ્રાણો લઈને જીવવાનું એને તે ચ પાપો કરીને.

આત્મા છે; અસતમાં અમર. છતાં તેણે મરવાનું એને તે ચ પ્રાય: રિબાઈને.

કોધાયમાન થણેલો સાત મણિવાળો સાત ફણાવાળો સાપ જ્યારે શિકાર ઉપર હુમલો કરવાની પૂર્વ તૈયારીમાં ડોલવા લાગે ત્યારે કેટલો સોહામણો લાગે! પણ શું તેથી કાંઈ તેને બેટવા દોડી જવાય ? એ રીતરમાં તો અત્યન્ત બિહામણો છે!

આવો છે ભયાનક સંસાર ! પુણ્યે દેખાય સોહમણો ! છતાં ભોગવટે બની જય; અત્યન્ત બિહામણો.

ગ્રામ ભ્રમણાથી ભ્રમણ

આ સંસારમાં સૌથી મોટાં ગ્રામ ભયંકર તત્પો છે. ઈરછા, જન્મ, અને સુખ.

ઈરછા કરવા જેવું કોઈ દુઃખ નથી. જન્મ જેવો કોઈ રોગ નથી. સુખ જેવું કોઈ પાપ નથી.

ઈરછાને જેણે સુખ માન્યું, જન્મને જેણે વધાત્યો, સુખને જેણે બોક્તત્વ્ય માન્યું એ ભ્રમણામાં જ ઓણો ઓળું ભ્રમણ ચલાત્યું. એ અનંત બન્યું. ધર્મ કરીને ય ઓળો અન્ત લાવી શકાયો નહિં.

ભ્રમણા ભાંગે નાઠિ તો ભ્રમણ પણ ભાંગે નાઠિ.

ભ્રમણાથી જ ભ્રમણ છે. ખરેખર આ સંસાર પુણ્યે મળ્યો હોય તો ય સોછામણી દેખાતી વિષકણ્યા જેવો છે. જેને એ અડ એને ઓળું ઝેર ચડે; એ ખતમ થઈ જય. લાખો, કરોડો, અનંત વાર મોતને ભેટયા જ કરે.

સંસાર દુઃખમય લાગે તેમાં કશી નવાઈ નથી. ગઘેડાને પાણ સંસાર દુઃખમય લાગે છે.

પાપો કરવા પડતાં હોવાથી સંસાર પાપમય લાગે તેમાં થોડીક જોઢિક પ્રગતિ થઈ કહેવાય. આવો આત્મા 'માણસ' કહેવાને લાયક ગણી શકાય. પરંતુ માણસમાં ય 'જૈન' તો તેને જ કહેવાય જેને પુણ્યે મળેલો સુખમય સંસાર પણ દુઃખમય સંસાર કરતાં ય વધુ બૂંડો, નગુણો અને ભયાનક લાગે.

તો હવે શું કરવું ?

બસ... ગમે તે ઉપાય કરીને આ સંસારથી છૂટકારો જ મળવવો રહ્યો.

આ ભયાનક સંસારમાં તો વધુ રહેવું જરા ય પોખાય તેમ નથી. આ સંસારમાં સદા માટે કોણ કોનો બાપ છે! કોણ કોની બા છે! પતની છે! બસ... જે તે જ્યારે ત્યારે ભેગા થઈને છૂટા પડે છે. અને એમના બનેહના ફાંસલાગાં ફસાઈને આ સંસારમાં ભટક્યા કરે છે... ભટક્યા જ કરે છે.

८

कस्यापत्यं पिता कस्य,
कस्याम्बा कस्य गेहिनी ।
एक एव भवाम्भोधौ जीवो भ्रमति दुस्तरे ॥

જ્ઞમ જરા મરણે કરી એ, એ સંસાર અસાર તો,
કર્યા કર્મ સહુ અનુભવે એ, કોઈ ન રાખણાહાર તો.

गગનનગરકલ્પં સર્જમં વલ્લભાનામ्,
જલદપટલતુલ્યં યૌવનં વા ધનં વા ॥
સ્વજનસુતશરીરાદીનિ વિદ્યુચ્ચલાનિ,
ક્ષणિકમિતિ સમસ્તં વિદ્ધિ સંસારવૃત્તમ् ॥

જેટલા સંસારના આ લોકના કે પરલોકના વિધયસુખો કહેવાય છે તે તમામ સુખો સુખ જ નથી; સુખાભાસ છે. અરે! એના વિપાઠનો વિચાર કરીએ તો મહાભાગિક દુઃખ દેણારા એ સુખો, દુઃખ જ છે.

ऐહિકं યત્સુखં નામ સર્વ વैષયિકં સ્મृતમ् ।
ન તત્સુखં સુખાભાસં કિન્તુ દુઃખમસંશયમ् ॥

પેલા ભર્તૃહરિએ કેવી વાત કરી છે ! એ કહે છે કે આ સંસારની જદી પસ્તુઓ ભયથી ભરેલી છે. નિર્ભય જે કોઈ આ જગતમાં પસ્તુ હોય તો તે માત્ર વૈરાગ્ય ભાવ છે. સાંભળો:-

ભોગે રોગભયં કુલે ચ્યુતિભયં વિત્તે નૃપાલાદ્ધયમ् ।
માને દૈન્યભયં બલે રિપુભયં, રૂપે તરુણ્યા ભયમ् ॥
શાસ્ત્રે વાદભયં ગુણો ખલભયં કાયે કૃતાન્તાદ્ભયમ् ।
સર્વ વસ્તુ ભયાન્વિતં ભુવિ નૃણાં વૈરાગ્યમેવાભયમ् ॥

પૂજ્ય વિનયવિજ્યાજ મહારાજએ કહુયું છે:

જ્ઞમ જરા મરણે કરી એ, આ સંસાર અસાર તો,
કર્યા કર્મ સહુ અનુભવે એ, કોઈ ન રાખણાહાર તો,
શરણ એક અરિહંતનું એ, શરણ સિદ્ધ ભગવંત તો,
શરણ-ધર્મ શ્રી જૈનનો એ, સાધુ શરણ ગુણવંત તો.

[૨]

આતમ ઝંખે છૂટકારો

સુખમય દેખાતો સંસાર પણ જ્યારે દુઃખમય સંસારથી ભૂંડો નક્કી થઈ જતો હોય તો હવે એક જ વાત રહી. ગમે તે રીતે આ ચાર ગતિના ભયાનક સંસારથી સદા માટે છૂટકારો લઈ લેવો.

અરે! એવો છૂટકારો તો આજ સુધીમાં અનંતા આત્માઓએ હાંસલ કર્યો છે; બસ તો મારે પણ એ માર્ગે ડગ માંડીને એ સિદ્ધિ મેળવવી જ રહી. હા. એ માટે બેઝનું દહી કરવું પડશે; પુષ્કળ મંથન કરવું પડશે; ઉચ્ચતમ સત્તસંગ કરવો પડશે. ઘોર પુરુષાર્થ પણ કરવો પડશે. શાસ્ત્રોનું વલોણું કરીને અનાદિ સંસારનો અન્ત લાવવાની કોઈ પ્રક્રિયા શોધવી તો પડશે જ. અનંત કાળમાં પાંચ, પચાસ લાખે, અબજ કે અસંખ્ય આત્માઓ જ મોક્ષો ગયા નથી: સંસારની ચાર ગતિથી સર્વથા, અને સર્વદા છૂટકારો પામ્યા નથી પરણતુ અનંતાનંત આત્માઓ આ છૂટકારો પામ્યા છે.

કેવા કેવા બધા મોક્ષો ગયા ? હું કેમ નહિ ?

તેઓ ગતિગોક્ષ પામ્યા; દુઃખમોક્ષ પામ્યા, ઈચ્છામોક્ષ પામ્યા. સદા માટે પામ્યા. ફરી કદી સંસારમાં તેઓ આવવાના નહિ. દુઃખી, પાપી, શોગી, દ્રેષ્ટી કશું કદી બનવાના નહિ. તેઓ આત્મામાંથી સહજ રીતે રહેલો રવરણ આનંદ સદા માણવાના. તેમને અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત સદા માટે, રવયંભૂ રીતે પ્રગટભાવે, રહેવાના.

ઘર્માંઓ જ મોક્ષો નથી ગયા. દઢપ્રહારી, ઈલાચીકુગાર વગેરે જેવા ચોર, લૂંટારા, ડાકુઓ ચ મોક્ષો ગયા છે. બધા સાધુ થઈને જ મોક્ષો નથી ગયા. હુસ્ત મિલાપની છિયામાં સિંહાસન ઉપર બેઠા બેઠા; આરીસા ભુવનમાં આયના સામે કપડાં ઉતારતા; સંન્યાસીના ભગવા વેષમાં ચ ઘણા બધા આત્માઓ આ છૂટકારો પામ્યા છે.

કેટલાક મહાભયંકર પાપીઓ ભલે રીધો મોક્ષ પામ્યા નથી પણ એમણે સમયાદર્શન પામી લઈને પોતાના મોક્ષનું શીર્જરેશન તો નક્કી કરી જ દીધું છે. તામલી તાપસ, ગોશાલક, ચિલાતી વગેરે ઘણાનાં આ વિષયમાં નામો આપી શકાય.

હવે લાખ રૂપીઆનો સવાલ એ છે કે, તો આપણો મોક્ષ કેમ ન થયો? આટલા

બધા અને આવા જીવો પણ જે મોક્ષ ગયા તો આપણે કાંઈ ઓટલા બધા ખરાબ તો સંરક્ષારોથી - જણાતા નથી પછી મોક્ષ કેમ ન થયો ! જે મોક્ષ થઈ જય તો કેવી મજા આવી જય !

પેલા એકનાથ પૂજારીને મંદિરના વહીવટનો એક પૈસાનો હિસાબ મળતો ન હતો. છેવટે ચાતે જે વાગે હિસાબ મળી જતાં એકનાથ જેરથી બોતી ઉઠ્યો, “મિલ ગયા ભાઈ ! મિલ ગયા. હિસાબ મેરા મિલ ગયા !”

આ અવાજ સાંભળીને મહુંતશ્રી પણ જગી ગયા. એકનાથની એ આનંદમુદ્રા જેઇને તે બોલ્યા, “બેટા એકનાથ ! અનાદિકાળના જીવના ભ્રમણનો કોઈ હિસાબ જ મળતો નથી. જે તે હિસાબ મળી જય તો કેવી મજા પડી જય !”

સો માળ સુધી લિફ્ટ પહોંચે અને પછી ખબર પડે કે ફ્લેટની ચાવી તો નીચે પાર્કિંગ કરેલી મોટરમાં જ રહી ગઈ છે ત્યારે ઠેઠ ફરી નીચે જવું પડે. આવી જ કોઈ ગરબડ તો નથી થઈને ? સાપ અને સીડીની રમત જેવું બન્યું લાગે છે. સીડીઓ માંડ જીવ ચડ્યો; પણ સાપના મોંચો ગળાઈ ગયો ! સાપ હેઠે ઉત્તરી ગયો !

દઢ્પ્રહારી વગેરે જીવો ભલે મહાપાપી હતા. આપણો જીવ ભલે કદાચ તેવા મહાપાપોના સંરક્ષારો ઘરાવતો ન હોય. પણ એક વાત નક્કી છે કે તે મહાપાપીઓને પાપ ઉપર જે પશ્ચાત્તાપ થયો હશે તેવો પશ્ચાત્તાપ નાનકડા પાપો કરનારા આપણને થતો જ નથી. કેન્સરની ગાંઠ જે ઓપરેશનથી કાઢી નાંખી હોય અને બાવળીઓ કાંટો જે કાઢ્યો ન હોય તો તેવા કેન્સર કરતાં કાંટો જ વધુ ખતરનાક ગણવો પડે ને !

હવે તો ગમે તેમ કરીને આપણે બુદ્ધિ ચલાવવી જ રહી કે ચાર ગતિના આ ભયાનક સંસારથી છૂટકારો પામવામાં અટકયું છે કયાં ? અનંતા કાળમાં અનંતીવાર દીક્ષા લીધી., અનંત માસખમણો કર્યા, તો ય છૂટકારો કેમ નાહિ ?

પેલી અમદાવાદની મીલના બધા સંચા એકએક અટકી પડ્યા. અને દિવસ ઉપર દિવસ જતાં લાખોનું નુકસાન શેઠને થયું ત્યારે એક ગામઠી ઇજનેરે દસ હજાર રૂપીઓનો ચેક પહેલાં હક્કતગત કરી લઈને માત્ર એક નાનકડી હથોડીના એક ઠેકાણે કરેલા એક જ ધારે બધા સંચા ચાલુ કરી દીધા ! કેમ કે તેને ખબર પડી ગઈ હતી કે એક ઠેકાણે થીલુ ગામઠી તેલથી જે લોઢાની પદ્ધીઓ જમ થઈ ગઈ હતી. તેણે તે પદ્ધીઓને જેરથી ધા મારીને છૂટી કરી કે તરત સંલગ્ન તમામ સંચા ચાલુ થઈ ગયા ! શેઠને તો એક ધા મારવાના દસ હજાર ઝા. હવે ખૂબ વધુ પડતા લાગ્યા. પણ તેણું સમાધાન કરતાં ગામઠી ઇજનેરે કહ્યું કે, “શેઠ ! ધા મારવાનો તો એક

જ રૂપીઓ છે; પણ તે ઘા ક્યાં મારવો ? તેની બુદ્ધિ લડાવવાનો ચાર્જ હલ્લેડ્રા. છે !”

આપણો ય હવે આવી રીતે બુદ્ધિ લડાવવી જ પડશે. આડેઘડ હજરો ઘા મારવા જેવી રીતે ધર્મજીયાઓ કરવાનું તો જાણો ઠીક છે પણ તો ય જ્યારે આ આત્મનો આ સંસારથી મોક્ષ થતો જ નથી તો “ક્યાં અટયું છે!” તે તો શોધતું જ પડશે.

કેટલી જદી લાગી છે હવે તો લગન છૂટકારાની! આવી ગયો છે; આ લુપ; સુખમય પણ સંસારથી ! માત્ર એક જ વાતનું એ રટણ કર્યા કરે છે... છૂટકારો.. નસ.. છૂટકારો... આત્મ ઝંખે છૂટકારો...

સંસારની ભયાનકતાનું રૂપરૂપ પૂરેપૂરું સમજયા બાદ કોઈ પણ આત્મા તેનાથી છૂટકારો જ ઈચ્છે. જે સંસારનું સુખ એક ક્ષણ માટે ભોગવવાનું સાહસ કરનારને જે મણનું પાપકર્મ બંધાઈ જતું હોય અને એક ટન (પચાસ મણ) દુઃખ મળવાનું હોય તો કયો સમજદાર માણસ ક્ષણાલું સુખમાં લપેટાય ? એની સામે સંયમલુધનનું થોડુંક દુઃખ લોગવીને મોક્ષનું અનંત સુખ પામી જવાની ચાતુરી જ શા માટે ન કેળવતી ! આવી સમજવાળા લુપોને તો જેટલી તાલાવેલી મોક્ષ પામવાની -ગજસુકુમાળને દીક્ષા લેતાની સાથે હતી; તામલી તાપસને દેવીઓ સામે હતી, શુક્રદેવને ગર્ભમાં હતી, અનિકાપુત્ર આચાર્યને ગોચરી પણ પડતી મૂકતાં હતી, વિવેકાનંદને અષ્ટમહાસિદ્ધ મળતી વખતે હતી, ગૌતમ-વામીલને અષ્ટાપદ રૂપલભિથી ચડતા હતી, મૈત્રેયીને સાડી કે મીઠાઈના પેકેટો પતિ તરફથી પ્રાપ્ત થતા હતી; અરે ! ઓલા ઈભાહીમ જેવા મુર્દિસમ રાજ્વીને પણ હિન્દુ ધર્મ મુર્દુઓના સત્ત્વસંગે લાગી હતી, મદાલસા અને દેવકી એના પુત્રોને ‘અજન્મા’ બનવાની શીખ દેતી વખતે પ્રગટ કરતા હતી. અવંતીસુકુમાળને નલિની ગુંલમિમાનમાં (દેવલોકે) જવાની ઈચ્છામાં ય તે અકલંઘ લુપતી હતી, વૃદ્ધ કંચુકીના દર્શનમાં દશરથને હતી; પ્રશાન્તમુદ્રામાં દ્વારા દ્વારા મુનિના દર્શન માત્રમાં વજબાનું કુમારને જગી પડી હતી; ગુણવાગરને ચોરીમાં હસ્તમિલાપની ડિયામાં લાગી હતી... એવી જ - એથી જરા ય ઓછી નહિ એવી - તાલાવેલી સુખમય સંસારની પણ ભયાનકતા સમજેલા કોઈ પણ લુપને લાગે ભલે આજે મોક્ષના દરવાજ બંધ હોય; પરંતુ તેને પામવાની, તે બારણો ટકોરા દેવાની, તે તરફ પ્રયાણ ચાલુ કરી દેવાની - તાલાવેલી-આજે પણ બંધ નથી. ક્યારે પણ બંધ હોઈ શકે નહિ!

શું મારે મોક્ષો જતું જ ન હતું ?

“પણ તો પછી આ સંસારથી છૂટકારો ડેમ થતો નથી !”

હા... એ વાત કબૂલ છે કે ભૂતકાળના અનંતા ભવોમાં આવી તાતવેલી આ જીવને લાગી જ નહિ હોય; એટલું જ નહિ; પણ એથી ઉલટું જ હશે. જીવને મોક્ષ ખપતો જ નહિ હોય. તેને તો સંસારમાં જ ખૂબ મજ આવતી હશે.

જેલમાં બે ટાઈમ ખાઈ-પીને પડી રહેનારા માણસને જેલમાં જ મજ આવતી હોય છે. એને છોડી દેવાગાં આવે તો ફરી કોઈ ગુનો કરીને પાછો જેલમાં જતો રહે છે !

માણણોને માણલીની ગંડી વાસ મારતા ટોપલાંને જ ઓશીકું બનાવીને સુવે ત્યારે ઊંઘ આવતી હોય છે ! ગુલાબની સુવાસ તો એની ઊંઘ હરામ કરી દે છે! ભૂંડને કદી વિઝા વિનાના રવર્ગની ઈરછા પણ ન થાય !

www.yugpradhan.com બોજન, ટી.વી. રીતી, નાગ-નગીચા, મોટર-સફ્રના કોઈ પણ સંયોગ વિનાની ઊંઘનું સુખ રોજ માણનારો સંસારી જીવ કહે કે મોક્ષમાં કોઈ પણ ભૌતિક વર્સ્તુનો સંયોગ નથી માટે ત્યાં જવાની મને જરાય ઈરછા થતી નથી. ત્યારે કેવો વદતોત્યાધાત લાગે?

વળી જૈન-સાધુઓને રીતી આદિના સંયોગ વિનાના સુખે મરતાના જેવા છતાં, “સંસારી જીવો સંયોગ વિનાનું સુખ તે હોતું હશે?” એવો જ્યારે સવાલ કરે ત્યારે કેવું હસવું આવે !

અલ્યા ભાઈ ! ખુજલીના ખણનારાને ગીઠી ચળનાં સુખમાં જ સુખ માણાવું-કલ્પવું હાય તો તેને ખુજલીના રોગ વિનાના-નિરોગિતાના- આનંદમાં તો શંકા જ પડે ને ! ભૂખ્યાને બોજનનો આનંદ માણવા જેઇએ પણ તૃપ્તને તો તે આનંદની અપેક્ષા પણ ન હોય ને!

મોક્ષના જીવો એકદમ તૃપ્ત છે. બધી વાતે તૃપ્ત છે. એમને ઈરછાની ખુજલી જ નથી. એમને ખણવા માટે નખની કે સરીની વિલકુલ જરૂર પડતી નથી. તદ્દન સીધી-સાદી અને સમજય તેવી હોવા છતાં જે ભૂતકાળમાં જીવને, “સંયોગથી જ સુખ” ની ઘર કરી ગાયેલી કલ્પનાને કારણે છૂટકારાની ઈરછા જ જગી ન હોય તો તે એકદમ સંભવિત છે.

જેને મોક્ષની ઈરછા પણ નહિ (તાતવેલીની તો ત્યાં વાત જ કયાં રહી?) તેને

મોક્ષ શી રીતે મળો ? કદાચ આપણો ભૂતકાળ આવો જ ગયો હશે. હવે એ ભૂતકાળની વાત જવા દઈએ. 'પુનર્થ હરિ ઓ' કરીએ. શું કરીએ તો આ આતમનો આ ભયાનક સંસારથી છૂટકારો થાય ?

હવે તો એક ભવ માટે પણ સંસારમાં જનમ લેવો પોધાય તેમ નથી. આ ભવે જ મોક્ષો પહોંચાતું હોય તો આવતા ભવે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં - :દૈવાધિદૈવ પરમાત્મા રીમંઘરરવામીજીના -ક્ષેત્રમાં ચ જનમ લેવાની ઈરછા નથી. એ તો બધી નાછૂટકાની વાતો છે.

પહેલી વાત તો મોક્ષ પામવાની છે. અહીંથી તરત જ- ઓલા, ગજસુકુમાળની કે ગૌતમગણધર જેટલી જ અધીકારીથી મોક્ષ પામવાની ઈરછા છે.

છે કોઈ રરતો ! ભાઇ! તરત બતાડો. તમારો આ ઉપકાર અમે કદી નાહિ વિસરીએ.

www.yugpradhan.com

વિદ્યુતુ, લક્ષ્મી, પ્રભુતા-પતંગ, આયુધ્ય તે તો જળના તરંગ ;
પુરંદરી, ચાપ, અનંત રંગ, શું ચાચીએ જ્યાં ક્ષાણનો પ્રસંગ ।

માત્ર મોક્ષની ઈરછા મન વિધે; બીજી કોઈ ગમે નાહિ વાત... લાલ્યું ધંય તેણું.
જેનો ઝાળ તે કિડર થઈ રહ્યો, મૃગતૃષ્ણા ત્રૈલોક્ય... લાલ્યું ધંય તેણું.
દાસા આશી પિશાચી થઈ, ડામ, ક્ષેધ તે કેદી લોક... લાલું ધંય તેણું.

વિરમ વિરમ સર્જાતુ, મુજ્વ મુજ્વ પ્રપજ્વં ।
વિસૃજ વિસૃજ મોહં, વિદ્ધિ વિદ્ધિ સ્વતત્વમ् ॥
કલય કલય વૃત્તં પશ્ય પશ્ય સ્વરૂપમ् ।
કુરુ કુરુ પુરુષાર્થી નિવૃતાનન્દહેતો: ॥

- જ્ઞાનાર્ણવ

[૩]

આરાધના અને વિરાધના

આ જીવે અનંતા ભૂતકાળીન ભવોમાં એકલા પાપો જ નથી કર્યા, એણે ધર્મો પણ પુષ્કળ કર્યા છે. એણે જે ખૂબ આરાધના કરી તેથી તો તેનામાં ધર્મસંજ્ઞા પડી ગઈ. શાસ્ત્રે જોધસંજ્ઞા આદિ પંદર સંજ્ઞાની જેમ જીવમાં સોળમી ધર્મસંજ્ઞા જણાવી છે. ખૂબ ધર્મ કરવાથી આ સંજ્ઞા તૈયાર થઈ છે. પણ સ્વભૂર ! અહીં ધર્મ એટલે ધર્મની કિયાઓ સમજવી. આરાધનાઓ સમજવી.

આરાધના અને ધર્મ એ જે જુદી વર્સ્તુ છે. વિરાધના અને પાપ એ જે જુદી વર્સ્તુ છે. જેટલી ધર્મકિયાઓ રૂપ આરાધનાઓ છે તે બધી જ ધર્મ રૂપરૂપ હોય તેવો નિયમ નાહિ. તેમ જેટલી વિરાધના છે તે બધી પાપરૂપરૂપ છે તેવું પણ નાહિ.

આ જીવે આનાદિકાળમાં આરાધનાઓ ખૂબ કરી પણ 'ધર્મ' તો હજુ કર્યો છે કે નાહિ તે ભગવાન જણો હા. આ જીવે વિરાધનાઓ ખૂબ કરી છે તેમ પાપો પણ ખૂબ કર્યા છે.

આરાધનાઓ એટલે ધર્મની કિયાઓ, એજ ધર્મની કિયાઓ 'ધર્મ' બની જય જે તે આરાધનાઓમાં આરાધકભાવ જોડાય.

વિરાધના એટલે પાપની કિયાઓ. એજ પાપની કિયાઓ પાપ બની જય; જે તે વિરાધનાઓમાં વિરાધકભાવ જોડાય.

આ જીવે સામાજિક: આરાધકભાવ વિનાની જ આરાધનાઓ (ધર્મની કિયાઓ) ખૂબ-અનંતી-કરી છે, અને વિરાધકભાવ સાથે જ વિરાધનાઓ (પાપની કિયાઓ) ખૂબ કરેલ છે.

જે ધર્મ છે તે જ મોક્ષ આપી શકે છે. એકલી ધર્મની કિયાઓ મોક્ષ આપવાને સમર્થ નથી. જે પાપ છે તે જ દુર્ગતિ અને દુઃખ આપી શકે છે; એકલી પાપની કિયાઓથી દુર્ગતિ અને દુઃખ મળી શકે નાહિ.

ધર્મથી જ મોક્ષ; પાપથી જ સંસાર

એ આપણે મોક્ષ જેઈતો હોય તો ધર્મ જ કરવો જેઈએ. દરેક ધર્મજીયાને ધર્મ જનાવવો જેઈએ. તે માટે દરેક ધર્મજીયા આરાધક ભાવથી ચુક્ત હોવી જેઈએ.

એ આપણે દુર્ગતિ અને દુઃખો ન જેઈતા હોય તો આપણે 'પાપ' કર્યું ન જેઈએ. તે માટે પાપની છિયા કરવી જ પડે ત્યારે તેમાં વિરાધકભાવનો પ્રવેશ કરવા દેવો ન જેઈએ.

જેમ અર્થથી કે કામથી મોક્ષ મળતો નથી તેમ ધર્મજીયાઓ રૂપ આરાધના (ધર્મ) કરવાથી મોક્ષ મળતો નથી. એમ વિરાધકભાવ વિનાની વિરાધના (પાપની છિયા) કરવાથી દુર્ગતિ પણ મળતી નથી.

આરાધનાઓ એટલે માત્ર ધર્મ જીયાઓ અને વિરાધનાઓ એટલે માત્ર પાપની છિયાઓ... આ જે વાત નજરમાં રાખીને નીચેના નિર્ણયોને આપણે બરોબર હૃદયમાં ગોઠવવા જેઈએ.

www.yugpradhan.com

આરાધનાઓ કહે છે.....

આરાધનાઓ કહે છે કે અમે તમારા:-

- ૧) દુઃખો દૂર કરી શકીએ પણ દોખો દૂર ન કરી શકીએ.
- ૨) દુર્ગતિ અટકવી દઈએ, પણ સદ્ગતિ અટકવી શકીએ નહિ.
- ૩) સુખો આપી શકીએ; પણ ગુણો નહિ.
(અર્થાત્ તમને ધનવાન બનાવી શકીએ પણ દયાવાન નહિ.)
- ૪) અશુભકર્મોના બંધ તોડી શકીએ; અનુબંધ નહિ.
- ૫) વિરાધાનાના પાપો ખતમ કરી દઈએ, પણ વિરાધકભાવને ખતમ ન કરી શકીએ.
- ૬) તમને સુખી કરી શકીએ, પણ જગતુને સુખી કરવાનું સામર્થ્ય ન દઈ શકીએ.

આરાધનાઓ કહે છે કે જે તમારે દોખો પણ દૂર કરવા હોય; સદ્ગતિ પણ અટકવી દેવી હોય અને મોક્ષ જ પામવો હોય, ગુણી પણ બનાર્યું હોય, અનુબંધો ય તોડવા હોય, વિરાધક ભાવોને ખતમ કરવા હોય, જગતુને પણ સુખી કરવાનું સામર્થ્ય પામાર્યું હોય તો તમે એક જ કાગ કરો તમે અમારી સાથે આરાધકભાવ જોડી દો. અને બીજું, વિરાધનાઓ સાથે જોડાઓલા વિરાધકભાવને વિરાધનાઓથી તોડી દો.

આરાધકભાવ ચુક્ત આરાધના એ જ ધર્મ છે; મોક્ષ ધર્મથી જ મળે છે. માત્ર આરાધના (ધર્મજીયા) થી મળતો નથી.

વિરાધકભાવની કાતીલતા

વિરાધકભાવ ચુક્ત વિરાધના એજ પાપ છે; પાપથીજ સંસારનો અનત આવતો નથી. એકલી વિરાધનાઓમાં સંસારને અનનત બનાવવાની કોઈ તાકાત નથી.

દ્રૌપદીનો જીવ સુકુમાલિકા-સાદ્વી, સંભૂતિમુનિ, કંડરિક, સુમંગલ આચાર્ય, આર્દ્રકુમારનો જીવ સામયિક મુનિ, મેતાર્ય મુનિનો પૂર્વભવીય સાધુ વગેરેએ કેટલી બધી આરાધનાઓ કરી હતી ! છતાં તેમણે જે વિરાધક ભાવ જોવ્યો; પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા ન્યારા તેનું વિસર્જન ન કર્યું; આરાધકભાવમાં અનતે રહ્યા નહિ એટલે જ એમણી ઘોર અને ઉત્ત્ર આરાધનાઓ રૂપી ધર્મજીયાઓ તેમને તત્કાળ મોક્ષ આપી શકી નહિ.

એકલી આરાધના બહુ બહુ તો (વિરાધકભાવ વિનાની હોય તો ભતે; આરાધક ભાવ વિનાની પણ હોય) દુર્ગતિ કાપે; પણ સદગતિ તો આપે જ. એને ય કાપીને જે ગુણિત જ પામવી હોય તો આરાધનાઓને આરાધકભાવથી ચુક્ત બનાવવી જ પડે.

ચિંતનના આટલા ઉંડાણને રૂપર્શતાં હવે એવું કોઈ સત્ય પકડાતું લાગે છે કે આપણા જીવે ભૂતકાળમાં અનંતો ધર્મ કર્યો, અધર્મ પણ કર્યો પણ તેમાં જે ધર્મારાધના કરી તેમાં આરાધકભાવ હતો જ નહિ; અને જે અધર્મ રૂપરૂપ અનંતી વિરાધનાઓ કરી એ તમામ વિરાધકભાવથી એકદમ તગડી બની હતી. આથી જ આરાધનાઓ મોક્ષ ન આપી શકી; બહુ બહુ તો એનું ચાલ્યું ત્યારે દુર્ગતિ કાપીને સદગતિ આપી, અને વિરાધનાઓનું ચાલ્યું ત્યારે (આચુષ્યકર્મનો તે જ વખતે બંધ પડતાં) તેણે આપણા માથે દુર્ગતિઓ સતત ઝડપી રાખી.

આરાધનાઓએ પણ ધણું આપ્યું તો છે જ

અહીં એક વાત વિચારતાં એટલું તો જરૂર લાગે છે કે મોક્ષ માત્ર આપણું લક્ષ્ય હોવાથી એકલી ધર્મની આરાધનાઓમાં મોક્ષ આપવાની તાકાત ન હોવાના કારણે તેને નિષ્ફળ ગણી દેવાનું દિલ થાય તે રૂપાભાવિક છે. પણ એ એટલું સાચું છે કે ધર્મની આરાધનાઓએ આપણાને સદગતિઓમાં વારંવાર મોકલતા રહીને તેટલો કાળ તો દુઃખ અને દુર્ગતિથી વેગળા તો રાખ્યા જ છે. જે આરાધના કરી તો રૂપર્ગે ગયા;

નિયતિની દર્ઢિએ ઘારો કે આપણો એક લાખ વર્ષ પછી મોક્ષ થવાનો છે તો આરાધનાઓએ તેમાંના પચીસ હજાર વર્ષ સદગતિમાં સુખે પસાર તો કરી આપ્યા ને ! નહિ તો તે ય દુઃખમય પસાર થાત.

વળી જ્ઞાનીઓએ પણ દ્રુત્ય આરાધનાઓ (આરાધકભાવ વિનાની: કદાચ ભટકતા મનવાળી પરંતુ તે આરાધના તરફના ધિક્કારભાવ વિનાની) ની પણ કાંઈ ઓછી તાકાત આંકી નથી.

નવકારમણનું એક ૪ પદનું શ્રવણ સાત સાગરોપમના કે એક૪ આખા નવકારનો ૪૫ પાંચસો સાગરોપમના નારકના અશાંતા વેદનીયના દળીઆઓને સત્તામાંથી સાઝ કરી નાંખે !

દ્રુત્યારાધનાઓ પણ ત્યારે ૪ કરવાનું સદગભાગ્ય મળે જ્યારે જીવ ગ્રન્થિપ્રેદેશની નલુકગમાં આવી ગયો હોય. ડં કોટાકોટિ સાગરોપમની મહાભયંકર એવી મોહનીય કર્મની રિસ્થિતિ આત્મામાં તે વખતે હોય નહિ. અને તેવી દીર્ઘ રિસ્થિતિ બાંધવા જેવા હલકા અદ્યવસ્થાઓ જગી શકે પણ નહિ.

એક ૪-૪૮ મિનીટનું -સામયિક લગભગ બાણું છોડ પલ્યોપમણું દેવાયુષ્ય બાંધી આપે.

મોક્ષ પ્રત્યેનો દેખ ૪ દૂર થાય (ભલે રાગ ન થાય) અને જે સંયમ ધર્મની શુદ્ધ જિનોકત ક્રિયા કરાય તો અભિય આત્મા પણ નવમા ગ્રૈવેયકના જબરદસ્ત ભૌતિક આનંદને માણી શકે.

૩. આરાધકભાવ સહિતની આરાધનાની તાકાત તો આત્મામાં સર્વત્ર ત્યાપી ગાંઠાલા રાગાદિના ઝેરને ચૂંકીને સમૂળાંગુ બહાર ફુંકી દેવાની છે પણ એ વાત તો બહુ મોટી છે છતાં એક વાત કરી દઉં કે ઝેર ચૂંકી ત્યારે ૪ શકાય છે જ્યારે એને ગાડુક ડંખભાગ આગળ આખા શરીરમાંથી ખેંચીને ભેગું કરે છે. બસ.. આ કામ એકલી પણ આરાધના કરી આપે છે. બોલો; હવે આરાધના એકલી- સાવ નકામી -કહેવાય ખરી? જીવમાં જે પાત્રતા હોય તો દ્રુત્ય આરાધનાઓ કેવા કેવા અદ્ભુત આરાધકભાવોને પેદા કરી આપીને મોક્ષના પરમધામમાં શીଘ્ર પહોંચાડી દેવાનું સામર્થ્ય ધરાવે છે !

નકી મોક્ષના ૪ ફળની પ્રાપ્તિના લક્ષ્યથી વિચારણા કરવી હોય તો એમ પણ કઠી શકાય કે આરાધનાઓ એટલે ઘાંચીના જેલના જેવી આખા દિવસની એક ૪ કુંડાણે ચાલવાની ગતિ... એમાં પ્રગતિનું નામ નહિ.

મંદિરે માત્ર ઘસારો તે આરાધના.. જેમાં હૈયે રાગાદિ દોષોને જરાક પણ ઘસારો પહોંચે જ નથિ.

પણ હું પૂછું છુ કે બધા જવો મોક્ષપ્રાપ્તિના એકગેવ લક્ષણી ઊચી કક્ષાએ થોડા જ પહોંચેલા હોય છે ? જે પ્રાથમિક કક્ષાના બાળજીવો છે તેમને તો દોષ દૂર ન થાય તો ય દુઃખોના દૂરીકરણમાં ય ઘણો રસ હોય છે. મુજિતે ન મળે તો ય દુર્ગતિ ન મળે અને સદગતિ મળે તેમાં ય ઘણો રસ હોય છે. ગુણી ન બનાય અને ખૂબ સુખી થવાય તે ય તેમને તો ઈષ્ટ હોય છે. આવા બધા કામ કરી આપવાની તાકાત તો એકત્તી આરાધનામાં પણ ખૂબ છે. એટલે જ આપણો તેને એકાન્તે કઢી તિરંકારી શકીએ નથિ.

મોક્ષ તો આરાધંકભાવ વિના ન જ મળે પણ હા... આપણો તો મુગુષ્ઠ છીએ. મોક્ષ પ્રાપ્તિથી ઓછું જરાક પણ ઓછું આપણને ણપતું નથી... આપણો ધર્મરાજના ઘરમાં બરોબર પ્રવેશ કરી દીધો છે. આવી રિસ્થિતિમાં તો આપણને સુખ, સદગતિ, દુઃખદૂરીકરણ માત્રથી લેશ પણ સંતોષ ન થાય; એવા આશ્વાસન એકદમ હાર્યાર-પદ લાગે તેમાં કશી નવાઈ નથી.

આથી જ આપણો વિચારી રહ્યા છીએ કે અનંતી વાર ધર્મરાધનાઓ કરી તોય, જેમ અર્થોપાર્જનથી કે કામસેવનથી મોક્ષ ન થયો તેમ આ ધર્મરાધનાઓથી પણ કેમ મોક્ષ ન થયો ?

- ૧) આપણો આરાધનાઓની કિયા કરી: વિરાધનાઓની કિયા છોડી.
- ૨) આપણો આરાધના-સ્થાનોમાં જેસીને વિરાધનાના સ્થાનો છોડ્યા.
- ૩) આપણો આરાધનાની સામાગ્રીઓ મેળવીને વિરાધનાની સામાગ્રીઓ ત્યાગી.

આમ છતાં આપણો મોક્ષ કેમ ન થયો ? હવે જ એનો આછોપાતળો પણ જવાબ જડે છે કે આ બધું કરવા છતાં આપણો આરાધંકભાવ સેવયો નથિ, અને વિરાધંકભાવ ત્યાગ્યો નથિ. જે આપણો આરાધંકભાવ સેવવા રબારા વિરાધંકભાવનો નાશ કર્યો હોત તો કદાચ આરાધનાના રથાન, તેની સામગ્રી અને તેની કિયા વિના ય ઓલા ગુણસાગર શ્રેષ્ઠી પુત્રની જેમ ગફતમાં કેવલ્યની પ્રાપ્તિ કરી લેત.

પણ આપણો; ભાવને બદલે કિયાને વધુ પડતું એકાંગી મહત્વ આપી દીધું!

કરણા: ઉપકરણા: અન્તા:કરણા

આહી પ્રસંગથી આપણો કરણા, ઉપકરણા, અધિકરણા, અને અન્તા:કરણાને સમજું લઈએ.

જે સાધનો મોક્ષ પામવામાં સહાયક બનવા માટે પ્રસિદ્ધ હોય તે ઉપકરણા (ઓઘો, ચરવળો વગેરે) કહેવાય. એથી વિપરીત બનતા સાધનો (ધન, જીવિ, વગેરે) અધિકરણા કહેવાય.

પાંચ ઈન્ડ્રિયો તે કરણા કહેવાય. અને મન તે અન્તા:કરણા કહેવાય.

કેટલીકવાર જીવવિશેષ (ગુજરાતીની જેમ) અધિકરણા ઉપકરણા બની શકે; વળી ક્યારેક ઉપકરણા પણ અધિકરણા બની શકે. (ચંડકીશિકના પૂર્વમખીય મુનિ જીવનનો ઓઘો) એટલે જ જેટલા ર્થાનો ચડવાના તેટલા જ ર્થાનો પડવાના થઈ શકે; જેટલા ર્થાનો પડવાના છે તે બધા ચડવાના ર્થાનો પણ બની શકે. જેટલા પર્વત ઉપર ચડવાના પગથીચાં છે તેટલા જ ઉત્તરવાના પગથીચાં હોય જ છે.

કહ્યું છે કે:-

જાવઙ્ઝા ઉસ્સગા તાવઙ્ઝા ચેવ અવવાયા ।

જાવઙ્ઝા અવવાયા તાવઙ્ઝા ચેવ ઉસ્સગા ॥

મોક્ષમાર્ગની સાધના ત્વારા મોક્ષ પામવામાં આ કરણા વગેરેનો કેટલા કેટલા ટકા ફ્લાનો છે? તે આપણો વિચારીએ. જે ચોખા અધિકરણા રૂપ જ રહે છે તે અધિકરણો તો તે માટે તદ્દન નકામાં છે. આરાધનાની શરૂઆતમાં ઉપકરણોની જરૂર ખરી; પરંતુ છેવટે તો જે ઉપકરણો છે તેનું કરણામાં રૂપાન્તર કરવાનું છે. પછી કરણાનું અન્તા:કરણામાં અને છેલ્લે અન્તા:કરણાનું પરમાત્માનું આપણા આત્મામાં- પરમાત્મામાં -રૂપાન્તર કરવાનું છે. મોક્ષ પામવામાં ઉપકરણો (કે ઉપકરણનું બનતાં અધિકરણનો) હિરસો માત્ર એક ટકા જેટલો ગણાય. કરણોનો હિરસો નવ ટકા ગણાય. જ્યારે અન્તા:કરણાનો હિરસો નેવું ટકા ગણાય.

જુદ વ્યવહારવાટિઓ એક જ ટકો હિરસો ઘરાવતાં ઉપકરણોની શુદ્ધિ બાબત જ આગ્રહી બને છે અને અન્તા:કરણાની- એના ત્વારા કરવી જેઇતી- શુદ્ધિના લેશ પણ આગ્રહી બનતા નથી. આવા લોકો સોમાંથી એક જ માર્ક મેળવે છે.

ખરેખર તો ઉપકરણ દ્વારા કરણોને વ્યવરિથત કરીને જ, અન્તઃકરણમાં પ્રવેશી જરૂર જોઈએ. જેનાથી પરમાત્મ - રવરૂપમાં લીન બનીને પરમાત્મા બની શકાય.

આપણા જુદે ભૂતકાળમાં અનંતી વાર દીક્ષા પણ લીધી છતાં મોક્ષ ન થયો તેનું મુખ્ય કારણ આ જ બની રહ્યું કે આપણો જે સવાલના નેતું માર્ક્સ છે તે અન્તઃકરણની શુદ્ધિની કદાપિ ચિન્તા કરી નાહિ. કેમ કે જ આપણી પાસે આરાધના હતી પણ આરાધકભાવ ન હતો. જે વિરાધના હતી તેની સાથે વિરાધકભાવ એકરસ થઈને જરૂર પડેલો હતો. હવે શી રીતે મોક્ષ થાય?

અધિકરણથી દૂર રહેવાનો, ઉપકરણોને વળગી રહેવાનો, કરણોને નિષ્ફળ બનાવી રહેવાનો જેરદાર આગ્રહ રાખ્યો તો તે અંગેના $9+6=15$ માર્ક્સ મળ્યા, પરંતુ અન્તઃકરણ અંગે કશી ચિન્તા ન કરી: ત્યાં પડેલા રાગાદિ મળો તરફ લાલ આંખ સુદ્ધાં ન કરી એટલે નેતું માર્ક્સ ગુગાવીને સોમાંથી દસ જ માર્ક્સ મેળવીને કાયમ નાપાસ થતા રહ્યા. ઉપકરણ રવીકાર, અધિકરણ ત્યાગ તથા અને કરણોની ગુપ્તિ એ વ્યવહારમાર્ગ છે. પણ એના માત્ર દસ માર્ક્સ છે. અન્તઃકરણની શુદ્ધિ એ નિશ્ચયમાર્ગ છે એના નેતું માર્ક્સ છે.

જેણા વ્યવહારમાર્ગના પાલનથી જીવનમાં નિશ્ચય માર્ગનું અવલંબન કયારેય પ્રગટ થનાર ન હોય તેણા તે વ્યવહાર માર્ગની જૈન દર્શનમાં કોઈ કિમત નથી. આપણો અન્તઃકરણ તરફ લક્ષ્ય જ આપ્યું નાહિ. હવે વળી નાંતું તોષાન નીકળ્યું છે. એનું નામ છે; અનુકરણ.

આ તો વળી અધિકરણ અને કરણથી પણ કદાચ વધુ નુકસાન કરતું હોય તેમ લાગે છે. આર્યાવર્તની મહાપ્રાજને પૂર્વે અધિકરણો અને કરણો (ઇન્ડ્રિયો)થી ચેતવયામાં આવતી હતી; હવે આડેઘડ અનુકરણ નાહિ કરવાથી પણ સજ્જડ ચેતવયા પડે છે. અનુકરણ એ ભયંકર કોટિનો અંધાપો છે. અહીં આવતી કાલનો, ભાવી પેઢીનો, પોતાની જતનો, ઘડપણનો, આરોગ્ય કે આબરૂનો કોઈનો ય -વિચાર કરાતો નથી. પૂરી ઘેંટાશાઠી અહીં ચાલતી હોય છે. બુદ્ધિની બારી સાવ જ બંધ કરી દેવાઈ હોય છે. આ રિસ્થિતિમાં ઉપકરણો અદ્રુષ્ય બને અન્તઃકરણને ગળે ફાંસલો દેવાઈ જય તેમાં શી નવાઈ..?

બે જીવન શૈલિ વર્ચ્યે વર્તમાન સંઘર્ષ

આખા વિશ્વે-ભારત દેશની પ્રજા સુદ્ધાંએ કોઈ સામ્યવાદી, સામાજવાદી, મૂર્ડીવાદી જીવનશૈલિ અપનાવી જ નથી. આખા સૈકા સુધી આની ઉપર પરિસંવાદો યોજ્યા છે. અખતરાઓ થયા છે. એમાં ઘણો ખતરો જ થયો છે; લાખો લોકોના જીવન સાથે ચેડાં કરાયાં છે; કોડો લોકોના જીવન આ નિર્ણય કરવામાં હોમાયા છે.

ખરો સંઘર્ષ તો શામયવાદ, સમાજવાદ વગેરે વર્ચ્યે નથી; પરણું ભોગતક્ષી અને ત્યાગતક્ષી એવી ને જીવન શૈલિ વર્ચ્યેનો છે. કયી જીવનશૈલિ રવીકારવી? તેનો નિર્ણય લેવાનો રહે છે. ભોગતક્ષી જીવનશૈલિ ભારતીય પ્રજાને પણ્યેમ પાસેથી ઝપાટાબંધ રવીકારી લઈને આત્મ હત્યા કરી લીધી છે.

જ્યાં સુધી અનતઃકરણનો મહિમા નહિ સમજવાય ત્યાં સુધી હવે આ દુઃખોના ઊડાને ઊડા કલણોમાં ખૂંપાવતી જતી ભોગતક્ષી જીવન શૈલિ ભારતીય પ્રજાનાં લોહીમાંથી બહાર નહિ નીકળી શકે.

આ મહાન દેશની મહાન પ્રજાને ઘણા બધા નુકસાનો થયા છે પણ તેમાં આ સૌથી ગોટું નુકસાન થયું છે, જેને સુધારતા હવે તો સૈકાઓની જરૂર પડશે.

www.yugpradhan.com

★ કખાયની ઉપશાન્તતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાઘ,
ભવે જેદ પ્રાણીદયા, ત્યાં આત્માર્થ નિવાસ.
દશા ન એવી જ્યાં લગી, જીવ લઈ નહિ જેગ,
મોક્ષમાર્ગ પામે નહિ, મટે ન આંતરજેગ.

★ હું છોડી નિજરૂપ રમ્યો પરપુદ્ગલે,
ઝીલ્યો ઉલટ આણી, વિધયતૃષ્ણા-જલે.

* વैરાગ્યરઙ્ગઃ પરવર્જનાય, ધર્મોપદેશો જનરજ્જનાય ।

વાદાય વિદ્યાધ્યયનં ચ મેઽભૂત, કિયદ બુવે હાસ્યકરં સ્વર્મીશ ।

* ધર્મબીજં પરં પ્રાપ્ય માનુષ્યં કર્મભૂમિષુ ।
ન સત્કર્મકૃષાવસ્ય પ્રયતન્તેઽલ્યપ્રેથસઃ ॥

★ બહુ પુણ્ય કેરા પુંજથી શુભેણ માનવનો મળ્યો,
તોયે અરે! ભવચકનો આંટો નહિ ઓકે ટળ્યો.

* પીત્વા મોહમર્યી પ્રમાદમદિરામુન્મતીભૂતં જગત् ।

★ જાણકિયામાં રાચતા, અન્તર્ભેદ ન કાંઈ
જ્ઞાનમાર્ગ નિષેધતા, તેણ કિયા જડ આઠિ.

* યસ્માત્ક્રિયાઃ પ્રતિફળન્તિ ન ભાવશૂન્યાઃ ॥

★ દ્રુત્યક્રિયાઃપી જીવડા રે, ભાવધર્મ ઝચિહીન,
ઉપદેશક પણ તેહવા રે, શું કરે જીવ નવીન ?

સંપુર્ણાવિ હિ કિરિયા ભાવેણ વિણા ણ હોંતિ કિરિયતિ ।
ગિયફલવિગલત્તણાઓ, ગેવેજાવવાયણાએણ ॥

★ નિજગુણ સંચે, મન ન વિ ખંચે, ગ્રન્થભણી જન વંચે,
લુંચે કેશ ન મુંચે માયા, તે રહે પ્રત પંચે.

www.yugpradhan.com

★ બહિરાતમ તજ અંતર આતમ, ઝપ થઈ થિર-ભાવ
પરમાતમનું હો આતમ ભાવવું, આતમ અરપણ દાવ.

* લોકારાધનહેતો ર્યા મલિનેનાન્તરાત્મના ।
ક્રિયતે સત્ક્રિયા સાઝ્ઞ લોકપઢ્ઠકરુદાહૃતા ॥

★ ધરમ ધરમ કરતો જગ સહુ છીરે, ધરમ ન જણો મર્મ
ધર્મજિનેશ્વર ચરણ ગ્રહ્યાં પઢી, કોઇ ન જાંદે કર્મ.

★ શુદ્ધભાવ ને શૂની કિરિયા, બેનુમાં અંતર કેતોળ ?
અળજળતો સૂરજ ને ખજુઓ, તાસ તેજમાં તેતોળ.

- ★ દુર્બલ, નગન ને માસ-ઉપવાસી જે છે માયારંગ રે,
તો પણ ગર્ભ અનંતા લેશે, જોલે જીજું અંગ રે.
- ★ અવગુણ ઢાંકણ કાજ જિનમતક્ષિયા,
છંડું ન અવગુણ ચાલ, અનાદિની જે પ્રિયા.
- ★ આશ્રવ સર્વ નિવારી, જેહ સંવર ધરે હો લાલ,
જે જિન આણા લીન, પીન સેવન કરે હો લાલ
- ★ પ્રભુ આણા ભક્તે લીન, તિણો દેવચન્દ્ર કીન,
આણારંગે ચિત ઘરીજે, દેવચન્દ્રપદ શીଘ્ર વરીજે.
- ★ જિનવર વચન અમૃત અનુસરીએ, તત્પરમણ આદરીએ,
દ્રુત્યભાવ આશ્રવ પરિહરિએ, દેવચન્દ્ર પદ વરીએ.

[૪]

આરાધકભાવ અને વિરાધકભાવ

મુગુષ્ટ તે જ કહેવાય જેને મોક્ષ પામવાની માત્ર ઈરણ ન હોય; તાતાવેલી ય ન હોય, તલબ જરી હોય. મોક્ષ પામયા વિના જેનાથી લુપતું મુશ્કેલ બની જતું હોય તેનું નામ મોક્ષની તલબ.

અત્યાર સુધી ચિંતનથી એ વાત રૂપદાર થઈ છે કે માત્ર આરાધનાથી મોક્ષ થતો નથી. આપણા જીવે અનંતીવાર જે કરી તે માત્ર આરાધના કરી.

મોક્ષ તો આરાધકભાવ સહિતની આરાધનાથી થાય છે. ભલે પછી તે થોડીક જ હોય. એ રીતે વિરાધનાઓ કરવાથી જ દુઃખો આવે ખરા પણ વિરાધકભાવ સહિતની વિરાધનાઓ તો મહાકાતીલ બની જતી હોય છે. એટલે હવે આપણે મોક્ષ અને સંસાર ભગણામાં મુખ્ય બની જતાં આરાધકભાવ અને વિરાધકભાવ એ શું છે? તેનું રૂપરૂપ જ જાણતું રહ્યું.

ભાવમળની અન્યતા કાળબણે જ મળે

એક વાત નક્કી છે કે

- (૧) જ્યાં સુધી સહજમળ-ભાવમળ (આત્માનો કર્મની ગ્રહણ કર્યા કરવાનો રૂપભાવ અને કર્મનો આત્માને પકડી રાખવાનો રૂપભાવ) મંદ વધુ પડતો મંદ પડી જય;
- (૨) એથી લુપનો ચરગાવત્તમાં પ્રવેશ થાય.
- (૩) એમાં જ્યારે છેલ્ટું ચથાપ્રવૃત્તકરણ આવી જય (કે જેની પછી તરતમાં સમ્યાદર્શન નિશ્ચિયત પામવાનું છે.) ત્યારે જ લુપમાં આરાધકભાવ જન્મ પામે છે. લુપતો બને છે અને તે આરાધકભાવ વિરાધકભાવોને જન્મ જ પામવા દેતો નથી કે લુપતો રહેવા દેતો નથી.

આ ત્રણ બાબતોની પ્રાપ્તિમાં લગભગ નિયતિનું જ પ્રાધાન્ય છે. લુપનો કાળપરિપાક જ મુખ્ય કારણ છે. જે આપણે આ ત્રણ બાબતો પામવા માંગતા હોઈએ તો આપણે આરાધકભાવને સમજ્યા જાએ જ તેને પામી શકીએ; તેના ત્બારા વિરાધકભાવોને ખતમ પણ કરી શકીએ.

પણ આનંદો! જે; આપણને હવે સુખમય સંસાર પણ અનેક દષ્ટકોણથી નગુણો લાગી ગયો હોય; ભયંકર જણાયો હોય; લુપને અકારો થઈ પડ્યો હોય તો પરમાત્મા

સીગંધરરવામીલને પૂજ્યા વિના-નિશ્ચિતપણો-આપણો આપણી જત માટે એ કાર્ટીફીકેટ નિર્ભયપણો અને નિશ્ચિતપણો આપી દઈ શકીએ કે ઉપર્યુક્ત ત્રણો ય બાબતો આપણને પ્રાપ્ત થઈ ચૂકી છે. મોક્ષમાર્ગ પામવાની પાત્રતા આપણામાં પૂરી પાંગરી ચૂકી છે.

તો ચાલો, હવે ખૂબ આનંદથી અને સાવધાન બની જઈને તે આરાધકભાવ અને વિરાધકભાવને આપણે સમજુઓ, અપનાવીએ, માણીએ, અને આપણને હવે પ્રિયતમ બની ગાંઝેલા મોક્ષને (ધૂટકારાને) નિકટતમ બનાવી દઈએ. ઉપર્યુક્ત ત્રણ વરતુઓ પામેલા આપણને હવે સિદ્ધિ માટે હાંશી જવાનું રહેશે નહિ, સહેલાઈથી તે પ્રાપ્ત થઈ જશે.

સમગ્ર માનવ-દુનિયામાં આપણા જેવા ભાગ્યવાન ખરેખર ખૂબ જ થોડા છે. શેખ સમગ્ર લુધ જગત્ આણું ચ- અતિ ભયાનક સંસારમાં હજુ બીજ અનંતાનંતકાળના બ્રગણાનું કારક પાપમય લુપનમાં જ ખદબદી રહ્યું છે. એક આંખે આપણી થાંઝેલી પ્રગતિ બદલ હર્ષના આંસુ ટપકાવીએ, બીજી આંખે એ પાપમય લુધ જગતુના પરિભ્રમણ બદલ કરુણાના દુઃખજનક આંસુ પણ ટપકાવીએ.

ચાલો, હવે ખૂબ અગત્યની, ખૂબ ગંભીર, નજીકના કાળમાં જ આપણી એકાંતે મોક્ષપ્રાપ્ત બાબતને વિરાધવાની દુનિયાગાં બરોખર પ્રવેશ કરીએ.

ભાવથી જ ભાવ હણાય

આરાધકભાવ અને વિરાધકભાવ એ બે પરવરના સમબળીએ શત્રુઓ છે. વિરાધકભાવોને ખતમ કરવા માટે આરાધકભાવોની જ જરૂર પડે. ભાવથીજ ભાવ ખતમ થાય. દુર્યોધને છેલ્લે લીમ સાથે જ લડવાનું એટલા માટે પરંપર કર્યું હતું કે ને ચ અંગે ગદાધર હતા. ગદાધરને ખતમ કરવા માટે ગદાધર જ જોઈએ.

મીસાઈલોને મીસાઈલોથી જ ઉડાવાય. કરીમલાલાને દાઉંડ જ હણી શકે. મેલા ભૂતને મેલું ભૂત જ કાઢી શકે. સર્જનો કદી ગુંડાઓ સાથે લડે નહિ. વિરાધકભાવોને આરાધકભાવો જ ખતમ કરી શકે. આરાધનાઓ ગમે તેટલી જેરદાર હોય પણ તેમનાથી વિરાધકભાવો ખતમ થઈ ન શકે, હા... તેઓ વિરાધનાઓને જરૂર ઉડાવી શકે.

આરાધનાઓ વિરાધનાઓને જ અટકાવી કે ઉડાવી શકે. આરાધનાની સામગ્રીઓ આપણી પાસે હોય તો વિરાધનાની સામગ્રીઓ દૂર રહેવામાં સફળ થઈએ.

આરાધના રથાનોમાં રહીએ તો વિરાધનાના રથાનોથી એટલે સગય વેગળા રહી શકીએ.

પણ વિરાધનાના ભાવોનું શું ? આ ભાવ તો એવું ભયાનક અને એવું સૂક્ષ્મ તત્ત્વ છે કે તે તો આરાધનાની ડિયાગાં, સામગ્રીના સાથગાં અને રથાનમાં ચ પેરી જય. આમ પેઠેલો વાંદરો આરાધના વગેરેની તમામ તકાતોને હતપ્રછત - નકામી - કરી દે.

આ વિરાધકભાવને તો માત્ર આરાધકભાવ જ તોડી શકે. હા એ આરાધકભાવને પામવામાં, અને જે પામ્યા હોઈએ તો તેનું સંરક્ષણ અને સંવર્ધન સતત કરતા રહેવામાં પેલી આરાધના, તેની સામગ્રીઓ અને તેના રથાનો અત્યંત ઉપયોગી અનિવાર્ય અને આવશ્યક બની રહે એ તો નક્કી-રવાજુભાવ સિદ્ધ વાત છે.

જે આરાધકભાવ એ કોઈનૂરનો હીએ છે તો આરાધનાટિ ત્રણે ચ તેને સાચવી રાખનારા દાબડા છે.

વિરાધનાઓ, વિરાધનાની સામગ્રીઓ અને વિરાધનાના રથાનો તો એ આરાધકભાવ જળ્યો હોય તો તે બાળનો નિર્દ્યપણે ટોટો પીચી નાંખનારા હત્યારાઓ છે. માટે જ આરાધકભાવની પ્રાપ્તિના નિશ્ચયનયની રક્ષા માટે આરાધના વગેરેના વ્યવહારના ચુસ્ત પાલનની અત્યંત જરૂર રહે છે.

લુલગાત્ર માટે અત્યંત ઉપકારક-અનંત સંસારને ટૂંકા ભવોમાં જ સાન્ત અને શાન્ત કરી દેવાના અપ્રતીગ સામર્થ્યનો રવામી આ આરાધકભાવ જ્ઞાનયોગથી અને ભક્તિયોગથી પ્રાપ્ત થાય છે. આ ગંગેની વિચારણા આપણે કરીએ તે પૂર્વે આ ને ભાવોના રવાપને સમજુ લઇએ.

આરાધકભાવ એટલે આજ્ઞાબહુમાન

આરાધકભાવ એટલે જિનાજ્ઞાનો યોગ. અર્થાત્ જિનવચનબહુમાન, અર્થાત્ જિનની આજ્ઞાઓમાં જેટલી પાળી શકાય તેનું પાલન, શૈખનો કણૂર પક્ષપાત..., અર્થાત્ જિનવચન ઉપર અત્યંત અત્યંત સીમાતીત આદર. ટૂંકમાં આરાધકભાવ એટલે મોક્ષનું લક્ષ, સંયમધર્મનો પક્ષ અને ચથાશહિત ધર્મપાલન યુક્ત કક્ષ. (બગલ) કહેવાનો આશય એ છે કે આરાધકભાવ તે લુલમાં જ કહી શકાય; જેને ભગવાન અતિ વહાતા હોવાના કારણે તેને લક્ષમાં મોક્ષ જ રહે; તે સંયમધર્મના પક્ષમાં કણૂરપણે રહે અને તેની સાથે નગલમાં (કક્ષગાં) ચથાશહિત ધર્મ લઈને જ તે ફરતો રહે.

જ્યોત જવાળા બને તો ?

જેમ જેમ આ આરાધકભાવ વિકસતો જય તેમ તેમ આત્મામાં આરાધકભાવની એ નાનકડી પ્રગટેલી જ્યોત જવાળાનું રવરૂપ પકડતી જય; એ દીવો દાવાનળ બની જય. જે કાતીલ કર્મોના પવનના સૂસવાટા જ્યોત કે દીવાના નાનકડા રવરૂપોને હણી નાંખવાનું કામ કરતા હતા તે જ કર્મો હવે (ભોગદશામાંચ) જવાળા કે દાવાનળ બની ગચેલા ધર્મને છેલાઈ જવામાં: વિકસવામાં અત્યન્ત સહાયક બની જય. પૂર્વે સાધુવેષમાં ચ નાગીલાનો જપ હતો તે લુધ હવે જંબૂકુમાર બનીને આઠ આઠ મર્યાદાઓના કામણાગારા હુમલાઓ સામે અડોલ ઊભો રહીને થોડાક જ કલાકોમાં સંયમના પંથે સંચરી ગયો!

જે કર્મોએ મરીચિને મારી મારીને અધમુઓ કરી દીધો, તે જ કર્મોએ તેને મહાવીર બનેલા બેઇને એકવીચ તોપની સલામી આપી. લાલ કારપેટથી અભૂતપૂર્વ સન્માન કર્યું.

જે કર્મોએ રથૂલભદ્રને રાત ને દી રૂપકોશાના પાશમાં બાર બાર વર્ષ કુદી બાંધી રાખ્યો તે જ કર્મોએ તેને ગુરુદેવ સંભૂતિમુનિના ચરણોમાં આળોટતો કરી દીધો!

ધર્મની જ્યોત શરૂમાં તો લુધને પાપોથી દૂર રાખવા માટે નારકાદિના વિપાકોથી ચાદ કરાવીને કાગ ચલાવે. પણ પછી જેમ જેમ તે ઉત્ત્ર-ઉત્ત્રતર જવાળા બને તેમ તે દુઃખોથી ભડકાવીને પાપોનું અકરણ કરાવવાના નબળા ઉપાયને દૂર કરીને, જિનાઝા ચાદ કરાવે. વહાલાની આઝા છે કે પાપ કરાય જ નહિ અને છેલ્લે તો રવભાવદશાથી એને અપાપ બનાવી દે.

મારો રવભાવ જ એવો બની ગયો છે કે હું પાપ કરી શકું તેમ નથી. ઢેઢાં તે ખવાતા હશે ? ગમે તેવી ભૂખ લાગી હોય ! આગને તે અડાતું હશે ? ગમે તેવી ઈરણ થઈ હોય. પાપ તે કરાતું હશે ? ગમે તેવા સંયોગો ઊભા થયા હોય.

પાપ ન કરાય. કેમ ? દુર્ગતિમાં દુઃખો લોગવવા પડે. પાપ ન કરાય. કેમ? વહાલાની ના છે. પાપ ન કરાય. કેમ ? ધર્મ કરવો એ જ મારો રવભાવ છે. ધર્મજ્યોતગાંથી બનેલી ધર્મજવાળાનું આ ઉત્તમ રવરૂપ છે. પાપ થાય જ નહિ. મારો આત્મા જ મને ના પાડે છે. મારા રવભાવમાં જ પાપકરણ રહ્યું નથી. આ રીતે વિકસતો જતો આરાધકભાવ એકલો જ વિરાધકભાવોને ખતમ કરી દઈને સંસારથી છૂટકારો આપી શકે. આરાધના+આરાધનાની સામગ્રીઓ+આરાધનાના રથાનો. પણ એમાંથી આરાધકભાવની બાદબાકી+ત્રણો ચ મોક્ષ આપવા માટે સાવ નબળા નકામાં વિરાધના+વિરાધનાની સામગ્રીઓ+વિરાધનાના રથાનો + આરાધકભાવ =ત્રણો ચ સંસારને લાંબા ગાળા સુધી

ચલાવવા માટે સાવ નબળા-નકામા.

આપણો જ્યું કે આરાધકભાવ એટલે વહાલાના વચનો પ્રત્યે તીવ્ર બહુમાન.

વિરાધકભાવ એટલે નિષ્ઠુર પરિણાતિ

તેમ વિરાધક ભાવ એટલે પાપો કરવામાં આત્માની અત્યન્ત નિષ્ઠુર પરિણાતિ.

આ નિષ્ઠુર પરિણાતિ એ એક જ માત્ર પાપ છે. હિસાદિ જે સર્વે પાપો છે તેમની સાથે જે આત્માની નિષ્ઠુરતા જોડાય તો જ તે હિસાદિ પાપો દુર્ગતિમાં લઈ જઈ શકે છે. દુઃખો આપી શકે છે. આ નિષ્ઠુર પરિણાતિ એ એવી ગાંધારી છે જે દુર્યોધન જેવા સો દુષ્ટ પાપોને જન્મ આપે છે. આ સો પાપોમાં ય મુખ્ય તો પાંચ જ પાપો છે જેમને આપણે આગળ ઉપર જોઈશું.

વિરાધકભાવ તોડી પાડ્યો તો કેવા બચી ગયા !

www.yugpradhan.com

વિરાધનાઓના પાપો કરનારા જીવો પણ વિરાધકભાવ વિનાના હોય અથવા તો વિરાધકભાવને પ્રાયશ્ચિત્ત ટ્રાસ તોડી પાડનારા હોય તો વિરાધનાઓ કરવા છતાં તેમની દુર્ગતિ તો હવે તો નથી થઈ પણ તેઓ કાં મુક્તિ પામ્યા છે; છેવટે સદગતિ જરૂર પામ્યા છે.

સરસક-ભસક રાજકુમારોની સાદવી બેન ચુકુમાલિકા, પરસ્સીગમનના કાતીલ પાપે સતત પોતાની જતને રગડોળતો વિદ્યાધર સત્યકી, પરસ્સી સીતા પાસે દેહસુખની કાકલુદી કરતો રાવણા, રાણમતીને લોગસુખાર્થ આમજન્ત્રણ દેતા ગુજ્ઞાનિષ્ઠ રહનેમિ મુનિ, રૂપકોશાના દેહલાવણ્ય સામે એક જ ક્ષાણમાં ઝૂકી પડેલા સિંહગુજ્ઞાવાસી મુનિ; વહાલી નાગિલાનો જ સતત જપ કરતા ભવદેવ મુનિ વગેરે કેટલા ય દષ્ટાંતો આપી શકાય; જેઓ વિરાધનામાં ફૂસાયા'તા તો ય ઊગરી ગયા ! કોકે વિરાધના ખતમ કરી; કોકે વિરાધકભાવને ઘોર પશ્ચાત્તાપથી ખતમ કર્યો અને સહુ અન્તે ઊગરી ગયા.

વિરાધકભાવ જીવતો રાખ્યો તો કેવા હેરાન થઈ ગયા ?

હવે આથી ઊંઘી વાત જોઈએ; જેમાં તે જીવોએ પોતાની વિરાધનાનો કે તેના વિરાધકભાવનો ખાત્મો ન બોલાવ્યો અને તેથી કેવી દુર્ગતિઓમાં ફેંકાઈ ગયા!

દેછ સુધી યોગપદ્ધના ટૂકડાની આસક્તિનો ત્યાગ નહિ કરતા સુમંગલ મુનિ

આનાયદેશમાં રાજકુમાર થયા. રવપત્ની સાધવીને ચિરકાળે જેતાં મોહાઈ પડેલા, તેના આર્તિદયાનમાં જ મૃત્યુ પામેલા સાગવિક મુનિ આનાયદેશે આર્દ્રકુમાર થયા!

બાળમુનિને છોઘથી મારવા ધર્મી જતાં થએલા અકરમાતે મૃત્યુ પામેલા મુનિ ચંડકૌશિક નાગ થયા ! રાજરાણીના અંબોડાના વાળની તટના રવશે હચમચી ઉઠેલા સંભૂતિ મુનિ પ્રભદતાચક્કી બનીને સાતમી નારક ભેગા થયા!

રસના અને રાગાના ઉજમાદમાં ફુલાઈ પડેલા કંડરિક મુનિ! સીધા સાતમી ભેગા થયા!

દ્રોપદીના પૂર્વભવની સાધવી સુકુમારિકા ગુરુદ્રોઢના પાપે પાંચ પતિ પામવાળું દુઃખદ આશ્વર્યને સર્જતી દ્રોપદી બની.

માયાના પાપે લક્ષ્મણા, તથા રૂક્મિણિ રાણી અને મંગુ આચાર્યના માથે કેવી પનોતી નેહી ! કગશા: એંચી ચોવીચીનો સંસાર, એક લાખ ભવ અને ખાળનું ભૂતપદ્ધું લલાટે ટીચાયું !

મહાપૈયાવરચી નંદિષેણ, મુનિમધ્યે અને નિયાણું કરીને હજરો રમણીઓ પોતાની પાછળ પાગલ બને તેવા રાજ વસુદેવ થયા!

પ્રભુ વીરનું અદ્ભુત નગર પ્રવેશ ‘સામૈયું’ કરનાર રાજ કોણિક છઠી નારક ભેગો થયો ! રોહનુપ્ત મુનિ, અજા સાધવી, જગાલિ મુનિ વગેરે કેટલા દુષ્ટાન્તો આપું !

મરતાં પૂર્વે જેણે પોતાના વિરાધકભાવને વિધિપૂર્વકના પશ્ચત્તાપ પ્રાયશ્ચિત કે પરચહુણાણથી ખતમ ન કર્યો તે બધાના નામ આ જીવોની હરોળમાં મુકાય.

અંગારમંડક આચાર્ય, સંગમક દેવ, કપિલા દારી, જે ય પાલકો, વિનયરતન, કાલસૌરિક કસાઈ વગેરે અભિવ્ય આત્માઓની ચિત્ત પરિણાતિ તો કેટલી બધી નિષ્ઠુર હોય ! આણું જ નામ વિરાધકભાવ. અઠી હજ કદાચ, કયારેક મોક્ષ પ્રત્યે અદેખ હોઈ શકે; પણ રાગ તો હોય જ નાહિ.

શેમાંથી જન્મતી હશે; વિરાધના રવરૂપ પાપની પ્રવૃત્તિઓ ! શાથી ઉત્પણ થતો હશે; વિરાધકભાવ ? ચાંબળો જવાબ.

૭ પદાર્થોની વિરાધના કદી કરશો નાહિ

જેણે પૂર્વભવોમાં સુદેવાદિ ત્રણ તત્વોની કે સમયાદર્શનાદિ ત્રણ રત્નોની- કોઈ પણ એકાદની ય ઘોર નિદા, હીલના, આશાતના કરી હોય તે આત્માઓ તેવા ચીકણા

કર્મો બાંધે કે જેનો ઉદ્ય થતાં તેઓ વિરાધનાઓ કરી જેસે. વિરાધકભાવની નિષ્ઠુર પરિણતિનો પણ શિકાર બની જય.

આ છ પદાર્થોમાંના કોઈની પણ વિરાધના થઈ ગઈ તો ભલે થઈ ગઈ. તેનું શુદ્ધ દિલે પ્રાયશ્ચિત્ત કરી દેવું જેઈએ. આથી તે વિરાધના કરતી વળતનો વિરાધકભાવ ખતમ થઈ જય. આ પછી બહુ બહુ તો વિરાધનાનું પાપ ભોગવવાનું આવે. પણ વિશેષ દુઃખ ન મળે. પરંતુ જે આત્માઓ જીવનમાં કરેલી વિરાધનાનું પ્રાયશ્ચિત્ત મરતાં સુધી કરતા નથી. કરવાનું રહી જય છે. અને જેમનું મોત થાય છે એ મોત તો ફૂતરાથી ચ લુંદું મોત કરેવાય.

મરતાં પહેલાં જ શુદ્ધ પ્રાયશ્ચિત્ત કરી લઈને વિરાધકભાવને તો મારી જ નાંખવો જેઈએ. આથી વિરાધનાના પાપકર્મનો બંધ; એ નિરન્યબંધ બની જય છે. આ બહુ મોટી સિદ્ધિ છે. પછી તપ વગેરે આવાધનાઓ કરીને વિરાધનાનું પાપ જલદી તોડી શકાય છે. વિરાધના તો સાપની કાંચળી છે. જે સાપના મોંગા ઝેરની કોથળી ન હોય તો કાંચળી માત્રથી કાંઈ સાપ ભયાનક બની જતો નથી. વિરાધકભાવ એ ઝેરની કોથળી છે. અને તો ગમે તેગ કરીને દૂર કરવી જ રહી.

તત્પત્રચી અને રત્નત્રચીની જેમણે વિરાધના કરી. વળી તેના વિરાધકભાવનું જેમણે મરતાં સુધી પ્રાયશ્ચિત્ત પણ ન કર્યું તેમના થોડાંક નામોનો અહીં નિર્દેખ કરું છુ.

દૈવતત્વ:- ગોશાલકનો પૂર્વભવીય જીવ ઈશ્વર.

ગુરુતત્વ:- ફૂતવાલક મુનિ.

ધર્મતત્વ:- દ્રીપદીનો પૂર્વભવીય જીવ સુકુમાતિકા. (રતીને આતાપના-નિર્ષેધરૂપ ધર્મનો દ્રોહ કર્યો હતો.)

સમ્યગ્રદર્શન રતન:- અજ્જા સાધવી, જગતિમુનિ, રોહગૃપ્તમુનિ.

સમ્યગ્રજ્ઞાનરતન:- મરીચિમુનિ.

સમ્યકૃચારિત્ર રતન:- આર્દ્રકુમારનો પૂર્વભવીયજીવ સાગ્યિકમુનિ, સુંગતાચાર્ય, ભવદેવમુનિ (બાર વર્ષ સુધી તો પણ્ચાત્તાપ ન જ હતો.)

શે! સામાન્યકોટિની જ્ઞાનાદિરતનોની વિરાધના કરનારા રથૂલભદ્રમુનિ! મલ્લમુનિ! મેધમુનિ! નંટિષેણ મુનિ! એ ય કેવા, કયાં જરાક પણ હ્સડાઈ પડ્યા!

અધારાભૂતિ મુનિ! પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ! હરિભદ્રસૂરિલ! દર્પ કે કન્દપનો ભોગ જનીને કેવા થોડાક સમય માટે પણ માર ખાઈ જેઠા! આ ઉપરથી સમજશે કે જીવના અનાદિ સંસારનો અણત જ ન આવવા દેવાનું કામ કરતો વિરાધકભાવ,

અને વિરાધનાઓ કેટલા બધા કાતીલ છે ! આટલા કાતીલ તો અનિ, ઝેણી સાપ, તીક્ષણ ભાલો, ભયંકર રાક્ષસ કે ભૂત પણ નથી હોતા. જીવના એક જ ભવનો વિરાધકભાવ તેને ભવો ભવ ચુંદી માર માર કરે., પરેશાન કરે.

આવા ભયાનક વિરાધકભાવને તોડી પાડવાની, નબળો પાડવાની કે સદાનો માંદો પાડી દેવાની તાકાત એક માત્ર આરાધકભાવમાં છે.

આજ્ઞાબહુમાનથી શું શું મળવા લાગે ?

આરાધકભાવ એટલે જિનવચન-બહુમાન ! અમલની હાલ વાત નથી. હાલ તો હૈયે જિનની પ્રત્યેક ઝીણામાં ઝીણી તમામ આજ્ઞાઓ પ્રત્યે અપાર પ્રેમ એનું નામ આજ્ઞાયોગ. આ આજ્ઞાબહુમાનની બહુ ગોટી તાકાત છે. આટલી તાકાત માસખમણાદિ કોઈ પણ આરાધનામાં ચ હોતી નથી. એ બધી આરાધનાઓ બેગી થઇને ચ જીવને મોક્ષ અપાવી ન શકે, અને નાનકડો પણ આરાધકભાવ ઝટપટ મોક્ષ તરફ જીવને દોડાવવા લાગે.

આ આજ્ઞાયોગ એટલે વચન-બહુમાન ! જેણા હૈયે વચન-બહુમાન પેદા થાય તે પ્રાયઃતો પાપ (વચન વિરુદ્ધ) કરી જ ન શકે, નહિ તો પાપ ઉપર પશ્ચાત્તાપ તો ખૂબ જ કરે. વળી તેણા હૈયેથી નિર્ધારતા (વિરાધકભાવ) ખતમ થઈ જય એટલે તે હૃદયથી સરળ બની જય, જીવમાર્ગ પ્રત્યે કોમળ બની જય અને શિષ્ટ પુરુષોને માટે પ્રજ્ઞાપનીય (ને શરૂદો કહેવા જેવો) બની જય. આ આત્માની આંખે પાપ ઉપર પશ્ચાત્તાપના આંચું; દુઃખિતો પ્રત્યે આર્દ્ધતાના આંચું અને સત્કાર્યો પ્રત્યે હર્ઘના આંચું વહેતા જ હોય.?

આવો આત્મા વિરાધના કરે તો ચ તેણી દુર્ગતિમાં લઈ જવાની તાકાત (વિરાધકભાવપ્રેરિત) ખતમ થઈ ગઈ હોય એટલે તે સતત સંતુષ્ટિમાં જવા લાગે; ત્યાં તેણે સતત સંતુષ્ટિનો સમાગમ (સત્સંગ) મળતો રહે. સત્સંગ થતાં મુક્તિને પછી કેટલું છેટું રહે?

દ્વેક ભાવમાંથી મુખ્ય પાંચ રૂપુષો પેદા થાય છે. દ્વેક આરાધકભાવના એકેકા પરમેષ્ઠી રૂપાગી છે. જેમણે તમામ વિરાધક ભાવોને સર્વથા ખતમ કર્યા છે.

આરાધકભાવ	રૂપામી	વિરાધકભાવ
૧ પરાર્થરૂપુષુપ	અરિહંત	રૂપાર્થ રૂપુષુપ
૨ દેહાદ્યાસત્યાગરૂપુષુપ	સિદ્ધ	દેહાદ્યાસ રૂપુષુપ
૩ સદાચાર રૂપુષુપ	આચાર્ય	અનાચાર રૂપુષુપ
૪ જ્ઞાનરૂપુષુપ	ઉપાદ્યાય	અજ્ઞાનરૂપુષુપ
૫ સ્વાહિષ્ણુતારૂપુષુપ	સાધુ	અસ્વાહિષ્ણુતા રૂપુષુપ

અહીં આ ગણથના પ્રથમ ખંડનું સમાપન કરીને ને આપણે બીજ ખંડમાં પ્રવેશ કરીએ.

દર્શા ન ઓવી જ્યાં લગી, જીવ લહે નાહિ જોગ;
મોક્ષમાર્ગ પામે નાહિ, મટે ન આંતર-રોગ.

એતદ્ ભાવમલે ક્ષીણે પ્રભૂતે જાયતે નૃણામ् ।
કરોત્યવ્યક્તચैતન્યો મહત્કાર્ય ન યત્કુવચિત् ।

અસ્મિન્હૃદયસ્થે સતિ હૃદયસ્થસ્તત્વતો મુનીન્દ્ર ઇતિ ।
હૃદયસ્થિતે ચ તસ્મિન્ નિયમાત્ સર્વાર્થસંસિદ્ધિઃ ॥

ધર્મશક્તિં ન હન્ત્યબ્ર ભોગેયોગો બલીયસીમ् ।
હન્તિ દીપાપહો વાયુ જર્વલન્તં ન દવાનલમ् ॥

સહજં તુ મલં વિદ્યાત્કર્મસમ્બન્ધયોગ્યતામ् ।

આત્મનોડનાદિમત્વેપિ નાયમેનાં વિના યતઃ ।
તસ્માદવશ્યમેષ્ટવ્યા સ્વાભાવિક્યેવ યોગ્યતા ।
તસ્યાનાદિમતી સા ચ મલનાન્મલ ઉચ્ચ્યતે ।

ભવ અનંતમાં દર્શન દીઠું, પ્રભુ ઓહવા દેખાડે છ.
વિક્ટ ગ્રન્થ જે પોળીઓ, કર્મવિવર ઉઘાડેછ.
સેવો ભવીઆ વિગલ જિનેસર..

જ્યાં લગી આતમ-તત્ત્વ ચિન્તાવ્યો નાહિ,
ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી.

ભાવો હિ પઢમલિંગં ણ દવ્વલિંગં ચ જાણ પરમત્થં ।
ભાવો કારણભૂદો ગુણદોસાણં જિણ બિંતિ ॥

તહ ચેવ ઉ મોક્ખફલા આણા આરાહિયા જિણિન્દાણં ।
સંસાર દુક્ખફલયા, તહ ચેવ વિરાહિયા નવરં ॥

[૫]

ખંડ ૨: સિદ્ધચક્ષુણ - સ્વરૂપ

આવશ્યક અને અનિવાર્ય

શ્રી સિદ્ધચક્ષુણ યન્ત્રાધિરાજ છે. જે એમાં સમાતું હોય તે બધી મન, વચન કે કાચાની વૃત્તિઓ અને પ્રવૃત્તિઓ આચારો, વિચારો કે ઉચ્ચારો - તે જિનશાસને માન્ય છે. જે એમાં કચાય ન સમાય તે તમામ જિનશાસનની બહાર છે.: તેને અમાન્ય છે.

ન છૂટકે - અનિવાર્ય અનિષ્ટ - તરિકે સમજને જે તેનું સેવન થાય તો તે આત્મા 'સમ્યગુદ્ધિ' કહેવાય. અન્યથા - ઉપાદેય સમજને તે વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિઓને સેવનાર આત્મા, -ધરાર મિષ્યાદ્ધિ કહેવાય. જે આ યન્ત્રાધિરાજમાં સમાય તે બધું આવશ્યક ગણાય; ન સમાય તે બધું કરતું પડે તો અનિવાર્ય ગણીને કરાય. આવી જે માન્યતા તે સમ્યગુર્દર્શન.

www.yugpradhan.com નવ પદો: અણ વિભાગમાં

આ નવ પદોને અણ વિભાગમાં ગોઠવી શકાય. પહેલા જે પદો તે દૈવતત્વવિભાગ; પછીના અણ પદો તે ગુરૂતત્વ વિભાગ અને છેલ્લા ચાર પદો તે ધર્મતત્વવિભાગ.

અથવા એમ પણ કહી શકાય કે પહેલાં પાંચ પદોના અધિજ્ઞતાઓ - અરિહંતાદિ - તે ધર્મો છે. શોષ ચાર - સમ્યગુર્દર્શનાદિ - તે ધર્મો છે.

વણોનું રહસ્ય

અરિહંત પરમાત્માનો વર્ણ શ્વેત હોઇને વિશ્વવાત્સલ્યનો પ્રેરક છે. સિદ્ધ પરમાત્માનો લાલ વર્ણ આઠ કર્મોના દણન સ્વરૂપ જવાળા સૂચક છે.

અરિહંતની ગેરહાજરીમાં અરિહંતદેવના માર્ગનો પ્રકાશ સૂર્યની જેમ સર્વત્ર ફેલાતા હોઇને આચાર્ય પદનો વર્ણ પીળો છે.

આચાર્યની ધર્મદિશનાથી દીક્ષિત બનેલા મુમુક્ષુઓને જ્ઞાનદ્યાનાદિની તાલીમની શીતલ છાંયડી દેતાં વૃક્ષના જેવા ઉપાદ્યાય પદનો વર્ણ લીલો છે.

સાધના કરીને કાળાં ડીબાંગ કર્મોનિ અંદરથી બહાર કાઢતાં સાધુ પદનો વર્ણ શ્વયામ છે.

સમ્યગુર્દર્શનાદિ ચાર પદો આત્માના ઉજવળ ધર્મો હોવાથી તેમનો વર્ણ શ્વેત છે.

આ નવપદોમાં પહેલાં પાંચ પદોના શરણો આપણે જવાનું છે. જ્યારે સમ્યગુદર્શનાદિ શેખ ચાર પદોને આપણા શરણામાં લાવવાના છે.

દેવ, ગુરુ અને ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વો છે. તેમાં સમ્યગુદર્શનાદિ ત્રણ ધર્મો એ ત્રણ રતનો છે. સમ્યકૃતપપદ એ સમ્યગુદર્શનાદિ રતનોની આરાધના કરતાં લાગી જતી અશુદ્ધિને દૂર કરવા માટેનું 'સાધુ' જેવું રવતન્ત્ર પદ છે. એના વિના તો રતનત્રયીની મલિન આરાધનાથી કદી મુક્તિ મળે નહિ. પહેલાં પાંચ પદોમાં કયાંય પણ ગોઠવાઈ જવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય નહિ.

અરિહંતપદ અને સિદ્ધપદ

આ સિદ્ધચક્ર- ચન્દ્રની ગોઠવણામાં એક વરતુ એકદમ દ્વારાનાકર્ષક છે.

અરિહંત ભગવંતને સહુની વરચે મૂકીને તેમને સર્વોત્કૃષ્ટ બનાવ્યા.

પણ સિદ્ધ - ભગવંતને સહુથી ઊચે મૂકીને અપેક્ષાએ તેમને પણ સર્વોત્કૃષ્ટ ગણાવ્યા છે.

તેઓ આઠે ય કર્મથી મુક્ત છે; કદી મૃત્યુ પામવાના નથી. તેમને શરીર નથી એ દઘિએ તેઓ - ચાર કર્મથી હજુ ચુક્ત, નિર્વાણ પામનારા અને સશરીરી એવા-અરિહંતદેવથી જેશક સર્વોત્કૃષ્ટ ગણાય; અને તેથી જ આ ચન્દ્રનું નામ અરિહંતચક્રચન્દ્ર નહિ રાખતા ચંદ્રચક્રચન્દ્ર રાખ્યું છે. પણ સબૂર! બીજુ અપેક્ષાએ અરિહંત જ સર્વોત્કૃષ્ટ છે. આ રહી તે અપેક્ષાઓ:-

- ૧) જ્યાં સુધી તેમનો તારક આત્મા શાસનની રથાપના કરે નહિ ત્યાં સુધી કોઈ આત્મા સિદ્ધપદ પામી શકે નહિ.
- ૨) જગત્ત્માત્રને તારવાનું, બોધ પમાડવાનું, અને ગોક્ષે પહોંચાડવાનું અપ્રતિહત સામર્થ્ય તેમનામાં જ છે. માત્ર સામાન્ય કેવલી જનીને સિદ્ધ બનાલા આત્માઓમાં તે સામર્થ્ય નથી.

જિનશાસનમાં માત્ર રવનું હિત કરવાનું સામર્થ્ય ધરાવતા આત્માઓ કરતાં ઘણા બધાનું - સર્વનું - પરહિત - કરવાનું સામર્થ્ય ધરાવતા આત્માઓને અગ્રિમતા આપવામાં આવી છે.

- ૧) આથી જ નમરકારમન્ત્રમાં સિદ્ધભગવંતોને બદલે પ્રથમ પદમાં અરિહંત ભગવંતને મુક્તવામાં આવ્યા છે.
- ૨) આથી જ છમ્બસ્થ ગણાધરભગવંતો જ અરિહંતદેવના પાદપીઠ ઉપર બેસીને બીજ

પ્રહરમાં દેશના આપતા હોય છે. તે પર્ખદામાં સામાન્ય કેવળી ભગવંતો હોવા છતાં.

- ૩) આથી જ શાસનની ધૂરા સોંપીને નુતન આચાર્યને, તૃતીય-પદ ઉનિર આરૂઢ કરતી વખતે ગુરુ પોતે તેમને વંદન કરતા હોય છે. અને તે ન્બારા તે નુતન આચાર્ય સર્વને વંદનીય બનો તેવી આશંકા પ્રગટ કરતા હોય છે.
- ૪) આથી જ તેવી વિશ્વાષ કોટિની શેવા (ભોજનાદિના સંબંધમાં) શિષ્યોએ કરવી તેવી શાસ્ત્રઆજ્ઞા છે.
- ૫) આથી જ જિનધર્મને પુરુષપ્રધાન ધર્મ ગણવામાં આવ્યો છે. (એમાં કાંઈ નારીનું અપમાન કરવાની દખ્ટિ નથી.)

સંસાર એ સાગર છે. તેને પાર પામવા માટે રસીમર જેઠાંઓ. તેને કપ્તાન જેઠાંઓ. તેનું પહોંચવા માટેનું લક્ષ્યરથાન પણ હોતું જેઠાંઓ.

અરિહંત - દેવ તે કપ્તાન છે; કેમકે તેઓ મોક્ષમાર્ગના દેશક છે. પણ સિદ્ધભગવંત તે લક્ષ્ય છે. ધૂપનો તારો છે. (કપ્તાનના હાથમાં હોકાયન્ત્ર સતત રહે છે ને ?)

અરિહંતદેવોના તારક આત્માઓ સિદ્ધ ભગવંતોને, 'નમો સિદ્ધાણં' એમ કહેવા ન્બારા નમરકાર કરીને જ પ્રપ્રજ્યાનો રચીકાર કરતા હોય છે.

અજૈન પરિભાષારૂપે અરિહંતદેવ એ સદેહ - મુક્ત એવા પરમાત્મા છે; સિદ્ધ ભગવંત એ વિદેહ - મુક્ત એવા પરમાત્મા છે.

આ તો થઇ ને ય પ્રકારના દેવાધિદેવોની વાત : દેવતત્વની વાત.

ગુરુતત્વના ત્રણ પદ્યો

ગુરુતત્વના ત્રણ વિભાગો છે. જે આચાર્ય છે તેમનું કાર્ય અરિહંતોએ પ્રકાશોલા મોક્ષમાર્ગનું પ્રકાશન - કાર્ય ચાલુ રાખવાનું છે. અનેક આત્માઓને સબ્દોધ આપીને તેઓને સર્વવિરતિધર બનાવે છે. આ સાધુઓને સર્વ પ્રકારની સંયમધર્મની તાલીમ આપવાનું કાર્ય ઉપાદ્યાય ભગવંતોનું છે.

જે ટૂંકમાં એમની કાર્યવાઠી સમજાવવી હોય તો એમ કહી શકાય કે આચાર્ય એ તીર્થકર દેવોની ગેરહાજરીમાં જિનશાસનના સરસંચાલક હોઈને મુખ્યત્વે વિદેશપ્રધાન છે. મુખ્યત્વે વિવિધ નગરોના સર્વલુલોના ધર્મકાર્યો વગેરે તરફ તેમનું લક્ષ હોય છે. ઉપાદ્યાય એ ગૃહપ્રધાન છે.

આચાર્ય એ સાધુઓના પિતા છે તો ઉપાદ્યાય એ સાધુઓની વાત્સલ્યમયી માટે.

આચાર્યનો મુખ્ય ગુણ પંચાચારાનું પોતે કક્ષપદો પાલન કરવાનું અને ચથાશક્ય જીજાઓ પાસે કરાવવાનું છે. ઉપાદ્યાયનું કાર્ય સાધુઓને વિનયધર્મ શીખવવાનું: રૂપયં વિનયી બનીનેસ્તો.

સાધુપદમાં બિરાજતાં સાધુઓમાં જિનશાસનને માન્ય રાખતાં સર્વ પ્રકારના સુસાધુઓ - રથવિરકલ્પી, જિનકલ્પી, ચાવતું સામાન્ય કેવળજ્ઞાનીઓ કે તમામ સાધીલુંઓ આવી આય.

અરિહંતપદમાં સામાન્ય કેવળજ્ઞાનીઓ આવે નહિ. કેગકે અરિહંત એટલે માત્ર અરિ (ચારધાતી કર્મોર્ધ્વી શત્રુ)ને હણનારા નહિ પણ તેની સાથે સાથે અષ્ટ પ્રાતિહાર્યોના ધારક, ચોત્રીસ અતિશયોથી સંપન્ન એવા કેવળી ભગવાન આ ત્યાખ્યાથી માત્ર કેવળજ્ઞાની સાધુ- સાધીલ ભગવંતોને પ્રથમ પદમાં સમાવિષ્ટ કરી શકાય નહિ.

વળી 'સર્વ - સાહૂણા' પદનો જીજે અર્થ એટલે સર્વ - સર્વ એટલે સર્વજ્ઞને પૂજનીય તરીકે બરોબર માનનારા સાધુઓ. આમ જે તે બાવા, સંન્યાસી - બધા - આ પદોમાં 'સર્વ' પદથી સમાવી શકાય નહિ. આવા પ્રકારનો ઔદાર્યભર્યો સમન્વય કરી કરી શકાય નહિ.

વળી આ 'સર્વ' પદનો અર્થ દેહલીદીપન્યાયથી પાંચમાં પદને રૂપશે છે તેમ ઉપરના ચારે ચ પદોને પણ રૂપશે છે. એટલે જ દેશ પણ પણ 'સર્વ' પદ મૂકવામાં આપ્યું નથી.   •

નવ પદના બજેલા આ યન્ત્રાધિરાજ શ્રી કિષ્ટદ્વચક જેવું કોઈ યન્ત્ર નથી. એના પાંચ પદો તે ઘર્મી છે. શોધ ચાર પદો એ ઘર્મી છે.

નવ પદોમાં કયાંક બેસીએ : કોકને આપણામાં બેસાડીએ.

આ નવ પદોમાં પહેલાં પાંચ પદો એવા છે જેમાં આપણે કયાંક બેસવાનું છે. છેલ્લા ચાર પદો એવા છે કે જેમને આપણામાં બેસાડવાના છે. આમાં પાંચમું સાધુપદ અને છટું સમ્યગુર્દર્શન પદ જ ખૂબ મહત્વનું છે. જે જીવનને નવપદમય બનાવતું હોય, જે મયણાની જેમ નવપદમય બનતું હોય, તો આપણે સાધુપદમાં બેસતું જોઈએ; અને સમ્યગુર્દર્શનપદને આપણામાં બસાડતું જોઈએ.

સમ્યગુર્દર્શનપદ અને સાધુપદ

નિશ્ચયનયથી એમ કઠી શકાય કે પહેલાં આપણા આત્મામાં સમ્યગુર્દર્શન પદને બેસાડી દેવું જોઈએ. [તેની સાથે સમ્યગ્જ્ઞાન-પદ બેસી જવાનું છે.] અને પછી શક્ય તેટલું જલદી તેની રક્ષા માટે સાધુ-પદમાં બેસી જવું જોઈએ. સંસારને ચોર-લૂટાડુંઓની ભયાનક પલ્લી કઠી છે. એમાં રહીને પ્રાપ્ત થાયેલા સમ્યગુર્દર્શન-રત્નનું રક્ષણ કરવું એ અતિ અતિ મુશ્કેલ કાર્ય છે. વળી સમ્યગ્બ્રહ્મિત આત્મા પણ સાધુ વેષ માટે અત્યન્ત તલસતો હોય છે. એટલે એનું બરોબર ચાલે તો એ સાધુ વેષ ધારણ કરીને સાધુ-પદમાં બેસી ગયા વિના રહેતો પણ નથી. સાધુ વેષ રવીકારવામાં આંખે ઊડીને વળગે એવા ઝટપટ ત્રણ લાભો તો એવા છે કે જેથી તેમાં સમ્યકૃત્વની રક્ષણ કરવાનું કામ ખૂબ સહેતું થઈ જાય છે.

સાધુને જે ગુરુ સારા મળી ગયા; ગુરુપ સારું મળી ગયું તો તેને ગુરુ તરફથી જે વાત્સલ્ય અને શાસ્ત્રગ્રંથોની વાચના પ્રાપ્ત થાય તે સમ્યકૃત્વની રક્ષણ માટે અને વિશેષ નિર્ભળતા માટે અત્યન્ત આવશ્યક વર્તુલું છે. વળી આવા ઉપકારી ગુરુની અને સુંદર-સંયમી-મુનિઓના ગુરુની સેવાનો લાભ ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યબંધનો કારક બની રહે છે. પોતાના ઉપકારી ગુરુને એક વાર પણ પાતરી ભરીને હંડુ કરેલું પાણી પાવાનો લાભ સાધુ વેષમાં જ મળી શકે. આ લાભથી જીવનને ઘન્ય બનાવી દેવા માટે પણ સાધુ થવું જોઈએ. વળી સાધુ વેષ ધારણ કરવાથી અશુભ નિમિત્તોથી દૂર રહેવાનું કામ અત્યન્ત સરળ બનનાથી દુર્ઘટ પ્રણાયર્યનું પાતન અતિ સુલભ બની જાય છે.

અને.... જીવદયા તો અહીં જીવન જ બનેલું છે. એટલે ડગે ડગે, શ્વાસે શ્વાસે, વાણીના બોલે બોલે જીવરક્ષાની કાળજી સતત સહજપણે લેવાતી રહે છે.

ગુરુસેવા, પ્રણાયર્ય અને જીવદયાનો લાભ સંસારીપણામાં તો રવખે ય દુર્લભ છે. આ વાતો સાધુવેષ લેવામાત્રથી સાય સુલભ બની જાય છે. આ ત્રણ ગુણો એટલા બધા મહાનું છે કે તે જીવનમાં અગણિત ગુણો જેંચી લાવી આપે છે. અરે ! સમ્યગુર્દર્શન

ગુણ પણ સાધુ વેષ પ્રાપ્ત કર્યા બાદ જ ઘણાં બધા જીવને પ્રાપ્ત થતો હોય છે.

જે એક સો આત્માઓ સાધુ વેષ ધારણ કરતાં હોય તો સમ્યગુર્દર્શન સાથે સાધુ વેષ પામનારા આત્મા તો- મારી નજરે- માંડ- દસ હશે. બાકીના નેવું આત્માઓ તો સાધુ વેષ અને ઉપર્યુક્ત ત્રણ જીવન ચર્ચા જ સમ્યગુર્દર્શન પામે છે. સંસારમાં- ચોરોની પલ્લીમાં- રહીને સમ્યગુર્દર્શન પામવું ખૂબ મુશ્કેલ છે. તેમાં ચ તેની રક્ષા જરી રાખવી એ તો અતીવ મુશ્કેલ છે.

મહોપાદ્યાયજીએ અદ્યાત્મસારમાં કહ્યું છે કે માત્ર દ્રુત્યથી દીક્ષા લેનારા પણ અનંતા આત્માઓ દીક્ષા લીધા બાદ પોતાના પ્રચારા ગુરુદેવની આજ્ઞાને વફાદાર જીવન જીવીને ભાવ-દીક્ષા પામી ગયા છે!

સાધુ જીવનને લાયક કોણ ?

આથી જ કહ્યું છે કે ગુમુખું આત્મા સમ્યગુર્દર્શન પાર્યો હોય તો જ તેને દીક્ષા આપવી એવો આગ્રહ રાખવો નાહિ. હા, એટલું જરૂર જેવું કે તે આત્માને સુખમય પણ સંસાર ભયાનક-નગુણો-નફરત પૂર્ણ- લાગ્યો છે ? અને મહાપ્રતોના કઠોર પાલન માટે તે સક્ષમ છે ? જે આ કીતે મનનો તે નિર્મિત હોય અને તનનો તે નિરોગી હોય તો તેને અવશ્ય દીક્ષા આપવી. વિધિપૂર્વક આપવી. અંતરમાં સમ્યગુર્દર્શન આવી ગયું છે કે નાહિ ? તે આપણા જેવા અલપજ્ઞાની-છભરથ-જીવને જણવાનું ઘણું મુશ્કેલ કાગ છે. એ જણાય તો જ દીક્ષા આપવાની વાત કરશું તો આજના કાળમાં તે જણવાની તાકાત કોઈ છભરથ ગુરુમાં નાહિ હોવાથી કોઈ પણ આત્માને દીક્ષા જ નાહિ અપાય. એમ થતાં પરમાત્મા, દેવાધિદેવોએ પ્રરૂપેલો સંયમમાર્ગ ઉર્છેદ પામી જશે. ના... આમ તો કદી ન થાય.

કરી શકાય તેટલી બાધ્ય કસોટીઓ કરી લેવી અને તેમાં જરા ચ કચાશ ન રાખવી. જરૂર પડ્યે સારી એવી તાલીમ પણ આપવી. પછી તો જેવી ભવિતવ્યતા. કુંભાર દસ ઘડાં બનાવે તો એમાંથી એકાદ બે ફ્લૂટે પણ ખરા. તો ચ તેનાં સો માંથી એંચી માર્ક્સ તો આવ્યા જ ને ?

ઉલ્લાસથી દીક્ષા લેવામાં જ ઘણો ફાયદો

મોક્ષ જ પામવા માટેના ઉલ્લાસના ઉછળતા હૈયે દીક્ષા લેવાની વિધિ કરતાં કરતાં જ ઘણાં બધા આત્માઓ -છઠા-સાતમા ગુણ-કથાનને રૂપર્શી જતાં હોય છે. એમના

પતનની સંસાવના નહિવત હોય છે. સારા નિમિત્તોના વસવાટ વર્ચ્યે પતનની શક્યતા જ શી રીતે રહે? છતાં તીવ્ર અશુભ કર્મોદયે કોઈનું પતન થાય તો ય શું? તેટલા માત્રથી બચુની દીક્ષા બંધ ન રહાય. વળી પતન પામેલો દીક્ષિત આત્મા પણ દીક્ષા લેતી વખતે કે ગુરુસેવા, રવાદ્યાય, તપ વગેરે કરતી વખતની કોક પળે સમ્યગુર્દર્શન કે અપ્રમત્તભાવનું ચારિત એક પળ માટે પણ રૂપર્ણ ગયો તો હશે જ ને? અહો! આથી તો એનો સંસારુપી સાગર ખાબોચીએ બની ગયો! એનો અનંત પુદ્ગલ પરાવતોનો સંભવિત સંસાર હવે ખતમ થઈ ગયો. હવે કદાચ એ મિથ્યાત્વ પામીને મહાપાપો કરે તો ય અડધા પુદ્ગલ પરાવર્તનકાળથી વધુ તો સંસારમાં ન જ રહે. આ કાંઈ નાનુંસૂનું ઉત્થાન છે? અરે! હાલિક ખેડૂત અને મહાતપર્વી નંદિષેણાના નિશ્ચયિત પતનને જેતાં સર્વજ્ઞ ભગવંત મહાવીરદેવે તેમને દીક્ષા અપી છે કે નહિ?

નિમિત્તોની ભયાનકતા

મને તો ક્યારેક એવું પણ લાગે છે કે દીક્ષાની તાલીમનો સમય પણ ઘણો બધો લાંબો નાની રાખવો જોઈએ. આમ કરવામાં મુમુક્ષુ આત્મા સંસારમાં અશુભ નિમિત્તોમાં રહેતો હોવાથી તેના શુભ પરિણામોનો બંગ થઈ જય યા તે નિર્દર્શ પરિણામી પણ બની જય. જે તેને યોગ્ય સગય થતાં તુરંત દીક્ષા આપવામાં આવે તો આ અશુભ પરિસ્થિતિનું વાચનાશ્રવણાદિ-શુભ નિમિત્તોની વચમાં નિર્માણ થવાની શક્યતા રહેવા પામે નાની.

છતાં આ નિર્દ્યયની વાત ગીતાર્થ ગુરુએ જ તે તે મુમુક્ષુની વ્યક્તિગત તાલીમને દ્યાનમાં લઈને જ વિચારવી રહી. સર્વ માટે એક જ નીતિ નક્કી કરી શકાય નાની. મૂળ વાત ઉપર આવીએ.

‘ગેઇટ વે ઓફ’નવપદ

નિશ્ચયથી તો પહેલાં સમ્યગુર્દર્શન પામતું જોઈએ પછી સાધુ વેષ ધારણ કરવો જોઈએ. પરંતુ વ્યવહારનયથી તો પહેલાં સાધુ વેષ ધારણ કરવો જોઈએ પછી સમ્યગુર્દર્શનાદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય.

જેમ ભારતમાં પ્રવેશ કરવા માટે ગેઇટ વે ઓફ ઇન્ડીઝા એ મુંબઈની ગોઈનું બાડું કહેવાય છે તેમ ગેઇટ વે ઓફ નવપદ એ નિશ્ચયનયથી સમ્યગુર્દર્શન પદ છે; વ્યવહારનયથી સાધુપદ છે એમ કહી શકાય.

સમ્યગુર્દર્શન ને સમ્યગ્જ્ઞાન સમભાવી છે. દીપક અને તેનો પ્રકાશ કેટલો સમભાવી

છે? આ બે સાથે જ રહે છે.

ચૌદ વિદ્યાના પારગામી પ્રાણિણ શ્રેષ્ઠનું જ્ઞાન; કે સાડા નવ જેટલા પૂરોનું જ્ઞાન ધરાવતા મિથ્યાદ્રષ્ટિ જૈન સાધુનું જ્ઞાન તે પણ અજ્ઞાન છે. જે તેની પાસે સમ્યગુર્જ્ઞાન આવી જય તો તે બંનેનું જ્ઞાન સમ્યગુજ્ઞાન બની જય.

જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપને જે સમ્યક્ પદ લાગેલું છે તે સમ્યગુર્જ્ઞાનને આભારી છે. સમ્યગુર્જ્ઞાનના રૂપામીનું જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ બધું સમ્યગ્-ભલે પછી તે ગીતાનું જ્ઞાન હોય કે ભગવા વેષનું દેખાતું ચારિત્ર હોય. સમ્યગુર્જ્ઞાન વિનાનું આચારાંગાદિ આગમસૂત્રોનું જ્ઞાન પણ મિથ્યા, અને જૈન સાધુના વેષવાળું દેખાતું ચારિત્ર પણ મિથ્યા. માસખમણાદિનો જિનોકત વિધિવાળો તપ પણ મિથ્યા.

આ ઉપરથી સમજશે કે ગેટવે ઓફ નવપદ એ વર્ણતઃ સમ્યગુર્જ્ઞાન પદ છે. પરંતુ તેને પામવા માટે સામાન્યતઃ (વ્યવહારનયથી) સાધુ વેષની આવશ્યકતા હોવાથી ગેટ વે ઓફ નવપદ સાધુ પદ છે.

www.yugpradhan.com સંસાર, સાર પણ કેમ નાહિ ?

આ સંસાર ભલે 'અસાર' કહેવાતો હોય. પણ હે સિદ્ધચક્ક ભગવંત ! હે નવપદો! આપના આ સંસારમાં હોવાના કારણો આ સંસાર સારમય છે. સિદ્ધચક્ક ભગવંત, અને તે પ્રત્યેક પદોમાં સમાતી અગણિત વર્ણતુઓ-નવકારમણ્ણ, સિદ્ધાચલતીર્થ, મુનિગણા, તપ, ત્યાગ, સંયમ, રૂપાદ્યાય, અને માતાપિતાદિ ગુરુજ્ઞનોની સેવા વગેરે આ સંસારમાં છે; તે બધાં કાંઈ મોક્ષમાં નથી. તો આ બધાંના કારણો આ સંસારને 'સાર' પણ કેમ ન કહેવાય ?

અરે ! વર્ણતુપાલ જેવા મહા-શ્રાવકોને પેદા કર્યા છે માટે જનની 'સ્ત્રી' ને કારણો જે આ સંસારને સારભૂત કહેલ હોય તો સિદ્ધચક્કાદિ ભગવંતોના અરિતત્વના કારણો આ સંસારને સારમય કહેવામાં શું અયોગ્ય છે ? અહા! અહા! કેવી તો કમનસીબી છે આપણામાંનાં ઘણાં બધાની કે આપણાને છ છ પદાર્થો સુ અને સમ્યગ્ (સુદેવાદિ ત્રણ + સમ્યગુર્જ્ઞાનાદિ ત્રણ) મળ્યાં. તેમનાથી આપણો ઘેરાયેલા; તેમના જ આપણો ઉપાસક; તેમના આપણો ઠેકેદાર; ઝડાધારી, ઝગડાહારી-ઇતાં- આપણો કુ તે કુ જ રહ્યાં. છ 'સુ' ભેગા થઈને ય આપણા જીવનને હજુ 'સુ' બનાવી શક્યાં નાહિ. ના... તે તેમનો દોષ નથી; આપણી અપાત્રતાનો ચો દોષ છે.

ખેર. હવે જગ્યા ત્યારથી બચાર કરીએ. જે ભવની ભીતિથી ભગવાનમય બનીને

ભગવાન બની શકાય છે તો આપણે નવપદોની પરા પ્રીતિથી નવપદમય બનીને નવપદમાંના પહેલા પાંચ પદોમાં નેચી જઈએ. નવપદમાંના છેલ્લા ચાર પદોને આપણામાં બેસાડી દઈએ.

નવપદમય થઈને નવપદ બનીએ. જે જેનું દ્યાન ધરે તે તેવો થાય. આને ઈતિહાસમાં ન્યાય કહ્યો છે. શ્રીરામનું સતત દ્યાન ધરતી રીતાને રામ થઈ જવાનો ભય પેસી ગયો હતો! ભાઈ ! નવપદની ખરી ભક્તિ તો તે જ કરી શકે જે નવપદમય બને. કહ્યું છે કે 'દેવ બનીને દેવને પૂજો.' - દેવો ભૂત્વા દેવં યજેત । "જિન રૂપરૂપ થઈ જિન આરાધે." આપણે નવપદમય બનીએ અને પછી નવપદ જ બનીએ. (પહેલાં આપણામાં નવપદ; પછી નવપદમાં આપણે) જ્યાં સુધી હૈયે સંસારના ધન વગેરે પદો રમતા હશે ત્યાં તરીકી નવપદમય શી રીતે બની શકાશે ? તો ભલે.... તે અનિત્ય, અશરણ, અશુભ પદાર્થોને હૈયેથી વાળીજૂડીને સાંદ્ર કરી નાંખીએ. અને પરમહૃપાતુ નવપદ-ભગવાનને કહીએ, "હે વહાલા ! હવે મારા મનોમંદિરગાં આપ પદ્ધારો. મંદિર વાળીજૂડીને મેં સાંદ્ર સુંદર કરી નાખ્યું છે. મારા વહાલાની બરોબરીમાં બેસવા માટે તે કચરા જેવા પદાર્થો તદ્દન નાલાયક જણાયા. મેં તેમને તમામને કાઢી મૂક્યાં છે! પદ્ધારો વહાલા નવપદ! પદ્ધારો... જલદી પદ્ધારો.... હવે વધુ વિલંબ થશે તો તે મારા માટે અરાધ્ય બની જશે.

ભક્તિ: જ્ઞાન: શૌર્ય: શુદ્ધિના છેલ્લા ચાર પદો

હવે આપણે સમયગર્દશન આદિ ઉપર ઊડતી નજર નાંખીએ. સમયગર્દશન એ ભક્તિયોગનું પદ છે; જ્યારે સમયગ્રજ્ઞાન એ જ્ઞાનયોગનું પદ છે. એ પછીના બે પદોમાં સમયફ્રાચારિત્ર પદ એ શૌર્યનું પદ છે. જ્યારે સમયફૂતપ પદ શુદ્ધિનું પદ છે. શૌર્ય અને શુદ્ધિની ભૂગિકામાં ભક્તિ અને જ્ઞાન પડેલા છે.

પૂર્ણ અને શૂન્ય પાંચ પરમેષ્ઠીઓ

અરિહંતાદિ પાંચ પરમેષ્ઠીઓને લગતાં પરાર્થભાવાદિ પાંચ આરાધકભાવો છે. જેની મુખ્ય જનની (કુણ્ણી) આજ્ઞાભહુમાન બામનો આરાધકભાવ છે. એ રીતે આ પાંચ પરમેષ્ઠીઓગાં રૂપાર્થભાવ આદિ પાંચ વિરાધક ભાવોનો પૂર્ણ અભાવ છે. જેની મુખ્ય જનની (ગાંધારી) નિષ્ઠુર પરિણાતિ નામનો વિરાધક ભાવ છે.

તૂકમાં એમ કહી શકાય કે પાંચ પરમેષ્ઠીઓ આરાધક ભાવોથી પૂર્ણ છે. અને વિરાધક ભાવોથી શૂન્ય છે.

પૂર્ણ અને શૂન્ય એવા આ પાંચ પરમેષ્ઠી ભગવંતોના પાંચ આરાધક ભાવો જાણવા તેમને લગતાં પાંચ વિરાધક ભાવો જાણવા એ જ્ઞાનયોગ : સમ્યજ્ઞાન છે. પાંચને સુંદર જાણીને; પાંચને રૂપધરમાં લાવવાથી પેલા શૂન્યતાવાળા પાંચ ને આપોઆપ ભાગી જતું પડે.

દીવો આવે અને અંધારાને જેમ આપમેળે ભાગી જતું પડે.

દા.ત. પરાર્થ ભાવને જાણો; તેની મૂઠી ઊંઘેરી મહાનતાને માણો એટલે તેના વિરાધક ભાવ-રૂપાર્થભાવ ને આપમેળે ભાગ્યે જ છૂટકો.

જાણો કે બિલ્લી આવતાં જ ઉદ્દે નાઠો, અંધારાને ઘકકો મારવાથી કાંઈ અંધારું જતું નથી. દીવો આત્મો કે અંધારું એની મેળે ભાગે.

આ છે; નવપદનું સમ્યજ્ઞાન નાગનું સાતમું પદ. અહીં ખાસ કરીને પાંચ + પાંચ = દસ આરાધક : વિરાધક ભાવોનું રૂપરૂપ જ આત્મસાતું કરવાનું છે.

વળી આ જ જ્ઞાનયોગથી પાંચ પરમેષ્ઠી ભગવંતોના રૂપરૂપનું પણ જ્ઞાન કરવાનું. આટલું થાય એટલે સહજ રીતે તે પૂર્ણ અને શૂન્ય પરમેષ્ઠીઓ પ્રત્યે અપાર ભક્તિ જગે એ ભક્તિ એટલે શરણાગતિ: આનું જ નામ સમ્યગદર્શન, જે કે આ સમ્યગદર્શનના અનેક વિવિધ રૂપરૂપો છે તે તો આપણો તેના વર્ણન વખતે વિચારશું. પણ અહીં આપણો એટલું તો એકદમ નક્કી કરી લઈએ કે નવપદના સાતમા પદ- સમ્યજ્ઞાનથી- ૧) પાંચ વિરાધકભાવો, ૨)પાંચ આરાધક ભાવો અને ૩)તે પાંચ આરાધક ભાવને રૂપભાવરૂપ બનાવી ચૂકેલા પાંચ પરમેષ્ઠી ભગવંતો અંગેનું ભાન પ્રાપ્ત થશે. અને સમ્યગદર્શનથી ૪) તે પરમેષ્ઠી ભગવંતોની શરણાગતિ ૫)અને જેઓ તેમના શરણાગતો છે તેમના લુધનનું રમરણ કરીને ધર્યતાની પ્રાપ્તિ કરીશું.

આ રીતે પાંચ પરમેષ્ઠીઓમાં દરેકના વિધયમાં સમ્યજ્ઞાનની ત્રણ અને સમ્યગદર્શનની જે એમ કુલ પાંચ વાતો આપણો વિચારવાની રહેશે.

આ રીતે સાત પદોને આપણા હૈયે બરોબર રમતા કરી દઈએ કે તરત નવપદનું ચારિત્રપદ = કર્મો સાથે સંગ્રામ ખેલતું આઠમું પદ-આપણામાં રિથર થશે. અને તેમાં જ્યાં જ્યાં અશુદ્ધ આવશે ત્યાં ત્યાં - સર્વત્ર - શુદ્ધ કાજે આપણો નવપદના નવમા તપપદનું - શૌર્યપદનું-આરાધન કરશું. આમ નવપદમાં આપણો અને આપણામાં નવપદ - એવી રીતે કરતાં અન્તે અભેદ અવરૂપાને હંસલ કરશું.

ચાલો હવે ક્રમશઃ: નવપદોને રૂપરૂપોને; લુધનને ધર્યતાતિધર્ય બનાવીએ.

सिद्धचक्रो महिमा गाता पदे

आलंबणाणि जइवि हु बहुप्याराणि संति सत्थेसुं ।
तहवि हु नवपयङ्गाणं, सुपहाणं विंति जगगुरुणो ॥

अरिहंतसिद्धायरिया उज्ज्वाया साहुणो अ सम्पत्तं ।
नाणं चरण च तवो, इय पथनवर्गं मुणेयव्वं ॥

“एतदाराधनात् सम्यगाराध्यं जिनशासनम्
यतः शासनसर्वस्वमेतदेव निगद्यते ।
एभ्यो नवपदेभ्योऽन्यत् नास्ति तत्त्वं जिनागमे
ततो नवपदी ज्ञेया सदा ध्येया च धीधनैः ॥”

इम नवपद ध्यावे, प२म आनंद पावे;
नवगे भव शिव जावे, देव नरभव पावे.

ज्ञानविमल गुण गावे, क्षिद्धचक्र प्रभावे,
सवि दृश्यत समावे, विश्व ज्यकार पावे.
इस्या नवपद ध्यानने जेह ध्यावे,
सदानंद चिरूपता तेह पावे.

“एवं च संथुणंतो सो जाओ नवपदेसु लीणमणो ।
जह कहति जहा पिक्खड़- अप्पाणं तम्मर्यं चेब ॥

योग असंख्य ते जिन क्ष्या, नवपद मुख्य ते जाणो २;

ओह ताणो अवलंबने, आतम ध्यान प्रभाणो २.”

आराधनानुं मूल ज्ञ, आतम भाव अछेह,
तिणों नवपद छे आतमा, नवपद माहे तेह.

અરિહંતપદ

૧) પહેલો વિશાધકભાવ:- રૂપાર્થભાવ

મૂળ વિશાધકભાવ એટલે આત્મામાં રાગ ઢેખની નિષ્ઠુર પરિણાતિ. આમાંથી મુખ્યત્વે પાંચ વિશાધકભાવો પેદા થાય. છે જેમાંનો પહેલો વિશાધકભાવ છે; રૂપાર્થભાવ.

આ લુંવે અત્યવહાર રાશિની નિર્ગોદમાં અનંતકાળ પસાર કર્યો. એક સોચના અગ્રભાગ જેટલી જુગામાં અનંતાનંત લુંવો દબાઈને અનંતકાળ સુધી રહ્યા. એક બીજાની સંકડામણાની જે રીસ આવી; એકી સાથે જે રીતે આપસમાં દબાયા; જે રીસ આવી તેથી તેઓ એકબીજ પ્રત્યે અત્યન્ત ઢેખી બન્યા; તેમની પાસે એક માત્ર રૂપર્શનેજીદ્ધય હતી તે અત્યન્ત ઉપયોગી બનીને તેના સંસ્કાર ખૂબ કાતીલ બન્યા! (આથી જ રૂથુલભદ્રલુચે રૂપકોશાને ત્યાં ચાતુર્માસ કરતી વખતે તેની બધી કામોતેજક શરતો કબૂલ કરી હતી છતાં રૂપર્શ નહિ કરવા માટે સદા સાડા ત્રણ હથ છેટી રહેવાનું તેની પાસે કબુલાત્યું હશે ને ?) અને www.yugpradhan.com પોતાના સુખ માટેનો રૂપાર્થભાવ પણ અતિ તીવ્ર બની ગયો!

આજે પણ સામાન્યતઃ લુંવગાં કખાયભાવ, રૂપાર્થભાવ અને જતીય રૂપર્શની તીવ્ર ઉત્તેજના એકદમ વધુ દેખાય છે તેની પાછળ આ ત્રણોયનો અનંતકાલીન અનુભવ કામ કરી રહ્યો લાગે છે.

લુંવ નકરો રૂપાર્થી છે. એ એના પોતાના જ પ્રેમમાં પડ્યો છે! એને જલતા ઘરમાં બળતી વહાતી ઝ્રી બચાવવા કરતાં; ચોરોથી પ્રિયતમ ઘન બચાવવા કરતાં પણ પોતાની જતને બધેથી બચાવી લેવાનું અત્યન્ત પ્રિય છે!

સામાન્યતઃ એવું જેવા મળો છે કે લુંવને પોતાની ઉપર જ રાગ છે; પોતાના વિચારો ઉપર જ પ્રેમ છે; પોતાને જે પ્રેમ આપે તેને જ એ પ્રેમ આપે; એમાં જરાય ખામી આવે; વાંધો પડે કે ગમે તેવા પ્રિયતમને કે નિકટતમને પણ જલાવી દેતાં કે હુસાવી દેતાં તે કાચી શેક્કની પણ વાર લગાડતો નથી.

પેલો રાવણ તો હલ ઓછો ખરાબ હતો કે તે બીજાના પ્રેમમાં પડ્યો હતો. દુર્યોધન તો ઘણો ખરાબ; જેને પોતા સ્કિવાય કોઈ ઉપર કશો રનેહ ન હતો.

રૂપાર્થી માણસો પોતાનો અર્થ સાધવા માટે બીજાઓનું હદ ઉપરાંત સત્ત્યાનાશ વાળી નાખતા હોય છે. હંડે કલેજે; કાતીલ બનીને, કૂરતા સાથે... જ્ઞાનીઓએ છ પ્રકારની ઉત્તરોત્તર ભયંકર એવી ચિત્તની પરિણાતિઓ બતાડી છે. જેમાં નામો છે.: - શુદ્ધલલેશ્યા, પદ્મલેશ્યા, તેજેલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા, નીતલેશ્યા અને હૃષેલેશ્યા.

ખંબૂતુક્ષના ઝાડ આગળ ભેગા થએલા છ માણસોનું દૃઢાંત લઈને આ લેશ્યાઓની ઉત્તેરોત્તર કાતીલતા અદ્ભુત રીતે જણાવી છે.

શ્રીકૃષ્ણની પાસે એક દેવદત્ત નગારું હતું. તેના દવનિના શ્રવણમાત્રથી હજરો લોકના ગમે તેવા રોગો પ્રાય: શાંત પડી જતા હતા. રવાર્થી શ્રીમંત લોકો આ નગારાના ચંદનકાષ્ટની કટકીઓ કાપી કાપીને ઘસીને ચાટીને નિરોગી થવા અધીરા બન્યા. એના પરિણામે આખું નગારું ફૃત્રિમ-લાકડાની કટકીઓ વાળું -બની ગયું. હજરો લોકોનું જીવનદાતા, આરોગ્યદાતા નગારું તેમના રવાર્થના પાપે ખતમ થઈ ગયું.

મને પેલી બનાસકાંઠાની બાઈ યાદ આવે છે. તેના પતિએ પોતાના સદ્ગારના ધંધામાં જયારે ખૂબ કમાણી કરી હતી ત્યારે તેણીને તેણે ઘણા બધા સોનાના દાગીના કરાવી આપ્યા હતા. એક વખત તેણે ધંધામાં બધું ગુમાવી દીધું. દાગીના પણ ગીરવે મૂકે તો જ આબરું બચે તેમ હતું. પણ કાશ ! દાગીનામાં મોહાઅલી ઘણીઆણીએ એક પણ દાગીનો કરગરતા પતિને ન આપ્યો. પતિ રાતે ભાગી ગયો. જીલું સવાર તો વલણનો દિવસ હતો. એટલે એણો રાતોરાત આપદ્યાત કરી નાંખ્યો! એ વાતને વીચ વર્ખના વહાણાં વાઈ ગયા! લોકો પેલી બાઈને કહે, “તારા પતિએ આત્મહત્યા કરી લાગે છે માટે તું વેખવિભૂષાદિ ત્યાગી હે તે તારા માટે ચારું ગણાય. તેણીએ જવાબ દીધો “પતિનું મડું હાજર કરો પછી જ તમારી વાત માનું.” કેટલો રવાર્થી સંસાર!

પેલા ભાઈચેટ, ચુનીભાઈના ભૂલથી અપાઈ ગએલા, રસૂલ-મીયાંના હીરાના ચાર નંગ કેવા હજમ કરી નાખ્યા! ચુનીભાઈએ તો મીયાંને તેની રકમ ચૂકવી દીધી! પણ પોતે તે નંગ લીધા જ નથી તેની ખાતરી કરી આપવા જતાં ભાઈચેટ, પોતાના એકના એક દીકરાના જે સોગંદ ખાધા હતા તેથીજ માત્ર ચોવીસ કલાકમાં તેનો કગાઉ દીકરો, ઐરી તાપમાં ખોઈ નાંખ્યો! આ જીવલેણ આફ્ઝત અસહ્ય થઈ. નવું જીજું કોઈ બને તે પૂર્વે જ-સામે જઈને- ચુનીભાઈને તે ચાર નંગ પાણ આપી દીધા!

પરલોક તરફ જેમની નજર સતત રહ્યા કરતી હોય તે આત્માઓ આવી રવાર્થમયતાને કદી રૂપશે નહિ. ધર્મ તત્વના શ્રવણ વિના પરલોકદિન અને પાપભીડતા કદી આવે નહિ.

દૂર્યોધને રવાર્થાન્ધ બનીને કેટલું ગુમાવ્યું ! અરે! શું ન ગુમાવ્યું? રાણી પણાવતીએ સસરા તરફથી દિયરો-હંલ, વિહલ્લ-ને ને બેટ મળેલા હાર-કુંડલ મેળવવાનો રવાર્થ સાધવામાં.

રાજ કોણિક પાસે નારી કેવી હઠે ચડી ! દિયરોએ પોતાના મામા મહારાજ ચેડાના

શરણે દોડી જતું પડ્યું. કોણિકે તેમની સાથે બે મહાચુછો ખેલ્યા! એક છોડ અને ઐંશી લાખ માણસોની લાશો પડી ગઈ!

આજા વિશ્વને આર્ય બનાવવાનો; અને ચહૂટીઓનું નિકંદળ કાઢી નાંખવાનો પોતાનો હઠીલો રવાર્થ સિદ્ધ કરવા માટે હિટલરે બીજું વિશ્વયુદ્ધ છેડ્યું. કુલ પાંચ છોડ માણસોનો સંહાર થયો! સાઈચ લાખ ચહૂટીઓને તો ગેસચેમ્બરોમાં જીવતા સળગાવી દઈને ભડથુ કરી નાંખ્યાં!

પરશુરામે - કહેવાય છે કે - એકવીસ વાર પૃથ્વીને બહુધા ક્ષત્રિયવિહોણી કરી નાંખી.

અક્ષવર્તી બ્રહ્માંતે પૃથ્વીના તમામ બ્રાહ્મણોને અંધ કરી નાંખવાનો સંકલ્પ જહેર કર્યો.

રાજૂર ગામના દીકરાને પેટે પાટા બાંધીને બાપે ભણવા માટે પરદેશ ભણાવવા મોકલ્યો. એણે એના બધા રવાર્થ સાધી લીધા. માબાપના અરગાનો અધૂરા રહી ગયા. તેમના પત્રોના જવાબો દેવાનું ચ ગાંડી વાચ્યું. બાપે પણ તેનું બારમું, તેરમું કરી નાખ્યું. પણ સબૂર! કર્મે તને સાવ લિખારી, રરતે રક્તતો પાગલ બનાવી દેવા સુધી મૂકી દીધો.

ચોટીલાની કણ્ણા, ગ્રેજ્યુઓટ થઈને ગ્રામીણ પતિ સાથે પરણી. ગામડે ગઈ. એને ગામનું ન હ્યાચ્યું. એને જેઠિતા'તા શહેરના મોજ વિલાસ જ્યારે એ બધું અસંભવિત લાગ્યું ત્યારે સાગા ત્વારા, પતિની હત્યા કરાવી નાંખી. એ વખતે સામે જ ઊભી રહી. બોલી “જે જે કાચો રહી ન જય! પૂરો જ કરીને રહેજે.”

રાજકુમારી મૃણાલને લાગ્યું કે પોતાનો પ્રિય જર રાજ મુંજ, મિત્રો ત્વારા ખોદાઓલી સુર્યંગ ત્વારા ભાગી છૂટશે તો તેની સાથેનું જેલગાં મરત મણાતું વિષયસુખ અન્ત પાગી જશો. તેણે તરત મુંજની ભાગી છૂટવાની ચોજના ભાઈ તૈલપરાજને કરી દીધી! મુંજની ચોજના ઘૂળ ભેગી થઈ. તેને રાજ તૈલપે હાથીના પગ તળે કરી નાખ્યો. મૃણાલ હાથ ઘસતી રહી ગઈ.

ચીનના ભૂતપૂર્વ ચાઉ એના લાઈ, જેની પાસે જેવા સર્વમાનની અપેક્ષા રાખતા હતા તેમાં થોડીક ઉણાપ આવતાં એવા તો વિફર્યા કે તે ભાઇને વિદાયવેળાએ કહ્યું કે “તમારા ઘરે તમાડું આજે અપૂર્વ શીતે રવાગત થશે!” પેલો ભાઈ આ શરૂદોની પાછળ રહેલા ભયાનક ભેદને પામી ન શક્યો. તે જ્યારે ઘરે પછોંચ્યો ત્યારે તેના દાદાથી ગાંડીને પૌત્રો સુધીના-વીસેય કુટુંબીઓની કતલ કરીને તેમના અંગોપાંગોના ટૂકડાઓ

દેક ખંડોમાં છૂટા ફેંકી દેવામાં આવ્યા હતા.

દેરાણીનો ગર્ભ સાત માસનો થઈ ગયો, તે જ વખતે જેઠાણીને ગર્ભ રહ્યો. કુટુંબમાં બે બાળકો ઈષ્ટ ન હતા. દેરાણીના પાંકી ગાંધેલા ગર્ભને પાડી નાંખવા ચિકફાર પ્રયત્નનો થયા. જલદ દવાઓ લેવાઈ. તો ય ગર્ભ ન પડતાં પેટ ચીરીને બહાર કાઢ્યો. હોર્સ-પીટલની નોકરડીને ડૉકટરે ઓંડર કર્યો કે આ બાળકને ગટરમાં ફેંકી દે. સાતમા માળેથી બાર્ચી વાટે જીવતાં બાળકને ફેંકી દેતો બાઇનો જીવ ન ચાલ્યો. તે બોલી “મારો રામ મને આમ કરવાની ના પાડે છે” ડૉકટરે તરત જ તે બાળકને ઊંચકીને જગીન ઉપર જેરથી પટકયો. પણમાં તેના પ્રાણ ગયા. ડૉકટર હવે તે બાઇને કહ્યું, “લે.. હવે તો ફેંકી દે. મરી ગયો છે. હવે તો તારો રામલો ના પાડતો નથી ને?”

દીકરો સુકોશલ પણ દીક્ષા ન લઈ બેસો તે માટે રાજમાતાએ પોતાના પતિ-ગામ બહાર આવી ગયા હતા છતાં કીર્તિધર મુનિને નગર પ્રવેશ કરવા ન દીધો. માતાની આ રૂપાર્થમયતા ઉપર જ સુકોશલ સંસારવિરક્ત બની ગયો! પિતા-મુનિની પાસે જઈને દીક્ષા લીધી. પણ હાચ! એના આર્તદ્યાનમાં જ રાજમાતા મરીને વાધણ બની. તે જ વનગાંથી પચાર થતાં બે ચં મુનિઓને તેણે ક્ષાડી ખાઇને વૈરની પિપાસા દૂર કરી.

આ સંસારમાં કેટલાક તો ઘંધા જ એવા છે કે જેમાં બિલાડીની જેમ ઉંડરોના શિકારોને જ શોધતા રહેવા જેવી કાળી લેશ્યા સતત ચાલ્યા કરતી હોય છે.

અનાજનો બંડાર ભરી ચૂકેલો વેપાંશી દુકાળ ઈચ્છતો હોય છે. ભલે તેમાં લાખો માણસો ભૂખમરાના ખાપરમાં હોમાઈ જતાં હોય!

ડૉકટર સતત ગાંદગીનો વાયરો ચાલ્યા કરે તેમ ઈચ્છે છે. તેને ધૂમ કમાણી મળે તે વારતે... અરે! તેનો તો સિદ્ધાંત હોય છે કે દરર્દી મરે તો ચાલે પણ દર્દ તો ન જ મરવું જોઈએ; જેથી ઘરાડી સતત ધીકતી રહે.

સખ્ત કબળાતથી પેટ સાંદ્ર આવ્યું ન હોય ત્યાં જે હરેકે લેવાથી ઓકદમ પેટ સાંદ્ર આવી જાય તો જીવને એટલો બધો આનંદ થાય છે જેટલો આનંદ કદાચ કાંઈ માણસે દર હખર ગરીબોને ભોજન આપ્યાના સમાચાર સાંભળીને પણ થાય નાંદિ.

પચાસ છોકરાંઓને ટૂરમાં લઈ ગાંધેલી બસ કયાંક નદીમાં ગબડી જાય. ૪૮ બાળકો ઝૂબીને મૃત્યુ પામે પણ જે પોતાનું જ બાળક બચી ગયાના સમાચાર મળે તો તેના માબાપને એટલો બધો આનંદ થાય કે તેઓ પાર્ટી ગોઠવે. તેમને પેલા ૪૮ બાળકોના મરશીઓ લેતી, કાળું કંપાન્ત કરતી માતાઓની સહાનુભૂતિની લગ્નિ લાગણી ન હોય!

ચિકડાર ભરાઈ ગાંઠી બસમાં કોઈ ડોસીમાં હેંગર પકડીને ઊભા હોય, અને કોઈ હદ્દોકદ્યે જુવાન સીટ મેળવવાને બડભાગી બનીને સીટ ઉપર બેઠેલો તે માણને પોતાની સીટ ઉપર બેસાડી દઈને. પોતે હેંગર પકડીને જે ઊભો રહેવા માટે ઘરાર લાચાર હોય તો આ રૂપાર્થમય સંસારને ધિકકાર્યે જ છૂટકો જ નથી શું ?

એક વાર નહિ, જે વાર નહિ, બાર બાર વાર નહિ, બાર સો વાર હું કહેવા માગું છું કે આ સંસાર નકરો રૂપાર્થમય છે. લગભગ બધાજ રૂપાર્થી છે. કોઈને કોઈની પડી નથી. અરિહંતદેવોના પરાર્થભાવને એમના જ નામે ઓરછય-મહોત્સવ માંડીને લાખો રૂપીઆ ખર્ચતા લોકોમાંના ઘણાખરાં લોકો રૂપાર્થાંધ છે. એમની પત્નીને, પણ તેઓ રૂપાર્થ ન સધાય તો મૂઢ માર મારતા હોય છે. કાળજાળ મોંઘવારીમાં તેમના નોકરોને, આશ્રિતોને, દુઃખી સગાંઓને લગીરે સહાયક બનવા તેઓ ઘરાર તૈયાર હોતા નથી. ધંધાકીય બાબતોમાં દેણાદારોને ગુંડાઓ પાસે ઢોર માર મરાવતાંય અચકાતા નથી!

તેમને પત્નીને છૂટાછેટા દેતા - ગર્ભપાત કરાવી નાંખતા કે નાનકડા વાકે નોકરને દુકાનેથી એકજ મીનીટમાં સરક ઉપર લાવીને ભૂખ્યો મૂકી દેતા જરાક પણ વાર લાગતી નથી. શું કહેણું ? આ કાતીલ વિરાધકભાવ રૂપાર્થભાવ માટે ! એને શબ્દકોષના બધા જ કક્ષ શબ્દોનો ઉપયોગ ખૂબ નબળો પડે.

૨) આરાધકભાવ:પરાર્થભાવ

નવપદનાં પ્રથમ પદમાં જેનું શૂણ્યત્વ છે તે વિરાધકભાવ આપણે જેયો. હવે ત્યાં જેનું પૂર્ણત્વ છે તે આરાધક ભાવ -પરાર્થભાવ રૂપરૂપ જેઇએ.

મોક્ષની પ્રાપ્તિના- પુણ્યાનુંબંધી પુણ્યના-મુખ્ય કારણો જે છે. મોક્ષનું એકમેવ લક્ષ અને પરાર્થભાવ.

મેઘમુનિનો જીવ જે પૂર્વભવમાં હાથી હતો તે ભવમાં માંડલુ કરીને તેણે સસ્તાની રક્ષા કરવા જતાં પોતાનો પ્રાણ, સસ્તાને બચાત્યાના ભારે આનંદ પૂર્વક ગુમાવીને અપૂર્વ પરાર્થકરણ કર્યું. અહીં તેણે મોક્ષનું તો જરા ચ લક્ષ ન હતું. આમ છતાં તેણે જે પુણ્યાનુંબંધી પુણ્યકર્મનો બંધ કર્યો તેથી તે ભાવી તીર્થકરણા આત્મા મગધપતિના દીકરા તરીકે જન્મ પામ્યો. અને તે વખતના વર્તમાન તીર્થાધિપતિ ભગવાન મહાવીરદેવનો શિષ્ય બન્યો. અરે! પ્રભુ તેના આડે પંથે ઘરી જતાં જીવનરથના સારથી પણ બન્યા!

આ ઉપરથી આપણે સમજવું જોઈએ કે મોક્ષલક્ષી ધર્માત્માઓની જેમ માત્ર પરાર્થરસિક આત્માઓ પણ સત્કારને પાત્ર છે. પરાર્થરસિકતાં એ તીર્થકરદેવના અંતર્ગ વિકસિત ગુણની રૂપર્શના છે. વિરલ આત્માઓ જ આવી ધન્યતાને વરી શકતા હોય છે.

માનવમાં અને પશુમાં રૂપાર્થતા અને પરાર્થતાને કારણો જ ફરજ છે. જે માત્ર રૂપાર્થી છે તે પશુ છે. જે પરાર્થી છે. બદા બીજાના સુખદુઃખનો વિચાર કરે છે તે જ માણસ છે. માણસનું એકમેવ લક્ષણ કરવું હોય તો આ જ થઈ શકે. પરાર્થરસિકતા - કરુણા-પરગજુપણું; જેની આંખે દુઃખિતોના દુઃખોને જોઈને, આંસુ ઘરી આવે નહિ; જેના પગો તેનું દુઃખ દૂર કરવા માટે ઘરી જાય નહિ તેને 'માણસ' કહી શકાય નહિ.

માણસ અને તે તદ્દન રૂપાર્થી! કે, આ વાત જ મારી માતા અને તે વન્દ્યા જેવી હંબક લાગે છે. આખી લુધનસૂચિટ કોઈના પ્રેમની, હુંઝની, કરુણાની મીઠી નજરને ઝંખે છે. માણસ જ આ પ્રેમ સહને આપી શકે. એ સહની ભલાઈના કાગ કરવાની ભાવના કરી શકે. એ કદી કોઈની બુરાઈને તો રૂપને પણ ન ઈચ્છે. રૂપાર્થ સાધી લેવાનું કાગ આર્યાવર્તનની મહાપ્રજનની લુધન શીલિમાં કચાંય જેવા મળી શકે નહિ.

માણસ એટલે દુઃખિતો પ્રત્યે ખૂબ કોમળ ! ગુલાબ જેવો.

પોતાના દેછ પ્રત્યે ખૂબ કહોર ! પાખાણ જેવો. એની આંખમાં છોધની આગ ન હોય; એના રૂનેહમાં રૂપાર્થ ન હોય; એની મૈત્રીમાં દગ્દો કદાપિ ન હોય.

માણસ તો સર્વના સુખે સુખી હોય; કોઈના ચ દુઃખે દુઃખી હોય.

મારે કોઈ; કોકને અને રડે આ ભાઈ! બસ એનું જ નામ માણસ. રશીયન તત્પરિંતક ચેખોવનું એવું જ હતું.

રામતીર્થ ગૃહસ્થ લુધનમાં પિતાના આદેશથી વનમાં લાકડા મેળવવા ગયા હતા. પણ થડ ઉપર કુહાડાનો ઘા ઉગામીને થંભી ગયા હતા ! એના કાતીલ દુઃખની સમરસંવેદના રૂપર્શતા ધૂલ ગયા હતા.

મુર્દુલીમ ઘરનો રસૂલ પિતાના આદેશથી, બકરી ઈદના દિનાસે ઘારદાર છરાથી બકરાને હલાલ કરવા તો ગયો ! પણ બકરાના આખાં શરીરના લુધલેણા કંપનોથી અને એની આંખોની દયાર્દ્રતાથી તે હચમચી ઊઠ્યો. પિતાએ તેને ઘમકાવ્યો. તે ન માન્યો. તેણે ઈરલામ ધર્મનો ત્યાગ કરી દીધ્યો !

અબજેપતિ માઘે ગરીબોને કોડો સોનામહોરોનું દાન કરી દીધું. તદ્દન ખાતી થઈ ગયો. પત્નીના અંગના તમામ આભૂષણો ચ આપી દીધા ! પછી વળી એક ગરીબ ઘરમાં ઘરી આવ્યો. કવિ માઘ હતાશ થઈ ગયા ! તેમને આઘાત લાગી ગયો. પોતાના પ્રાણોને

આદેશ કર્યો કે," જે આ માણસ કશું લીધા વિના મારા ઘરમાંથી બહાર નીકળો તો હે પ્રાણો ! તે પૂર્વે તમે જ આ દેહમાંથી બહાર નીકળી જાઓ !" અને તત્કષણ માઘ ઢળી પડયા : હંસલો પિંજર છોડી ગયો !

લાદ્ય

અર્વાચીનયુગના સંગીતકાર માર્કટર વરંત (સુરતવારી) પણ આ કાવિની મીળી આવૃત્તિ હતા. શિષ્યો તેમના માટે પરદેશ જઈને તેમના પ્રોગ્રામો ગોઠવીને પાંગ્રીસ હજર ઝા. લઈને ભારત પાછા ફર્યા. પરંતુ સુરત રાસેનને ઉભાતાં જ વસંતે ગરીબોનું ટોળું જેયું. તગામ રકમ ગરીબોને તત્કષણ વહેંચી નાખી ! શિષ્યો તો બાધા બનીને જેતાં જ રહી ગયા !

મરતી વખતે મરણ પથારીએ ચુંટેલા શેઠ મોતીશાએ તે જગાનાનું (સિતેર વર્ષ પૂર્વેનું) એક લાખ ઝા.નું ગરીબ દેણારોનું લેણું માફ કરી નાખ્યું હતું. દરેકને ઝબડ જોલાવીને, ચોપડેથી તેમનાં પોતાનું પાનું ફાડી નંખાવીને મહામૂલી દુવા મેળવી હતી.

પાંજરાપોળનું ત્રીસ હજરનું દેંદું ખતમ કરવા માટે નીકળેલા કાર્યકરો સૌ પ્રથમ શેઠ માનુલાઈ પાંચે ગયા. એટલી જ રકમની હીચાની વીટી આંગળી ઉપર શોભતી હતી. કાઢીને આપી દીધી ! શેઠ કણું કે, "જે આજે આ વીટી જહિ કાઢું તો તો મરતી વેળા આંગળી ઉપર સોંખ ચડી જશે તો દીકરાને આ વીટી મેળવવા આંગળી કાપવાનું પાપ કરવું પડશે !"

પ્રિયતમ રાગ કેદારો ગીરવે મૂકીને, ગરીબને બસો રૂપિઆ વેપારી પાસેથી અપાવતાં નરશિંહ મહેતા; કાદવમાં પડીને, કપડાં ગંદા કરીને પણ ખૂંપી ગયેલા કુક્કરને બહાર કાઢતાં, કરુણાર્ત અગેરિકન પ્રમુખ લિકન; અત્યન્ત વિશ્વાસુ રસોઈઆ જગળનાથ ત્વારા જ નળનીખને દચ્ચાનંદ સરવરાતીને ઝેર અપાટ્યું તો ય, જગળનાથને વીસ ઝા. આપીને તરકાળ દેશભેગા થવા ભાગી છૂટીને, ભક્તોના ખોફ્થી ઉગરી જવાનું કહેતા એ પુરુષ; એક જંધ ઉપર લોઢાના સળીઆનો જેરદાર પ્રહાર ઝીલ્યો; લોહીની ધાર ચાતી તો ય હંસતે મોંચે ચોરોને કહેતાં રમણ મહર્ષિ કે, " હજુ બીજુ જંધ બાકી છે. મારવામાં મજ આવતી હોય તો ત્યાં પણ એક ધા ઝીકી દો."

'અઠિસાપ્રતિષ્ઠાયાં વૈરત્યાગः' એવા પતંજલિ-સૂત્રને લુંબંત કરી દેખાડતાં એ જ રમણ મહર્ષિ. અને બીજ સંત ક્ષાન્દ્રસીસ. જે ય આંખનો અંધાપો મન્ત્રશીશવરનો દૂર કરતા સુરમાણી મન્ત્રીએ એક જ આંખનો અંધાપો દૂર કરીને બચેલા સુરમાણી ઉપર અધ્યાત્મ કરીને કોથળાઓ ભરીને જીજે એવો જ આનેહૂબ સુરમો તૈયાર કર્યો. હજરો અંધાઓને દેખતા કરી દીધા ! પોતે કાણાં રહેવાનું જ પસંદ કર્યું ! પ્રજનું કામ કરવા માટે તેને એક જ આંખ પણ કાણી હતી!

શત્રુના ધાયલ ચૈન્યને પણ બેહું કરવા માટે વદેલા વિશાળ્યા-જલનો ઉપયોગ કરવા માટે સુત્રીવાદિને આદેશ કરતા રામચન્દ્રજી, માતા કેકેચીને ઠપકો આપવાને બદલે તેમને વનવાસ અપાવીને કેટલા બધા અનુભવો મેળવવાની તક આપી? તેનું કેકેચી પાસે વર્ણન કરીને, તેનું અંતર જરાક પણ દુલાય નહિ તેની ભારે કાળજી કરતાં રામચન્દ્રજી. કુલટા રાણી અભયાને છાંસી ન મળે, તેવી અપાર દયાથી પ્રેરાઈને રાજએ -ખૂબ પૂછવા છતાં- એક અક્ષર પણ ન બોલતાં, અને તેથી શૂળીની સજ સાંભળતા શેઠ સુદર્શન.

જગતને ભૂખમરાદિની પીડામાં રિબાતું રાખીને નિર્વિકલ્પ સમાધિની માંગણી કરતાં રવામી વિવેકાનંદને ઠપકો આપતાં રામકૃષ્ણા પરમહંસ!

અરે ! કેટલા પરાર્થરસિકોને યાદ કરું ?

સંત નામદેવ યાદ આવે છે. ખંધક મુનિ યાદ આવે છે. અન્નિકાપુત્ર આચાર્ય યાદ આવે છે. કૃષ્ણે કરેલા બુદ્ધા કુંભારની હંટોની કથા કહેતાં ભગવાન નેમિનાથ યાદ આવે છે. અદિનાથ ભગવંતનો પૂર્વ-ભવીય યૈધ-લુપ યાદ આવે છે.

મહાર્ષિ મહેશ કહે છે કે કોઈના પણ મનનો કલુધિત કોઈ પણ ભાવ, નાનાકની સોળ વ્યક્તિઓના મગજને અરવરથ - સંકિલણ - કરી શકે છે.

મુનિઓની આખા દિવસની લુપદયામય દિનચર્યા સતત ચાત દિવસ સુધી જેતાં રહીને ચુદ્ધમાં થાકીને આરામ લેતો ઉપાશ્રય પાસેના ઝાડ નીચે બાંધી રાખેલો ખૂબાર હાથી અહિસક બની ગયાનો પ્રસંગ શાસ્ત્રોમાં આવે છે.

પર્તમાનકાળના એક સાધીએ, પોતાના બાળકને રમતાં રમતાં ઘકકો મારી દેતાં મરી ગઢેલા બાળકના ખૂની ગણાએલા, બીજા બાળકના ખૂન માટે સતત લાગ જેતી બાઇને, પુષ્કળ સમજવીને સાવ અહિસક બનાવી દીધી હતી ! ઘન્યવાદ તે સાધીને!

પોતાને છાંસી મળવાની છે એવી નિરાધાર વાતથી ભડકી ઊઠેલી જેલની ગુનેગાર બાઈ ચીસાચીસ કરવા લાગી. તેણે બનાવેલી રસોઈ જેમણે ખાધી તે બધાં માણસોને ઝાડા ઉલ્ટી થઈ ગયા!

જે માણસે એક કુંડાની વનર-પતિના છોડને ચીમળી નાંખ્યો; તે માણસ જેટલી વાર ત્યાંથી પસાર થયો તેટલી વાર ત્યાં રહેલા બીજા કુંડાના વનર-પતિના લુપોએ ચીસાચીસ કરી મૂકી હતી. તેના તરંગોને સર જગદીશચન્દ્ર બોર્ડ પોતાના ચન્ત્રમાં ઝીલ્યા હતા.

રવાર્થ એટલે સર્વનું સત્યાનાશ. માટે જ સહુએ પરાર્થભાવ જ નાહિ કેળવવો પરંતુ પરાર્થરસિક બનાવું.

પૂજય હરિભદ્રચૂરિલુએ ૧૪૪૪ ગ્રન્થો લખ્યાં. દરેક ગ્રન્થનાં છેડે. ગ્રન્થ લખવાના પુણ્યથી આખા જગત્નું કલ્યાણ, રોગમુક્તિ, મોક્ષ, દુઃખનાશની જ છેલ્લી પ્રાર્થના કરી છે.

એ આપણો સાચાં અર્થમાં 'જૈન' કે 'માણસ' બનાવું જ હોય તો, આપણો પરાર્થ ભાવ-બીજાના સુખદુઃખનો વિચાર- ખાતાં, પીતાં, વગેરે તમામ પ્રવૃત્તિમાં કરવો પડશે. મીઠાઈ ખાઓ...પણ જેમને કદી મીઠાઈ ખાવા મળતી નથી તેવા બીજાઓનું (ગરીબોનું) શું થતું હશે ? બાબતાને રવેટર પહેલાવતાં લાખો નાગા બાબતાઓનું-ઠંડીની કડકડતી અતુમાં-શું થતું હશે ? આટલું પણ સતત વિચારતા રહેશો તો તમે પરાર્થભાવના આરાધકભાવને રવાર્થ્યો ગણાશો.

આપણો બે ય જેયા. પહેલો વિચારધકભાવ અને પછી આરાધકભાવ. તેમના પહેલાને રવરૂપ-રવાર્થભાવ અને પરાર્થભાવ.

આપણો બે ય મેળવ્યા. દીવો અને અંધારું.

બસ. હવે, અંધારું ખતમ કરવું છે ને ? તો દીવો લઈ આવો.

ચંદનવનના તમામ સર્વોનિ ભગાડી મૂક્યા છે ને ? તો એક મોરતાને ત્યાં લાવી દો. તેણો એક જ કેકારવ થવા દો. બધું કામ પતી જશે.

રવાર્થભાવની ખતરનાક અંધકારમયતા સમજાઈ.

પરાર્થભાવની પ્રકાશમય મહાનતા સમજાઈ.

પરાર્થભાવ લાવી દો. રવાર્થભાવને ખતમ થવું જ પડશે.

સેક્સ્સી ફ્લાઇભના ગીતોની ટેપ ઉપર ધાર્મિક ગીતો ચડાવી દો... આપમેણે તે સેક્સ્સી ગીતોને ભુંસાઈ જવું પડશે.

(3) અરિહંત-રવરૂપ

અનંત આત્માઓમાં જે આત્માઓ ભવિષ્યમાં કયારેક પણ, ક્યાંક પણ, અનંતકાળ બાદ પણ તીર્થકરપદ પામવાના છે તે બધાનું જીવદળ બીજ જીવો કરતાં પહેલેથી જ આ રીતે જૂદું પડે છે. અત્યવહાર-રાશિની નિર્ગોદમાં તેઓનો આત્મા હોય ત્યારથી જ તેમનું તીર્થકર થવાનું 'ભવિતવ્ય' નિશ્ચિત હોય છે. એટલે એમ કઢી શકાય કે જેમજી પાસે આવું ભવિતવ્ય પહેલેથી જ નથી; તેવા આત્માઓ ગમે તેટલી ઉત્કૃષ્ટ

સાધના કરે તો ય તેઓ કદાપિ તીર્થકર (નામકર્મ બાંધીને તીર્થકર) તો નહિ જ બની શકે. હા. તેઓ સિદ્ધ પદ જરૂર પામી શકે.

તીર્થકરદેવ થનારા તારકનો આત્મા પોતાના અનંતભવોના ભૂતકાળમાં ય મેલો તેવો પણ રજનો ટૂકડો છે. જ્યારે ઉત્કૃષ્ટ સાધનાવાળા અન્ય આત્માઓ -નિર્મળ જાક્ઝમાળ ભરેલા છતાં કાચનો ટૂકડો છે.

અરિહંતદેવનો તારક આત્મા જે ભવે સમ્યગુર્દર્શન પામે છે તે ભવથી, તેમના મુખ્ય ભવોની સંખ્યા ગણાય છે. નયસારના ભવમાં સમ્યગુર્દર્શન પામેલા પરમાત્મા મહાવીરદેવના આત્માએ-ત્યાર પછી-અસંખ્ય ભવ સંસારમાં કર્યા, અને સમ્યગુર્દર્શન પામવા પૂર્વે તો અનંતાનંત ભવ (અવ્યવહાર રાશિની નિગોદ વગેરેમાં) કર્યા પરંતુ ગણતરીમાં તો તેમના મુખ્ય ભવો-સત્યાવીસ જ- ગણાયા છે. એટું જ પરમાત્મા આદિનાથ ભગવંત વગેરેના તેર ભવ વગેરેમાં સમજૃં.

તારકોના સમ્યગુર્દર્શનને "વર બોધિ" કહેવામાં આવે છે.

ખરેખરો તેમનો વિકાસ તો છેલ્લેથી ત્રીજ ભવથી શરૂ થાય છે. તે ભવમાં તેઓ વીસ રથાનક પદોની-એકાદ, બે, વગેરે પદની-કે બધા પદોની આરાધના કરે છે. પણ આથી જ તેઓ તીર્થકર નામકર્મની નિકાચના કરતા નથી. આ આરાધના સાથે તેમને રોગાદિના દુઃખોથી, હિસાદિના પાપોથી ભરાયેલા અને ઉભરાયેલાં સમગ્ર જીવ સંસારને તેમાંથી સર્વથા ઉગારી લેવાની કરુણાભાવના ઉત્તરોત્તર વર્ધમાન થતાં પરાકાષ્ટાએ પહોંચે છે. "મારું ચાલે તો સર્વ જીવોને આ અસાર સંસારમાંથી તારી દઉં: મોક્ષમાં પહોંચાડી દઉં." આ કરુણાભાવનાના પ્રકર્ષમાં જ તીર્થકર નામકર્મની તેઓ નિકાચના કરે છે. આ કરુણાભાવના જ તેમને તીર્થકર બનવામાં અસાધારણ કારણ બને છે. આથી જ તીર્થકરત્વની માતા કરુણા છે. હા. વ્યક્તિગત તીર્થકરોની જનેતા ત્રિશલા, મરુદેવા વગેરેને જરૂર કહી શકાય.

જીવમાત્ર પ્રત્યેની કરુણાને કારણે જ જડમાત્ર પ્રત્યેનો રાગ ઓગળે છે. માતાને જે પોતાના બાળક ઉપર રનેહભાવ છે; તો પોતે શિયાળાની અતુમાં ધૂજતી હોઈને જ્લેકેટ ઓઢીને સૂતી હોવા છતાં તે જ્લેકેટનો રાગ સાવ દૂર કરી દઈને હંડીમાં હુઠવાતા ધૂજતા વહાલા બાબલાને ઝટ ઓઢાડી હે છે ! હવે, જ્લેકેટ દૂર કરીને ય માતાને ટાઢ વાતી નથી. ઉપરથી પ્રિયતમ બાળકને ઓઢાડયાની ભારે ગરબી તે અનુભવે છે. બાળક ઉપર કરુણા, જ્લેકેટના વિશાળને જન્મ આપી ગઈ!

અરિહંત એટલે તો જગતની માતા. સર્વજીવો ઉપરની તેના હૈયાંની કોમળતામાંથી

જ દેહાદિ તમામ જડ પદાર્�ો ઉપરનો રાગનો હૃદ્યુક સ્વાવ સદા ગાટે ઊડી જાય છે.

લુપ પ્રત્યે આત્યંત કોગળ, દેહ પ્રત્યે આત્યંત કઠોર બને છે.

હવે; એમને ભોગસુખોમાં વિશાગભાવ ખૂબ લુંતડપે જળવાઈ રહે છે અને અશુભકર્મોદયે આવી પડતાં દુઃખોને સહવાગમાં ભારેથી ભારે સમાધિ સચવાઈ રહે છે. આથી જ અરિહંતોના એ તારક આત્માઓ છેલ્લેથી બીજ ભવમાં જે રૂપગે હોય તો વિશાગી જ હોય; જે નરકે હોય તો સમાધિકથ જ હોય. હા. કાયાને નારકનું દુઃખ જરૂર લાગે; પણ તે દુઃખ તેઓ મન ઉપર તો ન જ લે.

આમ એમને ત્રીજ ભવમાં કરુણા ગુણનો પ્રચંડ વિકાસ થાય. સુખે વિશાગ અને દુઃખે સમાધિ પ્રાપ્ત થાય.

છેલ્લેથી ત્રીજ ભવમાં તીર્થકર નામકર્મને નિકાચિત કર્યા પછી તેનો વ્યાપક ઉદ્ય તો, છેલ્લા ભવમાં સાધનાકાળની પૂર્ણાહૃતિ થતાં જ થશે. અને ત્યારે જ તેઓ વીતરાગ, સર્વજ્ઞ-સત્યવાદી-ત્રિલોકગુરુ-તરણાતરણાહાર ભાવ પરમાત્મા બનશે. પરંતુ ત્યાં ચુંધી તે નામકર્મનો જ પ્રદેશોદ્ય ચાલતો રહ્યો તે પણ કેટલો બધો જેરદાર કહેવાચ કે, તે દરમ્યાન તે તારકોના ત્રણા ત્રણા કલ્યાણકો-રચના, જન્મ અને દીક્ષા-ની નરેન્દ્રો અને દેવેન્દ્રો અસંખ્ય દૈવાદિઓ સાથે જબરદસ્ત મહોત્સવ રૂપે ઉજવણી કરે. તેમનો મેરુ ઉપર જન્માભિષેક થાય. તેમના તમામ કલ્યાણકોની ક્ષણો ચૌંદે ચ રાજ્યલોકના સર્વ લુંપોને ક્ષણાંગર 'શાતા' નો અનુભવ થાય ! હા. જ્યારે એ તારકો મોક્ષ પામે ત્યારે તે નિર્વાણ-કલ્યાણકની ઉજવણી સુખદુઃખના મિશ્રભાવે દેવેન્દ્રો કરતા હોય છે. અરિહંત પરમાત્મા હવે સિદ્ધ પરમાત્મા બન્યા તેના આનંદમાં તે ને હાથે મંજૂર બજવતા હોય છે; પરંતુ પોતાના તરણાતારણાહાર હૃપાલુદેવનો વિરહ થયો તે બદલ તે જ વખતે આંખેથી અશ્વની ઘાર રેલાવતા હોય છે!

જન્મ જેવી ખરાબ વરતુ કોઈ નથી. કેમકે જ જન્મે છે તેને જ શરીર વળગે છે; રંગજ્ઞાઓ વળગે છે. રોગાદિ થાય છે. આધિ, ઉપાધિ જગે છે.તાપ, સંતાપ આવે છે. મરવું પણ પડે છે. આ બધા ચ ખરાબોનો જન્મદાતા 'જન્મ' છે માટે જન્મ સૌથી ખરાબ. અજન્માને આમાંનું કશું જ નહિ. માટે અજન્માપણું જ સાચું.

છતાં તારકોના જન્મની ઉજવણી થાય; કેમકે જન્મ લઈને લુપનમાં તેઓ જ સર્વને અજન્મા બનવાનો માર્ગ -મોક્ષ માર્ગ- બતાડે છે. અગણિત આત્માઓને અજન્મા બનાવે પણ છે. આથી જ તેમનાં જન્મને કલ્યાણકારી મળાય છે. તેની કલ્યાણક તરીકે ઉજવણી થાય છે.

પરમાત્માના તારક આત્માનું રચવન કલ્યાણક એટલે દેવાવાસના કારાવાસમાંથી છૂટકારો.

તેમનું જન્મ કલ્યાણક એટલે તેમનો ગર્ભાવાસથી છૂટકારો.

દીક્ષા કલ્યાણક એટલે ગૃહુચથાવાસમાંથી છૂટકારો.

કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક એટલે ધાતીકર્મવાસમાંથી છૂટકારો.

મોક્ષ કલ્યાણક એટલે અધાતીકર્મોના -આપમેળે મરી પડનારા-નિર્માણ કર્મોના સંસારવાસમાંથી છૂટકારો.

તારકો બળવાન એવા ધાતીકર્મો સાથે જ જંગ ખેલે. અધાતી તો દૂબળાની જત. એની જેડે શું લડવાનું ? એ આપમેળે ખરી પડે.

સામાન્ય કેવળજ્ઞાની ભગવંતો પોતે તરે ખરા; બુદ્ધ બને ખરા; મોક્ષ પામે ખરા; એટલે તેઓ તીર્ણ, મુક્ત, બુદ્ધ કહેવાય. પરણ્તુ આ તીર્થીકરણવર્ણપ કેવળી ભગવંતોના આત્મામાં તો જે પાત્રતા હોય તો સર્વ ભવી તો શું ? પણ અભવી લુંબને પણ તારવાનું; બુદ્ધ બનાવવાનું અને મોક્ષો પહોંચાડી દેવાનું અપ્રતીમ સામણ્ય હોય છે. એટલે જ તેઓ તીર્ણ તો છે જ કિન્તુ તારક પણ છે;(તિર્ણાણાં, તારયાણાં) બુદ્ધ તો છે જ પણ બોધકારી પણ છે; (બુદ્ધાણાં, બોહચાણાં) મુક્ત તો થયા છે પણ અનેકોને મુક્ત કરનારા પણ છે (મુત્તાણાં, મોઅગાણાં). તેમનું તીર્થીકરત્વ, તીર્ણત્વાદિ ગ્રણને કારણે નથી; પરણ્તુ તારકત્વ વગેરે ગ્રણને કારણે છે.

આથી જ તીર્થીકર એ અંદકારમય ભીમ ભયાનક વનમાં(સંસારમાં) માર્ગ ભૂલેલા ભૂખ્યાડાંસ આદમીને, “ગભરાઇશ નાઠિ. હું તારી સાથે છું ” એમ સહુ પ્રથમ કઠીને ‘અભય’ આપે છે. પછી તેને આંખે બાંધેલા પાટા દૂર કરીને તેને ‘દ્રષ્ટિ’ આપે છે. બાદ તેને તેનો સાચો ‘માર્ગ’ બતાડે છે. પછી તેને ‘શરણ’ આપે છે. અને ભૂખ દૂર કરવા માટે સમ્યગદર્શનરૂપ ‘બોધિ’નું ભોજન આપે છે. અને ચરિત્રધર્મના માર્ગ ઉપર દોડતો કરી દે છે. આ વાત જ્ઞાનીઓએ ‘અભયદયાણાં’ વગેરે પદો દ્વારા સુંદર શીતે કરી છે.

શાક્રકાર પરમહિંદો કણે છે કે આ તારકોનો આત્મા પૂર્વના પોતાના અનંતા ભવોમાં જ્યાં હોય ત્યાં તેના દેશકાળાનુસાર પ્રાય: પરાર્થવ્યસની હોય છે; માતાપિતાદિ ગુરુજનોનો બહુમાની પણ હોય છે.

અમભ તીર્થકરદેવનો લુલ શ્રીકૃષ્ણા પણ કેવા પરાર્થી હતા ! પેલા ડોસાને ઈટો ઉપાડવામાં તત્કાળ સહાયક બન્યા હતા. ત્બારકાદહન થતાં માતાપિતાને પણ ઉગારી લેવા માટે જેરદાર ચંન કર્યો હતો.

પ્રભુ નેમિનાથ અને શાન્તિનાથ ગૃહુસ્થ લુલનમાં ચ કેવા કરુણાર્થી હતા! તેમનો પશુરક્ષાનો પ્રસંગ સુવર્ણાક્ષરે ચરિત્રોમાં કંડારાઈ ગયો છે ! આદિનાથ ભગવંતનો લુલ પૂર્વે વૈધ હતો ત્યારે પણ એક સાધુની સેવામાં કેટલી બધી લુલદયાને જળવી હતી! દેવાધિદેવ પરમાત્મા મહાવીરનો અનંગસેનનો પૂર્વ ભવ પરાર્થકરણની વાતને કેટલી બધી લુલંત જનાવી ચૂક્યો છે ! માતા ત્રિશલા પ્રત્યે તેઓ કેટલો ઉત્કૃષ્ટ વિનય દાખવતા હતા ! નયસારના ભવમાં સાધુજનોની કેવી અપૂર્વ સેવા કરી હતી!

ઓ વીર ! વીર ! આપની તો કેવી પરાર્થવ્યસનિતા ! (રચિકતા નાઠિ; વ્યચનિતા!) આપે કરુણાર્થ બનીને માતાપિતાને વચ્ચનદાન આપ્યું. ગર્ભકાળમાં જ અભિગ્રહ કર્યો. ગરીબ વિપ્રને વસ્ત્રદાન કરી દીધું. લુલ લેવા આવેલા ચંડકૌશિકને રૂપર્ગદાન કર્યું. આપને જલાવી દેવા માટે આગ છોડી ચૂકેલા ગોશાલકને સમ્યકૃત્વનું દાન કરી દીધું. ઔષધ લેવાની જુદે ચેલા સિંહ અણગારને સંમતિદાન કર્યું. અને પેલો સંગમક દેવાધમ : અભવી લુલ; એને આપ કશું દઈ શકો તેમ ન હતા; બધું ઉધું પડે તેમ હતું તો છેવટે અશ્રુદાન કરી દીધું !

અને બીજી તો કેટલી જબરી વાત ! સાત સાત આત્માઓ- સુલસા, રેવતી, શ્રેણિક, કાકા સુપાર્વ, સત્યકી, ઉદાયી, શતક (?)ને તો આપના જેવા જ તીર્થકર જનાવતાં તીર્થકરત્વનું દાન કરી દીધું. વળી કેટલા સાધુ-સાધ્વીઓ આદિને આપે મોક્ષદાન કર્યું એનો તો કોઈ હિસાબ જ નથી. કેટલા ઉત્કૃષ્ટ પરાર્થભાવના આપ રવામી ! તીર્થકરદેવોનો તારક આત્મા વિશિષ્ટ કોટિના પુણ્યાનુંધી પુણ્યકર્મના ઉદયને પાગેલો હોય; એટલે જ સર્વત્ર રવધમો-ગૃહુસ્થ લુલનમાં માતાપિતાદિની સેવા વગેરે ઔચિત્યો-નો ઉત્કૃષ્ટ આરાધક હોય.

પૂર્વના ગ્રીઝ ભવે કરુણા; પછીના ભવે વિરાગ કે સગાધિ; પછી છેલ્લા ભવે ગૃહુસ્થકાળમાં ઔચિત્યનું ઉત્કૃષ્ટ પાલન આપણો તારકોમાં જોયું. હજુ આગળ વધીએ. લોકાન્તિક દેવોની વિનંતિ બાદ, એક વર્ષ પછી શરૂ થતો સાધનાકાળ એ શુદ્ધિ કાજેના જબરદસ્ત

સંગ્રહાદ્યપ હોય છે. રાગ, દેખની પરિણાતિનો સર્વથા-એકાન્તિક અને આત્માનિતિક-નાશા એ જ તેમના સંગ્રહામનું એકમાત્ર લક્ષ બની રહે છે. બેશક આ શુદ્ધિ વીતરાગતા રૂપરૂપ છે. તે પ્રાપ્ત થતાં જ ધર્મગંહાસત્તા, એક જ અન્તર્ગુરૂત્વમાં તેમને જણો કે સંગ્રહાવિજ્ઞયની બક્ષીસરૂપે, કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનની ભેટ આપે છે. હવે જ પ્રભુ ખરા અર્થમાં પ્રભુ બને છે. તીર્થકર બને છે. આ પછીના શૈખ જીવનમાં તેઓ વિજીતીયને રૂપરૂશ નહિ, આધાકર્મી દોષની વરતુનું સેવન નહિ, વગેરે અનેક પ્રકારનો વ્યવહાર માર્ગ કઢુર પણો પાળીને જગતુને આ છેલ્લો સંદેશ આપે છે કે, "વ્યવહાર માર્ગના જીયાકાંડી જીવનમાં તમે કઢુર રહેજો. કોરા નિશ્ચયથી નહિ ચાલો."

દેવાધિદેવના આ છ સંદેશ છે. એમનો એક જ આદેશ છે (નિરપવાદરૂપ) કે રાગ, દેખની પરિણાતિમાં કદી પડશો નહિ. (કર્જે સચ્ચેણ હોઅબ્બ) એમના સમર્દત ઉપદેશનો સાર જે જ વાક્યમાં આપી શકાય. બીજના દુઃખોને સદા નજરમાં રાખજો; અને તમારા દોષો તરફ સદા નજર કરજો. આથી ઉંઘું કરશો નહિ. ટૂંકમાં આમાંથી જે પ્રશ્નો ઊભા થાય છે; જેનું સતત રમરણ કરતું. (૧)એમનું શું થતું હશે? (૨)મારું શું થશે?

બીજુ રીતે એમ કહી શકાય કે પ્રભુએ સમગ્ર ઉપદેશના સાર રૂપે આટલું જ કહ્યું છે. મનુષ્યજીવનમાં સૌ પ્રથમ તમે માણસ બનો. પછી તમે મુનિ બનો. અને પછી મોક્ષ પામો.

માલિકીનો દાવો છોડીને 'માણસ' બનાય.

ઘર છોડીને મુનિ થવાય.

મન છોડીને શિષ્ય બનાય.

શરીર છોડીને મોક્ષ પગાય.

તારકોના આત્માઓ શુદ્ધિ પામવા માટે જે કર્મસંગ્રહ ખેલે છે તેમાં તેઓ દેવેન્દ્ર વગેરે કોઈની પણ સહાય લેતા નથી. તેઓ એટલી બધી પ્રચંડ શક્તિ સાથે કર્મોની સામે ખડા થાય છે કે જણો કર્મો ધૂલ ઉઠે છે. અનંતકાળથી ત્રાસ આપી રહેલા કર્મોની ખૂબ જ ટૂંકા કાળમાં તેઓ શુદ્ધ સામાયિકભાવની તલવારથી સર્વથા કતલ કરી નાખે છે. તેઓએ જગતુને જણાત્યું છે કે સમયદર્શનનું મંગળરૂપ તિલક તો બધી ગતિમાં મળશે; પણ વિશુદ્ધ સર્વવિરતિની તલવાર તો માત્ર માનવભવે મળી શકે. આ આંતર્યુદ્ધની તક કવચિત જ મળે છે. માટે આ સંગ્રહ માનભવમાં કઠોર બનીને ખેતી જ નાખવો જોઈએ.

કેટલાક લાડોને જૈનર્મ ત્વારા જતકલ્યાણ થતું હશે પણ જગત્કલ્યાણ શી રીતે થાય? તેવો સવાલ થતો હોય છે. તેનો જવાબ એ છે કે જૈની સાધના (નિશ્ચય-વ્યવહાર ઉભય રૂપરૂપ) કરવાથી આત્મામાં પાપશુદ્ધિ અને પુણ્યવૃદ્ધિ - બે ચ - એક સાથે થવા લાગે છે. આ બન્ને પરમસૂક્ષ્મ તત્ત્વો છે. એમના ત્વારા જતનું કલ્યાણ થાય છે. તેમ જગતનું પણ કલ્યાણ થાય છે. શુદ્ધિ મુખ્યત્વે જત કલ્યાણમાં સહાય કરે છે; જ્યારે પુણ્યવૃદ્ધિ જગત્કલ્યાણમાં સહાય કરે છે.

એક આત્મા શુદ્ધિ અને પુણ્યવૃદ્ધિની જે સિદ્ધ કરે તે પોતે જ પરાર્થકરણ કરવા લાગી જાય છે તારક તીર્થકર દેવો પાસે આ શુદ્ધિ- વૃદ્ધિનો પ્રકર્ષ હતો; તેથીજ તેમની ચારે બાજુ સવાસૌ ચોજન સુધીમાં પ્રાય: કોઈ રોગી થતું નથિ; થયેલો રોગ પ્રાય: નાશ પામી જતો. જે કામ સેંકડો વૈધો, હજરો દવાઓ આપીને કરે; તે કામ એક વિશિષ્ટ વ્યક્તિનું અસ્તિત્વ માત્ર કરે.

પુણ્યવાન વ્યક્તિ ઘરમાં હોય તો તેના પુણ્યે આખા ઘરને શાંતિ મળે; સુખ, સમૃદ્ધિ અને આભાદી મળે. એક વ્યક્તિમાં અહિસાભાવ સિદ્ધ થઇને પ્રતિષ્ઠા પામે તો તેની નાના આવેલા તમામ હિસ્ક લુંબોનો હિસ્ક પરિણામ ખતમ થઈ જાય. બળદેવમુનિ, રમણમહર્ષિ, ધર્મદત્તકુમારના દ્યાટાંત સુપ્રસિદ્ધ છે. ચશરેખાવાળા ડૉક્ટરના લગભગ બધા જ દર્દીઓના દર્દ, તેની ચશરેખાને કારણે દૂર થઈ જાય.

પુણ્યવાન વ્યક્તિનો જન્મ થતાં, તે નગરનો બાર વર્ષી દુકાળ વિલાઈ જાય; કલાકોમાં આકાશે ઘનધોર વાદળો ઘર્સી આવે; બારે- ખાંગે મેઘ વરસે; સહુને હાશકારો થાય! પ્રવરદેવનું દ્યાટાંત આ વિષયમાં સચોટ છે. સાધના કરે મુનિઓ! તેનાથી આમર્ધોધદિ (આમર્ધ=૨-પર્શ; એ જ દવા) સિદ્ધ કરે. પછી તેમને જ રૂપર્શે તે બધાના રોગો ખતમ થઈ જાય. રડતો પાદરી અને જટાયુ પ્રસંગના બે મુનિઓ આ વિષયમાં પ્રસિદ્ધ દ્યાટાંતો છે.

જૈન ધર્મનું પરાર્થકરણ -સાધુઓ ત્વારા સૂક્ષ્મની આંતર સાધના ત્વારા જ હોઈ શકે. તેઓ બાહ્ય સાધનો (પૈણાનિક) ત્વારા તે કામ ન કરી શકે. હા. તે રીતે તે કામ શાસ્ત્રસાપેક્ષ રહીને ગૃહસ્થો કરી શકે ખરા.

આથી જ સાધુઓ પોતાની શાસ્ત્રસંગત પવિત્રતાને જ વધુ ને વધુ ઊંચી લઈ જવા કોશિશ કરતા રહે એ જ તેમનું પરાર્થકરણમાં ગોટામાં ગોટું પ્રદાન છે. Raise the hight at puurity. હું તો આને એટમબોગબનું પ્રચંડ સૂક્ષ્મ તત્ત્વ દ્યુ'ર૮૭ કરું છું. આત્મગબોગબનું આ શુદ્ધિકરણ એ દ્યુ'ર૮૭ છે.

કોડો માનવતાના કામ કરતા એક જ પ્રભુભક્તિ ચંડિઆતી છે. તેવા કોડો લોકોની પ્રભુભક્તિથી એક જ નિર્ગળ સામાયિક ચડી જય છે. તેવા કોડો સામાયિક કરતાં એક જ સર્વ વિરતિધર મહાત્માની શુદ્ધિ ચડે છે. તેવા કોડો સર્વવિરતિધર મહાત્માઓ કરતાં અનંતગુણ શક્તિમાનું એકજ તારક તીર્થકર ચડી જય છે. કહેવું એ છે કે, એક જ આત્માની જબરી પવિત્રતા આખા જગતનું કલ્યાણ કરી શકે છે. One men's purity can save the world.

એ આ વાતમાં આપણાને વિશ્વાસ જેસતો હોય તો કોડોની શુદ્ધિનો રસૂલ યત્ન કરવા કરતાં રવની શુદ્ધિનો ચૂક્ષમ યત્ન કરવામાં જ લાગી જવું પડે; આમાં વ્યાપકતા ઘટે છે અને ઊડાઈ વધે છે. સંખ્યા ઘટે છે. અને ગુણવત્તા વધે છે. આ ન્યાય જેને મંજૂર હોય તેને જ સમજાય કે માઈકમાં બોલવા કરતાં મુહુપત્તિનો ઉપયોગ રાખવામાં પરકલ્યાણ ઘણું વધારે થઈ શકે છે;

કોઈ એક માણસ એક લાખ માણસો ઉપર વિજય મેળવે અને એક માણસ માત્ર પોતાના એક દોષ ઉપર વિજય મેળવે તો આ પાછલો વિજય ઘણો મહાનું છે કેમ કે તેથી પોતાના લાખો ભવોના મરણો ઉપર તેમાં વિજય હાંસલ થાય છે.

આથી જ ઉત્તરાદ્યયનસૂત્રકારે કહ્યું છે કે, “હે આત્મન! તુ તારી સાથે જ ચુદ્ધ કર. તારા દુર્શમનો તારી અંદર જ જેઠેલા છે. એની ઉપર વિજય મેળવીને તું સાચા અર્થમાં સુખી બન.”

હા. જરૂર, તારી કોઈ પણ ધર્મપ્રવૃત્તિની પાછળ જે પુણ્ય તને મળે તેની પાછળ તું જગતના દુઃખોના દૂરીકરણનો જ સંકલ્પ કરજે. અને જે શુદ્ધ મળે તે તું તારા માટે લઈ લેજે. બિલકુલ કણ્ણપંથી બનજે. તારા પોતાના ચારિત્રધર્મથી તસુભર પણ વિચલિત થઈશ નહિ. અને સાથે જ; તારા એકલાના આત્મહિતની જ એકલપેટી વાત કરીશ નહિ. આખા જગતનું કલ્યાણ તારા ચિંતનમાં સદા સાખૂત રાખજે. Think Globely, Act Locally.

Act Locally

આવી જે ભાવના ભાવે છે એ ભાવથી તારક તીર્થકરદેવોના પ્રત્યેક આત્મપ્રદેશમાં રહેતી કરુણાને રૂપર્ણે છે. તત્પતઃ આજ સાચી જિનપૂજ છે. માત્ર નવાંગી પૂજ એ વાર્તાવિક પૂજ નથી.

ચાલો, આપણે સહુ તરણતારણાહાર જગળનાથના શરણે જઈએ. એમનું શરણ જ આપણું એકાન્તે કલ્યાણ કરશે. ભલે એ ભક્તિથી રીતા નથી; વીતરાગ છે માટે; પણ તેમનો રવભાવ જ એવો છે કે તેમને રીતવાની; ભક્તને ખુશ કરવાની ઈચ્છા કરવી જ ન પડે. એની મેળે એ ભક્તનું હિત કરે. મોક્ષ આપે; મોક્ષ ન મળે ત્યાં ચુધી રવર્ગાદિના ભોગો આપે; અનાસક્તભાવની સાથેરતો.

સૂર્યને કયાં ઈચ્છા કરવી પડે છે કે, “હું જગતને જડતામાંથી દૂર કરવા માટે મારા પ્રકાશ કિરણો ઘરતી ઉપર ફેંકુ ?” એ તો એનો એમ કરવાનો રવભાવ જ છે!

અભિને કયારે ય ઈચ્છા થઈ નથી કે ઈચ્છા કરવી પડતી નથી કે, “ઠંડીમાં મારા તાપણાં પાસે આવેલાની હું ટાઢ ઉડાડું?” કેમકે એ તો એનો એમ કરવાનો રવભાવ જ છે. હા સબૂર.. આજો બંધ રાખો એ ધૂવડ માટે સૂર્ય પણ કાંઈ ન કરી શકે; ગમે તેમ જેસે તો તેને અભિની બાળી જ નાંખે અને પેલી તારવાના રવભાવવાળી હોડીના શરણે ગાંઠોલો તોક્ષાન કરે તો હોડી વાંકી થઈ જઈને એને કુલાડી પણ દે! પણ આમાં સૂર્યાદિને દોષ થોડો દેવાય?

પ્રગટેલા દીવા જેવા આપણા અરિહંત-મા કણે છે કે, “સો બુઝાઓલા દીવડાઓ! તમે મને અડો! માત્ર મારી અભિમુખ થાઓ, મારા શરણે આવો! તમે તરત જ - જેટલા હશો તે તમામ- પ્રગટી જશો! મને પ્રગટાં લાગેલા સાડા બારથી એક હજાર વર્ષની સાધના તમારે નહિ કરવી પડે!

મા વહેલી ઊંઠે છે. બે કલાક ઘંટી દળે છે. ભૂલકાંઓને મજેથી રોટલા બનાવીને ખવડાવે છે! મા તે મા! અરિહંત તો આપણી મોટી બા! કેટલા વહાલા છીએ આપણે તેને? પ્રચંડ પુણ્યવાનું અને સંપૂર્ણ શુદ્ધિમાનું અરિહંતોની ભક્તિથી થોડુંક પણ પુણ્ય પ્રગટે તો તે ય આત્મા દુષ્કાળોને દૂર કરવાની, ઓઝોનમાં પડેલાં ગાબડાં પૂરી દેવાની કે સાગરોને મર્યાદામાં રાખવાની, ઘરતીમાં કંપ નહિ થવા દેવાની, સૂરજ અને ચંદાના આકાશી બિંનોને ઘરતી ઉપર નહિ ગબડી પડવાની રિસ્થિતિ હાંસલ કરી શકે તો સાક્ષાત્ અરિહંતોને કાંટા ય ઉધા વળતા હોય, વૃક્ષો નમતાં હોય, સહુના રોગાદિ ઉપદ્રવો શમતા હોય, શ્વાસ સદા સુવાસિત હોય, દેવોમાં ઓગણીસ ઓગણીસ અતિશયો તૈયાર કરવાનું સામર્થ્ય પ્રગટ થઈ જતું હોય, અરે! તેમના નામ તેમની આકૃતિ (મૂર્તિ વગેરે) તેમનું દાઢ વગેરે દ્રવ્ય પણ સર્વ કાળના, સર્વ ક્ષેત્રોના, સર્વ લુલોનું કલ્યાણ કરવાનું સામર્થ્ય ઘરાવે તો તેમાં શી નવાઈ ?

વંદન; વંદન; તે અરિહંતોને! જેમની ગુણ પૈભવ સિદ્ધિ એજ જીજાઓના ગુણપૈભવને

પ્રગાટ કરવામાં સહજ રીતે કારણ બની જય છે! વિદ્ધિ જ પરાર્થસાધન (પરાર્થતા) બની જય છે! કેટલી બધી કમાલ! રવહિતથી જ એકાન્તે પરહિતકરણનો રચયંભૂ યજ્ઞ એટલે ચારે ય નિક્ષેપાના અરિહંત દેવો!

ભવ ત્રીજે સમકિત ગુણરમ્યા; જીનભક્તિ પ્રમુખ ગુણ પરિણમ્યા.
ઇન્દ્રિયસુખ આશંકના, કરી રથાનક વીસની સેવના.
અતિરાગ પ્રશરૂત પ્રભાવતાં મન ભાવના એહવી ભાવતા,
શવિ લુપ કરું શાસનરર્ચી, એરી ભાવદ્યા મન ઉલલર્ચી.

www.yugpradhan.com

जन्मजरामरणार्तं जगदशरणमभिसमीक्ष्य निःसारम् ।
 स्फीतमपहाय राज्यं शमाय धीमान् प्रवद्राज ॥
 जय जय नंदा, जय जय भद्रा, भद्रं ते खत्तियवरवससहा
 बुज्झाहि भयबं लोगनाहा! पवत्तेहि धम्मतित्थं, सब्बलोए
 सब्बजीवाणं हियसुहनिस्सेसयकरं भविस्सइ ति
 कट्टु जय जय सदं पउंजंति ॥

नारका अपि मोदन्ते, यस्य कल्याणपर्वसु ।
 पवित्रं तस्य चारित्रं को वा वर्णयितुं क्षमः ॥

अहीं अभिधानचिन्तामणि छोधनो प्रथम देवाधिदेवडांड जेठ लेवो.

मोहान्धकारगहने संसारे दुःखिता बत ।
 सत्त्वाः परिभ्रमन्त्युच्चैः सत्यस्मिन्धर्मतेजसि ॥
 अहमेतानतः कृच्छ्रान्वथायोगं कथंचन ।
 अनेनोद्धरिष्यामीति वरबोधिसमन्वितः ॥
 करुणादिगुणोपेतः परार्थव्यसनी सदा ।
 तथैव चेष्टते धीमान्वर्धमानमहोदयः ॥
 तत्तत्कल्याणयोगेन कुर्वन्सत्वार्थमेव सः ।
 तीर्थकृत्त्वमवाप्नोति परं सत्त्वार्थसाधनम् ।

“त्रीजे भवे पर थानक तप उरी, जेषो बांधयुं जिननाम;
 दे भविका! भिष्मचक्षपद वंदो.
 परम निधान प्रगट मुख आगलो, जगत उल्लंघी जय. जि.
 ज्योति विना जुओ जगदीशनी, अंधोअंध पताय. जि.

यस्य संक्लेशजननो रागो नास्त्येव सर्वदा ।
 न च द्वेषोऽपि सत्त्वेषु शमेन्धनदवानलः ॥

(૪) અરિહંત - શરણાગતિ

દુઃખથી ડરી જઈને કે સુખમાં લલચાઈ પડીને ચમદેન્દ્ર કે મેતાર્ય ઘાતક સોની અથવા ચાણકયના પ્રતિરૂપદી મન્ત્રીની જેમ ધર્મના અનંતા શરણ તીધા પણ બધા ભેગા મળીને ય લુધને મોક્ષ આપી શકયા નહિ.

શરણ તો મોક્ષપ્રદ તે છે; જે સુખમય સંસારથી બી, જઈને -ભયનું માર્યું-લેવાય. પાપોથી ડરી જઈને જે ધર્મ શરણ લેવાય તેનું જ નામ ધર્મશરણ.

ભાઈબંધો સાથે રમતો બાબતો, બા ગમે તેટલો બોલાવે તો ય ઘરે ન આવે; પણ જે અધોરી બાવો ત્યાં આવી ચેડે તો તેના ભયનો માર્યો વગર બોલાવ્યે બા પાસે કેવો ઘરી જય ? કેવો બાને બાળી પડે ! કેવો અવાચક બની જય ! બસ... આવું જ હોય અરિહંત-શરણ.

જે કે આરાધકભાવ (પરાર્થરસિકતા)ના દીવાથી વિરાધકભાવ (રવાર્થપ્રિયતા)નું અંધારું ભાગી જ છુટે અને તેથી મોક્ષ પામવાનું કાર્ય ખૂબ સરળ બની જય પરણ્ણ જે જ્ઞાનયોગની-સમ્યગ્જ્ઞાનપદની આ સાધના ક્ષયોપશમના અભાવે મુશ્કેલ જણાતી હોય તો ભક્તિયોગરવરૂપ સમ્યગ્દર્શન-પદની સેવા કરવી. એ પદ એટલે પંચપરમેષ્ઠી ભગવંતોની શરણાગતિ. હવે પરાર્થભાવની આરાધનાને બદલે પરાર્થભાવના રવામીની શરણાગતિ લેવી જે રવાર્થભાવના વિરાધકભાવને ભગાડી મૂકે. બાના શરણો ગચેલા બાબતા પાસે અધોરી બાવો ઊભો ય રહી ન શકે. એને ભાગી જ જવું પડે.

સમ્યગ્દર્શન પદ એટલે દૈવશરણ : ભક્તિ પામવા.

સમ્યગ્જ્ઞાન પદ એટલે ગુરુશરણ : જ્ઞાન પામવા.

સમ્યક્યારિત્ર પદ એટલે ધર્મશરણ : મોક્ષ પામવા.

ગરીબ માણસ શ્રીમંતના જ શરણો જય.

અભણ માણસ શિક્ષિતના શરણો જય.

દર્દી, ડૉક્ટરના શરણો જય.

સંસારમાત્રથી ત્રાસી ઉઠિલો લુધ અસંસારી અરિહંતના શરણો જય.

ઝેરી બાવનાચંદનના ઉપવન જેવા મનગાં અગણિત દોષો રૂપી ઝેરી સર્પો પડેલા છે. તે તમામને ભગાડી મૂકવા માટે ચીપીઆથી પકડીને કાઢવાનો કાતીલ પુરુધાર્થ કરવા જઈએ તો કયાંક તો ચૂકીએ જ; અને તે જ પણે કોઈ સાપનો એકાદ ઝેરીલો ડંખ

લઘ લઈને જ રહે. આજા કરતાં સાવ ચરળ ઉપાય છે; એ મનના ઉપવનમાં 'અરિહંત' નામના મોરલાને લાવીને જેસાડી દેવાનો. મોરલો આવ્યો નથી અને તમામ સાપ, સાપોળીઓ ભાગી છૂટ્યા નથી.

જેના હૈયે અરિહંત (ભક્તિ) એના હૈયે કયો ગુણ નહિ ?

જેના હૈયે અરિહંત નહિ એના હૈયે કયો દોષ નહિ ?

લડતાં લડતાં સાપના એરી ડંખ ખાતો નોળીઓ પોતાનો જન બચાવવા માટે નોળવેલને સુંઘતો રહે છે અને એર તેમાં પ્રસારિત કરતો રહે છે. આથી જ તે મરતો નથી, ઉપરથી સાપને જેરદાર દાંતો ભરાવીને મારી નાંખતો હોય છે. ત્રેવીસ કલાકના સત્તેર પાપોના સાપોના એર નોળવેલ શા અરિહંતની એક કલાકની પરાભક્તિમાં નીચોવાઈ જતા હોય છે.

સાત કાળ પડે તો ય મોટો દૈત લીલડો ચુકાતો નથી; કેમકે તેનાં મૂળીઓંઠા પાતાણે પહોંચીને કોક ઝરણાને રૂપર્શી ચૂકેલા છે. આ જ એની તાજગીનું મૂળ છે. આપણું મન જે અરિહંત-ભક્તિના ઝરણાને રૂપર્શી જય તો કદી ચુખમાં છકીએ નહિ; દુઃખમાં ડગીએ નહિ; પાપોમાં તગડા બનીએ નહિ.

શરીરે લાગેલો ગેલ એકલા અરીઠાંથી, સાલુથી કે સોડાથી ન જય; હા... ચામડી જ ઉખડી જય ખરી. પણ જે તેમની સાથે પાણી ભળે તો બધો ગેલ સાંદ્ર થઈ જાય. અરે ! એકલું પાણી ય ગેલ સાંદ્ર કરી શકે. અહૃદભક્તિ પાણી છે. જ્ઞાન, ધ્યાન કે તપની કોરી સાધનાઓ એકલા અરીઠાંદિ જેવી જોખમી છે.

અરિહંત તો અઢારમો હાથી. સત્તર પાપરૂપ સત્તર હાથીએ ઊભી કરેલી તમામ સમર્થ્યાઓ આ અઢારમો હાથી તેમાં ઉમેરાતાં ઉક્તીને જ રહે. અઢારમું પાપ મિથ્યાત્પશાલ્ય; એને દૂર કરીને ત્યાં અઢારમી અહૃદભક્તિ મૂકી દો. પછી હિસાદિ સત્તર હાથીએ બધા ખેગા મળીને ય દુર્ગતિ દઈ શકે તેમ નથી.[આની ઉપર શેઠના વીલની મુંજવણવાળી કથા કહી શકાય.]

આખા લઘનનો આરંભ અને અંત ભગવાનથી છે; ભગવાનમાં છે. હા.. તે જે ની વચ્ચે જે તબકડા આવે છે; જેમાં પ્રથમ રૂપકલ્યાણની આરાધના છે અને પછી પરકલ્યાણની ઉપાસના છે.

એક નાનકડી જેબી હાથમાં ગુલાબ લઈને મંદિરે જઈ રહી હતી. કોકે પૂજ્યું, "જેબી! આ ગુલાબ કોના માટે ?" જવાબ મળ્યો. ભગવાન માટે.

તે કિશોરી થઈ. ફરી ગુલાબ લઈને જતી તેણીને એ જ પ્રશ્ન પૂજ્યો. જવાબ

મળ્યો. "મારા માટે. (રવકલ્યાણ)"

તે પરિણીતા ચુવતી થઈ. એ જ સ્થિતિમાં એ જ સવાલ થયો. જવાબ મળ્યો, "એમના (પતિના) માટે. (પરકલ્યાણ)" અને જ્યારે તે ડોચી થઈ ગઈ. એ જ રીતે ગુલાબ લઈને મંદિરે જતાં, તેણીને એ જ સવાલ થયો. જવાબ મળ્યો, "ભગવાન માટે."

ગીતામાં અર્જુનના જીવન-રથના સારથી શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન કહેવાયા છે. તે જ વાત મેધમુનિના પ્રસંગમાં કહેવાઈ છે. કર્મો સાથે સંગ્રામમાં પણ રથી આપણો જીવ છે; પણ રથના સારથી તો ભગવાન જ છે. પ્રાર્થના-સૂત્ર "જ્ય વીયરાય!" પદથી શરૂ થાય છે. પદનો અર્થ 'હે વીતરાગ પ્રભુ! તમે જ્ય પામો' થાય છે. અદે, પ્રભુ તો મોહરાજની સાથેના સંગ્રામમાં કયારના જ્ય પામી ગયા છે! એમને વળી જ્ય શેનો પામવાનો? આનો જવાબ એ આપવામાં આત્યો છે કે, "આપણે મોહરાજ સાથે જે આંતર-સંગ્રામ ખેલી રહ્યા છીએ તેમાં આપણા રથના સારથી વીતરાગ પ્રભુને બનાત્યા છે. એમને આપણે કહીએ છીએ કે 'મારા આ મોહરાજ સાથેના સંગ્રામમાં આપ અવશ્ય જ્ય પામજો.'" (જેથી મારો મોક્ષ થાય.)

મોહરસંગ્રામ અતિ દુર્ઘર છે. દુર્જ્ય છે. અગીઆરમા ગુણરથાને પહોંચેલા તમામ (છન્દરથ)વીતરાગ ભગવંતોને ત્યાંથી હેઠે પણડવામાં આત્યા છે. આવા કાતીલ અને કૂર આતતાચી સાથેનો સંગ્રામ માત્ર ખુલો સંગ્રામ હોતો નથી; એના સંગ્રામમાં ગેરીલા-પદ્ધતિનો, ગમે ત્યાં અચાનક છાપો મારવાનો, ત્યૂહ પણ હોય છે. આમાં તો ધર્મરાજ પણ હંક્ષી જતા હોય છે. આ ત્યૂહની સામે ઉત્તરોત્તર ચડીઆતી બનતી કાચાની, વાણીની, અને મનની ભાવભરી પૂજ સિવાય બીજે કોઈ સફળ ત્યૂહ નથી એમ વૈરાગ્યકલ્પતાના પ્રથમ રતનકમાં કહું છે.

વિરાગ શર્જના જે અર્થ છે. તેમાં જીજ અર્થ વિનાનો-પહેલો અર્થ-સારો છતાં પાંગળો છે. જોણો છે. વિરાગનો પહેલો અર્થ છે; વૈરાગ્ય (વિગતરાગ) ભાવ. સંસારના ભોગસુખો તરફ પણ નફરત. પરંતુ આવી નફરતવાળો જીવ જે વિરાગ એટલે દેવાધિદેવ આદિ ત્રણ તત્વો પ્રત્યે 'વિશિષ્ટ રાગ' ન કેળવી શકે તો પેલો 'વૈરાગ્ય' જીવનમાંથી ભાગી છૂટે. સાધુ પણ સંસારી બની જાય. ધર્મી પણ અધર્મી બની જાય. આવેલું સમકિતી ભાગી છૂટે. કેમકે કયાંકથી મનને ઉઠાડી લીધા પણી તેને ક્યાંક નેસાડવું-ચોંટાડી દેતું તો પડે જ; નહિ તો ફરી તેના મૂળ રથાને જઈને બેચી જાય.

જે ચ અર્થ જે જીવનમાં ભેગા થઈ જાય તો પહેલા વૈરાગ્યના અર્થથી વાસનાઓની શુદ્ધ થાય. જીજ અર્થથી પુણ્યની પ્રચંડ વૃદ્ધ થાય.

વાસનાની શુદ્ધિ એ શરીરની નિરોગિતા જેવી વર્ણન છે. પણ શરીરની પ્રતિભા માટે તેની પુષ્ટિ પણ જરૂરી છે તેમ આત્માને ય વાસનાશુદ્ધિ સાથે પુણ્યના તગડાપણાની પણ ખૂબ જરૂર છે. પુણ્યથી ધર્મની સામગ્રી મહાવિદેહક્ષેત્રે જન્માદિ અથવા સદગુરુયોગાદિ મળે. એ મળે તો એના સત્તસંગાદિથી વાસનાઓની શુદ્ધિ મળે.

નેશાક; આપણો પ્રયત્ન પુણ્યની પ્રાપ્તિ કાજે હોવો ન ઘટે; પરંતુ અનાજની સાથે ગૌણ તરીકે જેમ ધાર્ય છે તેમ શુદ્ધિ સાધતા આત્માનો પુણ્ય એ by product છે. ન ઈરછીએ તો ય તે મળ્યાં જ કરે. આવું જ પુણ્ય તારક છે. બાકીનું ભીજ માંગીને (ધર્મ કરીને) મેળવેલું પુણ્ય તો મારક છે. પૂર્વે કદ્યું છે તેમ ઉત્પન્ન થયેલ પુણ્યનો લાભ જગતને મળે અને શુદ્ધિના લાભો પોતાને મળે તેવી જ આશંકા આપણે સદા રાખવી જોઈએ.

અરિહંતની ભક્તિએ દ્વારકાનું દહન થતું બાર વર્ષ સુધી અટકાવી રાખ્યું. પેલા પ્રવીણભાઈનો ખોટનો ધંધો કલાકોમાં નક્ષાનો બની ગયો ! ભીમા કુંડલીઆની લૈરીનો તો આખો રૂપભાવ પલટાઈ ગયો. પ્રવર્દેષના ત્યાગધર્મે બારે ખાંગે મેઘ તૂટી પડ્યો. ચૈતન્ય મહાપ્રભુની લગાતાર સાત દિવસની સોંકડો માણસો સાથેની ફૃજણાગ ધૂન રૂપરૂપ પ્રભુભક્તિથી બંગાળના આત્માની રાજનો રૂપભાવ ઉપશાન્ત બની ગયો!

ચક્ષેપસૂરિલુ અને માનદેવસૂરિલના જીવનપ્રવંગોમાં જેવા મળે છે કે આખું આકાશ મલિન દેવ-તત્વોથી ખીચોખીચ ભરાઈ ગયું છે. જ્યાં પંચમકારનું જેર છે ત્યાં જ તે દેવો અત્યન્ત તુષ્ટમાન બન્યા છે. આમાં ગાબડું પડે તો જ ઘરતી ઉપર ઉતરી પડીને બધી પરિક્રિયાતિને સુધારી નાંખવા ઉત્સુક બનેલા સમ્યગ્દ્રષ્ટ દેવો ઘરતી ઉપર ઘરી આવી શકે.

ગાબડું પાડવાની તાકાત એક માત્ર અકામભાવ અને અનન્યભાવ સાથેની વિધિપૂર્વકની મોક્ષલક્ષી જિનભક્તિથી ઉત્પન્ન થતાં પુણ્યમાં જ છે. અથવા તેનાથી ઉત્પન્ન થતી શુદ્ધિમાં જ છે. ગૃહરસ્થો રૂપરૂપ્યે અષ્ટપ્રકારી પૂજારૂપ જિનભક્તિથી પ્રચંડ પુણ્ય પેદા કરે. સાધુઓ ચોવીસ કલાકના જિનાજ્ઞાપાલનરૂપ જિનભક્તિથી પ્રચંડ શુદ્ધિ પેદા કરે.

આ જે જ ગાબડું પાડી શકશે. ગાબડું પડશે તો જ સમ્યગ્દ્રષ્ટ દેવોનું ઘરતી ઉપર અવતરણ થશે; અને ત્યારે જ જિનધર્મનો જ્યવારો બોલાશે. કેમકે દૈવીસહાય વિના આ જ્યવારો બોલવાઈ શકાય તેમ નથી.

ભક્તિ પણ જે જતની છે. જેમાં આપણે ભગવાનને વળગવું પડે તે વાનરી-દેવભક્તિ છે. અને જેમાં ગુરુ આપણને વળગે તે માર્ગરી - ગુરુભક્તિ છે.

વાંદરીના બરચાં વાંદરીને વળગે.

બિલ્લીનાં બરચાંને બિલાડી મોંબા પકડી રાહે. ભગવાન વીતરાગ છે; ગુરુ સરાગ છે માટે આવું બને છે.

ભક્તિના ને રવરૂપોમાં આષ્ટપ્રકારી પૂજનાદિ દ્રવ્યભક્તિ કરતાં જિનાજ્ઞાનપાલન (સર્વવિરતિ ધર્મ)રૂપ ચોવીસે ય કલાકની ભાવભક્તિ અતિ ઉત્કૃષ્ટ ગણાય. આમાં તે દ્રવ્યભક્તિ કરવાની જરૂર પણ ન પડે. હા. અરિહંતચેઈઆણાંનો કાઉર-સર્ગ કરવા ત્થારા તે દ્રવ્યભક્તિના નિરવધ તમામ અંશોની અનુમોદના જરૂર કરી શકાય: કરવી જ જેઈએ. દશાર્થભદ્રે દૈવેન્દ્રની ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યભક્તિ સામે સર્વવિરતિધર્મ રવીકારરૂપ ભાવભક્તિ પ્રગટ કરીને દૈવેન્દ્રને ભક્તિમાં હરાવ્યો હતો.

ભગવાન જેને વહાલા હોય તેને ભગવાનના વહાલા-સર્વજીવો-પણ વહાલા હોય જ. અને ભગવાનને અત્યન્ત વહાલી જે શુદ્ધિ (વીતરાગતા) તે પણ વહાલી હોય જ. આવી રિસ્થિતિવાળો જીવ જ પ્રભુનો સાચો ભક્ત કહેવાય. આથી એને ત્રણ ત્રણ પ્રકારના આંસું પડતા રહે. વહાલાના વિરહના આંસું (ટાગોર કહે છે, "તારા વિરહથી હું સંદા ઝૂરતો રહું એટલું તો મને કરી આપ !") દૈવચન્દ્રજ મહારાજ કહે છે, "શું કરું? હું તો પ્રભુ-વિરહમાં અત્યન્ત કાચર બની જઉ છું." મીરા કહે છે, "જેગી ! મત જ, મત જ, મત જ, અગનચંદનકી ચિતા જલાવું; મેરે કો જલા કે જ... જેગી મત જ," (હનુમાન કેળના વનમાં રહે છે) એવું ક્યાંકથી જાણીને નરેન્દ્ર (રવામી વિવેકાનંદ)ાખી રાત તેનાં દર્શન માટે તે વનમાં જ બેચી રહેલો. રામકૃષ્ણને જગંબાના દર્શન ન થયા ત્યાં સુધી ખૂબ ઝૂઠો; છેલ્લે ગળા ઉપર તલવાર ઝીકી દેવા ગયા કે તરત કાલી પ્રગટ થયાં! તુકારામે તો પાંડુરંગને દર્શન ન દેવા બદલ અતિ સખત ઠપકો આપ્યો છે. તેણે કહું છે કે, "પતિત તરીકેનો મારો રવભાવ હું છોડતો નથી, તો પતિતપાવન તરીકેનો તારો કહેવાતો રવભાવ તું કેમ છોડી રહ્યો છે ?")

વહાલાના વહાલા-સર્વ જીવો-ના દુર્ગતિ આદિના દુઃખોની કલ્પનાથી પણ ભક્તની આંખે આંસુ હોય. અને વહાલાને વહાલી શુદ્ધિમાં, પોતાને જ્યારે અશુદ્ધ પેદા થાય-રાગ, દેખની પરિણાતિ જગી પડે ત્યારે પશ્ચાત્તાપના આંસુ હોય. આવા ત્રણ આંસુ જેની પાસે નથી: વિરહના, પરદુઃખના, કે રવદોષના-તે સાચા અર્થમાં પ્રભુનો ભક્ત નથી.

શ્રેણિક કેવો પ્રભુભક્ત હતો ? રોજ "પ્રભુ ક્યાં છે ?" તેની તપાસ કરાવતો. તે દિશામાં સાત, આઠ ડગલાં આગળ વધીને વંદના કરતો.

આનંદઘનલુચો અભિનંદન-પ્રભુના દર્શનની કારમી તૃષ્ણા રત્નવનમાં કેવી વ્યક્ત કરી છે?

વિરહની વ્યથા તો જેણે વીતે તેને જ વીતે. તેનું વર્ણન શાલેમાં શે થાય ?
પેલી રાખીને પતિવિરહની ડેવી વ્યથા હતી?

વિરહકાળ અને મંથનકાળ પછી જ પિયુના મિલનનો મરતકાળ પ્રાપ્ત થતો હોય છે.

તેઓ જ કહી શકે છે, "તું મારો પ્રિયતમ છે. તું મારો નિકટતમ છે." "હરિને હીડતા લાગે મારો હાથ."

સાચા ભક્તોને ભક્તિમાં એટલી બધી મજ આવતી હોય છે કે તે મજ જ્યાં લુંટાઈ જય છે તેવું ભગવાન થવું, તેમને જરા ય ઈષ્ટ નથી. ઘનપાળ પંડિત કહે છે કે "મારે ભગવાન થવું નથી."

સીતા કહે છે, "મારે રામ થવું નથી."

ભરત કહે છે, "મારે રામની સમાન થવું નથી."

આવી અલગેલી છે; સાવ નોખી અને અનોખી; ભક્તોની વાતો.

www.yugpradhan.com

* नयनं गलदश्रुभारत्या, वचनं गदगदगिरत्या सुधा ।
 पुलके निंचितं वपुः कदा तव नामग्रहणे भविष्यति ॥
 * अन्यथा शरणं नास्ति, त्वमेव शरणं मम ।
 तस्मात्कारुण्यभावेन रक्ष रक्ष जिनेश्वर ॥
 * विलोकिते महाभागे, त्वयि संसारपारगे ।
 आसितुं क्षणमप्येकं संसारे नास्ति मे रतिः ॥
 * बीतराग ! सपर्यायास्तवाज्ञापालनं परम् ।
 आज्ञाराद्वा विराद्वा च शिवाय च भवाय च ॥

★ तरस न आवे हो, लूपनगरण तणो, सीओ दरिसण छाज.
 दरिसण दुर्लभ सुलभ हृपा थडी, आनंदघन महाराज.
 "परम निंधान प्रगट मुख आगले, जगत उल्लंधी हो जय !
 ज्योति विना जुओ ! जगदीशनी अंधोअंध पलाय !"

"जो जाणइ अरिहंते, दब्बगुणपञ्चवेहिं य ।
 जो जाणइ निय अप्पा, मोहो खलु जाई तस्स लयं ॥"

"जलम जरा भरणो करीओ, आ संसार असार तो;
 कर्या कर्ग सहु अनुभवे ओ, कोई न राखणाहार तो,
 शरण एक अरिहंतानु ओ, शरण किंच भगवंत तो,
 शरण धर्म श्री जैननो ओ, साधु शरण गुणवंत तो."
 "एकवार प्रभु वंदना रे, आगम रीते थाय,
 कारण सत्ये कार्यनी रे, किंचित् प्रतीत कराय,
 प्रभुपणे प्रभु ओળणी रे, अमल विमल गुणगेह,
 साध्यद्विष्टि साधकपणे रे, वहे धन्य नर तेह. श्रीसंभव..."
 काळ लज्जि लही पंथ निहालशुं रे, ओ आशा अवलंब,
 ओ जन लुपे रे जिनल ! जाणाओ रे, आनंदघन मत अंब.

"पदस्थं मन्त्रवाक्यस्थं पिण्डस्थं स्वात्मचिंतनम् ।
 उपस्थं सर्वचिद्रूपं, रूपातीतं निरग्जनम् ॥"

हाँ द्यान ते समक्षित रूप, तेह ज ज्ञान ने चारित्र तेह छेल,
 तेहथी जये सधाना पाप, द्याता द्येय रूपरूप हुपे पछेल.
 द्यष्टा समवसण जिन रेंती, जे अलेदता वाधी रे,
 जे आतमना रूपभाव गुण, व्यक्त योग्यता साधी रे .

[૫]

અરિહંતના શરણાગત ભક્તજનો

અરિહંત આદિ તમામ -નાના મોટા- પદાર્�ો બે પ્રકારના છે. વાર્તવિક અને કાલ્પનિક.

કેળસર વાર્તવિક રીતે -ખરેખર ગળે થાંચેલું હોય છે. તે થથા વિના તે ગળે થયાની કલ્પના પણ કરી શકાય અને તેવી કલ્પના સંસારની કારમી અસારતા; વિનાશિતા વગેરેનું ચિન્તન કરીને - વાર્તવિક કેળસરથી કરી શકાતી કર્મનિર્જરા બરોબર કરી શકાય છે.

સાચા ભૂતના દર્શનથી 'હાડ' બેસી જઈ શકે. કાલ્પનિક ભૂતના પડળાયાથી પણ બીજ લાગી જતાં હાર્ટ-ફેઇલ થઈ શકે.

ઘાસની ગંજુમાં રહેલા દેડકાના ડંખને, સર્પદંશ માની લેવાય તો એવું જ ઝેર ચડીને મોત થાય; જેવું વાર્તવિક રીતે ઝેરી સર્પદંશથી થાય.

અર્જુનના દ્રોષાચાર્ય-ગુરુ વાર્તવિક હતા.

ઓકલટવ્યના દ્રોષાચાર્ય-ગુરુ કાલ્પનિક હતા. કમાલ કેવી થઈ કે કાલ્પનિક દ્રોષાચાર્યને વિશ્વાસ્ત શ્રદ્ધાથી આરાધીને અર્જુન કરતાં ચ ચડીઆતો બાણાવતિ-સવાઈ અર્જુન- ઓકલટવ્ય બની ગયો!

જે જેનું સદ્ભાવથી દ્યાન ધરે તે તેવો થાય. આને હિતિકાબ્રમરી જ્યાય કહે છે. સામે પદાર્થ કોણ છે ? તેનું મહત્વ નથી. આપણા હૈયે તેના માટેનો ભાવ કેવો છે ? તેનું જ તત્ત્વત : મહત્વ છે. બેશક સામે પદાર્થ જેટલો સુંદર અને ઉતૃષ્ણ રહેશે તેટલું ભાવનું બળ જલદી વધી જશે. પણ પદાર્થનું સુંદરપણું હોવું જ જેઠે તેવો એકાંત નિયમ તો નથી જ.

ગુરુ ગમે તેવા હોય; પણ જે તેને ગૌતમ કે ચંદ્રનબાળાલ જ માની લેવાનો ભાવ જેર મારી જતો હોય તો તેમનાથી પણ કૈવલ્ય પામી શકાય.

આથી જ તત્ત્વત : પ્રતિમાનું કે ચિત્રનું (રથાપનાનિક્ષેપનું) મહત્વ છે. એ જેવું શુભ કે અશુભ આલંબન તેવા આપણા શુભાશુભ ભાવો. એ ભાવ તે જ ભગવાન કે શોતાન, એ જ આપણા તારક કે મારક. જે વાર્તવિક અરિહંત ભગવંત છે તેમનાથી કેટલા તર્યા ! બહુ ઓછા... ચંડકીશિક, શ્રેણિક, ચંદ્રનબાળા... વગેરે...

પરંતુ જેઓ આપણી કલપનાની સૂચિમાં પદારે છે જેનું આપણો ધ્યાન ઘરી શકીએ છીએ. જેમના ખોળામાં માથું મૂકીને (ઝી કે પુરુષ- તમામ) સૂઈ શકે છે; જેને મુજ સરીખા ગેવાસીને... ઓલંબડે મત ખીએ... વગેરે શાઢોમાં મીઠો કે કક્ક ઠપકો પણ આપી શકીએ છીએ; જેની સાથે નહુ ઊચા વિનય-વિવેક બાજુ ઉપર મૂકીને ચર્બાતંબા કે બાળકની કાલી ભાખામાં ઝડડો પણ કરી શકીએ છીએ... એવા વહાલા ભગવાન જ આપણે તો શરદાભૂત છે. એમનાથી એ જ મળે જે વાર્તવિક ભગવાનથી મળી શકે. કચારેક વધુ પણ સારું પરિણામ મળે. આ તો આપણા ભાવ ઉપર બધો આધાર છે.

મીરા, રામકૃષ્ણા, મયણા, નામદેવ, તુકારામ, નરસિંહ મહેતા, વગેરેને શબ્દરી, કે અર્જુન વગેરેની જેમ સાક્ષાત્ ભગવાન કયાં મળ્યા હતા? છતાં તેઓ પોતાની કલપનાની દુનિયાના વિહરતા ભગવંત સાથે તજમય બનીને કેટલો બધો આદ્યાત્મિક વિકાસ પામ્યા હતા!

વાર્તવિક ભગવાન એટલે 'ઓજેક્ટીવ રીઆલીટી'ના ભગવાન. કાલ્પનિક ભગવાન એટલે 'આઇડીઅલ રીઆલીટી'ના ભગવાન. બનીની ભક્તિનાં સરખાં ફુલ! સરખાં બળ!

આપણા માટે તો -વાર્તવિક ભગવંતના વિરહકાળમાં -આ આઇડીઅલ રીઆલીટીના ભગવાન એ જ ખરા ભગવાન ! જેનું રત્ન, કીર્તન, જેના, જ્પ, વગેરે આપણા ભાવોને જીર્ણન બનાવે; આત્માને સંસારથી વિરક્ત બનાવે; વીતરાગ બનવામાં સહાયક બને એ પથથર કે મૂર્તિ ય આપણા માટે ભગવાન જ છે. એ ગુરુ પણ આપણા માટે તો ભગવાન જ છે.

મગધપતિ શ્રેણિકે વાર્તવિક પરમાત્મા મહાવીરદેવને પાગીને તીર્થકરનામકર્મ બાંદ્યું. રાપણે પરમાત્માની મૂર્તિમાં ભગવાનનું દર્શન કરીને તીર્થકરનામકર્મ બાંદ્યું.

શુલ્ષાને કે રેવતીને વાર્તવિક ભગવાન મળ્યા. પણ વિમળગંગી, વાગભટ, લીમો કુંડલીઓ, મયણા, અનુપમા, વરતુપાળ તેજપાળ, કુમારપાળ, જગડૂશાહ, પેથડશાહ વગેરેએ તો જે અદ્ભુત પ્રભુભક્તિ કરીને આત્મવિકાસ સાધી લીધો તેમાં તેમના 'પ્રભુ' તો આઇડીઅલ- રીઆલીટીના (તેમની રવધનસૂચિના) જ ભગવાન હતા ને?

પ્રભુ વીરનો જ્યારે સાધનાકાળ ચાલતો હતો ત્યારે દેવ બનેલા કુમારનંદી સોનીએ તેમની મૂર્તિ બનાવીને વાસનાના કારમા તોષાનોમાંથી મુક્તિ મેળવી હતી. સાક્ષાત્ પરમાત્મા આદિનાથ બિરાજમાન હતા ત્યારે તેમની સાથે શાત્રુજ્ય તીર્થથી વિહાર કરવા શજજ બનેલા પાંચ કોડ મુનિઓ સઠિતના પુંડરિક ગણધરને વિહાર ન કરતાં શાત્રુજ્ય ઉપર

જ સાધના કરવા જણાયું હતું; કેમકે તેમનું તમામનું કલ્યાણ એ તીર્થપ્રભાવથી જ થવાનું હતું.

પેલા હાલિક ખેડૂતે ગુરુ ગૌતમમાં ભગવાનનું દર્શન કર્યું. પણ શાક્ષાત્ ભગવાન મહાવીરદેવને બેઇને લડકી ગયો: ભાગી છૂટ્યો!

ઝડકીનો પતિ રામો, રામચન્દ્રલની મૂર્તિમાં તન્મય બનીને પરમહંસ બની ગયો. તેની કામવાસના ખતમ થઈ ગઈ.

રૂપપરાવર્તની વિધા દ્વારા રામચન્દ્રલ બનેલો રાવણ આચનામાં પોતાનું રૂપ જેવા ગયો. ત્યાં રામનું પ્રતિબિંબ જેતાં જ તેની કાગુકતા ખતમ થઈ ગઈ! શે સીતા પાસે જવા હવે શે પગ ઉપાડે! પેલી ઉજમફઈ! કરીઆવરમાં ભાઈએ અઢાર ગાડાં ભર્યાં તો ચ મોં ઉપર ઉલ્લાસ નાઠિ. ભાઈએ કારણ જાણ્યું કે તેને શાંતુંજ્ય ઉપર એક સુંદર જિનાલય કરીઆવરમાં જેઠાએ છે. ભાઈએ કબૂલ્યું.

કેવા મહાકવિ ઘનપાલ ! તીર્થકરદેવ સિવાયના કોઈના ચ મંદિરે -ભોજરાજના કઠેવા છતાં-પૂજ કરવા ન ગયા! કારણો કે જેને કંઠ નથી તે શિવલિંગને પુષ્પમાળ શે પહેરાવવી? જ્યાં કૃષ્ણની જેડે રાધા એકાન્તમાં ઉલા હતા! પતિ-પત્નીના એકાન્તમાં ઘનપાલ શે પ્રવેશ કરે? ઘનપાલે આ બધી વાત ભોજરાજને કરીને કહ્યું કે, “ને રાજન્ન! આથી જ હું પરમાત્મા આદિનાથની પૂજ કરી આવ્યો; જ્યાં મને તેવી કોઈ તકલીફ ન પડી.

આ પ્રભુભક્ત ઘનપાલે પ્રભુભક્તિથી મળતો મોક્ષ પણ મેળવવાનું નાપસંદ કર્યું! કેમકે તેને ખબર પડી કે મોક્ષમાં પ્રભુજીના ચરણોમાં માથું મૂકી આળોટવાની મજા માણી શકાતી નથી.

વાંગીઓ વિમળ મંત્રીએ પ્રસન્ન થએલી શાસનદેવી પાસે મંદિર માંયું; સંતાન નાઠિ.

વાગ્ભાગ ડબ્બલ વખત એક જ જિનાલય બાંધીને છોડો રૂપીઓ વાપરવાનો ઉલ્લાસ દાખાત્યો.

ગિરનારતીર્થના લણોછારમાં સજજનમળ્યીએ વાપરેલી સાડા બાર લાખ સોનામહોર એક ઘડાકે સાકરીઓ શેઠે ગણી આપીને તે બધું પુષ્ય માંગી લીધું.

દેવગિરિ નામના કદ્દર જૈનધર્મદેખી ગામમાં જિનાલયની જમીન મેળવવામાં જ પેથડમળ્યીએ સત્ત્વા છોડ સોનામહોર ખર્ચી નાંખી હતી.

અઢાર કોડ રૂ. ખર્ચનિ વર્તુપાળ- તેજપાળો આલુમાં લુણિગ-વિહાર બનાવ્યું હતું.

સુલસા અને મયણા પ્રભુના નામ પાછળ પાગલ બન્યા હતા. ઓલી મીરા અને રાબીઆની જેમ.

મકાન બનાવવા માટે પાયો ખોદતાં ઉદ્યનને મળેલી લાખો સોનામહોરની રકમ તેણે ગગનચુંબી જિનાલય બાંધવામાં વાપરી.

ગૂજરાતીશરે ચૌદસો ચુમગાલીસ શિખરબંધી જિનાલયો બાંધ્યા. સમાટ સંપ્રતિએ સવા લાખ શિખરબંધી જિનાલયોનું નિર્માણ કર્યું.

આરતી ઉતારતાં કુમારપાળો ઐતિહાસિક પ્રતિજ્ઞા કરીને ઈતિહાસના પાને પ્રભુભક્ત તરીકે પોતાનું નામ સુવર્ણાક્ષરે લખાવી દીધું.

જગડશ્રવકે ૧૧-૧૧ કોડના પાંચ રતનો પ્રભુભક્તિમાં વાપરી નાંખ્યા.

પ્રભુના આ ડેવા ભક્તો! આપણાને તો દેવે ય નથી મળતા, દેવાધિદેવ પણ નથી મળતા. કયાંથી મળો? જ્યાં 'આંસુ' છે ત્યાં જ દેવ કે દેવાધિદેવ આવે છે.

ચંદનાની આંખે જ્યાં સુધી આંસુ ન વહ્ણા ત્યાં સુધી વહાલા વીર ન પદાર્થ!

દેવચન્દ્રસૂરિજીની આંખે જૈનસંઘની દુઃખ રિસ્થિતિ બદલ આંસુ વહેવા લાગ્યાં ત્યારે જ શાસનદેવીએ આવીને ધંદુકાના ચાચિંગ-પાહિનીના દીકરા ચાંગાને ઉઠાવવા. માટે આંગળીચીધણું કર્યું!

આપણા હૈયે આંસુ નથી; જૈનસંઘ માટે કાંઈક કરી છૂટવાની હૈયે આગ પણ નથી; પુણ્યાઈનું તો દેવાનું જ નીકળી ગયું લાગે છે ત્યાં કોઈ દેવાધિદેવ સ્વપ્નમાં ય કયાંથી જેવા મળો? કોઈ દેવતા કયાંથી દોડી આવીને ધર્મરક્ષા માટે મદદ કરે!

પુણ્યાઈ ન હોય તો ય ચાલે; આગ ન હોય તો ય ચાલે, પણ આંસુ વિના તો ન જ ચાલે.

શરણાગતોની પ્રાર્થનાઓ

" હે પ્રભુ ! હે પ્રભુ ! શું કહું ? દીનાનાથ દયાળ !
     હું તો દોષ અનંતનું, ભાજન છું કરુણાળ !
     શુદ્ધ ભાવ મુજમાં નથી, નથી સર્વ તુજ રૂપ !
     નથી લઘુતા કે દીનતા, શું કહું પરમ રવરૂપ ;
     નથી આજ્ઞા ગુરુદેવની ! અચળ કરી ઉરમાંઠિ ;
     આપ તથો વિશ્વાસ દઢ, ને પરમાદર જાંઠિ;
     જેગ નથી સત્ત સંગનો, નથી સત્ત સેવા જેગ;
     કેવળ અર્પણતા નથી, નથી આશ્રય અનુયોગ.
     હું પામર શું કરી શકું ? એવો નથી વિવેક,
     ચરણ શરણ ધીરજ નથી, મરણ સુધીની છેક,
     અચિંત્ય તુજ માટાત્મયનો, નથી પ્રદૂલ્લિત ભાવ,
     અંશ ન એકે રનેહનો, ન મળો પરમ પ્રભાવ.
     અચળ રૂપ આસક્તિ નાંઠિ, નાંઠિ વિરહનો તાપ,
     કથા અલભ્ય તુજ પ્રેમની, નાંઠિ તેનો પરિતાપ.
     ભક્તિ માર્ગ પ્રવેશ નાંઠિ, ભજન દઢભાન,
     સમજ નાંઠિ નીજ ધર્મની, નાંઠિ શુભ દેશો રથાન.
     કાળ દોષ કળિથી થયો, નાંઠિ મર્યાદા ધર્મ,
     તોયે નાંઠિ ત્વાકુળતા, જુઓ પ્રભુ મુજ કર્મ.
     સેવાને પ્રતિકૂળ જે, તે નંધન નથી ત્યાગ;
     દેહંદ્રિય માને નાંઠિ, કરે બાણ પર રાગ.
     તુજ વિયોગ રસ્કુરતો નથી, વચન નયન યમ જાંઠિ;
     નાંઠિ ઉદાશીન અભક્તાર્થી, તેમ ગૃહાદિક માંઠિ,
     અહંભાવથી રહિત નાંઠિ, રવધર્મ સંચય જાંઠિ,
     નાંઠિ નિવૃત્તિ નિર્ગતપણે, અન્ય ધર્મની કાંઈ.
     એમ અનંત પ્રકારથી, સાધન રહિત હુંય,
     નાંઠિ એક સદગુણ પણ, મુખ બતાવું શુંય ?
     કેવળ કરુણામૂર્તિ છો, દીનબંધુ દીનાથ !
     પાપી પરમ અનાથ છું, ગ્રહો પ્રભુજ ! હાથ !
     અધમાધમ અધિકો પતિત, સકળ જગતમાં હું ચ
     એ નિશ્ચય આત્મા વિના, સાધન કરશો શું ચ ?
     પડી પડી તુજ પદ પંકજે, ફરી ફરી માંગુ એ જ,
     સદગુર સંત રવરૂપ તું જ, એ દઢતા કરી દે જ "

તુજ મુજ અંતર અંતર ભાંજશો, વાજશો મંગલ તૂર;
 જીવ સરોવર અતિશય વાદશો, આનંદધન રસપૂર.
 પમ્બપ્રભ જિન ! તુજ મુજ આંતર, કિમ ભાંજે ભગવંત ?

“ભલુ થયું મેં પ્રભુ ગુણ ગાયા, રસનાળો ફલ લીધો રે;
 દૈવચંદ્ર કહે રહારા મનનો, સકલ મનોરથ સીધો રે.”

“શું પ્રભુ ચરણ કને ધરું, આત્માથી સહુ હીન,
 તે તો પ્રભુએ આપીઓ, વર્તુ ચરણાધીન,
 એ દેહાદિ આજથી, વરતો પ્રભુ આધીન,
 દાસ દાસ હું દાસ છું, આપ પ્રભુનો દીન.”

અધભ જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરો રે, ઓર ન ચાહું રે કંત,
 રીડયો સાહિબ સંગ ન પરિછે રે, ભાંગે સાદિ અનંત.
 ચિત્ત પ્રસન્ન રે પૂજન ફળ કહ્યું રે, પૂજા અખંડિત રોઠ,
 કપટરહિત થઈ આતમ અરપણા રે, આનંદધન પદ રેણ.

“ઉત્તમ સંગે ઉત્તમતા વધે, વધે આનંદ અનંતોળ,”
 “ નિરાગીથી રે રાગનું જોડવું, લહીએ ભવનો પારોળ.”

જિનપતિ ભક્તિ મુક્તિનો ગારગ, અનુપમ શિવસ્નુખ કંદો રે,

તુજ દરિશાન વિષ હું ભર્યો, કાળ અનંત અપાર રે,
 સૂક્ષ્મ નિગોટ ભવે વર્યો, પુદ્ગલ પરિઅદ અનંત રે,
 અટ્યવહારપણે ભર્યો, ક્ષુલ્લક ભવ અત્યંત રે.

સુમતિનાથ ગુણશું મિલીણ, વાધે મુજ મન પ્રીતિ,
 તેલ બિંદુ જેમ વિરતરેણ, જલમાહે ભલી રીતિ-સોભાગી.

દુઃખ દોહંગ દૂરે ટળયા રે, સુખ સંપદશું લેટ,
 ધીગઘણી માથે કીયો રે, કુણ ગંજે નર જેટ ?-વિમલ.
 સાહિબ સમરથ તું ધણી રે, પામ્યો પરમ ઉદાર
 મનવિશારામી વાલહો રે, આતમનો આધાર.-વિમલ.

સપ્ત ભય ટાળતો રે, સપ્તમ જિનવર દૈવ.

“પરમાત્મ પદ કાગના, કાગનાશન એહ,
જેતા પણ જગી જંતુને, ન વધે વિષય વિશામ”

એ પરપરિણાતિ રંગથી રે, મુજને નાથ ઉગાર રે.

પ્રીતિ અનંતી પરથકી, જે તોડે તે બેડે એહ- અખભ.

મોહાદિની ધૂગી અનાદિની ઉતારે હો લાલ,
અમલ અખંડ આતિપ્ત રવભાવ જ સાંભરે હો લાલ.
તત્ત્વરમણ શુચિદ્યાન, ભણી જે આદરે હો લાલ.
તે સમતારસ ધામ, રવામી મુદ્રા વરે હો લાલ.
દીઠો સુવિધિજિણંદ, સગાધિરસો ભર્યો હો લાલ.

www.yugpradhan.com

કાળ લાંઘિ લઈ પંથ નિહાળશું રે, એ આશા અવલંબ,
એ જન લુવે જિનજી ! જાણાં રે-આનંદધન મત અંબ.

જગતારક પ્રભુ વિનાંતું, વિનતડી અવધાર,
તુજ દરિશાણ વિશ હું ભર્યો રે કાળ અનંત અપાર રે.
સાયર ગર્ભ્યો પ્રભુ નવિ મલ્યા, મિથ્યા આવિરતી બેડી રે- જગ.
પરપરિણાતિ રાગીપણો પરરંગે રક્તત રે,
પરગ્રાહક રક્ષકપણો, પરભોગે આસક્તત રે- જગ.

દીઠી હો પ્રભુ દીઠી જગગુણ તુજ, મૂર્ખતિ હો પ્રભુ મૂર્ખતિ મોહન વેલડીજ,
કલિયુગે હો પ્રભુ કલિયુગે દુલહો તુજ, દરિશાન હો પ્રભુ દરિશાન લછું કલીજ.

શીવ શંકર જગદીશ્વરં, ચિદાનંદ ભગવાન,
જિન અરિહા તીર્થેકરં જ્યોતિ રવરૂપ અસગાન.-

શ્રી સુપાસજિન વંદિયે, સુખ સંપત્તિનો હેતુ
શાંત સુધારસ જલનિધિ, ભવસાગરમાં સેતુ.
સાવધાન મનસા કરી, ધારો જિનપદ સેવ.

શું પ્રભુ ચરણ કને ધરું ? આત્માથી સહુ હીન
 તે તો પ્રભુએ આપીઓ, વરતું ચરણાધીન,
 આ દેહાદિ આજથી, વરતો પ્રભુ આધીન
 દાસ દાસ હું દાસ છું, તેહ પ્રભુનો દીન-

જે અતિ દુર્સ્તર જલધિ સગો સંસાર જે,
 તે ગોપદ સમ કીધો પ્રભુ અવલંબને રે લો.
 યધપિ હું મોહાદિકે છલીયો, પરપરિણાતિ શું ભળિયો રે,
 પણ હવે તુજ સમ સાહિન મળિયો, તિણે ભવભય સવિ ટળિયો રે.

પણ નવિ ભય જિનરાજ પસાયે, તત્ત્વ રસાયન પાયે રે,

www.yugpradhan.com

ઉપાસના જિન ચરણાની, અતિશાય ભક્તિ સહિત
 મુનિજન સંગતિ રતિ અતિ, સંયમ યોગ ધારિત.

[૭]

સિદ્ધપદ

(૧) વિરાધકભાવઃદેહભાવ

નિષ્કુર પરિણાતિ નામના એક જ વિરાધકભાવમાંથી મુખ્યત્વે જે પાંચ વિરાધકભાવો પેદા થાય છે તેમાં પહેલો રવાર્થભાવ છે તો જીઝે દેહભાવ છે.

વરતુતઃ જીવ દેહને તો -તે બનતા અને તે બની ગયા બાદ-ચાહવા લાગે છે. બાકી તો તેનામાં દેહસંજ્ઞા કરતાં પ્રથમ તો આહાર સંજ્ઞા જ કાતીલ હોય છે. ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયથી જ જીવ આહાર- પર્યાપ્તિ પ્રાપ્ત કરવાપૂર્વક આહાર લેવાનું શરૂ કરી દે છે. માત્ર વિગ્રહગતિમાં તે અણાહારી રહ્યો છે; પણ તેની મોક્ષપ્રાપ્તિમાં પાઈ જેટલી પણ કિમત નથી.

www.yugpradhan.com
આમ તેણે લીધો છે આહાર; પરંતુ તે લેવા જતાં તેનું બની ગયું શરીર. આગ 'મર્સ્ઝુદ પઠવા જતાં નમાજ કોટે વળગ્યા' જેવી તેની હાલત થઈ.

કુલ દેહ પાંચ છે. મુનષ્ય તિર્યચને પ્રાય: ઔદારિક (કવચિત्, લબ્ધિધારી વગેરેને વૈક્લિયશરીર પણ) શરીર હોય છે. દેવ નારકને વૈક્લિય શરીર હોય છે. આહારક-લબ્ધમાનું સાધુને આહારકશરીર હોય છે. અને સર્વ સંસારી જીવોને તૈજસ શરીર અને કાર્મણા શરીર તો સદા માટે હોય છે. એક દેહથી છૂટીને બીજ દેહમાં પ્રવેશ કરવાની વચલી અજુગતિ કે વફગતિમાં પણ દેખેક જીવને તૈજસ કાર્મણા શરીર તો હોય જ છે. તૈજસ શરીર સાથે હોવાના કારણો જ ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયથી જ આહાર લઈને તેને તે પચાવવા લાગી શકે છે. તૈજસ શરીરથી શરીરમાં જીવવા જેગી ઉઝણતા, તેજેલબ્ધિ આદિની પ્રાપ્તિમાં સિદ્ધિ વગેરે પ્રાપ્ત થાય છે.

નિચારો જીવ ! પાંચ પાંચ ખાનાઓમાં ક્ષપડાએલો છે. સંસાર એ જ મોટું ચૌદ રાજલોકનું કારખાનું ! એમાં વળી આત્માને કુટુંબ મળ્યું છે, તે મોટું મુસાફરખાનું છે. એ કુટુંબને પેદા કરનારું - ગંદામાં ગંદુ દેહ નામનું પાયખાનું છે. એ દેહમાં રહેલા આત્માને જે કર્મો ચોંટયા છે એ કર્મોથી જ આખો બાબુ સંસાર ઉત્પણી થયો છે માટે કર્મો તે કારખાનું છે. અને એની અંદર રહેલા જીવમાં જે રાગાદિ દોષોની પરિણાતિ છે તે તેણે ક્ષમાદિ ગુણોની કતલ ચલાવી હોવાથી એ ભયંકર કોટિનું કતલખાનું છે.

આવા પાંચે ય ખાનામાંથી જીવ છૂટે ત્યારે જ તેનો મોક્ષ થાય. આમાં આહાર કરવા જતાં જે શરીર તેને વળગ્યું છે તે જ મોક્ષ માર્ગમાં બહુ મોટું વિદન છે. આહાર, શરીર, અને ઈન્જિય પર્યાપ્તિ ગેળવીને જીવે આ દેહને તૈયાર કર્યો. પછી તેમાં શ્વાસોચ્છવાસ મૂક્યા. સૂક્ષ્મતમ જીવને પણ જીવવા માટે આ ચાર વર્ષનું મળી એટલે બસ થઈ પડ્યું. હવે જે તેને ભાધા અને મન પર્યાપ્તિ પ્રાપ્ત થાય તો તો તે- ઘણું બધું કરી શકે. હા.તે સાતમી નારકેય જઈ શકે. અને મોક્ષમાં પણ તે જ જઈ શકે.

શરીર એ એટલું બધું વિચિત્ર તર્ફ છે કે એનામાં જે કાંઈ સારું- પાણી, દૂધ, ગીઠાઈ વગેરે નાંખવામાં આવે તે તમામને ગંદાં -પેશાબ, કષ, થૂંક, વિષા વગેરે- રૂપમાં બહાર કઢાય છે.

દુનિયાની કોઈ પણ ફેકટરી આવું ઊંધું રૂપાંતર કરતી નથી. એને તો જે કાચો માલ મળે છે તે ખરાબ હોય છે. તેમાંથી પાકો માલ થઈને જ્યારે તે બહાર નીકળે છે ત્યારે સારામાં સારો બનીને નીકળે છે.

ખેર જે હોય તે પણ શરીર આટલું બધું ગંદું છે. :ગંદકીને વઠાત્યા કરે છે માટે જ સુજ્ઞ પુરુષોના તો તે હ્યાયદામાં બળયું છે. એના અંગેની અશુચિભાવનાથી એની તરફ નફરત કેળવી શકાય છે.

ગમે તેટલું ધન હોય; કૃતી આદિ સાધનો સુંદર મળ્યા હોય પણ જે 'શરીર' બરોબર ન હોય, સારું રહેતું ન હોય તો તે બધા ભોગો નકામા થઈ પડે. આથી જ શરીરને ભોગાયતન કરેવામાં આવ્યું છે.

અશુચિનું બનેલું અને રોગ, જરા, વિનાશની ત્રણ તલવારોથી હેય કોટિનું આ શરીર હોવા છતાં- પુરુષ નવ દ્વારોથી અને કૃતી બાર દ્વારોથી સતત અશુચિ ઓકે છે છતાં પાંચ ઈન્જિયોના જબરદસ્ત સાધનોથી સંપર્ણ હોવાને લીધે જીવ આ શરીરથી એટલા બધા ઊંધા કામ કરે છે કે જેનો કોઈ હિસાબ માંડી શકાતો નથી. પોતાની ભોગ-પરિણાતિનું આ શરીર અપૂર્વ સાધન બળયું છે એમ તેને લાગવાથી બધી ગંદકી, લોગની જિભાત્સ છિયાઓ અને બધાં ભોગના જે સાધનો છે તેની પણ જુગુપ્સનીયતાને તે ધોઈને પી ગયો છે. ખરેખર તેમાં 'સારું' કશું નથી; છતાં જીવના કુસંસ્કારો જ તેને તેની આર્થિકતે માટે સતત ઉશ્કેરતા હોય છે.

જે જીવને રાગાદિ ગમશે તો તેને પૂરા પાડતું મોહનીય કર્મ પણ ગમશે અને તેનું કીડાંગણ બનતું શરીર પણ ખૂબ ગમશે. આ શરીરને જે જરૂર કે ચેતન (કૃતી આદિ) સુખ આપશે તે બધા ય તેને ખૂબ ગમશે. પણ જે ક્ષણો તેઓ તેને દુઃખ

દેતાં થશે તે જ ક્ષણો તે જડ કે લુપ ઉપર તેને તીવ્ર ઢેખ પણ થઈ જશે.

આહાર કરવા જતાં લુવને એક શરીર વળગી પડયું એટલે પછી સ્ત્રી આદિના માદ્યમથી આખું કુટુંબ વળગી પડયું ! બિચારા લુવને જે મનુષ્યભવથી અને જે દેહની તપશ્ચયાર્થિ સાધનાથી મોક્ષ જ પામવાનો હતો તે ભવ અને તે દેહ તેની કારગી દુર્ગતિના કારણો બની ગયા! દરેક ભવે; દરેક પળે.

જે શરીરને ચંચળ એવા પવન (શ્વાસોચ્છવાસ) ઉપર જ લુવન મળે છે તે ચંચળ એવા પવન ઉપર કેટલો ભરોસો રાખી શકાય ? જે સમયે નાકમાંથી બહાર નીકળેલો પવન અંદર પાછો નાઠિ ફ્રેને તે જ સમયે લુવને આ પ્રિયતમ- નિકટતમ દેહ છોડી જ દેવો પડશે. આ બધું લુપ જણો છે છતાં દેહના લાલનપાલનમાં -તેની સુખશીલતામાં- તે સૌથી વધુ આસક્ત રહે છે. ઘન, કુટુંબ, વગેરે તો હજ લુવથી દૂર છે પણ લુપ તો તેની સાથે ને સાથે જ -દૂર, પાણીની જેમ એકરસ થઈને રહેલ હોવાથી સૌથી વધુ આસક્તિ દેહ ઉપર છે.

દેહની પાંચ ય ઈન્ડ્રિયોનો કારમો વિષયભોગ તો શું ? કોઈ પણ એક માત્ર ઈન્ડ્રિયનો વિષયભોગ લુવને અનેક વાર મોતનું નોતરં દેનારો બનો; કારગી દુર્ગતિઓમાં પટકનારો બનો.

ચક્ષુરિન્ડ્રિયના કારણો પતંગિઝું, ધ્રાણેન્ડ્રિયના કારણો ભમરો, રસનેન્ડ્રિયના કારણો માછતી, રસનેન્ડ્રિયના કારણો હાથી, કણેન્ડ્રિયના કારણો હરણ કેવા મોતને ભેટે છે! બિચારો માનવ કે દેવ જે પાંચે ય ઈન્ડ્રિયોમાં આસક્ત બની જય તેની તો કેવી બૂરી હાલત થાય ?

ઈન્ડ્રિયોમાં ય નિશ્ચયનયથી રસનેન્ડ્રિય ભયંકર છે; પરંતુ વ્યવહારનયથી રસનેન્ડ્રિય જ વધુ કાતીલ છે. આથી જ કહ્યું છે કે, “જેણો રસ જીત્યો તેણો જગત્તને જતી તીવ્યુ”

રસનેન્ડ્રિય બહેકે પછી જ પ્રાય: ચક્ષુરિન્ડ્રિય તોક્ષાને ચડતી હોય છે. આથી જ્ઞાનીઓએ વિગઈ (રસ)ના કેવનને અત્યન્ત ત્યાજ્ય કહ્યું છે.

વિગઈઓ શત્રુનું ઘર છે.

આંબિલ મિત્રનું ઘર છે.

ઉપવાસ ઘરનું ઘર છે. (પોતાનું માતિકીનું ઘર છે.)

કર્મની એકસો અદ્ધાવન પ્રકૃતિમાંની એકસો ગ્રસ પ્રકૃતિ (નામકર્મ-પ્રકૃતિ) પ્રાય: માત્ર દેહને માટે રોકાઓલી છે!

આર ઘાતીકર્મોનો નાશ કરી ચૂકનારે વીતરાગ ભગવંત બજેલો આત્મા પણ શરીરથી છૂટી શકતો નથી. જ્યારે અઘાતીકર્મોનો નાશ થાય ત્યારે જ શરીરથી લુપ છૂટો થઈ શકે છે. નબળા ગણાતાં અઘાતી કર્મોની પ્રાય: વીતરાગ રૂપરૂપ બનેલા લુપને સંસારમાં જકડી રાખવાની કેવી જરૂરી તાકાત ?

ઇ પર્યાપ્તિથી જે આ દેહ તેનો કારોબાર ચલાવે છે તો તે ઇ ચ પર્યાપ્તિને ખતમ કરવી જોઈએ.

સામાયિક વગેરે ઇ આવશ્યકો - ઉલટા ફેમે આહારાદિ ઇ પર્યાપ્તિના ધાતક બને છે.

સામાયિક: ચઉંબીસત્થો: વંદન: પ્રતિક્રમણ: કાઉર-સગ: પર્યાપ્તિખાણ
પ્રતિક્રમણ - વંદન - શ્વાસો. —— ઇન્ડ્રિય -- શરીર- આહાર

ઉપરની ગોઠવણામાં ઉપર-નીચેનાની - એકબીજ સાથે સંલગ્નતા છે. આ અંગે દેકનો રૂપયંભૂ રીતે પરામર્શ કરવો.

www.yugpradhan.com
કેવો ભયંકર છે; આ દેહાદ્યાસ ! એની પૂર્વે છે; આહારસંજ્ઞા... એની પછી છે; કૌટુંબિક મોહ. દેહનું કારણ આહાર છે; તેનું કાર્ય કુટુંબ છે.

★ આહાર ખરાબ નથી; આહાર સંજ્ઞા ખરાબ છે.

★ દેહ ખરાબ નથી; દેહભાવ ખરાબ છે.

★ કુટુંબ ખરાબ નથી. કુટુંબમગત્વ ખરાબ છે!

જેમ જેમ દેહાદ્યાસ વધતો જય તેમ તેમ આહારસંજ્ઞા વધતી જય; તેમ તેમ કૌટુંબિક મગત્વ પણ ગાઢ બનતું જય છે. આ ત્રણે ચ એક જીજથી વધુ ભયંકર છે. જ્ઞાનીઓએ તો દીક્ષિત થએલા સાધુને આ ત્રણેય સંજ્ઞાઓનું ધૂનન કરી નાખવાનું કહ્યું છે. અનાયદિશમાં જગ્નમેલા આર્દ્રકુમાર, આયદિશમાં ભાગી આત્મા. દીક્ષા લીધી. ઉત્ત્ર સંચયમ વર્ષો સુધી પાળ્યું પણ છેવટે પૂર્વ ભવના લુપતા રહી ગએલા વિશાધકભાવે પતન કર્યું. શ્રીમતી સાથે લગ્ન કર્યા. બાર વર્ષ બાદ ફરી દીક્ષા લેવા સરજ બન્યા. ત્યાં દીકરાની કાલી કાલી ભાધાએ ગબડાત્યા. વળી બાર વર્ષનો સંસાર ચાલ્યો ! કુટુંબમગત્વ તો લુપતું ઝેર છે. દીક્ષિત થએલા આત્માઓએ તેનાથી બાર ગાઉ છેટા રહેતું જ રહ્યું. દીક્ષા લેતો લુપ; દીક્ષા લેતાની સાથે જ કુટુંબ માટે મરી (સીવીલ ડેથ) ગયો છે. એના માટે કુટુંબ પણ મરી પરવાર્યું છે. આથીરતો સગા માબાપના મૃત્યુ પાછળ પણ દીક્ષિત બનેલા દીકરાને કશી ઉત્તરક્રિયા કરવાની હોતી નથી.

જેઓ દેહને ખૂબ સાચયે છે; એને સાચવીને જ નવલાખ નવકાર મળ્ય વગેરે ગણે છે; તેમને મૃત્યુ વખતની દેહની વેદનાદિ વર્ણે તે સુખે સુખે ગણોતા નવકારો સાંભરે નહિં; સાંભળવા ગમે ય નહિં; સમાધિ તો ન જ આપી શકે. હા. ડાંસ-મર્યાદના ચટકા ચાલતા હોય; ઘોર તપશ્વિર્યા હોય; કોઈ પણ પવન, બેઠક વગેરેની અનુકૂળતાની અપેક્ષા ન હોય, એવી ભારે પ્રતિકૂળતા વર્ણે જે નવકારો સાનંદ જેણે ગણ્યા હોય તે જ મૃત્યુ સમયની દૈનિક પ્રતિકૂળતાઓ વર્ણે સમાધિ-દાનમાં ઉપયોગી બની શકે.

જે દેહ કર્મો બાંદ્યા; એ જ દેહથી ઘોર તપ વગેરે કરીને કર્મની તોડવાના. એટલે જ આ દેહને ખલાસ કરી નાખવાની જ્ઞાનીઓએ ના પાડી છે.

પેલા પુત્રના ખૂની ચોરને ય, એક જ પેંગડામાં શેઠનો અને ચોરનો પગ હોવાથી તેની સહાય મળે તે માટે પોતાના ભોજનમાંથી શેઠને ભોજન કરુને ય જેમ દેવું પડતું હતું અને પછી પોતાનું શૌચાદિ માટે જવાનું કામ તે ચોર ત્વારા કરાવી લેવાતું હતું. તેવું જ આ દેહનું છે. એ આ ચોર જેવી જત છે. એને પાળવાનું ખરું પણ એનું લાલન-પાલન તો નહિં જ કરવાનું. એને તપ કરવા માટે ખવડાવી દેવાનું; રવાદ્યાયાદિ કરવા માટે ઉધાડવાનું; વધુ સાધના થાય તે માટે દવા દઈને પણ નિરોગી રાખવાનું.

ધર્મનો આરંભ ત્રણ વર્ણન વિના થતો નથી.

૧) દેહાદ્યાસત્યાગ.

૨) રવદોષદર્શન.

૩) લુપરક્ષાનો તીવ્ર પરિણામ.

પેટ સાંદ્ર આવે તેમાં રવગીય આનંદની અનુભૂતિ જેને થતી હોય; સુખે સુખે જ ધર્મ કરવામાં જે માનતો હોય, મર્યાદ ચટકો મારે તો ય જેનાથી જરા ય ખમાતું ન હોય તેનો દેહભાવ કાતીલ છે એમ સમજું લેવું.

જેનો દેહાદ્યાસ કાતીલ હોય તેનો ધર્મ પણ દેહની સુખાકારીના ઉદ્દેશથી થઈને મરી જય. તેના ઉપકરણો અધિકરણ બની જય. તેનું અન્તરાસ કલુષિત રહ્યા કરે. તેના કરણો (ઇન્ડ્રિયો) અઢળક અશુભ કર્મોની આચાત કરતા રહે.

જ્ઞાનીઓ કરે છે આવા દેહભાવવાળા લ્લાવો દેહને જ આત્મા માનતા હોય છે. આથી તેમને બહિરાત્મા (extrovert) કહેવાય છે. જેઓ દેહથી આત્માને અળગો-દેહમાં રહીને દેહાતીત- પરિણામી નિત્ય- માને છે તે અન્તરાત્મા (introvert) કહેવાય અને જેણે દેહાતીત બનીને કરોર સાધના કરીને ઘાતી કર્મોનો ખાત્મો બોલાવ્યો છે તે આત્માને પરમાત્મા કહેવાય.

એક દેહ આ લુધને વળાયો કે તરત તે લુધના જન્મ, લુધન, ઘડપણ, રોગ, મરણ વગેરે તમામ વળાયા ! દેહના ઝવાંડા સાડા ત્રણ છોડ ! દરેક ઝવાંડે સરેરાશ પોણા બે રોગ ! એટલે આખા દેહમાં કુલ લગભગ સાડા છ છોડ રોગોની સત્તા છે. હાય ! કચારે કચો રોગ જગી પડે તેની કોઈ ગંધ પણ ન આવે ! પૂર્વભવોમાં કરેલા માસખમણ વગેરે ધોર તપ વગેરે ધર્મથી પેદા થાલે પુણ્ય આઢું આવીને ઊભું રહે ત્યાં સુધી જ બધી લીલાલહેર. નહિ તો, ઘડીના છઠા ભાગમાં આ લુધ લોહીની ઊલટી કરે; રામશરણ થઈ જય.

મૃત્યુ વખતની સમાયિને દેહભાવ નિશ્ચિતપણે ખોવડાવી દે; કારણ કે એ વખતની દેહની વેદના પ્રાય: અસંખ્ય હોય છે. મોટા ઝૂંઠમ જેવા, લુધનભરના ધર્માત્માઓની છાલત પણ કેટલીકવાર એ છેલ્લી પળોમાં ઉત્તરોત્તર બગડતી ચાલે છે.

જેને મરણો સમાધિ નહિ; તેને પરલોકે સદગતિની તો આશા જ કયાં રહી? એક વાર પણ દુર્ગતિ મળે તો સીધી બાળને ય ઊધી વળી જતાં - ત્યાના ખરાખ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવોને કારણો -વાર ન લાગે.

ગમે તેવો ઊચો લુધદ્યાનો પ્રતિપાલક સાધુ હોય ! જે દુર્ભાગ્યે બિલાડીના ભવને દેતો આયુષ્યકર્મનો બંધ પડી ગયો; અને તેથી મરણો અસમાધિ થઈ. મરીને બિલાડી બળ્યો. એટલે તરત જ ઊદરો ખાવાના અને કબૂતરોને છાડી નાંખવાના તેના કાળાં ભૂતપૂર્વ (મુનિભવ પૂર્વેના) સંકારો એકદંગ લુંબંત થઈ જય!

જેનો ભવ બગડ્યો તેના ભાવ બગડ્યા. આથી જ બંધ સમયે ચેતવાનું જ્ઞાનીઓએ જાણાત્યું છે. દ્રવ્યાદિ ચારે ય પદાર્થોનિ ઉલટાવી નાંખવાની તાકાત માત્ર ભવના-ખોળીઆમાં છે.

સંત જૈયાજ જ્યારે ખુદાની બંદગી કરતા હતા ત્યારે સિંહે મોટી ત્રાડ નાંખી; પણ સંત તો જરાય અકળાયા નહિ. પાસે બેઠેલા શિખ્યને પણ પોતાના ગુરુની આવી રવરસ્થતા જોઈને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું.

પણ જ્યારે તેમની બંદગી પૂરી થઈ ત્યારે થોડીક વારમાં મરછરે ચટકો માર્યો અને તેટલાથી જ સંત એકળાઈ ગયા. પૂર્વે અરવરસ્થ નહિ બનેલા ગુરુને મરછરના ચટકાથી અરવરસ્થ બનતાં જોઈને તેનું કારણ પૂછ્યું. ગુરુએ કહ્યું, “પહેલાં હું ખુદાની સાથે બેઠો હતો. મરછર વખતે હું તારી સાથે બેઠો છું.”

દેહદ્યાસ મરછરથી પણ કેવી ચીસ પડાવે ! આહાર, શરીર, અને ઈન્ડ્રિયની ત્રિપુટીનો અદ્યાસ જે આત્માઓને હોય છે. તેઓ તેનું જરાક પણ અહિત ઈચ્છતા

નથી. પુષ્ટ્યાઈ પહોંચે તો અલાવી પણ લેતાં નથી. વિષય લમ્પટ તરીકે રાસ-પુટીન, મિઠિંકુલ, ચચાતિ, કંડરિક, ચીટિલીઅસ, મંગુ આચાર્ય, આંખે ઊડીને વળગે તેવા દજાન્તો છે.

વિષયલમ્પટ લોકોની હાલત બોગચુખનો વિયોગ થતાં ખૂબ જ ત્રાસમય બની જય છે. તેઓ લગભગ પાગલ જેવા બની જય છે.

મહમદ ગીજની, બાળવાવ પેશ્વા, ભર્તૃહરિ, વાસવદત્તા, મનરો મેરોલીન, બ્રહ્મદત્ત અદવતી વગેરે કેટલાય દજાન્તો આ બાબતમાં આપી શકાય.

દીકરાને હડકાયો ફૂતરો કરડતાં; તેનું મોત થયું. અબજેપતિ પિતાએ દીકરા પાછળ કરેલા વીલમાં એક લાખ ડોલરનું ત્યાજ; દીકરાની દરેક મૃત્યુતિથિએ લાઇનબંધ ફૂતરા ઉલા રાખીને શૂટ કરવા પાછળ રાખ્યું.

ઘનાદિ-પર પુરદલો-નો અદયાસ છોડી શકનારા આત્માઓ: સંસાર ત્યાગીઓ પણ દેહાદયાસના સાતમા કોઠાને ઝટ બેદી શકતા નથી! આ કોઠામાં તેમની જીતની નદી બાળ હારમાં ફેરવાઈ જય છે.

www.yugpradhan.com

[૨] આરાધકભાવ: દેહાદ્યાસત્યાગ

મૂળ આરાધકભાવ -આજ્ઞાબહુગાન- ના પાંચ આરાધકભાવોમાં બીજે આરાધકભાવ છે; દેહાદ્યાસત્યાગ.

જ્ઞાનયોગ દ્વારા દેહભાવની ભયાનકતાને જાણીને દેહભાવ ખતમ કરો; અથવા દેહાદ્યાસત્યાગની આરાધનાની કલ્યાણકારિતાને જાણીને દેહભાવ ખતમ કરો, પૂર્વે કહ્યું હતું તેમ દીવો લાવો; અંદકાર એની મેળે ભાગી છૂટે.

હમણાં જ આપણે જેયું કે 'શરીર' જ બધા પાપોનું મૂળ છે; છતાં તેને કાંઈ ધન, સ્ત્રી, કુટુંબ ત્યાગી દેવાય તેમ ત્યાગી શકાતું નથી. એના દ્વારા જ ધર્મ આરાધવાનો; કર્મો ખપાવવાના અને રાગદિગળોનો નાશ કરવાનો.

તપ કરીને ય શરીરને ખલાસ તો નહિ જ કરી દેવાનું. શરીરને ખલાસ કરવા માટે જ્ઞાનીઓએ ઘોર અને ઉત્ત્ર બાધ્ય તપ કરવાનું જણાવેલ નથી. તપ તો વાસનાઓના નાશ માટે કરવાનો છે. સાત ધાતુઓની ઉત્તેજનાને શાન્ત કરવા માટે કરવાનો છે. હા.. એમ કરવા જતાં વરચે દેહ આવી જય અને દૂબળો પડી જય કે થોડોક કચરાઈ જય તો તેનો જરા ય શોક કરવો નાહિ.

બાકી દેહને; પાંચ ઈન્ડ્રિયોને, યોગની આરાધનાઓને ઘક્કો લાગી જય તેવી રીતે તો બાધ્યતપ ન જ કરાય. અન્યથા રોગિષ્ટ કે સાવ નિર્ભળ બનેલા શરીરના આરોગ્ય માટે આધાકર્માદિ દોખોના સેવનના ઘણા બધા પાપો કરવાનો પ્રસંગ આવી પડે.

આથી જ મોક્ષના સાધન તરીકે જે રત્નપ્રયોગીની આરાધના કઠી છે; તે આરાધનાના સાધન તરીકે દેહને જણાવીને શાસ્ત્રકારોએ દેહને ટકાવવા પૂરતા આહાર-પાણી લેવાનું જણાવ્યું છે. હા.માત્ર ટકાવવા માટે, તગડો બનાવવા માટે તો નહિ જ. શરીરનું લાલન-પાલન; તેનું તગડાપણું; તેના રૂપ લાવણ્યની વૃદ્ધિ, પ્રતિભાસંપદનતા વગેરે ઉદ્દેશથી તો શરીરને વિગઈઓ ન જ અપાય. આ વિગઈઓ બહુ ભયંકર છે. રત્નપ્રયોગનું સેવન કરવા નો ઉદ્દેશ હોય તો ય કંડરિક આદિ મુનિઓની જેમ તેમાં ભારે જેખમો પડેલા છે. આથી જ સાધુ સાધીઓ ભિક્ષા લાવીને વાપરતાં પૂર્વે દશપૈકાલિક સૂત્રની સત્તર ગાથાનો રવાધાય કરીને 'આહાર' સંબંધમાં ચિંતન કરે છે અને એના દ્વારા જન્મ પામી શકતી કામુકતાને રહનેમિ જેવા ઘોર તપરવીના લુધનમાં ત્યાપેલી જણાવીને લુધને ચેતવે છે.

એ તો બહુ નક્કી વાત છે કે જેઓ રવાધ્યાયાદિના કારણો કે શાસનપ્રભાવકતાના ઓછા નીચે વિગઈઓનું બેદ્ધામપણે નિત્યસેવન કરે છે એમના બ્રહ્મચર્ય પ્રતની અખંડિતતા અંગે સો ટકા શંકા કરવા જેવી છે.

એ જુગાલના સૂક્ષ્માભટ પાંડા માત્રથી જીવન ગુજરો કરનારને પણ કામવાસના બગી શકતી હોય તો નિષ્ઠારણ વિગઈ-સેવીની તો એ વિષયમાં કેટલી ભયાનક હાલત હોય? આથી જ સાચા સાધુઓ બાહ્યતપમાં ખૂબ જેરદાર અત્ય ખીલવે. મહોપાદ્યાયલુએ તો સાચા સાધુના લક્ષણ તરીકે જ આ વાત દ્વાત્રિંશાદ- દ્વાત્રિશિકામાં કરી છે કે,
“સાચો સાધુ શરીરની સાથે જ બાધ્ય તપ દ્વારા બરોબર યુધ્દ જરી રાખે.”

શરીર જરૂરી જરૂર; પણ કોલસાની રીતે. રસોઈ કરવા માટે કોલસાને કેવા સાચવીને રાખવા પડે? પણ તેનો અર્થ એ તો નથી જ કે તેમને સદા સાચવ્યા કરવાના; અને ઘોઈ ઘોઈને ચોળણા રાખવાના! ના... રસોઈનું સાધન કોલસો ચોક્કસ; પણ બાળવા દ્વારા.

તેમ; ધર્મનું આદ્ય સાધન શરીર ચોક્કસ પણ દમન કરવા દ્વારા. આ કારણોનું દશપૈકાતિક સૂત્રમાં ‘દૈહુઃખં મહાફલં’ કહ્યું છે.

જેને એ વાતનું બરોબર ભાન થાય કે “આત્મા જેવો એક પદાર્થ છે તે જ કું” છું. અને તે દેહથી ભિન્ન છે. દેહધિષ્ઠિત છે. આ વાતનું મને બરોબર ભાન થયા જ કરે છે.” આને જ તે વ્યક્તિને થયેલો આત્મસાક્ષાત્કાર કહેવાચ. (દેહથી ભિન્ન તરીકે આત્માને બરોબર રૂપીકારવો: અનુભવવો.)

જ્ઞાનસારમાં કહ્યું છે કે આવો દેહાત્મભેદજ્ઞાનરૂપી વિવેકભાવ તો કોડો ભવે આવે. કોઈ નિકટમાં મોક્ષગામી જીવને જ પ્રાપ્ત થાય.

- ★ માતિકીનો દાવો છોડીને (મહેમાન બનીને) જ સંસારમાં માણસ માંડ થવાય.
- ★ ઘર છોડીને સાધુ થવાય.
- ★ તેમ... દેહથી આત્માની ભિન્નતાનું બરોબર જ્ઞાન કરીને જ સાધક થવાય.
- ★ પછી દેહ જ છોડી દઈને સિદ્ધ થવાય.

સબૂર! જેણે દેહની માત્ર મગતા નહિ પરણતુ દેહનું અર્થિતત્વ જ છોડી દેવું હોય તેણે જન્મ લેવાનું જ બંધ કરી દેવું જોઈએ. જેણે જન્મ લેવાનું બંધ કરી દેવું હોય તેણે જૌ પ્રથમ તો જીજને જન્મ દેવાનું બંધ કરી દેવું જોઈએ.

- ★ દેહમાં રહીને દેહાતીત બનો: ...અદ્યાસ ત્યાગીને.
- ★ દેહથી છૂટા થઈને દેહાતીત બનો: ...સિદ્ધ બનીને.

સિદ્ધ બનવાનું કામ તો ઘણું મશ્કેલ છે. વળી તે સિદ્ધ મેળવવી હોય તો પણ દેહમાં રહીને દેહાસકિત વિનાળા બનવું જોઈએ. દેહમાં રહીને દેહભાન ગુમાવવું જોઈએ.

જેમ કલોરોફોર્મ સુંદરી બાદ જીવ દેહમાં રહેવા છતાં દેહભાન ભૂલી જય છે તેમ જ્ઞાનદશા પ્રાપ્ત થયા બાદ આ જ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થતી હોય છે.

આમ ખાવા છતાં ખાવાતીત; ભોગવવા છતાં ભોગાતીત બનતું જોઈએ. પેલી કથામાં આપતાં પાત્રોની જેમ; જેઓ ખાવા છતાં ઉપવાસી હતા; ભોગવવા છતાં બ્રહ્મચારી હતા.

પૂર્વે જણાવ્યું તેમ શેઠ, પોતાનું શૌચાદિનું કામ કાઢી લેવા માટે; પોતાના જ પુત્રના ખૂનીને કેવી અનાસક્તિથી - ન છૂટકે - ખવડાવતો હશે? બસ.. આ રીતે દેહને ખવડાવવું પડે.

પાણી પીતાં અતિ તરફથી થાયેલા માણસને અત્યન્ત ગંદું પાણી કેવી રીતે પીવું પડ્યું હશે?

બસ બરોબર આ રીતે જ દેહને આત્માથી વિભક્ત કરીને છૂટો પાડી દઈને દેહ સાથે જરૂરી જીવનવ્યવહાર ચલાવવો જોઈએ.

“જે થાય છે; તે બધું દેહને થાય છે; મને કશું નાહિ.” જે હું છું તેને દુઃખ છે જ નાહિ. જેને દુઃખ થાય છે તે ‘હું’ નથી. જનકરાજાએ દીનદ્રને આવી વાત કરી હતી, કે “મિથિલા નગરી બળતી હોય તો તેમાં મારું કશું બળતું નથી!”

સનતુ-મુનિ દેહમાં રહીને કેવા દેહાતીત હતા? સાતસો વર્ષ જુદી સોળ મહારોગોની ભયાનક પીડા ભોગવવા છતાં કેવા મર્યાદા રહ્યા હતા?

મહિંગાલ મહારાજને પીઠ થાયેલા પાઠાની અપાર વેદના વખતે અંતરમાં તો આનંદનો કેવો સાગર હિલોળે ચડયો'તો?

માનદેવસૂરિજી માત્ર જે વખતના પ્રતિક્રમણ વધુ શારી સમાધિથી થાય એટલે તાપને, મન્ત્રશક્તિથી ચાદરમાં ઉતારી દેતા. પછી ફરી શારીરમાં સંજાન્ત કરીને તેની વેદનામાં દેહવિભક્તિનું અને દેવભક્તિનું કાર્ય કરતા.

ખંદક મુનિએ તો કેવી કમાલ કરી! આખા દેહની ચામડી ઉત્તરડી નાંખનારા મારાઓને તેમાં જરા ચ તકલીફ ન પડે તે રીતે ઊભા રહેવાની તૈયારી બતાડી.

ભૂલનું ભાન થતાં જ દેહાદ્યાસ ત્યાગીને મેઘમુનિએ સમગ્ર જીવન માટે તે દેહ મુનિઓની સેવામાં જ સમર્પિત કરી દીધો!

ગજસુકુમાળે અંગારાથી ભરેલા મર્યાદની રિથિતિમાં સસરાને-મીઠી મધુરી, મોક્ષ જતાં જમાઈ -રાજને પાદડી બાંધી આપ્યાની કદ્યપના કરીને સસરાળનું ભારે ગૌરવ કર્યું.

વજરવામીલના બાળમુનિએ ચાલાકીથી ધગધગતી શીલાએ અનશન કરીને પોતાનું કલ્યાણ હાથવગું કરી લીધું !

“ઉપાશ્રયના પડોશમાં રહેતા કુંભારના ગઘેડા ભૂકે ત્યાં સુધી મારે કાયોત્સર્ગમાં ઊભા રહેવું.” આવા સંકલપ સાથે સકળચન્દ્રજી મહારાજે કાયોત્સર્ગ શરૂ કર્યો. નક્કીબજેગે કુંભાર બધા ગઘેડાને લઈને તેના સાસરે ચાલી ગયો હતો. બોંતેર કલાકે પાછો આવ્યો ત્યારે ઘર દેખતાં જ ગઘેડા ભૂક્યા ! મહારાજે કાયોત્સર્ગ પાર્યો. કહેવાય છે કે એ બોંતેર કલાકના સમયગાળામાં મહારાજે સુપ્રસિદ્ધ સતરબેદી પૂજાઓની રચના કરી છે.

મહાશતક, જિનદાસ શેઠ વગેરે પ્રભુ વીરનાં શ્રમણોપાસકો, હવેલીના ભોંચરામાં જઈને ઘણી રાત્રિઓ કાર્યાત્સર્ગમાં પસાર કરતાં; જ્યાં ડાંસ-મચ્છરને લોહી પીવાની જેરદાર ઉઝાણી થતી. આ મહાત્માઓનો કેવો અપૂર્વ દેહાદ્યાસત્યાગ હશે ? કેવું દેહાત્મભેદજ્ઞાન થયું હશે ? કેવો દેહથી આત્માના જુદાપણાનો સાક્ષાત્કાર થયો હશે ? વીરની વાણી કેવી મીठી લાગી હશે ?

પિતા-પુત્ર ગુનિ કીર્તિધર અને સુકોશલને, વાઘણ જનેલી પતની- માતાએ કગશા: ક્ષાડી ખાધાં. કગશા: દરેક અંગને ચાવી ચાવીને ખાતી ગઈ. ચાર ચાર પ્રહરે એકેકો હંસલો પિજર છોડતો ગયો. એ ચાર પ્રહારની કેવી અગનજાળ વેદના હશે! એમાં ઘાતીકર્મોના નાશ કરતા આ મહાત્માઓને તો કેટલા વંદન કરવા ?

૨કંડકચૂરિલના પાંચસો શિષ્યો - બાળમુનિસુદ્વા - ઘાણીમાં પીલાચા ત્યારે દેહનો કેવા છુંદો બની ગયો હશે ! હાડ-માંસ કેવા કણ-કણમાં એકરસ બન્યા હશે ! તે ગુરુ ૨કંડકચૂરિલએ એમને એવી તે કેવી વાતો કરી હશે કે એવી કાતિલ-મારણાનિક વેદના વરચે તે મહાત્માઓ દેહભાન સાવ જ ભૂલી ગયા ! અને પંચ પરમેષ્ઠીના શરણમાં તેઓ લીન થઈ ગયા ! ઘાતકી દુશમન ઉપર કોઈ રૂપાડે ચ રોખ પેદા ન થયો! ઘન્ય તે મહાત્માઓને, તે મહાનિર્યાત્મક ૨કંડકચૂરિલને!

ભાનુચન્દ્રજી મહારાજ રાતે જે વાગે શું કરતા હશે? તે જાણવા માટે બાદશાહ અકબરે યત્ન કર્યો! એમને માત્ર એક જ વર્ષ પહેરીને, ગાત્રોને થીલુવી દેતી કડકડતી માછ માસની ઠંડીમાં કાયોત્સર્ગમુદ્રામાં ઊભા રહેલા જેયા ! બાદશાહ તો આ વિન્દાનું જૈન સાધુની અંતર્ગ સાધના જઈને એકદમ થીલ ગયો! અનુકૂળતા મળતાં જ તે ગુરુ ‘હીરલા’ પાસે પહોંચ્યો. “આવા ઉત્કૃષ્ટ કક્ષાના સાધુને તમે કોઈ પદવી કેમ નથી આપતા?” તેવી તેણે ફરિયાદ કરી. તે પછી જ ગુરુદેવે તે સાધુને ઉપાદ્યાય પદે આરૂઢ કર્યા!!

ધના, શાલિમદ્રણી -સાળા, બજેવીની-તો શી વાત કરવી ? કયાં એમનું ભોગ-ભરપૂર વૈભવી જીવન ! અત્યન્ત ચુકુમાર કાચા ! કયાં એમના મુનિલુપનના કાળના ઘોર કષ્ટો અને ઉત્ત્ર તપશ્ચર્યાઓ ! અને તેમાં ય છેલ્લે વૈભારગિરિની ધગધગતી શિલા ઉપર અનશને દેહત્યાગ !

દેહદ્યાસના ડેવા ભૂકા બોલાવી દીઘા હશે; આ મહાત્માઓએ !

ઇ ઇ માસ ચુંધી, પૂર્વભવીય તીપ્ર લાભાન્તરાચ-કર્મોદયે શ્રીકૃષ્ણાના પુત્ર ઢંઢણ મુનિને અનનનો દાણો ન મળ્યો ! અને છતાં મોં પરણી પ્રસન્નતામાં કશો હૃક ન પડ્યો!

'દેહદ્યુઃખ મહાકૃતં' ના નાદને અનાહત નાદ બનાવી દેતાં વિવિધ પ્રકારના ઘોર અભિગ્રહો કરતાં ખેગાંધિ મુનિ !

દેરેક વર્ષમાં ગાત્ર સાડતીસ દિવસનાં એકાસણાં કરતાં, બાકીના તમામ દિવસો ચોવિહાર ઉપવાસ કરતાં લભ્યિવંત કૃષ્ણાંધિ મુનિ !

કારગી દેહપીડાથી ગ્રાસી ઊઠીને સંયમગ્રાંસ સંચરેતા અનાથી મુનિ! કે જેમણે શ્રેષ્ઠિકના જાથતાના અંહકારના ચૂરા કરી નાંખતો ઉપેશ આપ્યો હતો ! અને પછી તેમણે લોકોત્તર અનાથતાનું જે જ્યાન કર્યું; જેમાં મુનિ થઈને દેહાદિના સંબંધમાં શિથીલ બનીને ક્ષીદાતા મુનિઓની જે વાત કરી તે તો ડેવી કમાલ કરી નાંખી !

અને... છેલ્લે તારક તીર્થકરદેવ પરમાત્મા મહાવીરના સાધનાકાળના દેહદ્યાસત્યાગની સર્વોત્કૃષ્ટ ટોચને રૂમારીએ. ગોશાળાની આગ; સંગમકનું કાળચક, ચંડકીશિકની ઝેરની પીચકારીઓ, વૈઘોળી કાળના કીલક બહાર કાઢવાની ડિયા, અનાયદિશોમાં જાણી બૂર્ઝીને દેહ ઉપર વધુ રીતમ ગુજરાવવા માટેનું ગમન અને ત્યાં પડેલો સખત માર, થાંદીલી પુજકળ મારપીટ ! કયારેક છાંસીના માંચેક, કયારેક ફૂવાના તળીએ ! કયારેક ઢોરની જેમ ગડદાપાટુ ! કયારેક લાકડીએ લાકડીએ હૃટકાબાળ ! લોહીની ઘાર ! માંસના લોચા ! પણ તો ય કયારે ય ન જેવા મળી એ સદા પ્રસન્ન આંખોમાં અશ્વની ઘાર ! કંઠની ચીસ ! રૂવાડી ય ધૂખરી !

ઓ વીર ! ઓ વીરના સપૂત સાધુઓ ! ધન્ય છે તમને અને તમારી જનેતાને. ખરેખર તમે સહુ સિંહણાના ઘાવેતા છો ! નહિ તો આ બધું ન બની શકે; કદાપિ ન બની શકે!

હા... સિંહણાના આ ઘાવણાનું ઘરતી ઉપર ઢળી ગાંચેલું કો ટીપું કે તેનું ક્ષીણ પણ જેણે આરોગ્યનું તે બડભાગીઓ પણ દેહભાવના ભૂકા બોલાવી દેનારા બન્યા!

રામકૃષ્ણા પરમહંસને કેળસર થયું. કાશીના કોઈ પંડિતે તેમને ચેતેજ કરી કે “તમે ‘પરમહંસ’ તરીકે તો જ સાચા પૂરવાર થાઓ જે તમે મનથી કેળસરની ગાંઠ ઉપર સતત આદેશ આપો કે તે ઓગળી જય. જે તે પછી તે ન ઓગળો તો હું તમને દંભી પરમહંસ કહીશ.”

પરમહંસે હસી પડીને કહ્યું, “પંડિતજી ! કાશીમાં તમે ઘણો વેદ વેદાન્તનો અર્થાસ કર્યો પણ તમે કાચા નીકળ્યા જેથી આ સવાલ મને કર્યો. મેં તો મારું મન કર્યારનું મા કાલીના ચરણોમાં લીન વિલીન કરી દીધું છે. હવે તેને સરી ગઢેલા આ દેછ ઉપર પાછું લાવવાનો સવાલ જ પેદા થતો નથી!”

રમણ મહર્ષિને પણ ડાબા હાથના બાહુભાગે કેળસર થયું હતું. તેમના ભક્તોએ તે અંગેની વેદનાની તીવ્રતાનું કેટું ભાન થાય છે ? તેમ પૂછતાં જવાબ આપ્યો કે “ગાયના શિંગડે ભરાઓલી પુષ્પની માળા શિંગડે પડી રહી છે કે ત્યાંથી નીચે પડી ગઈ છે ? તેની કોઈ ચિન્તા ગાયને હોતી નથી. આ દેછ મારે મન તે પુષ્પની માળાથી કશું વિશેખ નથી. તે રહે કે પડે તેથી મારે કોઈ ફરક પડતો નથી.”

કોઈ સંન્યાસીને ગળાનું કેળસર થયું હતું. જેનારા સહુને રૂપણ જણાતું હતું કે રૂવામીળ અસહ્ય પીડા ભોગવી રહ્યા છે. પણ જ્યારે ય રૂવામીળને આ બાબતમાં પુછતું તો તે કહેતાં “પાંચ ભૂતે મેરી લીતરમેં ભોજન ભરપૂર મિજબાની ઊડા રહે છે. ઈસ બાતકા ખ્યાલ સે જનકર મેરી ખુશી કા કોઈ પાર નઈા !

દ્યાનંદ સરરવતીને મહાવક્ષાદાર જગન્નાથ રસોઈઆ ત્વારા જ નનીજન (જેઘપુર નરેશની રખાત) ત્વારા કેર અપાયું. જે વખતના પ્રયોગને તો તેમણે આત્મબળથી નિર્ઝણ કર્યા પરન્તુ ત્રીજે પ્રયોગ જીવલેણ નીવડ્યો. ખીસાના વીસ ૩. રસોઈઆને દઈને ગાડીની ટિક્કિટ લઈને વતનલેગો કરી દેવા ગાટે કરુણાર્ત દ્યાનંદ ભગાડી મૂક્યો. પછી પોતે રનાનાદિ કરીને છેલ્લી મુદ્રામાં જેસીને બોલ્યા, “હે ઈશ્વર ! જે તારી આ જ ઈરણ હતી તો મને પહેલેથી જ કહેયું તું ને! આ તો મારા આદર્યા કામ અધૂરા રહી ગયા! છતાં એ પણ તારી લીલા જ છે. અમારા જેવા પામરો માટે અકળ છે! ભલે તેમજ હો.” આટલું કહીને પરમાત્મભય બનીને તેમણે દેછ છોડી દીધો !

વિનોભાએ પણ પ્રભુ-વીરના નિર્વાણકલ્યાણક દિવસે જ મરણ પામવાની ઈરણ ભક્તો સમક્ષ વ્યક્ત કરી હતી. વધુમાં વધુ આસો વદ ચૌદસ તેઓ ખેંચી શકશે એમ વૈધોનું કહેયું હતું. પણ સંકલપનો તેઓનું પોતાનું ધાર્યું જ થયું.

રનાન કરીને, શુદ્ધ વર્ષો પઠેરીને, દ્વારાનરથ અપરથામાં બહુ સરળતાથી તેમણે દેછ છોડી દીધો!

ઘન્ય છે; આવા દેહભાવત્યાગીઓને! પેલા આનંદધનણને તો પોતાના દેહભાવત્યાગની મરતીથી સર્વથા દેહત્યાગમાં એટલો બધો વિશ્વાસ જેસી ગયો હતો કે તેઓ ગતા હતા; “અબ હમ અમર ભાયેગે ન મરેંગે.”

પેલા રવામી સરયૂદાસ -અમદાવાદની ભડકી પોળના મંદિરના મહંતશ્રી! કોઈ જમણામાં મહેમાન બનેલા ધીથી લથપથ લાપસી ખાવા અધીરા બનેલા, સંજ્યાસીઓને ખાતા રોકીને લુખખો રોટલો અને આયનો યજ્માન પાસે મંગાવ્યો. તે આયના પર લાપસી ચોપડીને પોતાનું મોં તે જ આયનામાં જેવા માટે સંજ્યાસીઓને તેમણે આજ્ઞા કરી! કોઈને પોતાનું મોં ન દેખાયું પછી રવામીલાએ પોતાનો લુખખો રોટલો આયના ઉપર ઘરી નાંખ્યો. આયનો એકદમ ચોખખો થઈ ગયો ! દેશેકને પોતાનું મોં તેમાં દેખાવા લાગ્યું.

રવામીલાએ તેનો બોધ આપતાં કહ્યું કે. “ને દૂધ-ધી ઝાપે છે તેમના વિકારી બનેલા મલિન આત્મામાં ભાગવાન કદી દેખાતો નથી. તેને જેવો હોય તો જૈનોની જેમ આંબિલ કરતાં શીખો.”

એ તો બહુ ચોખખી વાત છે કે દેહાદ્યાસનો ગાઢ સંબંધ વિખયભોગો અને ભોજન (પાંચે ચ ઇન્ડ્રિયોના) સાથે છે. ભોગ અને ભોજનનો ભોગી કદી દેહભાવનો ત્યાગી બની શકે નાનિ. આથી જ બૂતકાળમાં સંજ્યાસીઓ પાસે દીક્ષા લેવા આવનાર મુમુક્ષુની પરીક્ષા રસનેન્દ્રિયના વિજયને અનુલક્ષીને કરાતી હતી ! જુભ ઉપર બૂરું (પીઠી સાકર) નો ભૂકો મુકાવાતો. અડધી મિનિટ પછી એ ભૂકો એવો ને એવો અકબંધ પાછો મંગાતો! જે તેમાં સહ્ય થતો તેને દીક્ષા અપાતી!

જ્ઞાનીઓએ કહ્યું છે કે જેણે ખોગવિલાસી લુધનના આ ભવમાં માલમલીદા ખાદ્યાં; તેણે ખરેખર તો છોતરા-છોતરાં ખાદ્યા. અને જેણે આંબિલના છોતરા-છોતરાં વર્ષો સુધી-ઓળીઓ વર્ગે કરવા ટ્વારા-ખાદ્યાં તેણે જ ખરેખર માલમાલ ખાદ્યો. એણે જ ખરું મિટાનન ખાદ્યું.

વિગઈઓના અશુદ્ધ સેવનમાં આહારશુદ્ધ શક્ય જ નથી. રૂક્ષભોજન, કઠોળ ભોજન, અલૂણું ભોજન જ આરોગ્ય માટે ઉત્તમ છે. તનનું આરોગ્ય તો તેનું સારું રહે જ; પણ મનના આરોગ્યને પણ તે અદ્ભુત બનાવે. વંદન હો; દેહાદ્યાસના ત્યાગી મહાત્માઓને.

"હ કરતા હું કરતાં પરસાવનો હોળ, ભોકતા પુદ્ગલરૂપ;
કારક કારક ગ્રાહક એહનો હોળ, રાચ્યો જડ ભવભૂપ.

ખાણ મૂત્ર ને મળની, રોગ જરા નિવાસનું ધામ,
કાચા એવી ગણીને, માન ત્યજને કર સાર્થક આમ.

મૂલં સંસારદુઃखસ્ય દેહ એવ આત્મધીસ્તતઃ ।
ત્વકૃત્વૈનાં પ્રવિશેદન્તર્બહિરવ્યાપૃતેન્દ્રિયઃ ॥

જન્મમૃત્યુસમાંશિષ્ટે શરીરે બત સીદસિ ॥

કરોચલી પડી દાઢી ડાચા તણો ડાટ વળ્યો,
કાળી કેશપટી વિધે શ્વેતતા છવાઈ ગઈ,
ચૂંઘવું; સાંભળવું ને દેખવું તે માંડી વળ્યું ,
વળી દેત આવલિ તે ખરી કે ખવાઈ ગઈ.

અશ્રોત્રીવ તિરસ્કૃતા પરતિરસ્કારશુતીનાં શ્રુતિઃ ।
ચક્ષુવીક્ષિતુમક્ષમં તવ દશાં દૂષ્યમિવાન્ધ્યં ગતમ् ।
ભીત્યેવાભિમુખાન્તકાદતિતરાં કાયોડ્ય્યં કમ્પતે ।
નિષ્કમ્પસ્ત્વમહો પ્રદીપભવનેડ્યાસે જરાજરે ॥

જ્યારે એ શોગી જણાશે, મૂકવાનું મન થાશે ,
તન તું ગણ છે તારું રે, તે નથી તારું !

"મનમથ વશ માતંગ જગતમેં, પરવશતા દુઃખ પાવે રે,
રસના લુણ્ધ હોય ઝખ મૂરખ, જળ પડયો પછતાવે રે...
વિધય ચેતના ત્યાગો ચેતન, સાચે મારગ લાગો રે...
ઘાણ સુવાસ કાજ સુન ભગરા, સંપુટમાણ બંધાવે રે,
તે સરોજ સંપુટ સંચુત કુન, કર્ણીકે મુખ જવે રે... વિધય.
રૂપ મનોઠર દેખ પતંગા, પડત દીપમાં જઈ રે,
દેખો ચાંકુ દુઃખ કારનમેં, નયન ભયે હૈ સહાઈ ... વિધય.
શ્રોત્રોદ્રિય આસક્ત મિરગતા, છિનગે શિશ કટાવે રે,
એક એક આસક્ત લુલ ઓમ, નાનાવિધ દુઃખ પાવે રે... વિધય.

(3) સિદ્ધ-રવરૂપ

સિદ્ધ ભગવંતો અનંતગુણ સંપર્ણ છે; એતાં તેમના કૌથી મુખ્ય ત્રણ ગુણો છે. કે જે અરિહંતમાં ચ હોતા નથી.

સિદ્ધ ભગવંતો અવિનાશી, અશરીરી, અને અકર્મા છે.

અરિહંત ભગવંતો છેલ્લું નિર્વાણ પદ પામવાના હોવાથી તેમનું અરિહંતત્વ વિનાશ પામવાનું છે. અધાતીકર્મોદયે તેઓ શરીરી છે. અને ચાર અધાતી કર્મોના ઉદ્દ્યમાં વર્તતા હોવાથી તેઓ સકર્મા પણ છે.

તમામ કર્મોનો નાશ થવાથી સિદ્ધ ભગવંતો કર્મજળિત ઔદ્યિકભાવના સુખો (વિનાશી વગેરે) ભોગવતા નથી; અને કર્મોના ક્ષયોયશમભાવથી પ્રાપ્ત થતાં ગુણો પણ (કર્લણાદિ) તેમનામાં હોતા નથી. ક્ષયોયશમભાવના તેમના તમામ ગુણો હવે ક્ષાયિક ભાવના બની જઈને આત્માના રવરૂપમાંથી સીધાં પ્રગટે છે. આથી જ તેમને સુખી રહેવાને બદલે આનંદી રહેવા જોઈએ. ('સુખ' શાબુદ સામાન્યતઃ સાંસારિક સુખોમાં જ વપરાય છે માટે.) આત્માના એકાન્તિક અને આત્માનિક આનંદની એ અનુભૂતિ કેવી હશે તે શબ્દોથી વર્ણવી શકાય તેમ નથી. રામ-રાવણાનું ચુદ્ધ કોણા જેઠું ? સાગર કોણા જેવો ? તેવા સવાલના ઉત્તરમાં કોણી ઉપમા આપવી ? એટલે જ કવિઓએ કહ્યું છે કે, 'રામ-રાવણાનું ચુદ્ધ રામ-રાવણાના ચુદ્ધ જેઠું હતું. અને સાગર જેવો સાગર હોય છે.'"

સિદ્ધ પરમાત્માઓના આનંદની પણ આવી જ વાત છે. કોઈ પણ પ્રકારના ભૌતિક પદાર્થનો સંયોગ કર્યા વિના જે અનંત આનંદની તેમને અનુભૂતિ થાય છે તેને જે આનંદની ઉપમા આપવી હોય તે આનંદ ભૌતિક જ રહેવાનો. હા... જ્ઞાનીઓએ તે રીતે કહ્યું છે કે પ્રિયતમાના સંગના ચુવાન પ્રેમીના ભોગસુખના આનંદ જેવો -એનાથી તો અનંતગુણો-સિદ્ધ ભગવંતોનો આત્માનંદ હોય છે.

કેટલાક શાસ્ત્રોએ તો 'નેતિ'ના રૂપમાં જ સિદ્ધોના સુખની વાત કરી છે કે ત્યાં રોગનું દુઃખ નથી, ધર્મપણનું દુઃખ નથી, મરણનું દુઃખ નથી, આધિ નથી, ત્યાધિ નથી, ઉપાધિ નથી... બસ ન.. ઈતિ ; ન ઈતિ" ત્યાં છે બધા દુઃખાનો અભાવ.. આ જ કેટલું મોટું સુખ છે ?

ના... જૈન દષ્ટિ કહે છે કે આટલું જ કહીને બેસી ન રહેવાય તેથી તો પદાર્થ નિરૂપણને અન્યાય થાય. બધા દુઃખોનો અભાવ થઈને ; બધા કર્મોનો અભાવ થઈને આત્મામાંથી જે આનંદ પ્રગટ થાય છે તે અપૂર્વ છે, અવર્ણનીય છે, અનંત છે, એકાન્તિક

અને આત્મનિલિક છે. કોઈનો અભાવ તે ક્ષમા નથી. પણ કોઈના અભાવમાંથી આત્મામાં રહેતી ક્ષમા બહાર આવે છે. આમ આત્માના આનંદપ્રદ ગુણો પ્રગટ થાય છે. એટલે જ આનંદ એ દુઃખાભાવ રૂપરૂપ અભાવાત્મક પદાર્થ નથી.

રૂક્ષટિકની પાઇળ મૂકેલો લાલ રંગવાળો ટુકડો ખરી જવાથી હવે રૂક્ષટિક લાલ રંગે દેખાતો નથી. પણ આ લાલરંગનો અભાવ તે રૂક્ષટિકની સફેદાઈ નથી; પરંતુ લાલરંગનો અભાવ થતાં, રૂક્ષટિકમાં જે સફેદાઈ હતી તે હવે એના રૂપરૂપમાં પ્રગટ થઈ છે.

લાલરંગનો અભાવ તે થોડી સફેદાઈ છે ?

સફેદાઈ એ જ સફેદાઈ છે.

આત્માના પોતાના આનંદને જેણે દબાવી દીધો; જે કારણાસર આત્મા દુઃખી થયો; એ બધું દૂર થતાં આત્માનો ભીતરી આનંદ પ્રગટ થઈ ગયો.

જે તૃપ્તિમાં સુખ છે તો મોક્ષમાં જ સુખ કબૂલવું પડે. બોજનની ભૂખ જગાડવી અને પછી બોજન ગેળવવા ભયંકર પુરુષાર્થ કરીને ઘન કમાવવું; કેટલાય કાળા-ઘોળા કરવા; પછી બોજન કરવું, થોડા કાળ માટે તૃપ્ત થવું. અને એ તૃપ્તિને જ સુખાનુભૂતિ કહેવી તો આ બધું કર્યા વિના-સીધી તૃપ્તિ મળી જતી હોય, જે પાછી અવિનાશી હોય તો તે તૃપ્તિ કેટલી બધી સુંદર કહેવાય ? સિદ્ધ થાયેલા આત્માઓ ભૂખ પેદા કર્યા વિના બોજનેછા કર્યા વિના, બોજન કર્યા વિના -સીધા જ પરમ તૃપ્તિનો અનુભવ કરે છે. આથી જ એવા સવાલો પેદા થવાનો સવાલ જ પેદા થઈ શકે તેમ નથી કે, "મોક્ષમાં બોજન, ઘન, સ્ત્રી આદિની ત્યારી છે કે નહિ ?" અરે! જ્યાં તે બધી વરતુણી ઈચ્છા જ નથી ત્યાં તે બધાની જરૂરનો સવાલ જ કયાં રહે છે ?

જ્યાં શરીર જ નથી; જેથી રોગો જ નથી, ત્યાં ડૉક્ટર છે કે નહિ ? તે સવાલ જ કયાં રહે છે ?

આપણા જેવા બોજનથી તૃપ્ત થયા બાદ "શું બોજન તૈયાર છે કે નહિ ?" તેવો સવાલ કઢી કરે છે ખરા ?

મુનિપણામાં ઉત્તમ મુનિઓને અબ્રહા વગેરેની ચળ જ પેદા થતી નથી તેમને સ્ત્રી આદિની અપેક્ષા કર્યારે પણ રહે છે ખરી ?

અરે ! સકળ સંસારી લુલો ઘસઘસાટ ઊંઘનું સુખ અનુભવે છે ત્યારે બોજનાદિના કયા સુખને તેઓ માણતા હોય છે ? વહેલી સવારે કોઈ ઉઠાડે તો ઊઠવું ચ તેમને ગમતું નથી પછી ઊઠીને ચા પીવાની, કે ટી.વી. વગેરે જેવાની તો વાત જ કયાં રહી?

‘ખળ સત્યં’ એ તો બહુ જ નક્કર-તર્ક સંપૂર્ણ-સત્ય છે. છતાં ય એક વાર માની લઈએ કે પ્રગણી મજાનો જરોબર ખ્યાલ આવતો નથી તો જીજે એક એવો ખ્યાલ છે જે આપણા અનુભવમાં છે. તેને કારણો પણ પ્રગળ સત્ય હોવાની કલ્પના સાચી હોવાનું અનુમાન કરી શકાય તેમ છે.

આ ખ્યાલ છે; જગન્મિથ્યા. આ જગત્ તો અવશ્ય નગુણું છે; નકામું છે; અસાર છે. એમાં રોગ, ધડપણ અને મોત દ્વારા ‘વિનાશ’નો જે વાયરો સતત ફુંકાઈ રહ્યો છે એ એક જ વરસ્તુ આ ભૌતિક જગતને ‘અલવિદા’ કરી દેવાનું મન કરાવે તેવી છે. જ્યાં રવાર્થનો પાર નથી. વિશ્વાસધાતનો આરો વારો નથી, હિંસા જૂઠ વગેરેનો સુમાર નથી. બધા કાળા કામ કરીને ઉભા કરેલા સુખમય સંસારને મોત પામવા દ્વારા એકી સાથે છોડી દઈને, દુષ્કર્મોના ફળ ભોગવવા માટે દુર્ગતિઓગાં- લાગ પડે તો- અનંતકાળ સુધી ભ્રમણ કરવાની કાળી સર્જમાંથી જ્યાં કદી છૂટી શકાતું નથી. જે દેખાવમાં જ સોહામણો છે; હકીકતમાં તો અત્યન્ત બિહામણો છે એવો સંસાર તો અસાર છે, છે, ને છે જ. એમાંનું કાંઈ પણ જ્યાં નથી તે મોક્ષ જ સારભૂત હોવો જેઠાં. એ સિદ્ધપદ જ આનંદદાતા હોવું જેઠાં. એ અશારીરીપણું જ મજેનું હોવું જેઠાં.

ગાંધીજીએ કહ્યું, “ઓ, ગોરાઓ! તમે હિંદ છોડીને ચાલ્યા જાઓ. અમને કદાચ રાજ કરતાં નહિ આવડે તો અમે કાગડા-કૂતરાના મોતે મરશું પણ તમે તો અહીંથી જાઓ જ કેમકે તમે લાડો તો જરાક પણ સારા નથી. “કલીટ-ઇન્ડીઆ.”

આ જ રીતે આપણો કહી શકીએ કે સિદ્ધપદ કેવું આનંદગય છે? તે ભલે અમે જાણતા નથી તેથી તેની ઈરછા ન પણ કરીએ; પરંતુ આ સંસાર તો અમે આંખેઓાંખ અનુભવીએ છીએ. એ તો અત્યન્ત અસાર અને ભયાનક છે જ. તે તો અગારે ન જ જેઠાં. જ્યાં તે ન હોય ત્યાં જ જવાની હવે તો અમારી ઈરછા છે. ભલે, એ જેવો હશે તેવો ય અગને આલશે “કલીટ-સંસાર.”

સામાજિક: જીવોને આ જ દર્ઢિકોણ મોક્ષ પ્રત્યે રાગ જગડવામાં વધુ અનુકૂળ બને છે; પણ કેટલાક જીવોને મોક્ષ પ્રત્યે રાગ જગડવામાં મોક્ષના રવરૂપનું વર્ણન પણ અનુકૂળ પડી શકે નથું. આમ કોઈ જગન્મિથ્યા જાણીને પ્રગળ સત્યં જાણો છે. (અખો, સુડોશાલ, વિદુર, બળદેવ, સીતા વગેરે.) તો કેટલાકો પ્રગળ સત્યં જાણીને જગતને મિથ્યા તરીકે જાણો છે. (ગીરા, નરસિંહ મહેતા, વજ્રવામીજ વગેરે.) ગીતાર્થ એવા સદગુરુઓ જ દરેક વ્યક્તિની કચી વિકાસ- દિશા (ચેનલ) છે તે પકડી શકતા હોય છે. એક જ સરળી વાત; બધા જીવોને સાદા માટે કરી શકાય નહિ. જે પાણી એ મગ ચડતા હોય તે જ પાણીએ-વ્યક્તિગત બાબતમાં મગ ચડાવવા રહ્યા. અરસ્તુ

ગૂળ વાતે આવીએ.

જેમ માલિકીનો દાવો (આસકિતજનક) છોડીને જ ગૃહરથ માણસ બની શકે.

જેમ ઘર છોડીને જ માણસ સાધુ બની શકે.

તેમ શરીર છોડીને જ સાધુ (મન છોડીને શિષ્ય તો પહેલા જ થઈ ચૂક્યો હોય.) સિદ્ધ થઈ શકે.

સિદ્ધ થવામાં ત્રણ મહાભયો ટાળવાના છે. કર્મભય, શરીરભય, અને વિનાશભય. ક્ષપક શ્રેણીથી ધાતીકર્મોનો ક્ષાય કરવાનો.

આચુષ્યના અન્તથી અધાતીકર્મોના અને શરીરનો ક્ષાય કરવાનો.

શરીર એ કોઈ સામાન્ય કોટિનો રોગ નથી. એમાં સર્વ રોગો રહેતા હોવાથી એ સર્વ રોગોનો રાજ છે.

શિષ્ય, શરીર અને સંરથા- એ ત્રણ પરસ્તુઓ એવી છે કે જેના પ્રેરણો અનેક રહ્યા જ કરવાના. ગુરુએ આત્માએ અને સંચાલકોએ (જમશાઃ) મગજને ઓકદમ ઠંડુ-હીમ રાખીને એ પ્રેરણો બુદ્ધિકૌશલથી ઉકેલતા જ રહેવાના. આમાં અકળાયે, આશ્રય પામ્યે કે નિરાશ થયે કશું ન વળે.

હુળની પ્રાપ્તિની લગ્નીરે ર-પૃણ રાખ્યા વિના આત્માની વિશુદ્ધિ સાથે આ ત્રણ પાસેથી જે કામ લેવામાં આવે તો પરિણામ ઘણું સારું ધાર્યા કરતાં ઘણું સારું-અવશ્ય મળે. પણ તે માટે ધીરજ જેઠાએ, દીનતાની અને પલાયનતાની વૃત્તિને સર્વથા ત્યાગવી જેઠાએ. બાકી સૂંસા પૈસા ચાર રોજ કમાવવા હોય અને રોટલાને મરચાના ભોજનથી સંતોષ માનવો હેય તો શિષ્યાદિની જરૂર નાહિ. પરંતુ ભીતરના કોડપતિ, અબજપતિ થવું હોય તો આ ત્રણ ત્વારા જરૂર થઈ શકાય.

શિષ્યને મૂંઠી ઊચેરો વિઠનાનું અને પંચાચારનો ચુસ્ત પાલક બનાવવો જેઠાએ.

શરીરને નિરોગી રાખીને (રક્ષસત્મપટ બજ્યા વિનારત્નો) તેણી પાસેથી તપ, રૂપાદ્યાય કે શાસનસેવાના કામો સતતપણે લેવા જેઠાએ.

જિનશાસનને સંપૂર્ણપણે સાપેક્ષ સંરથા ત્વારા અનેક આત્માઓના કલ્યાણને આરાધવું જેઠાએ.

પ્રસ્તુત વિષયમાં તો આપણે ત્રણમાંથી માત્ર શરીરની વાત કરવાની છે જે આ શરીર રોગોનું, ગંદકીનું અને દુઃખોનું જ ઘર હોય તો એને છોડી જ ટેવું જેઠાએ. એ માટે જે સાધુ થવું પડતું હોય તો થવું. ઉત્તમ ચારિત્ર પાળવું પડતું હોય તો પાળવું.

કઠોર સાધના કરવી પડતી હોય તો કરવી. પણ શરીર તો છોડી જ દેવું જોઈએ. સિદ્ધ બનાવું જ જોઈએ.

સિદ્ધ બનાયું એટલે 'અવિનાશ' ગુણ પ્રગટ થયો. આ અસામાન્ય કોટિની સિદ્ધત્પની સિદ્ધ છે.: ધર્મમહાસત્તા તરફની મોટામાં મોટી બક્ષિસ છે.

સંસારમાં- ચૌદ રાજલોકમાં એક પણ એવો પદાર્થ નથી જેનો કાળ કોળીઓ કરી જતો ન હોય. જે વાંચતા આવડે તો દેશેક પદાર્થ ઉપર ચોટેલું લેબલ વાંચો. : "હું વિનાશી છું." બાબતાનો બાવન પતાનો મહેલ, બાની એક લાતે જે ઊડી જય છે માટે જ તે મહેલનો રચચિતા બાબો "નાદાન" કહેવાય છે. તો બાપા પણ નાદાન જ ન કહેવાય ? જેમનું સઘળું કર્યું, કારવ્યું યમરાજની એક જ કુંકમાં સક્ષાચટ થઈ જય છે ! વળી નવો જન્મ, નવું જીવન, નવા માબાપ, નાઈ દુનિયા ! વળી નવેસરથી આલબંદ આઇન્ઝટાઇન સલેટ લઈને એકડો ઘૂટે; અબજોપતિ રોકફેલર, ગરીબને ત્યાં જન્મ લઈને નોકરી કરીને માંડ પેટીચું ભરે; જબરદસ્ત જીવદ્યા પાલક જૈનાચાર્ય બિલાડીના ભવગાં અત્યન્ત હિસ્ક બને.

ભરત-ચક્રીને કોટિશીલા ઉપર ચક્રી તરીકેનું પોતાનું નામ લખવા જતાં - જગા ન હોવાથી (૧) કોક ભૂતપૂર્વ ચક્રીનું નામ ભૂસવું પડયું ત્યારે આંખે આંસુ આવ્યા. (કેમકે આ જ રીતે ભાવીમાં કોઈ ચક્રી પોતાનું નામ પણ ભૂસવાનો છે.) આ આંસુની પાછળ એમનું એક ચિંતન ધૂમરાતું હતું કે 'વિનાશી' સંસાર પાછળ મેં ડેવી આંધળી અને ખૂંખાર દોટ મૂકી છે ! હાય ! મારું શું થશે !'

શત્રુ ઉપર વિજય મેળવીને પોતાના રોમદેશ ભણી પાછા ફ્રેલા સેનાપતિનું પ્રજા અપૂર્વ રવાગત કરતી. તે વખતે રરતે ચાલતો સેનાપતિ અહંકારથી ખભા ઊચકે તો તેની ને ય બાજુ ચાલતો એકેકો (ખાસ) માણસ તેના કાનમાં તેને સતત કહેતો (પેલા ભરત-ચક્રીના ચોર્યાસી હજર માણસો- જિતો ભવાનું, વર્ધતે ભી: એ પ્રમાણે શિંહાસન તરફ જતા ભરતને સતત સંભળાવતા હતા તેમ) "સેનાપતિલુ ! તમે વિનાશી છો ! સેનાપતિલુ ! તમારે અહીંથી કયાંક ચાલ્યા જવાનું છે."

કરમાશેલું પીળું પાદદું, બુઢો બનેલો માણસ અને મરેલા માણસની ઠાઠડી- સર્વત્ર 'વિનાશી' જાણીને ધૂળ ઊઠેલા ગૌતમબુદ્ધે મહાબિનિષ્કમણનો માર્ગ પકડી લીધો હતો! ઘણી મુશ્કેલીથી પ્રિયતમા યશોધરા અને વહાલા પુત્ર શાહુલનો ત્યાગ કરીને.

કોક નવોઢ અપ્સરા જેવી સુંદર પ્રિયતમાને રાખની ઢગાતીમાં રૂપાન્તર પામતી જોઈને આ સંસારનું વિનાશિત્વ કેટલું દાહંક છે તે સમજાઈ જશે.

હેંગર ઉપર રોજ ટીગાઈને ભારેથી ભારે રાગ કરાવતા રહેતાં પોતાના બુશશર્ટના-
લીરા- ઊડેલા- ચીથરા થએલા હાલ જેવાય ત્યારે તો કોઈ પણ ડાહ્યા માણસને વિનાશિત્વનું
ભાન થતાં જ ઝવાડે ઝવાડેથી ઘૂલશીનું લખલખું વધૂટી ગચ્છા વિના રહેતું નથી. ચોરીમાં
જ વિઘવા બનતી લક્ષમણા-રાજકુમારી! ઉદ્ઘૃષ્ટ મુહૂર્તે વેપાર શરૂ કરતાં વેપારીનું રાતોશાત
સડક ઉપર આવી જતું; તીર્થકરના લુપ સત્યંકીને સત્તાવતી કારમી કાગવાસના. રક્ષણક
જેવા મહાજ્ઞાનીને આવેલો છોધ જેતાં સંસાર તરફ વિરાગના ઉબકા આવી જય છે!

અનાથીને અને સનતુ ચક્કીને સખત તમાચો લગાવી દઈને ધર્મમહાસત્તાએ ડેવી
નિગ્રહ-કૃપા કરી ! નેયને શરીરની રોગમયતા, દુઃખમયતા અને વિનાશમયતાનું ભાન
કરાવીને મહાપંથના ચારી બનાવી દીધા!

જે શરીરને રોગ, જરા અને મોત અનિવાર્યપણે વળગલા છે; રોગ કે જરાને
ઓવર -ટેઇક કરીને મોત તો જેની પર ત્રાટક્યા વિના કયારેક પણ- ગમે ત્યારે-રહેવાનું
જ નથી એવા શરીરનો અને અન્ય સર્વ પદાર્થના વિનાશિત્વભાવના ફાંસીના ગાળીઆનો
જે ભોગ આપવો પડે તે આપીને પણ ત્યાગ કરવો એમાં જ માનવલુંવનું સુજ્ઞત્વ
છે અને સાર્થક્ય છે.

www.yugpradhan.com
શરીરની રોગમયતા; પરપદાર્થની વિનાશિત્તા અને સંસારમાં અવરથાન રૂધી
કર્મની ગુલામીને અનુભવાય ત્યારે તો સિદ્ધપદ પામવાની ઈરછા, અત્યન્ત અદ્ભુત બની
જય છે.

દુઃખમોક્ષ તો ઢીક છે.

પાપમોક્ષ પણ ઢીક છે.

પણ સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કર્યા પછી ઈરછામોક્ષની ક્ષિદ્ધિ થાય છે એ વાત ઉપર
જે ઊડાણથી વિચાર કરી શકે છે એ આત્મા આ ઈરછા (અપેક્ષા) શરૂપૂર, પાપશરૂપૂર,
દુઃખશરૂપૂર સંસારથી વાજ આવી જય તેમાં લગીરી નવાઈ નથી. ઈશ્વરના રમરણ
જેટલું જ પાવરકુલ નશ્વરનું (નશ્વરતાનું) મરણનું - રમરણ છે.

કાં વનગાળીએ મરણ પામતું જ પડશો; નહિ તો ગુલાબને પોતાના નશ્વરપણાને
ભેટતું જ પડશો.

વિયોગ ... રવતઃ વિયોગ; મરણથી વિયોગ... જે ય વિયોગ ભયાવહ છે:

જેમને મરણ દેખાયું તે બધા સંસારથી ભાગી છૂટ્યા. હનુમાનજી, દશરથ-રાજ
કે રમણ મહર્ષિ, જનક-વિદેશી કે નચિકેતા!

સિકંદરે જેયું કે અમર-તલાવડીનું પાન કરવાથી અમર બનાય છે. થૌપન-વનના

ફળો ખાવાથી અગર-યૌવન પ્રાપ્ત થાય છે. પણ જ્યારે તેણે બાણ્યું કે તેમ થયા બાદ પરપદાર્થોના સંગ્રહની આસક્તિ અત્યન્ત વધે છે. અને તે પ્રાપ્ત કરવા માટે અગર આત્માને એકધારો ઝૂંખાર જંગ જેલ્યા જ કરવા પડે છે ત્યારે તેને ચ 'મોત' મીઠું લાગ્યું. વિરાગજનક લાગ્યું. સાંસારિક ભોગી જીવનમાં ચ મીઠાશ ભરતું લાગ્યું!

જે શરીર જય; કર્મો જય અને વિનાશનો માથે રહેલો પંજે ઉચ્કાઈ જય તો આત્મા કેટલો બધો આનંદમય બની જય !

ઓ, સિદ્ધપદ પામેલા અનંતાનંત વિદેહમુક્ત સિદ્ધ ભગવંતો ! તમારા રવરૂપનું જેમ જેમ ચિન્તન થાય છે તેમ તેમ શરીર, કર્મ અને વિનાશથી ખીચોખીચ ભરેલા આ સંસાર ઉપર અમને નફરત છૂટી જય છે. ગમે તેટલું કષ્ટ વેઠણું પડે તો હવે તે વેઠવાની અગારી તૈયારી છે. આપનું સિદ્ધત્વ હવે અમને લોહચુંબકની જેમ સતત જેંચી રહ્યું છે. જે ત્યાં ગયા તે ગયા: પાણા કદી આવવાના નહિ. પેલા બુટઠા સિંહની ગુફામાં ગયેલાના પગલાં શિયાળને જેવા મળ્યા. પણ ત્યાંથી બહાર નીકળનાર એકપણ શિયાળનું પગલું જેવા ન મળ્યું એટલે જ શિયાળે સિંહનું ભાવભર્યું ગુફામાં પદારવાનું આમનત્રણ સાભાર અરવીકૃત કરી દીધું. પણ સબૂર! સિદ્ધ શિલામાં તો આવી રિથિતિ અત્યન્ત ધન્યતાને પમાડનારી છે. ત્યાંથી કોઈ પાછું સંસારમાં આવતું નથી માટે જ ત્યાં જવાનું મન એકદમ પાકું થઈ જય છે.

(૪-૫) સિદ્ધ શરણાગતિ અને સિદ્ધ ભગવંતોના ભક્તજનો

મન્ત્રાધિરાજશ્રી નવકારના જીજા પદ ત્વારા મુમુક્ષુ આત્માઓ સિદ્ધ ભગવંતોનું -નમરકાર કરવારૂપે-શરણ રવીકારે છે.

“જેઓને સિદ્ધ ભગવંતો વહાલા હોય તેમને સંસારી તમામ લુંબો વહાલા હોવા જેઈએ; કેમકે તેમની પાસે પણ સિદ્ધ ભગવંતોના અનંત ગુણો છે. (હા.. કર્મોથી ઢંકાએલા.) આથી સિદ્ધ ભગવંતોના તેઓ સાધર્મિક બન્યા. શું આપણા વહાલા ભગવંતના સાધર્મિકો પ્રત્યે આપણાથી તિરક્કારાદિ થાય ? છેદ, વધ વગેરે તો તેમના થાય જ 'કેમ?'” આ વાત પૂજ્ય દૈવચન્દ્રલ મહારાજે કરી છે. આનો અર્થ એ થયો કે જેમને સકળ સંસારી લુંબો પ્રત્યે પ્રેમ હોય તેને જ સિદ્ધ ભગવંતો પ્રત્યે પ્રેમ છે એમ કહેવાય. જે સિદ્ધોના પ્રેમીઓનો ભક્ત નાહિં; તે સિદ્ધોનો પણ ભક્ત નાહિં.

અક્ષયાનન્તવોધાય, તસ્મૈ સિદ્ધાત્મને નમઃ।

“સકળ પ્રદેશો હો કર્મ અભાવતા, પૂર્ણાંદ રવરૂપ,
આતમગુણની હો જે સંપૂર્ણતા, સિદ્ધ રવભાવ અનૂપ,
રવામી રવયંપ્રભને જઉં ભામણે
અચળ અભાધિત હો જે નિઃસંગતા, પરમાતમ ચિન્હુપ,
આતમભોગી હો રમતા નિજ પદે, સિદ્ધ રમણ એ રૂપ
સંગ પરિહારથી રવામી નિજ પદ લખું,
શુદ્ધ આત્મિક આનંદપદ સંગ્રહું-ધર્મ જગનાથનો ધર્મ શુચિ ગાઈએ
“જ્ઞાનાનંદે હો પૂરુષા પાવનો, વર્જિત સકળ ઉપાધિ,
અતીદ્રિય ગુણમણમણી આગરન, ઈમ પરમાતમ સાધ, સુઝ્યાની!
સુમતિ ચરણકજ આતમ અરપણ॥

તે જ મહાત્માઓ સિદ્ધ ભગવંતોના ભક્ત છે જેઓ શરીર પ્રત્યે વાસી-ચન્દનકલ્પ (તુલ્ય) છે. તેમના શરીરની ચામડીને વાસલીથી છોલી નંખાય કે ચન્દનથી લેપાય; તો ને ય તરફ એક સરખો સમાનભાવ રહે. જેને અશરીરી, અકર્મા અને અવિનાશી રવરૂપના રવામી બળવાની લગન લાગી તે જ તેમનો સાચો શરણાગત.

કેવા હતા; ગુનિ બનેલા શાલિભદ્ર ! શરીર તો એવું ખલાસ કરી નાખ્યું હતું કે ચાલતા હોય ત્યારે સાથળના હાડકાં ઘરસાય અને અવાજ કરે. જણો કિચૂડ... કિચૂડ... અવાજ કરતો મોક્ષપુરી તરફ ઘરી રહેલો દેહઢ્પી રથ!

ધોર સાધનાથી શરીર તો કેવું કાળું પડી ગયું હતું ! જણો કેટલો બધો કાળાં કર્મોનો મળ જ અંદરથી બહાર આવી ગયો ન હોય!

અને પાછું શરીર સાવ પાતળું થઈ ગયું હતું. પણ કોણ જણો ? ગોહ રૂપી મત હાથીને ખતમ કરવા માટે છલાંગ મારવા પૂર્વે સિંહ પોતાના દેહને લાંબો કર્યો હશે!

જલદીમાં જલદી સિદ્ધ બનવાની જેમને તાલાવેલી લાગી ! ગજસુકુમાળ મહામુનિ! ઝટ રમશાને ! ઝટ દેહત્યાગ ! ઝટ ફ્લેસલો ! ઝટ ક્ષપકશ્રેણી ! ઝટ સિદ્ધપદ!

સતત રડતા બાળકને મદાલસા ઠપકો આપે છે કે, "બેટા! શું તને જમડો દેખાયો છે ? પણ સાંભળ. એ જમડો તારા રડવાથી તારી દયા ખાઈને પાછો ફ્રે તેટલો સરળ નથી. જે તારે જમડાનો શિકાર નહોતું બનવું તો મારા પેટે જન્મ જ લેવો ન હતો. ખેર !હ્વે એક કાગ કર. આ ભવગાં તું અજન્મા બનવાની સાધના કર. સિદ્ધપદને પાગી જ. પછી ત્યાં તને જમડો કશું કરી શકશે નાહિ." www.yugpradhan.com

શુક્રદેવજી- તો, જ્યાં સુધી પિતા-ત્વાસમુનિએ બોલ ન આપ્યો કે, "તારી અજન્મા બનવાની સાધનામાં અમે તને રૂકાવટ નહિ કરીએ." ત્યારે જ તે ગર્ભમાંથી બહાર આવ્યા. તે પૂર્વે ગર્ભમાં કોણ જણો કેટલા ચ મહિનાઓ વધુ વીત્યા હશે!

રૂપના કુરૂપ જોયા પછી તો સનત્ ચક્કી ! એક વખતનો ગૃહરથ લુપનનો ભોગરસે રંગીલો રાણો ! સિદ્ધ બનવાની સાધનામાં સાતસો વર્ષ સુધી લીન થઈ ગયો ! ધોર અને ઉત્ત્ર એવા સોળ મહારોગોની કારમી પીડાને જરાય એક વાર પણ 'ઉદ્ધ' કરીને કે 'ઓ મા! હે ભગવાન્!' કહીને ચ મચક ન આપી. અન્તે સિદ્ધ બનીને જ રહ્યા!

"જે વર-તુઅથી સિદ્ધત્વ ન મળે તેનો મારે જરાય ખપ નથી." એવું રૂપદ્ર ભાધામાં મૈત્રેયી પોતાના પતિને મળતી બેટ-સોગાદોનો અરવીકાર કરતી વખતે કહેતી.

"જે અદ્દ મહાસિદ્ધાથી મને સિદ્ધત્વ ન મળે તેને આપની સાથે જ ગુરુદેવ ! પરલોકે લઈ જવ. મારે મન તેમનું મૂલ્ય આછ કાંકરાથી જરા ચ વધુ નથી." આવું કહેનારા રવામી વિવેકાનંદ ભારતદેશનું રતન હતા!

કાકા લક્ષ્મણજીના અપમૃત્યુએ ભગ્રત લવ-કુશને સંસારથી ઉદ્ધિજન કરી દીધા! ઉભા કરી દીધા! મન તો સંસારથી ઉઠી ગયું; તન પણ ઉઠી ગયું !

સંસારની અસારતા સમજુ ચૂકેલા સીતાળએ સિદ્ધશિલાના પથ ઉપર ડગ માંડી દીધો ! રવાગીનાથ રામચન્દ્રલુની અયોદ્યા આવવાની વિનંતિ હુકરાવી દઈને સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિનો પંથ પકડી લીધો. (હા. હમણાં તો એ પંથે આગળ વધતો મહાસતીલનો આત્મા રવર્ગમાં થોડાક વખત માટે વિસાગો લઈ રહ્યો છે.)

સન્દ્યાના ઘેરાતાં અને પછી તરત વીખરાતાં રંગો જેઈને હનુમાનજુ મહાબિનિષ્ઠમણાના માર્ગે ચાલ્યા. પિતાળના મડદાના દર્શનમાત્રથી રમણ, મહર્ષિ રમણ બન્યા. દેણે દેછાતીત બન્યા.

જેણે સિદ્ધ થવું હોય તેણે 'શરીર' છોડવું જ પડે. તે પૂર્વે ઘર ત્યાગવું જ પડે. તે પૂર્વે આસક્તિ ગૂકલી જ પડે.

જેણે સિદ્ધ થવું હોય તેણે પારકા - અંદર - પેઠેલા - ઘર કરી ગાંઠેલાં કર્મની તો ખતમ કરવા જ જેઈએ. એ કર્માંથી જ આત્માના સિદ્ધત્વ રવભાવને દબાવી દીધો છે. માલિકને ઘરમાંથી બહાર કાઢીને નિર્વાસિત બનાવી દીધો છે ! પારકાંએ ઘરમાં પેસીને, માલિક બની જઈને, બિચારા સિદ્ધ સાગવાન રવરૂપ આત્માની કેટલી બધી ભયંકર -પશુદશા-કરી નાંખી છે ! અનંતકાળ સુર્ખી; લગાતાર.

કોટિ કોટિ વંદન છે તે જિન શાસનને; જેણે અમને આત્માના પોતીકાં સિદ્ધત્વ રવરૂપની જાણકારી કરી. ચોરટા કર્મનો ખાત્મો બોલાવીને તે રવરૂપનો કબજે (આવિર્ભાવ) કરવાનું જણાત્યું. હવે તો એના અંગેના પુરુષાર્થમાં જે આપણી જ કચાશ રહેશે તો તે દોષ આપણો જ ગણાશો.

જે અગે જ વિષય -લમ્પટ બની રહીશું ! શરીરના સુખશીલ બની રહીશું તો તેમાં અમને માર્ગ બતાડી ચૂકેલા, ઉજ્માર્ગ સમજલી ચૂકેલા, રવરૂપનું ભાન કરાવી દેનારા ઝાનીઓની શી ભૂલ ?

જેઓ પાર્યા જ નથી; વિશ્વકર્માણકર જિનશાસનને; તે તમામના હાલ કેવા થયા છે? તેઓનું સુખ કેવું ઊભી બજારે હલાલ થયું છે?

મનરો મેરોલીને આપધાત કર્યો !

રૂપગવિતા વાસવદત્તા અકાળે રક્તપિતનો લોગ બની!

અઢળક સંપત્તિથી ભરેલા-પણ બંધ થઈ ગાંઠેલા રૂમગાં જેઠેલા-અબજેપતિ રોક ફેલર અડધા ગ્લાસ પાણીના અભાવમાં તરફકીને મર્યા!

ઓ! અમારી જીવન-રાટીમરના ધૂપતારક સિદ્ધ ભગવંતો! અમારું સુકાન તો દેવાધિદેવ અરિહંતપ્રભુ પાસે અત્યારત સલામત છે; પરણું આપ પણ અમારી કાળજી

કરો. આપને કરેલા એક ૪ ભાવપૂર્ણ નમરકારથી જે પુણ્યનો સંગ્રહ થાય છે એનાથી આ જગતના તે તમામ જીવો ભૂખ્યા હોય તો ભોજન પામે છે; તરફથી હોય તો પાણી પામે છે. બેઠાર હોય તો નોકરી પામે છે. રોગી નીરોગી બને છે; દુઃખી સુખી બને છે. લોકો કહે છે કે, “અરિહંતો તો ઘરતી ઉપર વિચરીને, દેશનાટિના દાન વાચા જીવો ઉપર ખૂબ ઉપકાર કરે છે પણ. સિદ્ધ-ભગવંતો સિદ્ધશિલામાં બેઠાં છે. આ ઘરતી ઉપર કોઈ ઉપકાર કરતા નથી ! હટ.. કેટલી મોટી અમણા..”.....જેઓ ખાતાં વગેરે નથી પરંતુ જેમના નમરકારના પુણ્યપ્રભાવથી લાખો, જોડો લોકો ખાતા, પીતા થઈ જય છે, સુખી બની જય છે. તે શું તેમનો પરમોર્ય કોટિનો જગત્ ઉપર એકધારો ઉપકાર નથી શું ?

ખાંચું તો એકલાઓ છે. એનો આનંદ કેટલો ? દુર્જનને...

પણ ખવડાવવાનું તો ઘણા બધાને છે. એનો આનંદ કેટલો ?... સજ્જનોને...

ના જરા ય નહિ.. સિદ્ધ ભગવંતો જરા ય નિષ્ઠિય નથી. એમની દેખાતી નિષ્ઠિયતામાં ૪ અપૂર્વ સહીયતા પડેલી છે. એ ઘરતીના લોકોની જેમ ખાંચું, પીંચું, હરંચું, છરંચું વગેરે કહેવાતી સહીયતા ભલે ઘરાવતા નથી. પણ તેઓ ખવડાવવાની, પીવડાવવાની, સુખી કરવાની કેટલી બધી (પ્રેરક) સહીયતા ઘરાવે છે ! આ કેમ દેખાતું નથી?

જે સિદ્ધશિલા ઉપર સિદ્ધ ભગવંતો હોત ૪ નહિ; તો નમરકાર કોને કરત? (તેમનો આદર્શ કેળવ્યા વિના અરિહંતાદિ કશું બની શકાય તેમ નથી. તે કોઈનું અસ્તિત્વ આ જગત્ગાં હોત ૪ નહિ.)

શું પદ્થરને કે દિવાલને નમરકાર કરત ? અરે ! તેવા નમરકારથી તે કાંઈ પુણ્ય કર્મનો બંધ થતો હશે ? જીવને એકદમ અણાગમતાં દુઃખ, દારિદ્ર્ય, વગેરેને તે કદી દૂર કરી આપે ? આ માટે તો સિદ્ધ ભગવંતોને ૪ નમરકાર કરવો પડે.. તેમને નમરકાર કરીને ૪ અરિહંતાદિ પરમેષ્ઠી ભગવંતો પ્રપ્રજ્યાના માર્ગે સંચરતા હોય છે.

(‘Stillness is strength.’)- રિથીરતામાં ૪ મોટી તાકાત ઘરબાએલી છે તે જ્યા સુધી નહિ સમજય, ત્યાં સુધી નહિ સમજુ શકાય સિદ્ધપદ ! નહિ ભજનો ગાઈ શકાય, તે પદને ઝંખતા; સાધવા માટે ધોર પુરુષાર્થ આરાધતા તેમના ભક્તજનોના ! હે પરમપુનિત તરણાતારણાહાર સિદ્ધ ભગવંતો ! અમારે જલદીમાં જલદી થયું છે દેહાતીત ! પરંતુ તે અવરથા ન મળે ત્યાં સુધી અમારી ઉપર એવી કૃપા અચૂક વરસાવો કે અમે દેહાં રહીને પણ દેહાતીત બની રહીએ!

[૮]
ગુરૂત્વાચાર્યપદ

આચાર્યપદ

નવપદમાં દેવતત્વના જે પદો આપણો જોયા. હવે નવપદના ગુરૂપદના ત્રણ તત્વો આપણો જેઠાંઓ. પરણતુ એ ખૂબે ગુરૂ-તત્વ શું વસ્તુ છે? તે જેઠાંઓ. તેના મહિમાનું વર્ણન મધ્યોપાદ્યાયલના 'ગુરૂત્વાચાર્યપદવિનિશ્ચય' ગ્રન્થના શ્લોક નં. બેણી અગીઓ દ્વારા કરીને મંગલ કરીએ.

ગુરુઆણાએ સુક્ષ્માં, ગુરુપ્રસાદા ઉ અદ્રસિદ્ધીઓ ।

ગુરુભત્તીએ વિજાસાકળું હોડ ણિયમેણ ॥ ૨॥

સરણ ભવ્યજિઆણ, સંસારોદ્વિમહાકંદ્રમિ ।

મુચ્છુણ ગુરું અંગો, ણાણ્ય ણ હોહી ણવિ ય હુસ્થા ॥૩॥

જાણ કાર્ણણિઓ વિજો, દેઝ સમાહિં જણાણ જરિઆણ ।

તહ ભવજસાહિઆણ, ધમ્મસમાહિં ગુરુ દેઝ ॥૪॥

જહ વીખો અપ્પાણ, યર્ચ ચ દીખેઝ દિતિગુણજોગા ।

તહ ર્યણત્તયજોગા, ગુરુ વિ મોહંદ્યારહરો ॥૫॥

જે કિર પણસિપમુહા, પાવિદ્વા દુદ્ધધિદ્વનિદ્રુજ્ઞા ।

ગુરુહત્યાલંદેણ, સંપત્તા તે વિ યરમપણ ॥૬॥

ઉજ્જિવરધત્વાસાણ વિ, જે કિર કદ્દસ્સ યાણ્ય સાકળું ।

તં ગુરુભત્તીએ ચ્છિય, કોડિન્નાઈણ વ હવિજા ॥૭॥

દુહગાલ્બે મોહગાલ્બે, વેરંગો સંટિયા જળા બહવે ।

ગુરુપરત્તાણ હવે, હંદિ તથે નાગગલભં ॥૮॥

અમ્હારિસા વિ સુક્ષ્મા, યંતીએ પંડિઆણ પવિસંતિ ।

અણણ ગુરુભત્તીએ, કિં વિલસિઅમલભું ઇત્તો ॥૯॥

સક્કા વિ ણેચ સક્કા, ગુરુગુણગણકિસણં કરેં જે ।

ભત્તીએ પેલિઆણ વિ, અણ્ણેસિં તત્થ ક્રા સત્તી ? ॥૧૦॥

ઇત્તો ગુરુકુલબાસો, પઢમાયારો ણિદંસિઓ સમએ ।

ઉવએસરહસ્યાઇસુ, એં ચ વિવેઝાં બહુસો ॥૧૧॥

- અર્થ:- ૧] શુદ્ધ સામાચારી રૂપ ગુર્વાજ્ઞાથી સકલ કર્મક્ષય રૂપ મોક્ષ થાય છે. ગુરુભક્તિથી આણિગાદિ આઠ વિદ્ધાઓ પ્રગટે છે. ગુરુભક્તિથી વિદ્યાઓ અવશ્ય સહ્ય નને છે.
- ૨] અત્યંત ગહન સંસાર રૂપ અટવીમાં મોક્ષમાર્ગને અનુસરનારા ભવ્ય લુંપોને મોક્ષમાર્ગના ઉપદેશક ગુરુ સિવાય અણ્ય કોઈ શરણ છે નહિ, થશે નહિ, અને થયેલ પણ નથી, અર્થાતું અહિ તરણમાં ગુરુ જ શરણ છે.
- ૩] જેમ દ્વારા (=નિષ્કપટપણે પરદુઃખોને દૂર કરવાની ભાવનાવાળો) વૈદ્ય તાવવાળા લોકોનું ઔષધ આદિથી દ્વારા રવારદ્ધય કરે છે, તેમ ગુરુ ભવરૂપ તાવથી ઘેરાયેલા લુંપોને રત્નત્રયી રૂપ ઔષધ આપીને ધર્મરૂપ ભાવ રવારદ્ધય આપે છે. ગુરુ ભાવ આરોગ્ય કરનારા હોવાથી પરમ વૈદ્ય છે.
- ૪] જેમ દીપક પ્રકાશ શક્તિ રૂપ ગુણના યોગથી પોતાને અને બીજાઓને પ્રકાશિત કરે છે, તેમ ગુરુ પણ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિતરૂપ રત્નત્રયીના યોગથી મોહરૂપ અંધકારને દૂર કરીને રવ-પરને પ્રકાશિત કરે છે. ગુરુ પોતાને ઉપાદાનભાવથી અને પરને નિમિત્તભાવથી પ્રકાશિત કરે છે. (અર્થાતું ગુરુ પોતાના આત્માને જુંબે છે, તેમાં પોતે ઉપાદાન કારણ છે અને બીજ લુંપોને તેમના (=બીજ લુંપોના) આત્માના દર્શન કરાવે છે, તેમાં નિમિત્તકારણ બને છે, દરેક લુંપ પોતાના આત્માને જેઈ શકે છે. પણ આત્મામાં મોહરૂપ અંધકાર હોય ત્યાં સુધી ન જેઈ શકે. ગુરુ આ મોહરૂપ અંધકારને દૂર કરી શકે છે. મોહાંધકાર દૂર થતાં લુંપને પોતાના આત્માના દર્શન થાય છે. આમ ગુરુ બીજ લુંપોના આત્મદર્શનમાં મોહાંધકાર દૂર કરવા વડે નિમિત્ત બની જય છે. માટે ગુરુ બીજ લુંપોના આત્મદર્શનમાં નિમિત્તકારણ બને છે. આમ ગુરુ ભાવ દીપક હોવાથી અધિક પૂજ્ય છે.
- ૫] ખરેખર ! આત્માને ન માનવાથી અતિશય પાપી, મોહયુક્ત હોવાથી દુષ્ટ કુવાસના અને અભિમાનના કારણો ઘિટઠ, રવરચ્છંદતાના કારણો નિર્લજ્જ એવા પણ પ્રદેશી રાજ વગેરે લુંપો કેશી ગણધર વગેરેના હરતાલંબનથી ઉક્ત દોષોનો નાશ અને સુવાસનાનો વાસ થવાથી પરમપદને= પુણ્યાનુંબંધી પુણ્ય બોગવવાને યોગ્ય રથાનને પામ્યા. આમ ગુરુ કરેલા પાપોનો અને પાપોના અનુંબનો નાશ કરનારા હોવાથી ગુરુનું શરણું લેતું જેઈએ.
- ૬] ખરેખર ! ઘરનો ત્યાગ કરીને ઉપવાસાદિ તપ કરવા છતાં કૌડિન્ય વગેરે બાલ તપરૂપીઓને કદ્દનું જે ફળ ન મળ્યું તે ફળ ગુરુ ભક્તિથી જ મળ્યું. કૌડિન્ય વગેરે ૧૫૦૦ તાપસોને શ્રી ગૌતમ ગુરુની નિશાના પ્રભાવથી ડેવળજ્ઞાન થયું. આ પ્રમાણે ગુરુભક્તિથી જ કદ્દનું ફળ મળે છે. ગુરુભક્તિથી

- કષ્ટ સહલ બને છે, ગુરૂભક્તિ વિના કષ્ટ સહલ બનતું નથી. એટલે ગુરૂભક્તિ ક્રિયાની સહલતામાં કારણ હોવાથી ગુરૂનો જ આદર કરવો જોઈએ.
- ૭] દુઃખગર્ભિત અને મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય ઘણા લોકોને હોય છે. ઘણા લોકો કેવળ પર્તમાનકાલીન દુઃખના કારણે વૈરાગ્યવાળા બને છે. આ વૈરાગ્યમાં આર્તદ્યાન હોવાથી આ વૈરાગ્ય દુઃખગર્ભિત છે. ઘણા લોકો ક્ષાણિક અને નૈશાત્મક્યવાદ વગેરે મિશ્યા માન્યતાના કારણે મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવાળા હોય છે. જૈનેતર લોકોમાં કોઈ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યવાળા હોય છે, તો કોઈ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવાળા હોય છે. જૈનોમાં પણ પાસુંથા, નિહનવો આદિના અસ્દ વિચારોથી છેતરાઈ જવાના કારણે ઘણા લોકો દુઃખગર્ભિત અને મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવાળા હોય છે. આવા લોકો જૈન દેખાતા હોવા છતાં જૈન નથી, કિન્તુ જૈનાભાસ છે. વૈરાગ્યનો માત્ર વેષ ધારણ કરનાર જૈનેતરો અને જૈનાભાસો ઘણા જોવામાં આવે છે. તેગલો વૈરાગ્ય દુઃખગર્ભિત કે મોહગર્ભિત હોય છે. પણ ગુરૂને આધીન બનેલા જીવો જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્યવાળા હોય છે. કારણ કે 'ગુરૂપારતંત્ર નાણાં' (પંચા.૧-૭) ગુરૂપરતંત્રતા એ જ જ્ઞાન છે એ વચ્ચનથી ગુરૂપરતંત્રતા એજ જ્ઞાનનું લક્ષણ છે. (કારણ કે જ્ઞાનનું જે ફુલ છે, તે ફુલ ગુરૂપારતંત્રથી મળે છે.) આમાં ગુરૂ, જીવોમાં જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્યનું રસ્થાપન કરનાર હોવાથી ગુરૂ જ મહાન છે.
- ૮] અમારા જેવા મૂર્ખાઓ પણ ગુરૂભક્તિપ્રભાવથી પંડિતોની પંડિતમાં પ્રવેશ કરે છે. ગુરુભક્તિથી આનાથી બીજો કયો આશ્રયકારી બનાવ છે ? અર્થાતું ગુરૂભક્તિથી થતા આશ્રયકારી લાભોમાં આ લાભ સૌથી મહાન છે. કારણ કે આ (=મૂર્ખ પણ પંડિત બને તે.) કાર્ય પાખાણને નચાવવા સમાન દુષ્કર છે. આથી ગુરૂ જ અચિન્ત્ય સ્વામર્થ્યવાળા છે.
- ૯] ગુરૂના ગુણગણોનું કીર્તન કરવા ઈન્દ્રો પણ સમર્થ નથી, તો પછી ભક્તિથી ગુરૂના ગુણોનું કીર્તન કરવાની ભાવના છતાં મારા જેવા બીજ મનુષ્યોની શી શક્તિ હોય ? ગુરૂ અવર્ણનીય અનંતગુણોના મહાન પાત્ર હોવાથી એના કેટલા ગુણો કઠી શકાય ? અહીં કરેલ ગુરૂગુણોનું વર્ણન શ્રોતાઓના પ્રોત્સાહન માટે માત્ર દિગ્દર્શન કરવા પૂરતું છે.
- ૧૦] ગુરૂ અનંતગુણ ચુક્ત હોવાથી જ શાર્ઝમાં ગુરૂકુલવાસને પ્રથમ આચાર કર્યો છે. આચારાંગમાં પ્રારંભમાં જ સુઅં મે આઉસંટેણ એ સૂત્રનો નિર્દેશ છે. (આચારાંગના પહેલા સૂત્રમાં " સુઅં મે આઉસંટેણ ભગવયા એવમક્ખાય" = શ્રી સુધર્માર્વપામી પોતાના શિષ્ય શ્રી જંબૂર્વપામીને કહે છે કે "ને આચુષ્મન જબૂં ! ગુરૂકુલવાસમાં (=ભગવાન પાંચે) રહેતાં મેં સાંશળ્યું છે કે ભગવાને આમ કહ્યું છે." એમ કઠીને ગુરૂકુલમાં વાસ કરવાનું સૂચન કર્યું છે. આચારાંગ

ચૂત્રમાં સાધુઓના આચારોનું વર્ણન છે. માટે જ તેનું આચાર+અંગ =આચારાંગ એવું નામ છે. તેના પહેલા જ ચૂત્રમાં ગુરૂકુલવાસનું ચૂચન કર્યું હોવાથી બધા આચારોની પહેલા ગુરૂકુલવાસ રૂપ આચાર જણાત્યો છે. આથી ગુરૂકુલવાસ પ્રથમ આચાર છે.

ગુરુ પાસે રહીને ઉચ્છ્રિંખલતા કરતો સાધુ ગુરૂકુલવાસી ન કહેવાય. અને વર્ષો સુધી ગુર્વાજ્ઞાથી દૂર રહીને આશાધનાદિ કે જિનશાસનપ્રભાવનાદિ કરતો સાધુ અચૂક ગુરૂકુલવાસી કહેવાય. આ છે; ઉપરના શ્લોકોનો સાર-અર્થ.

ગુરુ અને ગુરૂ-તત્ત્વ એ જે અલગ વર્તતુંઓ છે. ગુરૂ એટલે રાગાદિ સંકિલણ પરિણાત જગ્રત થવાની પૂરી સંભાવનાવાળા કલિકાલના ગુરૂ.

બેશક આવા પણ ગુરૂ તો ત્યારે જ કહેવાય જયારે તેઓ સાચા અર્થમાં ગીતાર્થ હોય અને સંવિગ્ન હોય. અથવા તેવા ગુરૂને આણિશુદ્ધ સમર્પિત હોય.

ગુરૂ-તત્ત્વ એટલે એકદમ શુદ્ધ ગુરુ-ગીતમર્વાગીઝ કે ચંદનબાળાળ.

આપણા ગુરૂમાં, ગુરૂતત્ત્વની રથાપના કરવાની છે અને તે શીતે તેમને ઉત્કૃષ્ટ કક્ષાના ગુરૂ માનીને તેમની સેવા કરવાની છે. જે આમ ન કરીએ તો તેમના કાળાદિના પ્રભાવથી ઉત્પણ થશેલા ઉત્તરગુણ-સંબંધિત દોષો જેઈને તેમના પ્રત્યે તિરફકાર થવાનું ધોર પાપ લાગે.

અપેક્ષાએ તો ત્રણ તત્ત્વોમાંનાં દૈવ અને ધર્મ કરતાં ય 'ગુરૂ' એ ચડીઆતું તત્ત્વ છે. કેમકે દૈવની સાચી ઓળખ તે આપે; અને ધર્મમાં પણ તે જ જેડે. યાવત् સંસારની અસારતા સમજવીને આપણને સર્વવિરતિ ધર્મ આપે; અને તે જીવનમાં આપણા જીવન રથના સારથી બને. આપણને આડા ફુટાતા અટકાવે. વાચના અને વાતસલ્ય ત્વારા આપણા મુનિ-જીવનને આબાદ બનાવે. કુ-નિમિતોથી આપણને સતત આધા રાખીને જીવનની જરબાદીઓના તમામ કારણો સામે આપણી ચોફેર નાકાંદી કરે.

આથી જ પંચાશકચૂત્રમાં સમયાદિટના ત્રણ લિંગોમાં દૈવ થને ગુરૂની ભક્તિને એક ચિહ્ન (લિંગ) તરીકે જણાત્યું છે. ત્યાં તે વાત કરતાં 'દૈવગુરૂ' શબ્દ ન વાપરતાં 'ગુરૂદૈવ' શબ્દપ્રયોગ કરીને જણાત્યું છે કે, "દૈવ કરતાં ય વધુ ઉપજારક ગુરૂ હોવાથી તે વાત જણાવવા માટે જ અમે તેમનું બામ પહેલું મૂક્યું છે.

અજૈન લોકો પણ આ વાતને સમર્થન આપે છે. તેઓ કહે છે:-

ગુરૂ ગોવિદ દોનું ખડે, કીસ કો લાગુ પાય.

નલિહારી ગુરૂદૈવ કી, જિને ગોવિદ દીઓ બતાય.

વળી વેદમાં કહ્યું છે કે લગાતાર જોળ વર્ષ દૈવસેવા કરો અને માત્ર ચાર

શેકડ (પળ) ગુરૂસેવા કરો તો ય તે ચારપળની બરોબરી સોળ વર્ષ કરી શકે તેમ નથી.

હરિસેવા સોલહ બરસ, ગુરૂસેવા પલ ચાર.

તો બી નહિ બરાબરી; વેણ કીઓ વિચાર.

તેઓ કહે છે કે શિખયના કહોર દીક્ષિત-જીવનને સર્વથા નિર્વિદ્ધે પાર પાડવા માટેનું જો કોઈ સર્વોત્તમ મંગલ હોય તો તે માત્ર ગુરૂહૃપા છે.

ગુરૂહૃપા હિ ડેવલં, શિખયં પર મંગલમ્!

ગુરૂમહિમા વર્ણવતાં વળી તેમણે કહ્યું છે કે, જેટલી શિખયની દેવ પ્રત્યે પરા ભક્તિ છે એવી જ પરા ભક્તિ જો ગુરૂ ઉપર થઈ જય તો તે શિખ્ય આંખેથી માત્ર શાસ્ત્રોનાં લખેલા શબ્દો ન વાંચે પણ તે પ્રત્યેક શબ્દના ગાગરમાં ઘૂઘવાટ કરતો ગંભીર અર્થોનો સાગર તેને જેવા મળે: તે શાસ્ત્રોના ગહન પદાર્થોનિ પકડી લે; એકજ શ્લોકના અનેક રીતે રહુછ્યાર્થો પકડવા લાગે તેવી અગાધ શક્તિ તેનામાં પેદા થઈ જય. આ રહ્યો તે વાત કરતો તેમનો શ્લોક:-

યર્સ્ય દેવે પરા ભક્તિઃ યથા દેવે તથા ગુરૂઽનૈ;

તર્સ્યૈતે સકલા અર્થાઃ, પ્રકાશન્તે મહાત્મનઃ ;

જૈન દર્શનમાં કહ્યું છે કે "ભાઈ; ! ધર્મ તો ગુરૂની પાછળ પાછળ જ ચાલતો હોય છે. તું ગુરૂનો હાથ જાતી તે ઓટલે તારી પાછળ પાછળ ધર્મ ચાતી આવ્યો જ સમજવો. (આણુગુરૂણો ધર્મમો.)

ગુરૂની હીલના કોઈ કદી કરબે મા. તેવો આત્મા કદી મોક્ષ પાગી શકતો નથી. (જી યાવિ મોહખો ગુરૂહીલણાઓ.) જેમણે દીક્ષા લીધી છે તે તમામ નિશ્ચિયતપણે મોક્ષાર્થી છે; તો પછી તેનાથી ગુરૂનો તિરફાર રૂપનમાં ય શી રીતે થઈ શકે ? આવા શિખ્યો જ્યારે આગળ વધીને ડાંડ બને છે; ગુરૂદ્રોહી બને છે ત્યારે તો હદ થઈ જય છે. ગુરૂ પણ તેવાઓને કશીક પણ હિતશિક્ષા આપતાં ડરવા લાગે છે. સંવેગરંગ શાળામાં કહ્યું છે કે, "તે શિખ્યોને ધિક્કાર છે; જેઓને હિતશિક્ષા આપતા ગુરૂને જીક લાગે છે !"

અરે ! દેવ તો સર્નું વહાતા લાગે ! કેમકે નાલાયક શિખયને પણ તે કાંઈ જ કહેતાં નથી. પણ પુઢકળ દેવભક્તિ કરતાં ઉર્ધ્વભલ શિખ્યોને એ વાતની ક્યાં ખબર છે કે દેવનું મુખ, ગુરૂનું મુખ છે. એ ગુરૂમુખથી પોતાની બધી વાત શિખયને કરે છે.

ગુરૂનો દ્રોહ તો કદી ન થાય. ગોશાલક, છૂલવાલક મુનિ, દત્ત મુનિ, સિંહગુષ્ઠાવાસી

મુનિ, 'આરણક'ના પ્રસંગવાળા મુનિ.. વગેરે કેટલા ગુરુદ્રોહીઓનાં નામ દઈ ! બધાને પોતાના લુપનમાં તાત્કાલિક પરચા મળ્યા છે. આ કર્મસત્તા ય કેવી છે? અખ્રા વગેરે ભયંકર પાપો સુછણાના ફળ તે પરલોક સુધી લંબાવે છે પણ અખ્રાથી ય વધુ ઘાતકી આ ગુરુદ્રોહના પાપનું ફળ તો એ ચાલુ ભવમાં જ હોકી દે છે; જેથી પેલો શિષ્ય દ્રોહ કરતો સદા માટે અટકી જય ! એવા શિષ્યો કાં પુણ્યથી પરવારે છે; કાં શરીરથી ખલાસ થાય છે. કાં જે આખરૂ થવાના પ્રસંગોમાં ફસાઈ પડે છે.

ગુરુનો મહિમા ગાતાં એક ચિન્તાકે કહ્યું છે કે, "તમે તમારા ગામથી ગુરુના દર્શને નીકળ્યા હો. પણ તમારા કમનરીને તમને - ત્યાં પહોંચતાં જ - સમાચાર મળો કે ગુરુ તો દેવતોક થઇ ગયા છે. એ વખતે પણ તમને તેમના શબના પણ જે દર્શન મળી જય તો તમે તમારી જતને ઘન્ય માનજો. અરે! કદાચ એમનું શબ ચિતામાં ગોઠવાઈ ગયું હોય અને અગ્નિદાહ દેવાઈ ગયો; તોય તમને તેમના શબના નીકળતા ભડકાના કે ધૂમાડાના દર્શન થાય તો ય તમારી જતને ઘન્ય માનજો. અરે! ખાલી શબની રાખ હાથમાં આવે એટલા મોડા પડયા હોય તોય વાંધો નહિ. ગુરુની રાખનો રૂપર્શ પણ મોક્ષગતિ આપવાની તાકાત ઘરાવે છે.

**કલેવરે વા તદ્ગાસ્મ, તદ્દૂમં વાડપિ સત્તમ !
યદિ પશ્યતિ પુણ્યાત્મા, સ ચાતિ પરમાં ગતિમૃ !**

"પ્રવચન અંજન જે સદગુરુ કરે, દેખે પરમ નિધાન,
હૃદય નયન નિહાળે જગધણી, મહિમા મેરુ સમાન"

"મહામતિભિ નિઃશોષસિદ્ધાન્તપર્થપારંગૈ : ।
ક્રિયતે યત્ત્ર દિગ્મોહસ્તત્ર કોર્જ્યાઃપ્રસર્પતિ ॥"

"પ્રગટે અનુભવ રસ આરવાદ"

"વાર્સી અનુભવ નંદનયનના, ભોગી આનંદધનના"

"બિના નયન પાવે નહિ, બીના નયન કી બાત,
સેવે સદગુરુ કે ચરન, સો પાવે સાક્ષાત."

"બુઝી ચહુત જે પ્ર્યાસકી, હૈ બૂજનકી રીત,
પાવે નહિ ગુરુગામ બિના, યેહિ અનાદિ રિથ્યત."

"ચરમ નયન કરી મારગ જેવતો રે, ભૂલ્યો સયલ સંસાર,
જિણે નયણે કરી મારગ જેઈએ રે, નયન તે દિલ્ય વિચાર."

"રોકે લુપ રૂપરછંડ તો, પામે અવશ્ય મોક્ષ,
પાગયા એમ અનંત છે, ભાખયું જિન નિર્દોષ."

“જે રવરૂપ સમજ્યા વિના, પામ્યો દુઃખ અનંત,
સમજાત્યું તે પદ નમું, શ્રી સદગુરૂ ભગવંત.”
એવે સદગુરૂ ચરણને, ત્યાગી દઈ નિજ પક્ષ;
તો પામે પરમાર્થને, નિજ પદનો લે લક્ષ.
પ્રત્યક્ષ સદગુરૂ સમ નાહિ, પરોક્ષ જીન ઉપકાર,
એવો લક્ષ થયા વિના, ઉગે ન આત્મવિચાર.
સદગુરૂના ઉપદેશ વિણા, સમજય ન જીનરૂપ,
સમજ્યાં વિણ ઉપકાર શયો ? સમજ્યે જીન રવરૂપ.
પ્રત્યક્ષ સદગુરૂ યોગથી રવરચ્છંદ તે રોકાય,
અન્ય ઉપાયો કર્યા થકી, પ્રાયે બમણો થાય.
રવરચ્છંદ મત આગ્રહ તળ, વર્તે સદગુરૂ લક્ષ;
સગડિત તેને ભાણિયું કારણ ગણી પ્રત્યક્ષ.
માનાદિક શત્રુ મહા, નિજ છેંદે ન મરાય,
જાત સદગુરૂ શરણાગાં, અલ્પ પ્રવાસે જાય.
“અહો ! અહો ! શ્રી સદગુરૂ, કરુણાસિંધુ અપાર,
આ પામર પર પ્રભુ કર્યો, અહો ! અહો ! ઉપકાર.”
શું પ્રભુ ચરણ કને ઘરું ? આત્માથી સહુ હીન,
તે તો પ્રભુએ આપીઓ, વર્તુ ચરણાધીન.
આ દેહાદિ આજથી, વર્તો પ્રભુ આધીન,
દાસ, દાસ હું દાસ છું, તેછ પ્રભુનો દીન.

જે અબુદ્ધ મહાભાગ વીરા અસમત્તદંસિણો ।
અસુદ્ધ તેસિં પરક્રંતં સકલં હોડ સવ્વસો ॥
જે ય બુદ્ધ મહાભાગ વીરા સમ્મત્તદંસિણો ।
સુદ્ધ તેસિં પરક્રંતં સફલં હોડ સવ્વસો ॥

ચય નિયમ કંયમ આપ કિયો, પુનિ ત્યાગ બિરાગ અથાગ તિયો;
વનવાસ લીયો ગુખ મૌન રિયો, દ્રઢ આસન પર્ણ લગાય દિયો.
માન-પાન નિરોધ રવરબોધ કિયો, હઠ જેગ પ્રયોગ ચુતાર,
જપ ભેદ જપે તપ ત્યોહિ તપે, ઉર્બેહિ ઉદાસિ લઠી સબયે.
સબ શાસ્ત્રન કે નય ધારિ હિયે, મતમંડન ખંડન ભેદ લિયો,
વહ સાધન બાર અનંત કિયો, તદ્પિ કણું હાથ હજુ ન પર્યો.

અખ કર્યો ન જિચારત હૈ મનસે, કછુ ઓર રહા ઉન સાધન,
જિન સદગુરુ કોઈ ન બેદ લને, મુખ આગલ હૈ કહ બાત કહે ?
કરૂણા હમ પાવત હૈ તુમકી, વહ બાત રહી સુગુરુગમકી,
પલમેં પ્રગટે મુખ આગલસેં જબ સદગુરુ ચરન સુપ્રેમ બસે.
તન સે, મન સે, ધન સે, સબ સે, ગુરુદેવકિ આન રવઆતમ બસે;
તબ કારજ ક્ષિદ્ધ બને અપનો, રસ અમૃત પાવહિ પ્રેમધનો.

અનંત કાળથી આથડયો, વિના ભાન ભગવાન,
સેવ્યો નહિ ગુરુ સંતને, મૂક્યું નહિ અશિમાન.
સંત ચરણ આશ્રય વિના, સાધન કર્યા અનેક,
પાર ન તેથી પામિયો, ઉંઘ્યો ન અંશ વિવેક.
સૌ સાધન બંધન થયા, રહ્યો ન કોઈ ઉપાય,
સત્ત સાધન સગજયો નહિ, ત્યાં બંધન શું જય ?

બિના નયન પાવે નહિ, બિના નયન કી બાત,
સેવે સદગુરુ કે ચરન, સો પાવે સાક્ષાત.
બુઝી ચાહત જે પ્ર્યાસ કી, હૈ બુઝન કી શીત,
પાવે નહિ ગુરુગમ વિના, એહી અનાદિ રિથત.

આત્માદિ અસ્તિત્વના, જેહ નિરૂપક શાસ્ત્ર,
પ્રત્યક્ષ સદગુરુ યોગ નહિ, ત્યાં આધાર સુપાત્ર,
અથવા સદગુરુએ કહ્યાં, જે અવગાહન ઠાજ,
તે તે નિત્ય વિચારવાં, કરી મતાંતર ત્યાજ.

ગુરુભક્તિપ્રભાવેન તીર્થકૃદર્શનં મતમ् ।
સમપત્યાદિભેદેન નિર્વાણકનિબન્ધનમ् ॥
ગુરુઆણાએ ચાએ જિનવર આણા ન હોઇ નિયમેણ ।
સ્વચ્છંદવિહારાણં હરિભદેણ જાઓ ભળિઝાં ॥
એઅમ્મિ પયિચતે આણા ખલું ભગવાઓ પરિચ્વતા ।
તીએ અ પરિચ્વાએ દુણ વિ લોગાણ ચાઓત્તિ ॥
ક્ષણમપિ સજનસંગતિરેકા, ભવતિ ભવાર્ણવતરણે નૌકા ।

માન-અપમાન ચિત્ત સમ ગણે, સમ ગણે કનક પાખાણ રે,
વંદક નિંદક સમ ગણે, ઈશ્યો હોય તું જાણ રે.
સર્વ જગજંતુને સમ ગણે, સમ ગણે તૃણ મણિ ભાવ રે,
મુહિત સંસાર બેહુ સમ ગણે, મુને ભવજલનિધિ નાવ રે.

દંસણણાણપહાણે બીરિયચારિત્તતબાવારે ।
અપ્રં પરં ચ જુંજઝ સો આયરિઓ મુણી ણેઓ ॥
જો રઘુનાનુભૂતો ણિચ્ચં ચચં ધર્મોવએસણે ણિરદો ।
સો ઉવજ્જાઓ અપ્પા જદિવરબસહો ણમો તસ્સ ॥
દંસણણાણસમગ્નં મગં મોકખસ્સ જો હુ ચરિતં ।
સાધયદિ ણિચ્ચસુદ્ધં સાહુ સ મુણી ણમો તસ્સ ॥
જં કિંચિવિ ચિંતંતો ણિરીહવિત્રી હવે જદા સાહુ ।
લધ્યૂણય એયત્તં તદાહુતં તસ્સ ણિચ્છયં ઝાણં ॥
સારડ્ગરી સિંહશાર્વ સ્પૃશતિ સુતથિયા નન્દની વ્યાધપોતમ् ।
માર્જારી હંસબાલં પ્રણયપરવશા કેકિકાન્તા ભુજળ્મ ॥
વૈરાણયાજન્મજાતાન્યપિ ગલિતમદા જન્તવોઝન્યે ત્વજન્તિ ।
શ્રિત્વા સાપ્યૈકરુઢં પ્રશમિતકલુષં યોગિનં ક્ષીણમોહમ् ॥

આ ગુરુપદના ગ્રણ વિભાગો પડે છે.

આચાર્યપદ: ઉપાદ્યાયપદ: અને સાધુપદ

હવે કમશા: આપણો આ ગ્રણ પદોને જેઇએ. સહુ પ્રથમ આચાર્યપદનો વિરાધકભાવ અને આરાધકભાવ જેઇએ.

(૧) વિરાધકભાવ: અનાચારભાવ

આપણો જેયું કે મૂળ વિરાધકભાવ એ આત્માની નિષ્ઠુર-પરિણાતિ છે. એમાંથી જે પાંચ વિરાધકભાવો જન્મ પામે છે તેમાંનો ત્રીજ વિરાધકભાવ અનાચાર છે. નવપદમાંના ત્રીજ આચાર્યપદ અંગેનો આ વિરાધકભાવ છે. આચાર્ય આ વિરાધકભાવથી શૂન્ય હોય છે.

દેશક આત્માએ મનુષ્યભવ પામીને જે તેને સફળ કરતું હોય તો તેણે કાયાનો આચાર, મનજો વિચાર, અને વાણીના ઉત્ત્યારને શુભ રાખવા જેઇએ. આમાં પણ કાયાના આચારોને તો તેણે ખાચ શુદ્ધ રાખવા જેઇએ. ડેગકે તેની જેટલી અશુદ્ધ હોય છે તે બધી મન સુધી, વાણી સુધી પહોંચી જતી હોય છે. ભલે મનની શુદ્ધિ એ જ મોક્ષનું કારણ છે; પરંતુ મનની શુદ્ધિ, આચારની શુદ્ધિ વિના હંસલ થતી નથી. આચારમાં (આંખોમાં) જેને કૃતી જેઇને વિકાર જગે તેને જ મનમાં પેશીને તે વિકારો સતત સત્તામણી કર્યા કરે.

કળીરે સાચું જ કહ્યું છે કે, “મન જય તો જને દો, મત જને દો શરીર.” જેનું મન ખરાબ હશે તે પોતે જ ખરાબીના દુઃખો, કર્મો, પાપો ભોગવશે; પણ જેનું તન ખરાબ હશે તે તો બીજ કેટલાયને બગાડશે. એમાં ચ જે ધર્મી લોકોના બાહ્યાચારો સારા નહિ હોય તો બીજ લોકો ઉપર તેની અસર ખૂબ જ ખરાબ પડશે. ધર્મા બધા લોકો તેના બાહ્યાચારથી અધર્મ પામી જશે.

પોતાના પતનના પાપ કરતાં બીજાઓના પતનોમાં પોતે નિમિત્ત બનવું એ બહુ મોટું પાપ કહેવાય. બાળકક્ષાના જીવો તો માણસનો બાહ્ય આચાર જુબો. તે ઉપરથી જ તેઓ ધર્મ કે અધર્મ પામે. આથી જ તેવા જીવો સામે તો વિશેષે કરીને સદાચાર કર્ટર બનવાનું સાધુઓને પૂર્ણ હિરિભદ્રસૂરિલુએ જણાત્યું છે.

મન ગમે તેટલું પવિત્ર હોય, આશય ગમે તેટલો સારો હોય પણ તેથી કાંઈ બાહ્ય આચારમાં ગમે તેમ વર્તવાની છૂટ મળી શકે નન્હિ.

ગુરૂરૈશ્વર મૂળરાજના સમયમાં કોઈ રાજ્યોગી હતો. સાચેજ તે પાકો બ્રહ્મચારી, સાચો સંન્યાસી હતો તેની પાસે નર્તકીઓ આવતી. જૃત્ય કરતી. તેમાં કામણગારા

કટાક્ષો સાથે અંગમરોડ પણ કરતી. રાજ્યોગી પુષ્કળ સેંટ વગેરે વાપરતો; આજો દી મોંઘાદાટ પાન ચાવતો. એના ચરણોનાં પ્રક્ષાલભલથી ગમે તેવા શોગો નાટ થઈ જતા. આ નાદું છતાં મહારાજ મૂળરાજે તેનું બાધ જીવન ફેરવી નાંખવાની એક દિવસ વિનાંતિ કરી. પ્રભગાં ફેલાનારા સંભવિત પાંડની ડસ્પના આપી. રાજ્યોગી સાનમાં સમજી ગયા. તરત જ બાધ જીવન બદલી નાંખ્યું.

શુદ્ધ જીવન જીવતા સંન્યાસીની મદ્દલીએ બાંધેલી દોરી ઉપર લંગોટ સૂકૃવવા નાંખી. એની સાથે કોઈ જીવનું પોલઙું પણ સૂકૃવવા નાંખ્યું. કથાશ્રવણ કરવા આવતા લોકોએ સંન્યાસીના જીવનને બાધ થાઓલું જહેર કર્યું. સંન્યાસીનો તો એ માત્ર વ્યવહારશુદ્ધિની જરૂરીઆત અંગેનો ટૂચકો હતો.

ગોળ-પ્રિય સંન્યાસીએ પુષ્કળ ગોળ ખાતાં બાળકને ગોળની બાધા આપતા પૂર્વે પોતે ગોળ સદા માટે ત્યાર્યો હતો. મનમાં રેવાતા અનાચારોના ભાવ ફૂદી ફૂદીને શાન્ત પડી જય છે. પણ જે તે ભાવો આચારમાં ઉત્તરી જય તો તેમની મજબૂતાઈ પોલાઈ નનતી જય છે. આથી જ બાળદીક્ષા જે જેખમાં જણાતી હોય તો તેથી ઘણી નાદું જેખમાં બુકતભોગીઓની દીક્ષા ગણાય. કેમકે તેગને આ જ ભવમાં કાચાથી રેવેલા અનાચારો ખૂબ ચાદ આવતાં વાસનાઓને ભડકે બળતા રહેવાની પૂરી શક્યતા રહે છે. મહામુનિ નંદિષેણને દીક્ષા પછી આ જ કારણે વાસનાઓની આગે ભરખી લીધો હતો!

રત્નાકરસૂરિલું કેટલા મહાનું આચાર્ય હતા! છતાં તેમનો 'અપરિગ્રહ-પ્રત' ઉપરનો ઉપેશ અસર કરતો ન હતો; કેમકે પોતે જ મૂલ્યવાનું મોતીઓ ઘરેથી દીક્ષામાં સાથે જ લાવીને રાખ્યા હતા. રોજ તેની પલોજણ કરતા હતા.

પાંડવ દેશના રાજ સામને ઉકૂછ કક્ષાની ઓલાદના ઘોડાઓ પાળવાનો ખૂબ શોખ હતો. ઘોડાઓનો તાલીમબાજ ગિરિદંત હતો. એક સુંદર પંચકલ્યાણી વાંછડું તેને તૈયાર કરવા માટે સોંપાયું. ગિરિદંત અતિવૃદ્ધ થયો હોવાથી નાષ્ટટકે રાજના દબાણથી વાંછડાને તાલીમ તો આપી પણ જ્યારે રાજએ તેની પરીક્ષા કરી ત્યારે તેને લંગડાતી ચાલવાળું જોયું. રાજને આધાત લાગ્યો. તપાસ-સગિતી નીમાઈ. અહેવાત સુપ્રત થયો. તેમાં જણાવેલું કે ગિરિદંત પોતે જ વૃદ્ધાવરસ્થાના કારણે લંગડાતા ચાલે છે તે જેઠે તેવી જ ચાલ આ અશ્વગાં ઉત્તરી ગઈ છે.

રાવણ વિચારે અપવિત્ર થઈ ચૂક્યો હતો. પરંતુ સીતાનું ઉપર બલાકાર ગુજરવાનો અનાચાર નહિ રેવવાથી તે ખૂબ જચી ગયો હતો! અદે! વિચારમાં પેસેલી અપવિત્રતા પણ તેને એટલી નદી દાઢતી હતી કે પોતાના મનના પાપોને કારણે તે અત્યન્ત દુઃખી થઈ જતો હતો: તેને ઘોર પશ્ચાત્તાપ થતો હતો.

જૈનદર્શન ને વાત ખૂબ મજબૂત રીતે કરે છે:-

- ૧) જે પાપ કરે તે પાપી નથી; જે પશ્ચાત્તાપી હોય.
- ૨) જે ધર્મ કરે તે ધર્મી નથી; જે અહંકારી હોય.

સત્યકી વગેરે જેવા આત્માઓ કાચાથી વાસનાદિના ઘણા ભયાનક પાપો કરતા હતા. પરંતુ તેમનો પશ્ચાત્તાપ અતિ તીવ્ર હતો. પશ્ચાત્તાપની એ પાવક જવાળાઓ, અનંતા લવોના પાપોના પુંજને કદાચ સળગાવી મારતી હશે. જેટલી દાહકતા કદાચ ધર્મી લવોના ધર્મમાં ચ નહિ આવતી હોય.

ઉકાળેલા પાણીના સેવન દ્વારા તારક તીર્થકરદેવોએ, શ્રાવકોના લુપનને ઘણા બધા ખાનાપાનાદિના અનાચારોથી ઉગારી લીધું છે.

તેજરકાયનો નિષેધ કરીને એ તારકો સાધુસંરથાને એકવીસની સદીના ઘણા બધા પાપોમાંથી ઉગારી લેશે.

સહુ પ્રથમ તો સાત વ્યસનના અનાચારો દૂર કરવા જેઠાએ.

તે પછી ગૃહરથોએ તમામ ફેશનોના પાપો દૂર કરવા જેઠાએ.

મોક્ષ કે સહૃગતિ પામવા માટે તો એ જે ત્યાગ અત્યન્ત જરૂરી છે જ; પરંતુ કારગી ગરીબી અને ભયાનક ભૂખમરામાં ફ્રસાએલી આ ઘરતીની કોડોની પ્રજાને હમદર્દી બતાડવા માટે પણ જરૂરી છે. સહુ સંકલ્પ કરે કે, “જ્યાં સુધી આ ઘરતીનો એક પણ માનવ ભૂખ્યો સૂશો ત્યાં સુધી હું ફેશન-વ્યસનોનું સેવન કરી નહિ કરું.”

જેમણે અનાચારોથી બચવું હોય તેમણે કુસંગથી છેટા રહેવું જ પડે. એ જ તેની જરૂર છે. કોણેજ એટલે કુસંગનો મોટામાં મોટા અખાડો. બધા કુસંગો અહીં થાય. બધા કુનિગિતો અહીં જેવા, જાણવા, અનુભવવા મળે.

જીમેની સંન્યાસી, જે વિધાધર-ભાઈઓ, સંભૂતિ મુનિ, કુમારગિરિ પંડિત, લક્ષ્મણાસાધ્વી, સિંહગુજાવાસી મુનિ, રહનેમિલ, કંડરિક મુનિ વગેરે તમામ કુનિગિતોનો કેવો ભોગ બની ગયા! બન્ને નાંદિષેણોને ભૂતકાળનું રમરણ કેવું ભૂતની જેમ ચોંટી પડયું! એમના સંયમલુપનની ઘરતીમાં કેવા કંપનો પેદા કરી દીધા !

નિશ્ચયનયથી ભલે ‘અહિસા’ સૌથી મોટું મહાપ્રત ગણાય છે પણ વ્યવહારનય તો પ્રભુચર્યને જ સૌથી મોટું મહાપ્રત કરે છે. કેમકે અપ્રભુનો દેખાવ અતિ બિભત્તસ હોય છે. આથીજ કવિઓએ ગાયું છે, “એ પ્રત જગમાં દીવો મેરે પ્રયારે એ પ્રત જગમાં દીવો.”

બે નિશ્ચયને સાધવો હોય તો બાહ્યાચાર રવરૂપ વ્યવહારને તો કટકચપણે અને સૂક્ષ્મગપણે સાધવો ૪ પડે. માત્ર સોડહં કરવાથી સોજાં ચિદ્ધ થાય નાહિ. માત્ર પૂર્વે કોજાં અને નાહાં જો અજપાજપ ચિદ્ધ કરવો ૪ પડે.

મનઃશુદ્ધિ જેણું કહિન જગતમાં કોઈ કાર્ય નથી. મનને પવનની ઉપમા આપીને એને અત્યન્ત ચંચળ કહયું છે. મહામુર્ચીબતે સાધેલા વિકાસના ઉંઘળ પથ ઉપર કાળો ડામર ચોપડી દેવાનું કામ કાગરાજના ઝીડાંગણ સમાન આ મન પોતાની પાંચ ઈન્દ્રિયો ત્વાર કરે છે. અગ્રીઆરમાં ગુણરથાન સુધીનો વિકાસ પામી ગણેલા તમામ મહાત્માઓને તે એક વાર તો ઘૂળ ચાટતા કરીને ૪ રહે છે. મહોપાદ્યાયજીએ મનને માંકડાની ઉપમા આપી છે. જે માંકડો અદ્ભુત સાધનાઓના રસાયણોના લક્ષ્યપાક તૈલ જેવા બાટલાઓની દુકાન લઈને વેચવા બેઠેલા સાધકની એ દુકાન ઉપર ગમે તે પણ ત્રાટકે છે અને બધા બાટલાઓ તોડી છોડીને ખતમ કરી નાંજે છે. લેખકશ્રી કહે છે અરે રે! જિચારો એ રસ-વેપારી આહિ શું કરી શકે? (રસવિષાશ્રી વિદ્ઘાતુ મુનિરસ્તુ કિગ્ર.)

www.yugpradhan.com જેગણે તનને કાબૂમાં રાખ્યું નથી એ ગોટા સાક્ષાત્ પણ મનથી મરી ગયા છે. રાક્ષસ બન્યા છે. અને જેગણે તનને કાબૂમાં રાખ્યું છે-ઇજ્જત, ખાનદાની, લોકભય, કર્મભય, -દુર્ગતિભય- વગેરે કોઈ પણ કારણોસર-તો તે નિરક્ષારો પણ પાપોમાં જરૂરાતાં આખાડ ઉગરી ગયા છે. આથીર્સ્તો માત્ર ખાનદાનીના કારણે શીલ પાળતી ચુવતી-નવપરિણીતા વિદ્વા- ચોર્યાસી હજાર વર્ષનું દેવાયુ બાંધી શકે છે.

પણ પણ શીલ પાળવાને હું પડાઓલો અજવતીનો ઘોડો, છેવટે મન શાન્ત થતાં એટલું પુણ્ય બાંધે છે કે તેથી આચમા દેવલોક જય છે.

જેણે નિશ્ચય(મન)ને ચિદ્ધ કરવો હોય તેણે વ્યવહાર (તન, વચન)ને ચિદ્ધ કરવો ૪ પડે.

જે તેમાં ગરબડ કરશે તે કદી બચી નાહિ શકે. આપવાદરૂપ રથૂલભદ્રાણ આદિના દષ્ટાન્તોને આગળ કરીને જે કોઈ આ બાબતમાં મર્યાદા ઓળંગશે તે આપધાત વઠોરી લેવા સિવાય કશું નાહિ પાગે.

તારક તીર્થીકરદેવો સાધનાકાળે મૌન હતા. કૈવલ્ય પાર્યા પછી સતત (પ્રાય:) રોજ દિવસના પહેલા અને છેદ્દા પ્રચરમાં દેશના દેવા લાગ્યા. ધર્યું બધું બોલ્યા. પણ તેઓ માત્ર આટલું જ બોલીને મૌન થઈ ગયા હોત તો ય તેમના આપણે ભવોભવના ઉપકારી બની જત કે, “નિશ્ચયને ચિદ્ધ કરવા માટે વ્યવહારમાં નિષ્ણાત બનાને.”

જે આગને અડે તે દાડ્યા વિના રહે નહિ એ જેટલી સાચી વાત છે તેટલી જ બીજી સાચી વાત સહુએ બરોબર ચાદ રાખવી જેઈએ કે જે આગને અડે નહિ તે દાડે જ નહિ. કેટલાક નાસ્તિકો કહે છે કે, "આમાં શું ઘાડ મારી ? આગને અડો અને ન દાડો તો જ તમે ખરા ચાધક !.. પ્રભુચારી વગેરે..

આપણે તેમને સામો જવાબ દેવો છે કે, તમે લોકો ઝેર ખાતા નથી એટલે જીવતા રહો છે; ઝેર ખાઓ અને જીવતો રહો તો ખરું કહેવાય."

બિચારા એ પામરોને ખબર જ નથી કે અત્યન્ત આકર્ષક ભોગસુખો માર્યા પછી પણ તેને રૂપર્શ ચુંદ્રાં ન કરવો એ બહુ મોટી ઘાડ મારવા જેવી વાત છે. વિશ્વના બહુ મોટા ગણાતા માણસો -વિઠ્ઠાનો, સરમુખત્યારો, તત્પર્યિતકો, કેટલાક સંત કક્ષાના જણાતા મહાત્માઓ પણ ભોગસુખોના કલણોમાં કયાંય ખૂંપી ગયા છે. એમની પાપલીલાઓ, વિકૃત વાસનાઓ, કારમી આસક્તિઓ જણાવા મળતાં ભારે આશ્વર્ય પેદા થાય છે !

www.yugpradhan.com

આગને ન અડવાનો સંકલ્પ કરવો એ જ મોટામાં મોટી ઘાડ મારવાની વાત છે. પરદેશમાં સિક્કદરના ગુરુ એરીરટોટલ અને રદાદેશમાં સિંહગુણવારી મુનિ કે રહેનગીજી કે કંડરિકમુનિ જેવાના પણ આગનું આકર્ષણ થતાં કેવા છક્કા છૂટી ગયા છે ? એ કોણ નથી જણાતું ? પછી શા માટે આગને અડીને ન દાડવાની વાતનો આગ્રહ રાખવો જેઈએ ! સાચે જ; ઊડાણથી વિચારતાં આઠી કાળમાં કાણું ચોકખું દેખાય છે. બીજુ બાજુ જે મહાત્માઓ આગને (નિમિત્તોને) અડતા નથી: કાયાથી અનાચાર સેવતા જ નથી તેમના મન કદી કાળાં બનતા નથી. કાળા બન્યા પણ હોય તો નિર્મળ થયા વિના રહેતા નથી. તો શા માટે વ્યવહારના પાલનની આ વાતને ન વધાવવી ? ન રવીકારવી ? આપણે તો મમ્મમભૂથી કામ છે કે ટપુટપુ થી?

મહોપાદ્યાયલાએ આત્માને શુદ્ધ નિશ્ચયનન્યથી વીતરાગરવર્પદ્ધ, કમોની કદી પણ નહીં અડતો, અજન્મા, અમર વગેરે રવર્પે રવીકાર્યો: વ્યવહારનન્યના કિયામાર્ગે કટટર માર્ગાઓને સંસારમાં ભટક્યા કરનારા કહ્યા. આ બધું શુદ્ધ નિશ્ચયનન્યનું નિર્પણ કરીને છેલ્લે તે પ્રબંધના છ શ્લોકમાં કહ્યું કે આવા શુદ્ધ નિશ્ચયનન્યનું અવલંબન તેણે જ લેવું જે વ્યવહારમાર્ગમાં એકદમ નિર્ણાત બની ગયો હોય. શુદ્ધ નિશ્ચયનન્ય એ તો સાગર છે. એને તરી જવાની ઈરછા જરૂર સારી છે; પરંતુ જેને વ્યવહાર માર્ગનું તળાવ પણ તરતા ન આવડતું હોય તેને માટે તો સાગર-તરણોરછા એ આપધાત જ છે."

અમ્યગર્દ્શન એ મનઃશુદ્ધિ રવર્પ છે. તનની ગરબડો ત્યાં ચાલે એવું રથૂલદ્રષ્ટિથી

લાગે; પરંતુ અહિ જે વાત બરોબર સગળ રાખવી કે તનની ગરબડો કરવી પડે તો તેમાં તે સમ્યદચિટ આત્માનું દિલ પૂબ જ દુલાતું હોય. અત્યન્ત રક્તનું હોય. આથી જ બને ત્યાં સુધી તો તે તનની ગરબડો કરવા તૈયાર ન હોય. તનની એ ગરબડોના સુખ કરતાં તેણું દુઃખ એટલું બધું દાહક હોય છે કે તે કરતાં તો તનની ગરબડોનું સુખ ન ભોગવતું એ તેને સારું લાગે. જૈન દ્રષ્ટિમાં આચારની ભૂમિકાઓને જણાવતું આચારાંગ સૂત્ર પ્રથમ છે. જ્યારે વિચારની ભૂમિકાઓને જણાવતું સૂચારાંગ સૂત્ર જીજ નંબરે છે.

વળી સમ્યગદર્શનની પૂર્વેની માર્ગાનુંસારિતાની જે ભૂમિકા છે તેમાં બાધ્ય આચારોને લગતાં જ પાંત્રીસ ગુણો -ન્યાયસંપદન વૈભવ, દયા, પરરક્તીગમન ત્યાગ, ઈન્દ્રિયનિગ્રહ-વગેરે જણાવવામાં આવેલ છે. આવી રીતે જે લુધ રથૂલતાઃ આચાર-શુદ્ધ બને તે જ લુધ વિચાર શુદ્ધિનું સમકિત પાએ. એ પછી વિરતિનું સૂક્ષ્મ આચાર-શુદ્ધ લુધન આવે.

મુનિ લુધનને વ્યવરિથત રાખવા માટે બ્રહ્મચર્યની નવ-બાધ્યાચાર રૂપરૂપ- વાડ બતાડવામાં આવી છે. ચારિત્ર લુધનરૂપી ભાવ-પ્રાણોની રક્ષા કરતી ઈર્યાસમિતિ આદિ પાંચ સમિતિ વગેરે પણ આઠ માતાઓ પ્રાય: બાધ્ય આચાર રૂપરૂપ જ છે.

ચારિત્રાચાર માત્રના પાલક થવાથી કાંઈ ચારિત્રધર-મુનિ બનાતું નથી. પરંતુ મુનિઓ જ્ઞાનાચારાદિ પંચાચારના પાલક હોય છે. એ પાંચે ય આચારોના પાંચ, આઠ વગેરે પેટાશેદો છે. એમાં દર્શનાચારના આઠ આચારોમાં છેલ્લા ચાર આચારો-ઉપર્યુહણા, રિથરીકરણ, વાત્સલ્ય, શાસનપ્રભાવના-તો અતિ મહત્વના બાધ્ય આચારો છે. ગમે તેટલો ઉંચો ચારિત્રાચારનો પાલક હોય પણ જે તે આ ચાર આચારોને ઉપેક્ષતો હોય તો તેનો ચારિત્રાચાર ધરાર નકામો થઈ જય.

આર્યાવર્તની આર્ય મહાપ્રજ્ઞમાં 'સદાચાર'નું મહત્વ ઘણું બધું છે. આમ તો ૧૯ પ્રકારના સદાચારો જણાવવામાં આવ્યા છે; પણ હાલના હલાહલ કલિકાલને જેતાં ત્રણ જ સદાચારોનું બરોબર પાલન થાય તો ય ઘણું એમ કહેવાનું દિલ થાય છે.

આ ત્રણના નામ દયા, નીતિ અને બ્રહ્મચર્ય છે.

★ હૈયે દુઃખિતો પ્રત્યે દયા રાખો.

★ હાથ, નીતિની કમાણીથી જ ચોખણા રાખો.

★ આંખ, તમારી શીલવાનું તરીકેની સાક્ષી પૂરતી હોય તેવી રાખો.

ત્રીજ આચાર્યપદનો આરાધકભાવ એટલે સદાચારભાવ. આપણે તેને સંક્ષેપમાં જેયો.

(૩) આચાર્યકૃપા

આચાર્ય એટલે સાચા અર્થમાં (ભાવ) આચાર્ય જેઓ તીર્થકરદેવોની ગેરહાજરીમાં તીર્થકરદેવના રથાને કહેવાય. જેઓ ગીતાર્થ અને સંવિગ્ન હોય.

જેઓ પંચાચારોના પાલનમાં અત્યન્ત ચુસ્તાં જ ન હોય પરંતુ અનેક પાત્ર જીવોને પંચાચારનું પાલન કરવાની પ્રબળ પ્રેરણાનો જીવોત જીતોત હોય. જેઓ સૂક્ષ્મની તાકાતના ઉત્પાદક, આરાધક અને પ્રચારક હોય. જેઓ માત્ર પ્રચારક (ઉપદેશક) નાહિ પરંતુ જીન શાસનના પ્રલાવક હોય.

જેઓનું ચારિત્ર સૂર્યની જેમ પ્રકાશતું હોય જેઓ જિનશાસનની અવિચિહ્નન પરંપરા સતત ચાલતી રહે તે માટે વિશ્વાસ કોટિના શિષ્યોના ગુરુ હોય.

તુંકમાં જેઓ મન્ત્રાધિરાજશ્રી નવકારના ગીત પદમાં બેસવાને લાયક હોય...

હા. એવા તમામ આચાર્યભગવંતોને આપણી ભાવ વંદના હોય જ ; એ રિવાય કોઈને માથું ચ ન નમાવાય; હાથ પણ ન જોડાય. સાંભળ્યું છે કે પાંચમાં આરામાં થનારા લાખો આચાર્યોમાં પણ, પ, પણ આચાર્યો નરકે જવાના છે... હા.. તે એવા જ કે જેઓ મન્ત્રાધિરાજના પદોની ધોર આશાતના - ઉપેક્ષાદિ કરતા હોય. એમને તો માથું પણ શે નમાવાય ?

ઉપર જણાવેલા આચાર્ય-કૃપાપોને આપણે વિવિધ દઢાન્તોના ઝનકારાઓમાં જીવંતરૂપે જેઠશું; પણ આટલું તો ચોકકસ છે કે આચાર્ય એટલે મહાપુણ્યવાન, ગીતાર્થ અને સંવિગ્ન એવો સૂક્ષ્મની તાકાતનો રૂપાગી!

દીક્ષા લીધા પછી [સામાન્યતા: એવો જીયમ છે કે] બાર વર્ષ સુધી સાધુ ચૂંગો ગોખે; પછી બાર વર્ષ તેના અર્થાદિનું ચિંતન-મનન કરે. ખૂબ વિદ્વાન् બને. સંયમી બને. પછીના બાર વર્ષ દેશના વિવિધ ભાગોમાં શાકઅનીતિની કદરતા પૂર્વક વિચાર... તેથી જુદી જુદી અનેક ભાષાઓનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે. અનેક શિષ્યો પ્રાપ્ત કરે. આમ દીક્ષા-લઘનના છત્રીસ વર્ષ પૂર્ણ થાય તે પછી જો ગુરુને યોગ્ય લાગે તો તેને તૃતીય પદે (આચાર્ય-પદે) આપુછ કરે.

પિસ્તાલીસ આગમો સૂત્રથી અને અર્થથી પૂર્ણપૂર્ણ જણો તે ગીતાર્થ કહેવાય. (જે કે આ ઉત્કૃષ્ટ ગીતાર્થની વાત છે. બાકી બૃહતૃકૃત્ય, વ્યવહારસૂત્ર અને નિશીથરસૂત્ર-એ ત્રણ જે બરોબર જણો તે જધન્ય ગીતાર્થ કહેવાય. આવા ગીતાર્થને અથવા આવા ગીતાર્થને સમપ્રિત સાધુઓને જ વિહાર કરવાની અને ગોચરી વગેરે લાવવાની આજ્ઞા આપવામાં આવી છે.

જેણો આગમના અથોળી બરોબર જાણી લીધા (ગીત કર્યા છે; અર્થ જેણો.) તે ગીતાર્થ કહેવાય. ગુરૂકૃપાપૂર્વક જે ગીતાર્થ બને તેના લુધનમાં પાંચ ઈન્ડ્રિયોના વિષયબોગો પ્રત્યે અત્યન્ત વિરાગ (સંવેગ) ઉત્પન્ન થઈને જ રહે. આથી તે આપોઆપ સંવિગન બને.

આમ જે ગીતાર્થ અને સંવિગન બન્યો તે આત્મા જિનાજ્ઞાઓનો કટટર પાલક હોય અને પક્ષકાર હોય. તેને જિનાજ્ઞાઓ અત્યન્ત વહાતી હોય જ; આથી તે આજ્ઞાઓની બહાર તે કદી ન જય. આમ આંતર સાધનાઓમાં તે અત્યન્ત લીન હોવાથી સમયે સમયે સૂક્ષ્મની પ્રચંડ શક્તિ પેદા કરતો જય જેથી તેની વિશુદ્ધિ એવી વધી જય કે તેનો પ્રચંડ પ્રભાવ સર્વ ઉપર પડે. વળી ગુરૂકૃપાના બળે તેનું પુણ્ય પણ પુણ્ય વધવા લાગે આથી તે પ્રચંડ પુણ્યવાન વ્યક્તિ બને.

હા.. જગત્માં તો બાપકમાઈથી લુધતો દીકરો મૂર્ખ કહેવાય છે પણ જિનશાસનમાં તો બાપકમાઈ (ગુરૂકૃપા)થી લુધવામાં ગૌરવ લેવાનું હોય છે. જેનું રથાન ગુરૂના હૈયે નિશ્ચિત થઈ ગયું છે એના જેવી ધન્યતા, શિષ્યના લુધનમાં બીજુ એક પણ નથી. આવા શિષ્યોને છ હંડના સામાજયનું રવામિત્વ પણ થૂડી નાંખવા જેતું લાગે છે. આવા શિષ્યોના હૈયે અપરંપાર આનંદ સતત ઊછળતો હોય છે.

એટલે ટૂંકમાં સાધુએ ગુરૂકૃપા સાથે સતત રવાદ્યાયમાં રહીને ગીતાર્થ બનાવું જોઈએ.

જે ગીતાર્થ બન્યો તે સંવિગન બને જ.

જે સંવિગન બન્યો તે સૂક્ષ્મનો આરાધક બને જ. જે સૂક્ષ્મનો આરાધક બન્યો . તે શુદ્ધિ-પુણ્યનો રવામી બને જ.

આચાર્યનું લુધન રવનું હિત શુદ્ધિ ત્વારા સાધે; પરંતુ તેમની આટલી જ ફરજ નથી. ગંભર પુણ્યોત્પાદ કરીને તેમને પરનું પણ કલ્યાણ અચૂક આરાધવાની જવાબદારી હોય છે. તે જે માત્ર રવકલ્યાણની સાધક તપ, જપાદિની આરાધનાઓમાં જ લીન રહે તો તે ચાલી ન શકે. સકળ સંઘના પ્રશ્નોમાં તેમણે રસ લેવો જોઈએ. વિશિષ્ટ પુણ્યબળે તે પ્રશ્નોનો ઉકિલ પણ લાવવો પડે.

તેઓ શિષ્યોની બાબતમાં પણ ઉપેક્ષા ન કરી શકે. એક આંખે તે ભીમ તો બીજી આંખે તે કાન્ત હોય. અર્થ-વાચના અને વાત્સલ્યદાન તથા અસ્તિત્વમાત્રની પવિત્ર આંદોલનમયતા તેમના શિષ્યોના વિકાસ માટેની ત્રણ અત્યન્ત મહત્વની વરતુઓ છે.

નેશાક, શિજ્યોના જીવન -વિકાસની ઘણી બધી જવાબદારી ગૃહપ્રદાન જેવા ઉપાદ્યાય પાસે હોય છે. છતાં આચાર્યે પણ અવશરોચિત સારણા, વારણાદિ કરવા પડે.

શિજ્યના જીવનમાં જે કોઈ ભૂલો હોય તેમાં બ્રહ્મચર્ય-પ્રત સંબંધિત ભૂલોમાં સોળ ગણું પાપ તેમના માથે ચડી જાય છે. બાકીના પ્રતોના પાપો, ચાર ગણા બનીને તેમના માથે ચડે છે. આ ઉપરથી 'આચાર્ય-પદ' લેવા અંગેની જવાબદારી સમજશે કે આ પદે આરૂઢ થનાર સાધુને વગર પાપે પણ દુર્ગતિમાં જતું પડે.

તીર્થીકરણેવોની ગેરહાજરીમાં અત્યન્ત ઉત્કૃષ્ટ, અને તેથી જ અત્યન્ત સંગ્રહાનનીય જે પદ છે તે આ આચાર્ય પદ છે. આ પદનું જૌરવ જે બરોબર જળવતું હોય તો આંખ ગીંચીને, જેણો નંબર લાગે તેને -પાત્રતા ન હોય તો પણ - આચાર્ય પદવી દેવાની ઘેલણગાંથી ઘણા બધા આચાર્યોના પોતે ગુરુ હોવાની માનાશંસામાંથી જૈનસંઘના કેટલાક પર્તીગાન આચાર્યોએ જલદીથી બહાર આવતું જ પડશે. અન્યથા, અતિ ખ્યાનક શિથીલાચાર અને રવરછંદાચાર સમગ્ર મુનિ-સંરથાગાં દસ વર્ષમાં જ ઓવો ત્વાપી જશે કે ગૃહરસ્થો તે સંરથા પ્રત્યેની અદબ છોડી દેશે. આમ થતાં ગૃહરસ્થવર્ગ પણ કારગ્રા ભોગરસનો ભોગ બનીને નાર્થિતકતા તરફ વળી જશે. નવી પેઢીના બાળકોમાં ધર્મ કે સંરક્ષિતિનું દર્શન રવાળતુલ્ય બની જશે.

અત્યારે તો તેવા ભદ્રભાહુરવાગીલની જરૂર છે જેમણે પાત્રતા વિનાના વરાહમિઠિને આચાર્યપદ દેવા માટે સાવ નનૈયો ભણીને એના જે કોઈ તીવ્ર પ્રત્યાધાતો પડયા તેને ઝીલી લીધા.

બ્રહ્મિ વસિષ્ઠે રાજ્ઞિ વિશ્વામિત્રની પાત્રતા ન દેખાએ ત્યાં સુધી તેમને બ્રહ્મિ પદે આરૂઢ ન જ કર્યા.

આજે ચાર વરતુઓથી જૈનસંઘને ઘણું મોટું નુકસાન થઈ રહ્યું હોય તેમ લાગે છે. અપાત્રને પદવીદાન, અપાત્રને દીક્ષા, અપાત્રને ત્વાપ્યાનની પાટ, અપાત્રને છેદગ્રન્થોનું વાચન. ઝટક્ટ અપાઈ જતી બેનદીક્ષા અને બાળદીક્ષા સંબંધમાં તો ખૂબ જ જલદીથી આચાર્ય પરિષ્ઠે વિચાર કરવાનો સમય પાકી ગયો છે! અન્યથા આ જે બાબતોના અતિ કદૂ ફળો આરોગ્યાનો સગય હવે જાઓ દૂર જણાતો નથી.

જે જૈન સંઘનો અભ્યુદયકાળ આપણે જેવો હોય તો વહેલી તકે તમામ જૈનાચાર્યોએ ભેગા થઈને એક નેતા-તપાગરછાયિપતિ - ને રથાપવા જેઠાં; તેમની આજ્ઞામાં સહુએ આવી જતું જેઠાં.

આ પછી તરત જ શ્રગણસંરથાની મદ્યમગ્રાંય કડક આચારરસંહિતા તૈયાર કરવી

બેઇચો. જેનો અમલ થાય છે કે નહિ? તે બેવા માટે દસ આચાર્યો અને દસ ઉત્તમકક્ષાના શાખકોની એક સમિતિ નીમવી બેઇચો. શાખાકોની નીતિ દ્વારા અશુભ તત્વોને- કર્ડીઆમાં બગડેલી કેરીની જેમ-દૂર કરી દેવા માટે આ સમિતિએ સતત સાવધાન રહેતું બેઇચો.

આ પછી તગાગ સાધુ સાદવીલાઓ વર્ચેના કખાયજનિત મતબેદો અને મનભેદોને ખતમ કરવા બેઇચો. સર્વત્ર મૈત્રીભાવ સાધવો બેઇચો.

આ પછી બધા સાધુ-સાદવીલાઓ રવાદ્યાયમાં લીન બને તેવી વ્યવરસ્થા કરવી બેઇચો. અને છેલ્લે.. અવગ્રહો બનાવીને, તે તે અવગ્રહમાં તે તે ગુપોને ગૂકવા બેઇચો. આ ગુપે ઓછામાં ઓછા પાંચ વર્ષ તો અવગ્રહમાં પચાર કરવા બેઇચો.

જે આવું 'કાંઈક પણ'- ભલે બીજ પ્રકારનું-નહિ જ કરવામાં આવે તો મને તો સમકાળીનમાં ચન્દકાણત બદ્ધીએ જણાવેલી વાત સાચી પડશે એમ લાગે છે. તેણે જણાત્યું છે કે, "સર્વ ધર્મો સર્વનાશની ખાંડી તરફ ધર્મી રહ્યા છે. તેમાં સૌથી વધુ વેગ જે કોઈનો હોય તો તે જૈનધર્મનો છે."

www.yupradian.com આચાર્ય-સંરસ્થા પોતાની જવાબદારીને ખ્યાલમાં લાવે તો જ 'કાંઈક' થઈ શકે. માત્ર બાધ્ય વ્યવહાર માર્ગમાં અને પૂર્વગ્રહો કે કદાગ્રહોના પુષ્ટીકરણમાં જ જે તેઓ રૂચાપરચા રહેશે તો જૈનધર્મનું નલુકનું ભાવી તો નિશ્ચિતપણે અંધકારમય હશે.

કોડો ફેરનહેઠિટની ગરમી સૂર્યના બિંબમાં છે તો જ લુપ-સૂર્યિમાં લુપવા માટે જરૂરી હજા॥ ડીગ્રી(માનવદેહની અપેક્ષાએ) જેટલી ગરમી જળવાય છે. એમ વૈજ્ઞાનિકો કહે છે. જે સૂર્યજ સાવ હંડો પડી જય તો?

જે આચાર્યસંરસ્થા જ નબળી પડી જય તો? હાય! સર્વ લુપોના ભાવ-પ્રાણો ખતમ થઈ જય. શ્રમણ-શ્રમણી સંરસ્થાનો માત્ર સર્વસંગત્યાગ, પાદવિહાર અને વર્ષમાં ને વારની લોચની કિયા- આ ત્રણ વરતુઓ જ ભોગભૂખી દુનિયાને અચંબામાં નાંખી હે છે! તેમનું શિર તે ગુનિઓને ઝુકાવી હે છે! પછી તે શ્રમણો ભલે બીજ બાબતોમાં થોડાઘણા કદાચ શિથિલ હોય પણ સભૂર! બધી વાતે તેઓ બરોબર થઈ જય તો આ જગતમાં જૈન ધર્મનો કેવો કંકો વાગી જય.

આચાર્યપદસ્થોની શરણાગતિ અને તેમના ભક્તજ્ઞનો

સાચા ભાવ આચાર્યના સામાન્યતઃ મુખ્ય ચાર ગુણો હોય તે આપણે જેયું હુશી ચાદ કરીએ

- ૧) ગીતાર્થતા.
- ૨) સંવિગનતા.
- ૩) સૂક્ષ્મની તાકાતનું સ્વામિત્વ
- ૪) શાસનપ્રભાવક (પરહિતકારક) પુણ્યશાલિતા.

આ ચાર ગુણોમાં આડકતરી રીતે પંચિદિયસૂશ્રોકત તેમના છત્રીસે ય ગુણો સમાઈ જય છે. પાંચ ઈન્ડ્રિયોના નિગ્રહ વગેરે વિના- જિનાજ્ઞાના કટ્ટર પાલક અને પક્ષકાર બન્યા વિના રૂપ-પર હિતકારી સૂક્ષ્મની તાકાત કદી પેદા થઈ શકે નથિ. એટલે ઘણા બધા ગુણો સૂક્ષ્મના રૂપામિત્વ ગુણમાં સમાઈ જશે.

ચાલો આપણે કહુશા: આ ચાર ગુણોની જેમનામાં પ્રધાનતા છે; તેમનું રમરણ કરીએ; તેમને વંદના કરીએ, તેમના શરણાગત ભક્ત બનીએ. મારી અપેક્ષાએ જે આચાર્ય ભગવંતમાં જે ગુણ પ્રધાનપણે, જે પ્રસંગ વિશેષમાં વિકસિત થાએલો હશે તે રીતે મેં તેમનું અહીં પ્રતિપાદન કર્યું છે તેમ સમજું, તેમનામાં ચારમાંના અન્ય ગુણો પણ તેમના અન્ય જીવન પ્રસંગોમાં અત્યન્ત વિકસિત બનેલા જરૂર હશે, તેનો અહીં ઈન્કાર સમજવો નથિ.

ગીતાર્થતા

કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવંત હેમચન્દ્રાચાર્ય ! તેમના જેવી ગીતાર્થતા કદાચ વીરપ્રભુના શાસનમાં બીજ કોઇમાં ચ ઝટ નજરે ચડતી નથી. અથવા આ મહાપુરુષની ગીતાર્થતાના પ્રસંગો જેટલા પ્રસંગો અન્યત્ર જેવા મળતા નથી. પોતાના જીવનકાળના એંચી વર્ષ તેમણે જણે ને મહાનું ગુરુરીશ્વરો સાથે વીતાત્યા. સિદ્ધરાજ જ્યાસિંહ સાથે પહેલા પચાસ વર્ષ, કુમારપાળ સાથે છેલ્લા ત્રીસ વર્ષ. આ બન્ને જૈનધર્મને ચાહતા ન હતા. પણ આ મહાપુરુષે પોતાની બધી ગીતાર્થતા (ચાલાકી) કામે લગાડીને સિદ્ધરાજને જીનધર્મનો અનુરાગી બનાત્યો અને કુમારપાળને તો પાક્ષો જૈન શ્રાવક બનાવી દીધો! આમ કરીને તેમણે અડધા ઉપરના ભારતદેશમાં તેમના ત્બારા જૈનશાસનનો ડંકો વગાડી દીધો! જબરદસ્ત અમારી-પ્રવર્તન કરાત્યું. કિશોરવયથી જ આ મહાપુરુષે પોતાની જીનશાસન-સેવા શરૂ કરી દીધી હતી. સોમનાથ મહાદેવની પ્રતિષ્ઠાનો પ્રસંગ, કુમારપાળની આરતિ વખતે

સર્જાએલી કટોકટીનો પ્રસંગ, લૂણો શાપ કુમારપાળ ઉપરથી ઉતાર્યાનો પ્રસંગ, દેવબોધિ બ્રાહ્મણાનો દિલઘડક પ્રસંગ, કંટકેશ્વરીની હિસકતાના પડકારનો અપ્રતીમ પડકાર, સિદ્ધધન્હમાદિ ગ્રન્થોની રચના, કુમારપાળ પાસે આઢાર દેશમાં અદ્ભુત, અને અભૂતપૂર્વ અમારિ-પ્રવર્તન, પુનમીઆ ગરુદ સાથેના પ્રસંગમાં તથા સિદ્ધરાજના સમયના બ્રાહ્મણોના જૈન ધર્મદેખના કારણે ઊભા થતા વિવાદોનો જબરદસ્ત પ્રતીકાર વગેરે ઘણા બધા પ્રસંગોમાં તે પરમ કૃપાળુ આચાર્યદિવની અનુપમ ગીતાર્થતા આપણને જેવા મળે છે. તેમણે તેમાં ર્યાંદાના સિદ્ધાન્તને લુંબંત બનાવીને જૈન શ્રમણોની સામે આવતા અનેક પ્રેરણોની જે ઉકિલ-ચૂક આપી છે એ તો ખરેખર અદ્ભુત છે.

પૂજ્ય વાદિદેવસૂરિલુ! સિદ્ધરાજ જયસિંહની સભામાં દિગંબર આચાર્ય કુમુદચન્દ્ર એડ છ માસ સુધી જે વાદ ચાલ્યો અને અન્તે વિજ્ય મેળવીને રહ્યા. અહીં તેમના શાસ્ત્રજ્ઞાનની અગાધ ઊડાઈના તળીએ રૂપર્શ થઈ ચૂક્યાની ખાત્રી થાય છે.

પૂજ્ય સૂરાચાર્યલુ! રાજ ભોજની સભાના તમામ પંડિતોને (૫૦૦ પંડિતોને) હરાવી દેવા માટે સજ્જ બનેલા આ આચાર્ય! દરેક વિજ્ય દીઠ ચોર્યારી હજર સોનામહોરનું રાજનું દાન-વચન! થોડાક પંડિતોના વિજ્યમાં તો રાજને તિજોરીનું તળીચું દેખાવવા લાગ્યું! સૂરાચાર્યે જિનધર્મનો કંકો વગાડી દીધો.

પૂજ્ય નજ્ઞાસૂરિલુ અને ગોવિદસૂરિલુ! દરેક પ્રકારના રસોને લુંબંત બનાવી દેતી દેશનાઓના તે સમયના અદ્ભુત વ્યાખ્યાનકારો! ધંધુકાનો રાજ આમ મોંગા આંગળા નાંખી ગયો!

સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિલુ! સમ્મતિક જેવા અદ્ભુત કક્ષાના તર્કગ્રન્થના નિર્માતા! જે ગ્રન્થ ભણાવા માટે કાશી જતું પડે તો જવાની; ગાંધું અને આધાકર્મી રસોઈનો સામાન સાથે લેવાની મહાપાદ્યાયલુએ રજ આપી છે. એ ગ્રન્થ સમ્યગ્દર્શનને અત્યન્ત નિર્મણ બનાવતો ગ્રન્થ છે. તમામ દર્શનોના તર્કોની સામે તેણે અજબગજબની ટકકર ઝીલી છે!

પૂજ્ય વૃદ્ધવાદિદેવસૂરિ! સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિલના ગુરુદેવ! તે હતો; કદર બ્રાહ્મણ સિદ્ધસેન પંડિત! તેને વાદમાં જીતવા માટેના, તે વખતના દેશકાળને જેઈને આ વૃદ્ધવાદિદેવસૂરિલુ ટાબોટા લઈને રબારી સાથે નાચ્યા હતા! કેવી અપૂર્વ ગીતાર્થતા!

પૂજ્ય હરિલદ્રસૂરિલુ! આમની ગીતાર્થતાની તો શી વાત કરવી! જૌદ્ઘોને ધગધગતા તેલની તળાઈમાં તળી નાંખવાના કરેલા હિસક વિચારના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે ચૌદસો ચુમ્માલીસ ગ્રન્થોની રચના કરી. આજે જે કેટલાક ગણ્યાંગાંઠ્યા- યોગશતક, યોગદાષિટ, યોગવિશિકા,

ઉપદેશ-પદ વગેરે ગ્રન્થો ઉપલબ્ધ છે એટલા ઉપરથી જ તેમની ગીતાર્થતાની ટોચની કલ્પના કરી શકાય તેમ છે.

વિનયરત્નના આચાર્ય ગુરૂ! જિનશાસન ઉપર હાહાકાર મરી જય તેવું અકાર્ય તેમના શિષ્ય વિનયરત્નને કર્યું! રાજ ઉદાયી (શ્રેણિકના પૌત્ર)નું વિનયરત્ન સાધુએ લાગ જેઠાં ખૂન કરી નાંખ્યું! આ મહાત્માને સવારે ઉઠતાં જણકારી મળી. એ જ છરીથી આત્મહત્યા કરીને પોતાનું બતિદાન આપી દીધું! જે આ ગીતાર્થતા તેમણે તે અમયે બરોબર કાગે લગાડી ન હોત તો હજારો જૈનોની કંતેઓામ થઈ જતાં!

પૂજય પાદલિપ્તસૂરિલુ! પોતાની ઉપર આવેલો ગ્રન્થચોરીનો આરોપ દૂર કરવા માટે આ મહાત્માએ પોતાની રમશાનયાત્રા કઢાવી. અને અભિનદાન કરી દેવા સુધીની નદી આજ્ઞાઓ જૈન સંઘના ગંગીર શ્રાવકોને આપી દીધી! પણ જે રીતે દાવ રમવો હતો તે જ રીતે રમાય ગયો! અભિનદાન દેવો ન પડ્યો. અને ધોર શાસનહીલના એમની ગીતાર્થતાએ પાછી વાળી દીધી!

www.yugpradhan.com સંવિગનતા

આચાર્ય સુધીના પદે પહોંચેલા વર્ત્તમાનકાલીન મહાત્માઓમાં તો સંવિગન એટલે ધોર ત્યાગી, તપરવી નિરૂપૃથી, એકદમ અનાસકત કેટલા આચાર્યો જડી આવશે? ખરેખર તો સંવિગનતા એ આ પદનું અવિભાજ્ય અંગ છે! બરદ્ધીમાં મીઠાશાની જેમ.

પૂજય હીરસૂરિલુ! બાદશાહ અકબરના પ્રતિબોધક મહાપુષ્યવાન આ આચાર્ય! “હીરલા!” એ ધોર તપરવી હતા; ત્યાગી હતા, અત્યન્ત શારતચુર્ત હતા!

ગણધર ભગવંત ગૌતમરવામીલુ! તેઓ કાયમ છટઠને પારણે છટઠ કરતા હતા.

નરપભદ્રસૂરિલુ! તેમણે આજીવન મૂળથી ખદ વિગઈઓનો અને ભક્તોના ધરોના અન્ન-પાણીનો ત્યાગ કર્યો હતા. એથી જ ગુરૂ પાસેથી “મહાબ્રહ્મચારી ભવ” આશિષ પામયા હતા. જેના કારણે રાજ આમની, તેમના બ્રહ્મચર્યની અભિ-પરિક્ષામાંથી તેઓ સાંગોપાંગ પાર ઉત્તરી ગયા હતા.

માનદેવસૂરિલુ! આ આચાર્ય જળબર તપના આરાધક હતા. એથી જ શાસન દેવીએ તક્ષણિલામાં ત્યાપેલા મારીના ઉપદ્રવને હઠાવવા માટે શ્રીસંઘને તેમની સહાય લેવાનું જણાયું હતું!

પુણ્યશાલિતા

જિનશાસની ચોમેર પ્રભાવના કરવાનું કાર્ય, રાજાઓને પ્રતિબોધન વગેરેમાં પ્રચંડ પુણ્યની જરૂર પડે. આવા પુણ્યને ધરાવનારા મહાત્માઓમાં રણપ્રભસૂરિલને આપણે ચાદ કરીએ. જેમણે રાજાને પ્રતિબુદ્ધ કરીને ઓસીઆ અને પણ્ણાપતી નગરીના લાખો લોકોને જૈન બનાત્યા હતા. તેમને “મહાજન” તરીકે જહેર કર્યા હતા. પ્રભુ-વીરના નિર્વાણ પછી માત્ર સીતેર વર્ષે આ મહાત્મા થયેલ. જેમણે ઓસવાળો અને પોરવાળોની મહાજન નામની સંરથાની રથાપના કરી હતી. (આજે તો લાયન્સ, રોટરી, જયન્ટ્સ વગેરે સંરથાઓએ ઉત્પન્ન થઈને મહાજન-સંરથાને ઓકરીજન ઉપર મૂકી છે. મહાજનો જ પોતાને ‘મહાજન’ ભૂલી ગયા છે!) આ મહાપુરુષની સૂક્ષ્મની તાકાત પણ અપ્રતીમ હતી. જે રૂપ લઈને એક જ સમયે-એકી સાથે ઓસીયા અને કોરટાના જિનાલયોના જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. (જે કે આમાંથી તેમના તરફ કોરટા-સંઘને દુઃખ થયું હતુ. તેણે કેટલાક એવા ઉતાવળા અને ઉત્ત્રપણાં લીધા હતા કે પ્રભુ-વીરના સંઘના ને ટૂકડા થઈ જય; પણ આ મહાપુરુષે પોતાની જબરી ગીતાર્થતા કાગે લગાડીને એ રિથ્યતિ ગીટાવી દીધી હતી!)

સૂક્ષ્મની જબરી તાકાત

પૂજ્ય અભયદેવસૂરિલ! ગુર્વાજ્ઞાના કઠોર પાલન ન્યારા એટલી નદી સૂક્ષ્મની તાકાત એમણે કમાઈ લીધી હતી કે શાહજદીના આકર્ષણાદિના પ્રસંગોમાં તેણો અણિશુદ્ધ સાધુ રહ્યા હતા ! ભયંકર રોગદશાગાં ય પોતાના અભિગ્રહોને ચુક્તપણે વળગી રહ્યા હતા. આથી જ તેમની સૂક્ષ્મની તાકાત બેવડાઈ હતી. જેના પ્રભાવે દેવીના કહેવાથી નવ અંગોની વિચિઠન થએલી ટીકાઓની તેમણે પુનઃ રચના કરી હતી.

પૂજ્ય વજ્રવાગીલ! જિનશાસનના જબરદસ્ત પુણ્યવાન આચાર્ય! અત્યન્ત સોહામણા! એમાં રૂક્ષિમણી પાગલ બની ગઈ. પણ સૂક્ષ્મની પ્રચંડ તાકાતથી ધમધમતો અશુદ્ધિ-ભાવના ત્વાખયાનગાં બોધ રેલાવી દઈને રૂક્ષિમણી ને નિર્વિકારી બનાવી દીધી! સાદ્વી બનાવી ! આ મહાનુ આચાર્યના લુવનના અનેક પાસાંઓ અત્યન્ત નેત્રદીપક છે!

પૂજ્ય ધર્મબિંહસૂરિલ ! જાનની બાળ લગાવીને આતીસ દિવસમાં સોળસો ગાઉનો વિહાર કરીને અયોદ્યાથી વિજ્યનગર પહોંચ્યા ! રક્તામાં ઉત્ત્ર વિહારને કારણે કેટલાક સાધુઓ કાળધર્મ પણ પામી ગયા ! પરંતુ બ્રાહ્મણોએ ગોઠવેલા વાદના છટકામાંથી

તે બરોબર વિજયવવંતા બનીને બહાર નીકળી ગયા! આમા તેમનું અત્યન્ત શાસ્ત્રશુદ્ધ જીવન જ કામ કરી ગયું !

પૂજ્ય વીરાચાર્યજી ! સિદ્ધરાજની સભાના એ મહાનું આચાર્ય ! એમની પછી જ-તરત- એ સભામાં કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવંત જોડાયા ! આ આચાર્યશ્રી પોતાની જિનાજ્ઞાપાલકતાની ખુમારીથી સદા મરતાના રહેતા. રાજના એક જ અપમાનકારક મશકરીગર્ભિત વાક્યે તેમણે તે રાજસભાનો તત્ક્ષણ ત્યાગ કર્યો હતો ! સૂક્ષ્મની તાકાતથી મેળવેલી આકાશગામિની લઘિથી આંખના પલકારામાં તેઓશ્રી પાટણથી પાતી (રાજરથાન) પહોંચી ગયા હતા !

પૂજ્ય યક્ષદેવસૂરિજી ! પાર્વતનાથ ભગવંતની પંરપરાના આ આચાર્યદિપ સૂક્ષ્મના રવામી હતા. એના પ્રભાવે જ તેઓ મલેરણોના હાથે, મહુવામાં ખંડિત થનારા ચેંકડો જિનબિંબોને ઉગારી શક્યા ! પોતાને પણ મોતનાં મુખગાંથી બહાર કાઢી શક્યા ! એમને શાસનદેવી હાજરાહૃદૂર હતી !

આચાર્ય ! તે જિન શાસનાના આઠે ચ પ્રક્ષરના-સર્વપ્રક્ષરના -પ્રભાવક આચાર્યદિપોનો! તેમનું શરણ આમારું કલ્યાણ કરનારું જનનો.

[૯]
ઉપાદ્યાયપદ

વિરાધકભાવઃ અજ્ઞાનભાવ

નિષ્ઠુર પરિણતિ રવરૂપ વિરાધકભાવના પાંચ વિરાધકભાવોમાં ચોથો વિરાધકભાવ એ અજ્ઞાનભાવ છે. ચોથા ઉપાદ્યાયપદની આ આશાતના છે. ઉપાદ્યાય ભગવંતો આ વિરાધકભાવથી શૂન્ય હોય છે; અને જ્ઞાનભાવ રવરૂપ આરાધકભાવથી પૂર્ણ હોય છે.

આ સંસાર દુઃખમય કેમ છે ?

કેમ કે એ પાપમય છે ?

આ સંસાર પાપમય કેમ છે ?

કેમકે એ રવાર્થમય છે.

આ સંસાર રવાર્થમય કેમ છે ?

કેમકે એ રાગમય છે.

આ સંસાર રાગમય કેમ છે ?

કેમ કે એ અજ્ઞાનમય છે.

નસ હવે આનાથી આગળ આ પ્રશ્ન-પરંપરા ચાલી શકતી નથી; કેમકે આખા સંસારની જડ અજ્ઞાન છે.

અજ્ઞાનતાને કારણો રાગ જગે; રાગના કારણો રવાર્થ જગે; રવાર્થમાંથી પાપો જગે; પાપોમાંથી દુઃખો પેદા થાય.

જે દુઃખ ન જેઈતું હોય; તે અત્યન્ત અકારૂં જણાતું હોય; કોઈ પણ પ્રકારનું દુઃખ -નાનકડા રવરૂપમાં -રવને ય ભડકાવતું હોય તો દુઃખિકૃ જીવ, તેની જડ જે અજ્ઞાન છે તેને દૂર કરવું જ રહ્યું.

આ અજ્ઞાનના અનેક પ્રકારો છે.

કદાગ્રહ, પૂર્વગ્રહ, અનાગ્રહ વગેરે.

આ ગ્રામાં અનાગ્રહ (સત્ય પ્રત્યેનો: ગોળ-ખોળ ને ય સરખા.) કરતાં પૂર્વગ્રહ ખરાબ છે. એ કરતાં ય કદાગ્રહ તો અત્યન્ત ઘાતકી છે. એવા અસ્તિત્વમાં આત્મામાં અમ્યગ્રદર્શન પ્રવેશી શકતું નથી.

આથી જ એક જગાએ કહુયું છે કે હે જીવ ! “તું જે માનવભાવ પામીને

અવિવેકી (અજ્ઞાની) જનવાનો હોય તો બહેતર છે કે એ કરતાં તું કદવનો દેડકો બન અથવા વિધાનો કરમીઓ બન કે અંધિયારી કોઈ ગુજ્ઞાનો કાળો ઝેરી નાગ બન. આમાંની કોઈ પણ સ્થિતિમાં તું રૂપ-પરનું જે અહિત કરીશ તેથી ઘણું વધુ અહિત માનવભાવ પામીને અજ્ઞાનદશાથી કરીશ.”

જેણી બુદ્ધિ ભાષ્ટ એનું જીવન ભાષ્ટ. ચીવન, પુષ્કળ પૈસો, સત્તાનો મદ, અને અજ્ઞાન આ ચારમાંનું કોઈ પણ એક તત્ત્વ જે પ્રાપ્ત થયું તો ય સત્ત્યાનાશ વાળે તો જેને આ ચારે ય મળ્યા હોય તેની દુર્દ્દશા થવામાં તો શી બાકી રહે?

આથી જ ગીતામાં કહ્યું છે કે, “જેણો બુદ્ધિનાશ થાય તેનો જીવનનાશ થયો. આયુર્વૈદે પણ કહ્યું છે કે, “બધી ભૂલો તથા બધા રોગો અને બધા દોષોનું મૂળ બુદ્ધિની કોઈ ભૂલ છે. અજ્ઞાનદશા છે.”

ગુરૂની હૃપાથી શું પ્રાપ્ત થાય? આ સવાલનો જવાબ ઉપમિતિ - ગ્રન્થકારે પ્રથમ રતબક્કમાં આપ્યો છે કે સદબુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય. જે કે અણસમજ પણ સારી નથી (Ignorance is no Excuse.) અણસમજ પરંપરા આજિને અડી જય તો તેને પણ દાઝતું જ પડે. છતાં એમ કહી શકાય કે અણસમજમાં (અનાભોગથી) થાંલી ભૂલને હજુ માફી અપાય પણ કદાગ્રહ, પૂર્વગ્રહ અને અનાગ્રહ રૂપરૂપ ગેરસમાં તો ખૂબ જ ખરાબ છે. તેમાં અનાગ્રહ (ગોળ સારો, ખોળ સારો નહિ તેવો આગ્રહ નહિ: જે ય સરળી રીતે સારા - તેવો અનાગ્રહ: બધા ઘર્મો સારા તેવો અનાગ્રહ) હજુ ઓછો ખરાબ છે. પણ કોઈ વ્યક્તિ પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ બાંધી દેવો તે તો તેથી ઘર્મો જ ખરાબ છે. અને કદાગ્રહ તો એથી પણ વધુ ખરાબ છે. પૂર્વગ્રહની સાથે સમ્યગ્દર્શન-ગુણ હજુ રહી શકે; પણ કદાગ્રહની સાથે તો તે ગુણ ન જ રહે.

આપણો તો એક જ વાત નક્કી કરો કે ઓછો ખરાબ કે વધુ ખરાબ બધા ય ગ્રહો જે અજ્ઞાનના પ્રકારો છે: બુદ્ધિબંશકારી છે તો તેમાંનો એક પણ ગ્રહ આપણા જીવનમાં ન જેઈએ.

સારા ગાંધી પોતાની દીકરી મોડી ઊઠે, રહ્સોઈ ન કરે, બપોરે જેનપણીઓને ધેર રહડીને ગામ ગપાટા મારે તે બધું જે માતાને જરાક પણ વાંધાજનક લાગતું નથી એ જ માતાને, એનું એ જ -એલું ને એલું- ઘરની વહુનું પર્તન અત્યન્ત વખોડવાપાત્ર જણાતું હોય તો નક્કી સમજતું કે તેમાં વહુ પ્રત્યે સાચુનો પૂર્વગ્રહ જ કામ કર્યો છે !

આ પૂર્વગ્રહ જેના પ્રત્યે બંધાતો હોય છે તેમાં મુખ્ય કારણ એક તરફી જ્ઞાન

છે. અલિપ્રાયનો રવીકાર છે. જે બીજુ બાજુને પણ બરોબર જાણવાની તરદી લેવાય તો પૂર્વગ્રહ ખતમ જ થઈ જાય. પરંતુ આટલી પણ તૈયારી જેઓની હોતી નથી તેઓ કોઈના પણ પ્રત્યે કોઈક બાબતમાં પૂર્વગ્રહ બાંધી લેવાની સૂલ કર્યા વિના રહેતા નથી. આથી તેમને જ ઘણું નુકસાન થાય છે. કેમકે તે વ્યક્તિના જે વિરલ ગુણો છે અને તેની જે પુષ્કળ શક્તિ છે તેનો ઉપયોગ કરવાથી તેઓ વંચિત રહી જાય છે. એક જ માણસ બધા કામો કરી શકતો નથી; એણે બીજાઓની શક્તિઓનો ઉપયોગ -સાહણતા પામવા-માટે કરવો જ રહ્યો. હવે જે જ્યાં ત્યાં, જરાતરાગાં, જેના તેના માટે પૂર્વગ્રહ બાંધી દેશે તો તે બધાની શક્તિઓનો ઉપયોગ નહિ કરી શકે; અન્તે તેને જ તેના કાર્યમાં જોજ વધી પડતાં નિષ્ફળતા મળશે. અન્તે તો તેને મેદાન છોડીને ભાગી જતું પડશે.

હલાહલ આ કલિયુગના જીવોમાં ગુણાની શક્તયતા જ નથી. તેઓ પ્રાય: દોષોથી જ ભરપૂર રહેવાના. આ શાસ્ત્રવચન છે. તો પછી શા માટે કોઈના દોષો જોઈને છતાં કે અછતાં- નાહક પોતાના કાર્યોના નાવડાને નિષ્ફળતાના બેખડો સુધી લઈ જઈને, ટકરાવી દઈને એના ફ્લનાફ્લાતીઓં કરવા ! આ તો આત્મહત્યા નથી શું?

જે બધા પૂર્વગ્રહોને કબીરનશીન કરાય તો એક જ માણસ વિરલ સાહણતા હંસલ કરે. બધો શ એને મળો.

પણ ભારે કમનસીબી છે કે કાળ અનુકૂળ થતો નથી. કાર્યકરોના પગમાં તે કાળ પૂર્વગ્રહ વગેરે કોઈ પણ એક ગાળીઓ નાંખી દે છે. આથી દરેક કાર્યકર પોતાના કામમાં માર ખાઈ જતો હોય છે.

કદાગ્રહ તો અતિ ખરાબ છે જ; કેમકે તેની હાજરીમાં સમયાદર્શનની જ પ્રાપ્તિ નથી; પરંતુ પૂર્વગ્રહ પણ કાંઈ ઓછો ખતરનાક નથી. શરૂમાં ચૂક્ષમરૂપનો પૂર્વગ્રહ ધીમે ધીમે વિકરાળ રવરૂપ પકડીને સામી વ્યક્તિ ઉપર ધિક્કાર કરવા લાગે એટલે તેની તેવી હાજરી થતાં તે પણ સમયાદર્શનને ઉડાવી દે.

એક શ્રીમંત વિધવા બાઈ પતિના મૃત્યુ પછી ઘરે નેઈ નેઈ ધીરધારનો ઘંધો કરવા લાગી. તે ચારથી માંડીને વીસ ટકા સુધી વ્યાજ તેતી. એની ઘનમૂર્છા એટલી બધી કાતીલ હતી કે જ રકમ ભરપાઈ ન કરે (વ્યાજ સાથે) તેમને ગુંડાઓ ઢારા મરાવતી, કોટે તાણી જતી; જપ્તી લાવતી વગેરે.

એના ઘરની બરોબર સામેના ઘરમાં એક યુવાન શિક્ષિત, માણસ રહેતો હતો. તે રોજ આ બધું તોષન જેયા કરતો. તેને આ બધું બિલકુલ નહિ ગમતું. તે ગરીબોનો

હમદર્દ હતો. આથી આ બાઈ પ્રત્યે તેને તિરકાર થયો. તેના પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ બંધાયો તે એટલે સુધી જમ થયો કે તેને, તે બાઇનું ખૂન કરી નાંખવાનું ખૂબ મન થવા લાગ્યું.

અન્તે તો વૃત્તિ જ પ્રવૃત્તિ બનતી હોય છે એ જ્યાયે એક દી-જ્યારે ઘરમાં બાઈ એકલી હતી ત્યારે-તે ત્યાં પહોંચી ગયો. બાઈ ઉપર ત્રાટક્યો. ખૂબ જેરથી તેની ગળચી દબાવી દીધી. પેલી બાઈ થોડી જ પળોમાં તરફડીને મૃત્યુ પામી.

આ દ્રષ્ટાંત ઉપરથી મારે પૂર્વગ્રહની કાતીલતા સિદ્ધ કરવી છે.

અનાગ્રહ ખરાબ છે. કેમકે ગોળ, ખોળની જેમ બધા બધી રીતે-સરળી રીતે-સારા છે એમ વ્યવહારમાં કદી કહી ન શકાય.

પૂર્વગ્રહ પણ ખરાબ છે; ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે કદાગ્રહ તો મહાભયંકર છે. જમાલિ મુનિ, અજબ સાધવી, રોહંગુપ્ત, કોણિક વગેરેના કદાગ્રહોથી આપણે સુજ્ઞાત છીએ.

આ બધા ગ્રહોનું મૂળ બુદ્ધિનો ભંશ છે. અત્યાનંતરા છે. જ્ઞાનીને આવો કોઈ ગ્રહ હોતો નથી. એ તો માત્ર સત્યાગ્રહી હોય છે. અપેક્ષા એ એમ કહી શકાય કે પોતે દીઠેલા સત્યનો આગ્રહી-સત્યાગ્રહી-પણ તે હોતો નથી. (પોતોના સત્યને જગતભરમાં હઠપૂર્વક હોકી જેસાડવા માટે બધું જ કરી છૂટતો માણસ અહિ અપેક્ષિત છે.) યોગ્ય રથણે, યોગ્ય સમયે, યોગ્ય રીતે સત્ય સમજાવવું એ જુદી વાત થઈ; પણ સત્યનો ય અત્યાગ્રહ-સત્યાગ્રહ-નહિ કરવો જેઈએ. અન્તે તો કાળ પાકે ત્યારે જ તે લુપ ધર્માદિને પામતો હોય છે. હા. સત્યનું ગ્રાહીપણું જરૂર સુંદર છે. સત્યાગ્રહી નહિ પણ સત્યગ્રાહી જરૂર સારો છે. પ્રભુ વીર સંગમક, ગોશાલક વગેરે પ્રત્યે મૌન ધારણ કર્યું ન હતું?

આ ઉપરથી આપણે સહુઓ એક વાત નક્કી કરવી જેઈએ કે જે કદાગ્રહાદિમાં ફસાવવું ન હોય તો બુદ્ધિભંશ કદી થવા દેવો નહિ.

ચુધિછિર જેવાને પણ જુગાર રમવા માટે શકુનિએ ઉશ્કેર્યો (ચદિ તે વિદતે ભયં) તો ચુધિછિર જેવો ધર્મરાજ પણ તેના છટકામાં ફસાઈને બુદ્ધિ ગુમાવી જેઠો.

બુદ્ધિભંશથી અહંકાર, દીર્ઘાંશ, કોઘ અને નિર્ણારૂપ કખાયની પરિણાતિઓ જગૃત થાય છે. અથવા જતીય વાસનાઓ રૂપ વિષયની પરિણાતિ ઉત્પન્ન થાય છે. બન્ને ખતરનાક છે. કોઈ પણ પરિણાતિ ‘ઓછી ખરાબ’ કહેવાને લાયક નથી.

રસૂલભદ્રજી, નંદિષેણમુનિ, લક્ષ્મણા સાધવી, સિંહગુણવારી મુનિ વગેરે કખાય પરિણાતિમાં ખરડાયા !

કંડરિકગુનિ, સંભૂતિગુનિ, રહનેગિલ, અખાઢાભૂતિલ વગેરે વિષય પરિણતિથી મળિન થયા !

દુર્ગતિની ઊડી ખાઈઓમાં તાણી જવાની કે પટકી નાંખવાની વિષય કે કખાયની બન્ને પરિણતિમાં સરખી તાકાત છે. જે લુંગ વિષય પરિણતિથી પતન પામતા નથી તેમને મોહરાજ કખાય પરિણતિથી ખતમ કરવા માટે જેરદાર પ્રયત્નો કરતો હોય છે. વિષય કરતાં કખાયને 'ઓછો ખરાબ' માનવાની ભૂલ મહેરબાની કરીને કોઈ ન કરે.

(૨) આરાધક ભાવ : જ્ઞાન ભાવ

જિનવચન બહુમાન રવરૂપ આરાધકભાવના પાંચ આરાધકભાવોમાં ચોથો આરાધકભાવ એ જ્ઞાનભાવ છે. જ્ઞાનભાવથી અજ્ઞાનભાવ ખતમ થાય; પૂર્વે કદ્યું'તું તેમ દીવાથી અંધારું જય તેમ.

આ જ્ઞાનભાવ રવરૂપ આરાધકભાવ એ નવપદમાંનું સાતમું સમ્યગ્જ્ઞાન પદ ૪ છે એટલે આપણે આ અંગે વિશેષ વિચાર નહિ કરીએ.

ઉપાદ્યાય-રવરૂપ

જિનશાસનની ચોહેર પ્રભાવના કરતાં આચાર્ય-ભગવંતોની જિનવાણી ગર્ભિત દેશના સાંભળીને જે મુમુક્ષુઓ દીક્ષા લે; તેમને અદ્યયન વગેરે કરાવવાની જવાબદારી, પૃથ્વો, રથવિરો અને ઉપાદ્યાયોના માથે છે. તેઓ જ મુખ્યત્વે દીક્ષિતોને વાચનાનું અને વાત્સલ્યનું અનુપમ દાન કરીને મુનિ-લુલનમાં તેમને કિથિર કરે છે અને તેમનો ઈનાંદિન વર્ધમાન વિકાસ સાધે છે. બને ત્યાં સુધી આચાર્યભગવંતોના માથે આ જવાબદારી વિશેષરૂપે આવતી નથી. વિશેષ આવશ્યકકારે ઉપાદ્યાયજીનો મુખ્ય ગુણ 'વિનય' જણાવેલ છે. તેઓ પોતાના ગુરૂ ઉપરના વિશિષ્ટતમ વિનયભાવને ધારણ કરે છે. એ જેઠિને તમામ સાધુઓ વિનીત બને છે. વિનય ગુણને લુલનમાં ઉતારીને સાધુઓને વિનીત બનાવવાનું કાર્ય એ જ વાસ્તવિક કાર્ય છે. માત્ર ઉપદેશ નહિ પરંતુ લુલનમાં જ તેનું આચરણ.

તેઓ સદ્ય અદ્યાય (પઠન - પાઠન રવરૂપ) ની નાલકમાં (૭૫) જ રહે માટે તેમને ઉપાદ્યાય કહેવામાં આવે છે.

જેમ અરિહંતના મુખ્ય બાર ગુણ છે, સિદ્ધના એકત્રીસ ગુણ છે, આચાર્યના છત્રીસ ગુણ છે, સાધુના સત્યાવીસ ગુણ છે તેમ ઉપાદ્યાયના પરચીસ ગુણ કહ્યા છે.

ઉપાદ્યાય એટલે અપ્રમત્તભાવે રવાદ્યાયના આરાધક એવા ગીતાર્થ-સંવિગ્ન

મહાત્માઓ. એમનું જીવન રવાદ્યાયમય હોય. તેઓ તમામ દીક્ષિતોના જીવનને રવાદ્યાય દ્વારા ભરી દઈને-નવરા ન પડવા દેવા દવારા- સુરક્ષિત રાખતા હોય.

આચાર્યભગવંતોની જિનશાસનની પ્રભાવનામાં અત્યન્ત વિશિષ્ટ પૂર્ક-તત્ત્વ તરીકેનું તેમનું રથાન છે. તેઓ સહુના આશીર્યદાતા હોવાથી વૃક્ષ જેવા છે. આથી જ તેમનો વર્ણ વૃક્ષવત્ત લીલો છે.

જે આચાર્યને આપણે સાધુઓના પિતા કહીએ તો ઉપાદ્યાયને તેમની મા કહેવા જેઈએ. દીક્ષા આપવાનું કાગ ભલે આચાર્ય કરે પરંતુ દીક્ષિતને સંભાળવાનું ઘણું મહત્વનું કામ ઉપાદ્યાય કરે છે. હા. વૃષભો, રથવિરો, પ્રવર્તકો વગેરેની સહાય લઈને પણ.

કયા સાધુનો ડેવી રીતે જીવનવિકાસ શક્ય છે ? તે નક્કી કરવાનું ખૂબ કપરં કામ તેઓ કરે છે. કોઈ ઘોડો લગામ ઢીલી મૂકવાથી દોડે છે. કોઈ ઘોડો લગામ ખેંચવાથી દોડતો હોય છે. કયા સાધુ માટે શું કરવું ? એ અંગેની બુધિ ઉપાદ્યાય ભગવંતોમાં તીવ્રપણે હોય છે. તેઓ ભીમ બનીને પણ સાધુનો જીવનવિકાસ કરે, ક્યારેક કાન્ત બનીને પણ જીવનવિકાસ કરે.

જિનશાસનના શાણગાર એવા ઉપાદ્યાય ભગવંતો છે.

બુધ્દ તો ઘણાં બધા પાસે હશે. પણ શાસ્ત્રપરિકર્મિત-બુધ્દ તો કોક વિરલ પાસે જ હોય છે. આવી જ દીક્ષિત વ્યક્તિઓ ઉપાદ્યાય પદ માટે લાયક હોય છે. અહીં માત્ર રૂપતઃ મોક્ષારાધન કરવાનું નથી; પરંતુ અનેકોને આ આરાધનાના માર્ગે ચાલતા, દોડતા કરી મૂકવાના છે. આ કાર્ય જરાક પણ નાનુંચૂનું નથી. જબરદસ્ત પુણ્યની સાથે જબરદસ્ત શુદ્ધિનું બળ પણ આ પદ માટે અત્યન્ત આવશ્યક બની રહે છે.

રવાદ્યાયમાં સાધુઓને લીન રાખીને જ તેમને વિષય-કષાયની પરિણાતિથી અલીન-અદીન રાખી શકાય. જે ગુપમાં રવાદ્યાય નથી- જે ગુપમાં વ્યવહારથી કે નિશ્ચયથી જેમને ઉપાદ્યાય કહી શકાય તેવી કોઈ વ્યક્તિ નથી તે ગુપમાં ભલે કદાચ આચાર્ય હોય તો પણ તે ગુપના સાધુઓને સંયમમાર્ગમાં સીદાવાની શક્યતા ઘણી વધુ રહે છે.

વિનયની અને રવાદ્યાયની ટોચ ઉપર જ રૂપયં રહેતા ઉપાદ્યાય દવારા સાધુઓ વિનય અને રવાદ્યાયને જીવનમાં આત્મસાત્ત કરી લે તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

ઉપાદ્યાયની શરણાગતિ અને તેમના (ગુણાનુવાદ કરતાં) ભક્તજનો

જ્યારે ઉપાદ્યાયપદને આપણે યાદ કરીએ ત્યારે તરત જ જિનશાસનમાં થાએલાં કેટલાક વિરલ કક્ષાના ઉપાદ્યાય-ભગવંતો આપણાને યાદ આવે. આપણે તેમને વંદના કરવા દવારા તેમનું શરણ રવીકારીએ. તેમનો ગુણાનુવાદ કરતાં ભક્તજન બનીએ.

ઉપાદ્યાય ભાળુચન્દ્રજી અને ઉપાદ્યાય શાન્તિચન્દ્રજી એ પૂજ્ય હીરસૂરિલ મહારાજના સમયના મહાન શાસનપ્રભાવક ઉપાદ્યાયો હતા. ક્રમશા: જબરદસ્ત આરાધક અને ગીતાર્થ હતા. ઉપાદ્યાય ઉદ્યરતનજી મહાનુ કવિરતન અને સૂક્ષ્મમના રવામી હતા. જેમની પ્રાર્થના માત્રથી ઠાકુરે બંધ કરેલા શંખેશ્વરા પાશ્વનાથ પ્રભુજીના જિનાલયના દવાર કડાકા કરતાં ઊંઘડી ગયા હતા.

ઉપાદ્યાયતુલ્ય પંચાસાજ સિદ્ધિચન્દ્રજી શાહજહાંના કુટુંબના ગુરુ હતા. રોજ ઉપદેશ દાન કરતા હતા. તેમના સૌનદર્યથી મોહિત બનેલી શાહજદીની અનુચિત માંગણીની ધોર અવગાણના કરવા સાથે હુક્કરાવી દીઘી હતી ! રાજ્યના માન સર્જમાનનો ત્યાગ કરી તેઓ ચાલી ગયા હતા!

ઉપાદ્યાય-ભગવંતોમાં શિરમોર રથાને કોઈનું રમરણ થતું હોય તો તે મહોપાદ્યાય યશોવિજ્યાજી મહારાજાનું છે. તેમનું પાંડિત્ય અપૂર્વ હતું. તેમની કવિશક્તિ બેનમૂળ હતી. ઉત્સૂકોની સાથે પ્રચંડ પડકાર ફેંકવાની તેમની નીડરતા આશ્વર્યજનક હતી. યતિસંરથાના શિથીલાચારોની સામે અને મૂર્તિપૂજના ખંડન સામે તો તેઓ જેરદાર બળથી આટક્યા હતા.

પાંચ ઓછ્ય અક્ષરોનો ઉપયોગ કર્યા વિના વાદ કરીને પંડિતને હરાવવો, કાશીના પંડિતોને હરાવીને કાશીની વિશ્વત્યાપી આબરૂના લીરા ઉડાડતાં પંડિતને થોડીક જ પળોમાં મહાત કરવો, રોજ નિતનવાં રતપન-સજાયોનું સર્જન કરીને પ્રતિક્રમણમાં બોલવા, તાલ વિદ્યા ભણીને ઉત્પન્ન થાએલા ગર્વના-વડીલગુરૂની માત્ર એક જ ટકોરમાં, ચૂરેચૂરા કરી નાંખવા, લેખનની ધારાને અતૃપુરુષ રાખવામાં ઘણી બધી વખત સાંજનું પાણી પણ વાપરવાનું રહી જવું.... વગેરે અઢળક વિશિષ્ટતાઓના રવામી આ શિષ્ટતમ, સાધુરતનની ક્યા શાબ્દોમાં અનુગોદના કરવી ? બસ.... માત્ર એ લઘુ હરિભદ્રને કોટિ કોટિ વંદન કરીને જ વિરમું છું. આ મહાપુરુષની શક્તિઓના પગે પણ જેસી શકે એવા મહાપુરુષ એમની પછી આજ સુધીમાં કોઈ થયા જણાતા નથી.

[૧૦]
સાધુપદ

(૧) વિરાધકભાવ : અસહિષ્ણુતાદિ

નિષ્ઠુરપરિણાતિ રવરૂપ મૂળ વિરાધકભાવનો પાંચમો વિરાધકભાવ છે; અસહિષ્ણુતા.

અસહિષ્ણુતા એકલી નથી; પરંતુ તેની સાથે રવાર્થિતા, કુટિલતા અને રવરંદતા પણ એક બીજ સાથે ચોટીને જોડાયેલા રહે છે. છતાં આમાં સૌથી મોટો દોષ અસહિષ્ણુતા જ છે. પોતાના લુપનના કે પોતાના કૌટુનિક લુપનના સુખ અને શાંતિનો નાશ કરનારા દોષો આમ તો ઘણા બધા છે. પરંતુ તેગાં ખૂંખાર દોષ અસહિષ્ણુતા છે.

જે માણસ સહન કરવાની-વધુ ને વધુ સહન કરવાની-શક્તિ કેળવે તો થોડીક ધીરજને અન્તે તેનું પરિણામ ઘણું સારું જેવા મળે.

આખા ય કૌરવકુળમાં આ દોષે જ આગ લગાડી દીધી ! આજે પણ લાખો કુટુંબોને આ જ દોષે આગ લગાડી છે. ખાસ કરીને સાચું વહુની અસહિષ્ણુતા ત્યાપકપણે જેવા મળતી હોય છે.

આપણો એમ જ બમજતા હોઈએ છીએ કે સહવાની વરતુ માત્ર દુઃખ છે. ના... જેમ દુઃખ સહવાનું છે તેમ સુખ સહવાનું છે; બીજાના કડવા વેણ સહવાના છે; બીજાના વિચારોને સહવાના છે. આ દુઃખ, સુખ, વેણ અને વિચારોને સહવાનું કાર્ય ઉત્તરોત્તર વધુ ને વધુ કઠિન બને છે.

જે કે શરીર વગેરેના રોગાદિ દુઃખોને સહવા એ ખૂલ જ કઠિન કામ છે; છતાં હજ દુઃખોને તો સહી જવાશે પરંતુ સુખને સહેવું એ તો ખૂલ જ કઠિન કામ છે. દુઃખ સહેવું એટલે દુઃખમાં ડગી ન જતું-હાયવોય ન કરવી. દીનતા ન કરવી-. તો સુખને સહેવું એટલે આવી મળેલા સુખમાં છકી ન જતું; પાગલ જેવા થઈ ન જતું; લીનતા નહિ લાવવી.

હજ દુઃખ અને સુખ ને ય સહેવાય.... જે દુઃખે હિમત ન હારીએ અને સુખે છકી ન જઈએ તો.... પણ બીજાના કડવા વેણ સહેવા એ તો બહુ મુશ્કેલ કામ છે. પેલા કવિએ ખરું ગાયું છે કે, “કડવા કારેલાના ગુણ ન હોય કડવા, કડવા વચન ન હોય કડવા હો રૈ....” પણ અવસર આવે છે ત્યારે આવા કટૂ વચનો ખગી લેનાર જીવો વિરલ હોય છે. શાબ્દની તાકાત કેટલી પ્રચંડ છે એ જેવું હોય તો કોઈને કડવા ઝેર વચન કહી જેશો ત્યારે ખબર પડશો. સાચુના કે પતિના કટૂવચનો ઉપર લાખો

વહુઓ ઘાસલેટ છાંટી લઈને સરળી મરી છે.

કદૂ વેણથી પણ વધુ શકિતે બીજાઓના-આપણાથી વિડુદ્ધ જણાતાં- વિચારો (કે અભિપ્રાયો) ને સહન કરવામાં જોઈતી હોય છે. સામાન્ય રીતે જે શકિતિશાળી માણસ હોય છે તેનામાં તેને શકિતુંનો અજૂર્ણ-અહંકાર (જે ગુરુકૃપા ન પામ્યો હોય તો) પેદા થાય છે. આવા અહંકારને કારણો તે માણસ પોતાનાથી વિરુદ્ધ જતાં વિચારોને સહન કરવા માટે ધરાર કાયર હોય છે. આથી તે, તેની સામે પડે છે; ઈર્ઝા કરે છે; તેને સમાજ વગેરેમાંથી ખતગ કરી નાંખવા વગેરે સુધીના પ્રયત્નો કરે છે. આ બધું બિલકુલ બરોબર નથી. માણસે બીજાઓના વિચારોને પણ, તે લોકોના દર્ઢિકોણથી વિચારવા જોઈએ : તેમને ન્યાય આપવો જોઈએ. જૈનર્દર્શને તો આ સહિષ્ણુતા કેળવવા માટે ‘સ્યાવ્દાદ’ આપ્યો છે. આ વાદ ગમે તેવા સંઘર્ષને જડબેસલાક ગીટાવી દેવાને સમર્થ છે. એ હંગેશ એક જ વાત કરે છે કે, “તમે બીજાનાં વિચારોને પણ વિચારો. ‘ધડ’ કરતાં એનો ધિક્કાર ન કરો.

આ ચાર-દુઃખ, સુખ, વેણ અને વિચારને જેઓ સહન કરી શકતા નથી તે સ્ત્રીઓ સાસરે જાય તો ત્યાં સુખી થતી નથી. સાધુ થાય તો ધરાર નિષ્ફળ જાય છે. ધંધા વગેરેમાં નાસીપાસ થાય છે.

આ અસહિષ્ણુતાની સાથે ત્રણ દોષો ચૌટીલા છે. રવાર્થતા, કુટિલતા અને રવરછંદતા. આ ત્રણો રૂંદો અત્યન્ત ખતરનાક છે. રવાર્થભાવ લગીરે સારો નથી. આખું જગત જ્યારે વિવિધ દુઃખોથી પીડાતું હોય; પાપોથી બરબાદ થતું હોય ત્યારે ‘માણસ’ તો તે કહેવાય જે તેવાઓની મદદે દોડી જાય. સહુને સહાયક બને. લુધમાત્રને સહાયક બનનું એ દુઃખમય જગતની રોથી મોટી જરૂરીઆત છે.

રવાર્થી માણસો હૈયાનાં કપટી (કુટિલ) બન્યા વિના રહેતા નથી. તેમના મન કપટી બની જાય છે. તેઓ બધું બધું છુપાવતા હોય છે. આથી તેઓ કોઈની સાથે હળીમળી શકતા નથી. લુધ જે લુધને ન ચાહે તો તેનો જગ્મારો એળો ગયો ! આવા લુધો રવરછંદી પણ હોય છે. તેઓ કોઈને પણ આધીન થઈને- સમર્પિત બનીને- રહી શકતા નથી. બેહામપણે લુધન લુધનું એ જ તેમની મન:કામના હોય છે. આવા માણસોના લુધનનો વિકાસ સંભવિત નથી; કેમકે તેમને બે સારી-મીઠી શિખામણ કોઈ દઈ શકતું નથી.

લુધનમાં બધું મળે પણ જે કલ્યાણમિત્ર ન મળે તો એ લુધન અંધકારમય બની જાય છે. એકલા ધનથી શું થાય? જે કોઈ સારો મિત્ર ન હોય તો? અનાદિકાળના કુસંસ્કારોના જેરને લીધે બધા લુધો સામાન્યતાઃ કોઈને કોઈ દોષમાં સપડાયેલાં હોય

છે. આવા વખતે કોઈની શીખ સાંભળવાની તૈયારી હોવી જેઈએ. જેઓ રૂપરંધરી છે તેમની પાસે આ વાતનું સૌભાગ્ય હોતું નથી!

અસહિષ્ણુતા, રૂપાર્થતા, કુટિલતા અને રૂપરંધરાની આ ચંડાળ ચોકડી કોઈ પણ માણસના કે મુનિના લુપનને ઘૂળ કરી નાંખે છે. આમાંનો એકાદ પણ દોષ લુપનને સાંદ્ર કરી નાંખે છે. તે લુપના આલોક અને પરલોક બે ય બગાડે છે.

વિનયરણ સાધુ કેટલી હેઠ કુટિલ હતો! બાર વર્ષ સુધી એણે પોતાના ફૂર મનોભાવ કોઈને કળવા દીધા નહિ. જેણે મોક્ષ પામવો હોય તેણે ધર્મ પામવો જેઈએ. ધર્મ તો માત્ર સરળ હૈયામાં જ સ્થિર થઈને આત્માનું શુદ્ધીકરણ કરે છે.

દત્તમુનિ અને ફૂલવાલક મુનિ કેટલા બધા રૂપરંધરી હતા ! બજોના મન કેવાં ખુંખાર હતા ! વડીલો પ્રત્યે તેઓ કેટલા બધાં ઉદ્ઘત હતા ?

પોતાને જે ગર્ભ રાબ પીવી હતી તે દાઢના દુખાવાના કારણે ગુરુ વાપરી ગયા એમાં તો તે રૂપાર્થી સાધુ કેટલો બધો જોયે ભરાયો? એથી ગુરુ ડરી ગયા. અને જાર્સી ગયા ! અન્ય સમુદ્દરાયમાં જઈને અનશાન કરીને ટૂંકા દિવસોમાં દેવલોક પણ થઈ ગયા !

સો વાતની એક વાત કે અસહિષ્ણુતાદિની ચોકડી ખરેખર ચંડાળની ઉપમાને લાયક છે. એ ઘણો ભયાનક વિશાધકભાવ છે.

(૨) આરાધકભાવ : સહિષ્ણુતાદિ

આજ્ઞાબહુગાળડપ મુખ્ય એક આરાધકભાવમાં જે પાંચમો આરાધકભાવ છે તે સહિષ્ણુતાદિ રૂપરૂપ છે. જેમ અસહિષ્ણુતાદિ વિરાધકભાવોથી સાધુ શૂન્ય છે તેમ સહિષ્ણુતાદિ આરાધકભાવથી સાધુ પૂર્ણ છે.

મુનિ-જીવનની સહનતાના મૂળમાં જે સૌથી મુખ્ય કારણ છે તે પ્રતિકૂળતાઓ કે અનુકૂળતાઓને સહન કરવાની શક્તિ છે.

પૂર્વે કહ્યું તેમ સહુએ-જેણે પણ સુખી થતું હોય તે તમામ સાધુઓએ કે સંસારીઓએ ચાર પદ્ધતું સહવી જ પડશે. દુઃખ સહવું (શ્રેણીકની જેમ; કારવાસમાં) સુખ સહવું (ભરતચીઠીની જેમ સંસારવાસમાં) કરૂં વેણ સહવા (મૃગાવતીજીની જેમ સાધવી જીવનમાં) અને બીજાનાં વિચારોને સહવા (રૂચાદ્વારીઃ શ્રેષ્ઠ જન બનીને).

ના... સહ્યા વિના તો ચાલે જ નાનિ. એમાં ચ જે 'મોટા' છે; સમાજમાં, કુટુંબમાં, કે રાજકારણાદિમાં... તે તમામે તો વિશેષ સહવાનું છે. જે મોટા(!) કહેવાતા પુરુષો નાનાઓની આડાઈ, તુચ્છાઈ, કે ક્ષતિઓને સહી શક્તાં નથી; સામો પડકાર કરે છે તેઓ ખરા અર્થમાં તો 'મોટા' કહેવાને લાયક નથી. 'નાના' બનીને જ મોટા બની શકાય.

બાબુના વડાને 'વડા' બનાવામાં કેટલી બધી ઉગ્ર પ્રક્રિયાઓમાંથી પસાર થતું પડે છે ? તે, એમને એમ કાંઈ થોડા 'વડા' બની શકાય છે ? કબીર મહાન् બન્યા હતા. પણ તે પૂર્વે તેમણે હિન્દુઓ અને મુસ્લિમાનો બન્ને તરફથી કેટલું સહેવું પડ્યું હતું ? સુવર્ણને નિર્મળ થવા માટે આગનિમાં કેટલું બધું સહેવું પડે છે?

તુકારામ કે ટોલરસ્ટોય ઘણાં મહાન ચિન્તકો બન્યા પણ ખરેખર તો તેમાં ગોટે ક્ષાળો તેમણી તોક્ષાણી પત્નીઓનો જ હતો, જેમણે સહન કરવાની તેમને હૃત્ય પાડી હતી!

પોતાના સર્કલમાં સહન કરવાની રૂપર્ધા થવી જેઠાએ. ભૂલ કબૂલી લેવામાં હોડ બન્કવી જેઠાએ.

એક ગામમાં બધા લોડો પોતાની મોટાઈ દેખાડવા ખાતર બીજાઓ સાથે લડતા હતા. દરેક જણ પોતાને સવા શેર માનતો હતો. તે ગામમાં કોઈ સંત પુરુષ આવ્યા. તેમણે બધાંને ભેગા કરીને એક વાત કરી કે, "જે જે જણામાં બીજાને પહેલો નમરકાર કરે તે મોટો." સરળ દિલના તે માણસોએ આ વાત પકડી લીધી ! પોતાની સામેનો માણસ પહેલો નમરકાર કરી ન દે એટલે ખૂબ ઝડપથી પોતે જ સામાને નાની જવા

લાગ્યો ! હા... તેમ કરીને તેને થંડું તું તો 'મોટા' જ. પણ આવી મોટા થવાની રહ્મતે ગામમાંથી સંઘર્ષનો નાશ કરી નાંખ્યો. સહુ પહેલાં નમવાની છોડમાં પડી ગયા!

જેણી આ તાકાત નથી, એ કદી મોટો બની શકતો નથી. માત્ર વચ્ચે, વડીલપણું વગેરે ડ્રાઇવિંગની મોટાઈ અર્થહીન છે. સાચી મોટાઈ, નાના બનીને રહેવામાં છે. તે માટે જેટલું સહન કરવું પડે તેટલું સહન કરવામાં છે.

જીવનમાં સહિષ્ણુતા ગુણ આવે એટલે પૂર્વે જણાવ્યું તેમ બીજ ત્રણ ગુણ તરત જ આવે; કેમકે એ ત્રણ ગુણો સહિષ્ણુતા ગુણને ચોંટીને રહેલાં છે.

(૧) પરાર્થતા (સહાયકતા)

(૨) સરળતા (અ-કુટિલતા)

(૩) સમર્પણબાવ (અ-સ્વરચંદ્રતા).

બીજ વિશ્વયુદ્ધમાં જપાન અને રશીયાના સૈન્ય વચ્ચે ખૂંખાર જંગ ખેલાયો. જે ય પક્ષે પુષ્કળ ખુલારી થઈ. રાત્રિના સમયે એક રશીયન સૈનિક એ જ રણભૂમિ ઉપર ફરતો હતો ત્યારે તેને કોઈ જપાનીઝ સૈનિકને કણાસતો અને કાંઈક લવાર કરતો જેયો. તેને દ્વારા આવી. તેની પાસે જઈને તેને પાણી પાયું. પેલા જપાનીઝ સૈનિકે થોથરાતે રઘુરે તેને કહ્યું, “મારા જિસ્સામાં એક ડાયરી છે. મારા વહાલા કુટુંબીજનોને તે ડાયરી ગમે તેમ કરીને જપાન પહોંચાડજો. તેમાં સરનામું વગેરે બધું લખેલ છે.” પેલો રશીયન સૈનિક અત્યન્ત પરગાજુ હતો. તેણે તેને તેમ કરવાનું વચ્ચન આપ્યું. જપાનીઝ સૈનિકે છેલ્લા શ્વાસ આનંદથી છોડ્યા. રશીયન સૈનિકે ડાયરીમાંથી મળેલા સરનામે તરત તેને ઘેર વિગતવાર પત્ર લખ્યો. છેલ્લે લખ્યું કે, “આ ડાયરી લઈને જૂનની દસગી તારીખે હું તમારે ગામ આવી પહોંચિશ.”

પંથ કાપવામાં પુષ્કળ હેરાનગતિ ભોગવીને પણ તે રશીયન સૈનિક જપાન પહોંચ્યો. તે ગામે સમયસર પહોંચ્યો. દૂરથી તેણે જેયું તો ગામના તમામ માણસો તેનું રઘુગત કરવા માટે ગામની બહાર હારતોરા સાથે આવી ઊભા હતા. મૌન રહીને; અશુભીની આંખે સહુએ તેનું રઘુગત કર્યું. તે કુટુંબીજનો પોતાને ઘેર લઈ ગયા. તેનો ભોજનાદિ સત્કારવિધિ પત્યા બાદ તે મરવા પામેલા વડીલની ડાયરી તેણે તેના વૃદ્ધપિતાના હાથમાં આપી!

એ વખતે એટલી બધી નિઃરતખંડતા હતી; ડાયરી વાંચવાની-ખાસ કરીને છેલ્લા પાના વાંચવાની રાહુને એટલી બધી ઉત્સુકતા હતી કે જેણી હંડ નાહિ. એ શોજનિશી હતી. મરવાના ત્રણ કલાક પૂર્વે ધૂજતે હાથે છેલ્લા લખાયેલા શાઢ્યો, છેલ્લો સદેશ, છેલ્લી અપેક્ષા વગેરે તેમાં વિગાનના ‘જ્લેક બોક્સ’ ની જેમ કંડરાઓલા હતા.

એ વાંચતા કેવું આકન્દમય વાતાવરણ બનશે તેની કલપનાથી ઘૂલ ઉઠેલા મહેમાને સહુ પાસેથી વિદાય લઈ લીધી ! સાચે જ છેલ્લેથી એકેકું પાણું વાંચતા સહુની આંખો ચોધાર રડતી રહી.

આવી સહાયકતા-પરાર્થતા-પ્રત્યેક માનવમાં આવવી જોઈએ. જે આવો પરગજુ નથી તે માણસ જ નથી.

સહાયકતા સાથે ચૌટીલો ગુણ છે; સરળતા.

માધતુધ મુનિ કેટલા બધા સરળ હતા? ચિલાતી કેવો કાતીલ ખૂની હતો? છતાં મુનિનાં ત્રણ જ શરૂદો સાંભળીને જીવન-પરિવર્તન કરી દેવા માટેની સરળતા પણ તેનામાં કેટલી બધી હતી? કેવા તે સુલગબોધિ હતા? (સનતુ-ચક્કિની જેમ)

રમણ મહર્ષિ પણ ખૂબ સરળ હતા. પોતે કોઈ ચમત્કાર કર્યો ન હતો. છતાં લોકોએ વગર જારણું ખોલ્યે બહાર નીકળ્યાની તેમની વાતનો ચમત્કાર જહેર કર્યો તો તેમણે ખુલાસો આપ્યો કે, “મૈં જારણાની તીરાડમાં છાથ નાંખી ને, બહારથી વાંસેલી કરી ખોલી નાંખી અને હું બહાર નીકળ્યો. વળી તે કરી ચડાવી દીધી અને હું ફરવા નીકળ્યો. આમાં મૈં કશો ચમત્કાર કર્યો નથી!”

જેણે મન, વચન, કાયાથી આખા મુનિ જીવનકાળમાં માત્ર બહુ સામાન્ય કહેવાય તેવી-એકેકી- ભૂલ કરી હતી; તે પણ તેમણે- કોઈ વિશિષ્ટ કોટિના શ્રાવકે પૂછતાં તરત જણાવી હતી ! કેટલી જબરી હાર્દિક સરળતા!

સહિષ્ણુતાને વળગીને રહેલો છેલ્લો ગુણ છે સમર્પણ ભાવ. અસહિષ્ણુ લોકો રવરછંદી હોય છે તો સહિષ્ણુ લોકો સર્મિપિત હોય છે. કેમકે તેમની સહનશક્તિને કારણે તેઓ (વડિલોને) જીબને સર્મિપિત બનીને ગમે તેવા તેમની તરફના દુઃખોને સહી શકે છે.

પત્નીએ પતિને સમર્પિત રહેવું જોઈએ.

શિષ્યો ગુરુને સમર્પિત રહેવું જોઈએ.

સંતાનોએ માબાપને સમર્પિત રહેવું જોઈએ.

વહુએ સાસુને સમર્પિત રહેવું જોઈએ.

નોકરે શોઠને સમર્પિત રહેવું જોઈએ.

આ માટે બધાએ ખૂબ સહિષ્ણુ બનવું જ પડે. કેમકે વડીલો તરફનો જે માર ખાવાનો આવે તે સહનશક્તિ વિના તો હસતે મોંચો ખગી શકાય તેમ નથી.

મયણા, એકલાય, કુણાલ, ઉર્મિલા (લક્ષ્મણાની પત્ની) વગેરે કેવાં સહિષ્ણુ હતા? માટે જ કેવા સર્મિપિત હતા?

(૩) સાધુ-સવરૂપ

પોતાની જેટલી શક્તિ પહોંચે તે જિનાજ્ઞાના પાલનમાં વાપરે; અને તે સિવાયની તમામ જિનાજ્ઞાઓનો જે કદર પક્ષપાતી હોય તે સાધુ કહેવાય.

જેણે ઘરબાર છોડ્યાં હોય; જેનો વૈરાગ્ય જ્ઞાનગર્ભિત હોય; જેને વીતરાગ સર્વજ્ઞ જિનેશ્વરદેવો અને એમનું શાસન, તથા તેના તમામ અંગો અત્યન્ત વહાલાં લાગતા હોય; જેમને જે સદા ભાવભરી વંદનાઓ અર્પતો હોય તે સાધુ કહેવાય. તેના સત્યાવીસ ગુણો કહ્યા છે. વિશેખાવશ્યકકારશ્રીએ તેનો મુખ્ય ગુણ સહાયકતા કહ્યો છે. સાધુ અન્ય સાધુઓને સહાયક થાય જે; જે તેમ ન બને તો તે સાધુ સાધુ ન કહેવાય.

વળી સાધુમાં સહનશક્તિ પણ તીવ્ર હોય. આ વાત જણાવવા માટે જ તેને ‘સાહુ’ કહેવાયો છે.

વળી જિનાજ્ઞાનો તે કદર સાધક હોવાથી ‘સાધુ’ કહેવાય.

જેનામાં સર્વસત્પહિતાશય હોય તે સાધુ કહેવાય.

જે દેવ, ગુરૂનો પરમભક્ત હોય; લુધમાગનો જે ભારે મિત્ર હોય અને બ્રહ્મચર્યાદિના પાલનથી જે અત્યન્ત પવિત્ર રહેતો હોય. હા. કયારેક દોષ લાગી જાય તો તે તરત સૂક્ષ્મ આલોચના કરીને શુદ્ધ બની જતો હોય તે સાધુ કહેવાય.

ભક્તિ, મૈત્રી અને શુદ્ધિનો ત્રિવેણી સંગમ બનેલાં સાધુમાં રૂપરંજું હિત કરવાનું શૌર્ય હોય. જિનશાસનના અણામાંથી મુક્ત થવાં માટે કશુંક પરહિત કરી દેવા માટે તે સતત તલસતો હોય. તેવી તકોને તે શોધતો હોય.

સાધુનું જે સામાયિક છે તે સર્વવિરતિ-સામાયિક છે. એ સામાયિકભાવની તાકાત અપ્રતીમ છે. તે પ્રચંડ પુણ્યનું જનક છે અને પ્રચંડ વિશુદ્ધિનું કારક છે. એ પુણ્યનો ઉદ્યમ પરજીવને પણ લાભદાયી બને છે. એ વિશુદ્ધિ રૂપને માટે અત્યન્ત ઉપકારક બને છે. આવી વિશુદ્ધિ સાથેનું પુણ્ય- પુણ્યાનુભંગી પુણ્ય કહેવાય છે; જે વિરલ આત્માઓને જ પ્રાપ્ત થાય છે.

વિશ્વમાગનું કલ્યાણ કરવાની ભાવનાને સાર્થક કરવા માટે તારક તીર્થેકરદેવોના તમામ તારક આત્માઓ છેલ્લેથી ત્રીજ ભવે આ સર્વવિરતિ સામાયિકભાવ રૂપીકારતા હોય છે. છેલ્લા ભવે પણ આ જ સામાયિકભાવ ત્વારા સર્વકલ્યાણની શક્તિ-વીતરાગતાદિ-ને હંસત કરતા હોય છે. કોઈ આદિનાથ ભગવંત જેવા એક હજાર વર્ષે વીતરાગ-તીર્થેકર

બન્યાં; કોઈ વીર-વિલુ જેવા સાડા બાર વર્ષે તે રિથિતિ પામ્યાં; તો કોઈ મલિનાથ ભગવંત જેવા ચાર જ પ્રછરમાં પદ પ્રાપ્ત કરી ગયા! જેવી જેણી ભવિતવ્યતા ! કર્મોની રિથિતિ !

વર્તમાનમાં જૈન-સાધુઓ થોડુંક પણ ઉત્કૃષ્ટ ત્યાગમયઃતપોમયઃ કહોર જીવન જીવે છે તો તેના પ્રતાપે ભોગી જગતુમાં થોડોક પણ ધર્મ ટક્કો છે. જે શ્રમણ-સંરથામાં શિથિલતા આવશે તો ભોગ-જગત્ ભોગાન્ધ બની જશે; નાસ્તિક બની જશે. જેમ ભોગીઓ વધુ ને વધુ ભોગરસ્થિક બનતા જશે તેમ તેમને ધર્મ પામવા માટે શ્રમણ-સંરથાએ વધુ ને વધુ કહોર સંયમનાં પાલક બનાવું પડશે. પણ આને બદલે જે તેઓ જ વધુને વધુ શિથિલ થતાં જશે તો ભોગીઓની ભોગસુખોની તીવ્રતા તેણી બધી મર્યાદાઓ વટાવી જશે.

સાધુ સંયમી હોવો જ જેઇઅ. વિદ્વાન કે ત્યાખાનકાર ન હોય તો હજી ચાલે. હા. તેવો પણ હોય તો તેના વડે વિશેષ લાલ થાય ખરો; પણ સંયમધર્મની કણ્ણતા વિનાળો સાધુ તો સત્યાનાશ વાળો.

સૈનિક શૂરવીર તો હોવો જ જેઇઅ. તે ગવૈયો ન હોય તો આરામથી ચાલે.

હાલમાં સાધુ-સંરથામાં વિદ્વત્તાનો પવન (ક્રેઝ) ફુંકાયો છે. લોકોને વિદ્વાન ત્યાખ્યાનકારોની આવશ્યકતા વધુ જણાય છે. તે સંયમી છે કે નાહિ ? તે અંગે સંઘોને ઝાડી ચિંતા જણાતી નથી. આના ખૂબ જ ખરાબ પરિણામો તેવા સંઘોને જેવા પણ મળે છે; પરંતુ આ બાબતમાં કશુંક કરવાની લગન કોઇને જણાતી નથી.

ઈલાચીનટે સંયમી સાધુની સંયમ ભરપૂર વહોરવાની કિયા જેઇ અને તેમાં આગળ વધતા નટનાં માંચડા ઉપર જ કૈવલ્યની પ્રાપ્તિ થઈ!

ઈર્યાસમિતિની કિયામાં એકચિત સાધુઓને જેઇને તાગતી તાપસ સમ્યાદર્શન પામી ગયો!

ચંદનબાળાળના મુખ ઉપરની અપૂર્વ સમતા જેઇને શેડૂવક ખેડૂત સંયમ પામી ગયો!

કો મહામુનિની દ્યાનરથ મુદ્રા જેઇને-તાખાં પરણોલા વજબાહુઓ સંયમના પંથે ડગ માંડી દીધું. નવોઢા, મનોરમા વગેરેએ તેના પગલે પગલું દબાવ્યું.

હીરસૂરિલ મહારાજના કણ્ણ ચારિત્ર પાલનથી જ બાદશાહ અકબર ધર્મ પામ્યો. જ છ માસનું અમારિ પ્રવર્તન સંભવિત બન્યું.

સાધુઓના શ્રુતિની ભાઈચારા વગેરેની એકેકી વાત બેઠી હોય કે જેને બેઠને ગૃહરથ લોડોને સાધુ બનવાનું મન થઈ જય ! તેઓની આપસી સહાયકતા, પરાર્થતા, સરળતા, સમર્પિતતા, સહિતણુતા વગેરે જેતાં જ ગૃહરથોની ભોગવૃત્તિઓ શાન્ત થઈ જય.

એક જ શ્રેષ્ઠ કક્ષાનો સાધુ, તેના સંયમધર્મના પ્રભાવમાત્રથી હજારો આત્માઓને ધર્મ પમાડી શકતો હોય છે. આની ચામે કોરા વિદ્વાનો કે ત્યાજ્યાનકારોનું પરાર્થકરણ ઘણું વામણું હોય છે અને માત્ર ઉપરછલું હોય છે. કાશ ! આજે તો એનો જ ભારે કેજ (પવન) ચાટ્યો છે ! આનાથી એટલું બધું નુકસાન થઈ ચૂક્યું છે કે જે હવેના સો વર્ષે પણ ભરપાઈ થઈ શકે તેમ નથી.

સાધુ ત્યવહારથી કટ્ટર-કિયાકાંડી હોય. નિશ્ચયથી રાગાદિની કાતીલ પરિણાતિઓનો ઉપશામક હોય.

આ બળો નયાનું જેનામાં સંગીતન થયું હોય તે જ સાચો' જૈન સાધુ કહેવાય.

છું કારણપદાત્તુ કિયાકાંડમાં ક્યાંક ઉત્તરગુણોમાં-શિથીલતા ચલાવી શકાય; પણ રાગાદિની સંકિલણ પરિણાતિને ઉપાદેય માનતી વૃત્તિને તો એકાન્તે ચલાવી શકાય નહિ. પરમાત્મા મહાવીરદેવે, કોઈ કારણો ફુટનો (ગોચરણી વગેરેનો) રસ પીવાની પણ રજ (ઉત્સર્ગમાર્ગે તો બધાં ફળોનો નિષેધ કરેલ છે.) આપી છે; પરંતુ તે રસ, રસથી (રાગથી) પીવાની રજ તો નથી જ આપી. આનો તો એકાન્તે નિષેધ કર્યો છે. સાધુઓ માટે પરમાત્માનો એક જ એવો આદેશ છે કે જે એકાન્તે છે: નિરપવાદ છે; જે સંકિલણ રાગાદિપરિણાતિઓને ઉપશાન્ત રાખવા સંબંધમાં છે.

વર્તમાનકાળમાં આ આદેશાત્મક વચનની તરફ કેટલાક શ્રમણોએ ધરાર ઉપેક્ષા કરી છે. હકીકતગાં આ 'ઉપશાન્તિ' [કે તેનો પક્ષપાત] જ જિનશાસન છે. એને પગાડતી ત્યવહારનયની કિયાઓ ઉપાદેય ગણાય છે. અન્ય તો રવર્ગાદિની પ્રાપક હોઇને હેચ કક્ષામાં અન્તે ચાલી જય છે.

વર્તમાનકાળગાં જેટલાએ શ્રમણધર્મ રવીકાર્યો છે તેટલા જ- માત્ર- જે ત્યવરિસ્થિત રીતે શ્રમણત્વનું પાતન કરીને સાચા અર્થમાં શ્રમણ બને તો જૈનસંધનું તો ઠીક, પણ આખા વિશ્વનું હિત-સુખ, શાંતિ અને આભાદી-હાથવગાં બની શકે તેમ છે. કોડો માનવતાવાદીઓ કરતાં, લાખો જિનભક્તો ચડિઆતાં છે; તેમનાથી હજારો દેશવિરતિધરોની તાકાત ચડિઆતી છે. તેમનાથી સેંકડો સર્વવિરતિધરોની તાકાત અપરિમિત છે. હજારો લાખો લાકો સુધી જિનધર્મોનો રદીશ, માઈક વગેરે રથૂળ બળો લ્લારા વિશ્વમાં પહોંચાડવાની કશી જરૂર નથી. થોડાક જ સાધુઓ પૂરા સાધુઓ બની જય તો તેમની સૂક્ષ્મભની

સાધનાજનિત પુણ્યાઈ અને તેમની શુદ્ધિ- આ જે જ 'બધુ' બરોબર કરી દેવાની જરૂરી તાકાત ઘરાવે છે!

સબુર! આ માટે મદ, મદનાદિની તમામ પરિષ્ઠતિઓની શાન્તિ ઉપલબ્ધ હોવી જેઠાં અને સર્વનું હિત હૈયે વસેલું હોલું જેઠાં.

ભોગરસિક જીવો, માત્ર સાધુવેષ પહેરે તેથી કાંઈ થોડું જ રવપર હિત સધાઈ જાય?

પૂર્વે જણાત્યું તેમ ઘગધગતી ગરમીના રવાંગી સૂર્યશા એ આદર્શ શ્રમણ-શ્રમણીઓ છે; જેમના આલંબનથી જ હતાં ડીગ્રી જેટલી ગરમી પ્રાપ્ત કરીને ભોગીઓની દુનિયા પોતાનું ધર્મસંકૃતિનું જીવન જીવવાનું સૌભાગ્ય પામી શકી છે.

જે જૈન શાસ્ત્રોનું જ્ઞાતી કીતે ચિંતન, મનન અને પરિશીલન થાય તો 'સાચા સાધુ' થવું જરા ચ મુશ્કેલ જણાતું નથી. ઊલટું સંસારવાસ સેવવાનું જ મુશ્કેલ બની રહે છે. જૈન શાસ્ત્રોમાં સંસારની અસારતાનું એટલું બધું રૂપદ્રષ્ટ દર્શન કરાત્યું છે કે તે પછી થોડોક પણ નિકટભવી જીવ સંસારમાં એક દિવસ માટે પણ થોળી શકે નાનિ.

મુનિ જીવનના રવીકાર વખતે જે સાવધ ચોગોના નવકોટિ પરચકખાણનું સૂત્ર-કરેમિ બંતે- જોતાવાય છે તે જૈન દર્શનનું સર્વોત્કૃષ્ટ સૂત્ર છે. તે પ્રતિજ્ઞાથી જે જીવન જીવવાનું છે તે જગતનું સર્વોત્કૃષ્ટ સુંદર જીવન છે. જૈન ધર્મનો મુનિ એટલે કુદરતનું બીજું નામ. કુદરતને મુનિ જરાક પણ પણ્યે નાનિ. ઝાડનું પાંદડું તોડે નાનિ, ખળખળ વઠી જતાં ચરિતાના જળમાં પવાલું નાંખીને તેને 'ડીક્ટર્બ' કરે નાનિ.

જે મળ્યો કુદરતી વાયુ; તેનાથી જ ચલાવી લેવાનું. નાનિ પંખો... નાનિ એરકન્ડીશનર્મ...

જે મળ્યું; પ્રાચુક જળ તેનાથી જ નિભાવી લેવાનું; નાનિ બરદ્ધ, નાનિ રેણ્ઝિજેટર... નાનિ ઠંડા પીણાં.

એક પણ નયા પૈસા વિના જેની આખી જિંદગી જગતના બેતાજ બાદશાહની જેમ આરામથી અને આનંદથી પસાર થઈ જાય. રસોડા વિના તેનું પેટ ભરાય; ઘર વિના તેનું જીવન જીવાય. અઢાર વર્ણ વિના વિશ્વના કોઈપણ જીવને ન ચાલે અને આ જિનશાસનના શાણગાર એવા આણગારને અઢારમાંના એકાદ મોચી, ધાંચી, હજામ વગેરે કોઈની ચ કદાપિ જરૂર ન પડે. કેવી કમાલ છે; આ જૈન-શ્રમણોની?

તરણતારણહાર દેવાધિદેવોએ મોક્ષ બતાડ્યો; તેનું વર્ણન જે સાંભળે તેને મોક્ષ પામવાની ચોક્કસ દૃઢા થઈ જાય. પણ જે તેમણે ત્યાં પહોંચવાનો માર્ગ બતાડ્યો

ન હોત તો? પણ આનંદો! તેમણે મોક્ષમાર્ગ પણ- સમ્યગુર્દર્શન-જ્ઞાન- ચારિત્રણી આરાધનારૂપ બતાડ્યો. આથી જ સંસારથી વિવિધ રીતે ભડકેલા-દુઃખોથી, પાપોથી, તેના સમ્યગુજ્ઞાનબળથી-તમામ પુણ્યાત્માઓએ આ મોક્ષમાર્ગે ડગ માંડીને રવકલ્યાણ સાધી લીધું. શક્તય તેટલું પરકલ્યાણ પણ કર્યું.

મુખ્યત્વે આ સાધુપદ વ્યવહાર પ્રધાન છે. પરંતુ તેમાં નિશ્ચયનું લક્ષ તો અત્યન્ત અનિવાર્ય છે. વ્યવહારનયના કિયાદિપ્રધાન લુપનથી અશુભ નિમિત્તોનો અભાવ થઈ જવાની અતિ સુંદર ભૂમિકા તૈયાર થાય છે. પણ અહીં જે આના દ્વારા રાગ-દ્રેષ્ણની સંકિલણ પરિણાતિઓથી મોક્ષ પામવાનું લક્ષ જ ન હોય તો એવી અનંતી વ્યવહારનયની ઘર્મદ્વિયાઓ બેગી થઈને પણ તે મોક્ષ પમાડી શકે તેમ નથી. આથી જ વ્યવહારનયના ઉત્કૃષ્ટ-ધોર અને ઉત્ત્ર- તપોમય લુપનનાં સત્ત્વ કરતાં આ મોક્ષના લક્ષની જૈનદર્શનમાં વધુ કિમત છે.

લક્ષ વિનાનું સત્ત્વ હોકાયન્ન વિનાની રાટીમર જેવું છે; જે ગમે તે દિશામાં અથડાયા કરતું હોય છે.

એટલે વ્યવહારનય અને નિશ્ચયનય ઉભયાત્મક સાધુપદ છે. જેઓ માત્ર નિશ્ચયનયના સાધુત્વની વાત કરે છે તેઓને એ વાતની ખબર હોવી જેઠાં કે નિશ્ચય ત્રણ પ્રકારનો છે. હેતુ, રવરૂપ અને અનુબંધ.

તેમાં નિશ્ચયનો જે હેતુ હોય તે હેતુ-નિશ્ચય કહેવાય છે. નિશ્ચયનો હેતુ વ્યવહાર છે કેમકે તે જ પૂર્વોક્ત નિમિત્તાભાવની-નિશ્ચયની પૂર્વ-ભૂમિકા તૈયાર કરે છે.

રાગ-દ્રેષ્ણની પરિણાતિઓનો નાશ એ તો રવરૂપનિશ્ચય છે. માત્ર તેને માનવાની વાત કરનારો એકાંત નિશ્ચયવાદી છે; જે જૈનદર્શનને જરા ય માન્ય નથી. આ રવરૂપનિશ્ચયની સાથે હેતુ-નિશ્ચય (વ્યવહારનયનું લુપન) હોવો જ જેઠાં એમ થાય તો જ અનુબંધ (મોક્ષફળ પ્રાપ્તિ) નિશ્ચય સાધી શકાય.

નિશ્ચયવાદીઓએ હેતુ-નિશ્ચયને રવીકારવો જ જેઠાં જે ખરેખર તો વ્યવહારનયની ભૂમિકારૂપ છે.

વેષમાત્રના સાધુપદથી પૂર્વે જણાત્યું તેમ ઘણા બધા-મોટી સંખ્યાના યોગ્ય આત્માઓ સાચા અર્થનું ભાવ સાધુપણું પામી ગયા છે. એના કારણો પૂર્વે જણાત્યા છે તેમ અશુભ નિમિત્તાભાવ અને કુસંગાભાવ થતાં બ્રહ્મચર્યની સહેતાઈથી પ્રાપ્તિ, લુપદયાનું પાલન અને ગુરૂસેવા, શ્રુતપાચના, ગુરૂપાત્સલ્ય વગેરે છે. આ બધો વ્યવહારનય છે.

સાચા અર્થમાં જેના અંતર્ગત પરિણામો સાધુત્વના જરૂર પામ્યાં હોય અને પણી

તેને ચોગ્ય વેખને જેઓ ધારણ કરે એવા આત્માઓ દીક્ષિત થનારા સો આત્મામાં દસેક જેટલાં જ હશે. બાકીના નેયુંમાંથી સાઈઠ જેટલા જીવો તો વેખ પામ્યા બાદ એ ઘણ્ય દશાને પામતા હોય છે. હા ત્રીસ જેટલા જીવો કદાચ આ કઠોર જીવનમાં વેખ પામીને ચ-જળમાન્તરનાં સંરક્ષારાદિના કારણો-સાવ નિષ્ફળ જાય છે. વધુ ખરાબ પણ થાય છે.

કેટલાક નિશ્ચયવાઈઓ કહે છે કે, "વ્યવહાર સાધુપદ અનંતી વાર લેવા છતાં જીવનો મોક્ષ થયો નથી; માટે હવે તેનો આગ્રહ ન રાખતાં માત્ર નિશ્ચયરૂપ સાધુપદનો જ આગ્રહ રાખવો જોઈએ." આ લોકો દર અખજે એકની સરેરાશમાં થાયેલા ભરત, ગુણસાગર, પૃથ્વીચન્દ્ર વગેરેના દ્રેષ્ટાંતો આપે છે.

આની સામે પહેલી વાત તો એ છે કે અપવાદરૂપ દ્રેષ્ટાંત અપાય નહિ. દૂધ પીને કોક મરી ગયો હોય કે ઝેર ખાઈને કોક જીવી ગયો હોય, તેથી બધાને દૂધ છોડવાનું કે ઝેર ખાવાનું કઠી શકાય નહિ.

વળી ભલે વ્યવહાર-ચારિત્ર અનંતી વાર લેવાં છતાં જીવોનો મોક્ષ થયો નથી પણ તે તો બહુ સીધી વાત છે કે મોક્ષ પામવા માટે જેટલી વરતુઓની (કારણોની) જરૂર છે તે બધા બેગા થવા જોઈએ. વ્યવહાર ચારિત્રની સાથોસાથ મોક્ષ પામવાની તીવ્ર તાલાવેલી (લક્ષ) પણ મોક્ષ પામવામાં એક કારણ છે. તેની જે ગેરહાજરી હોય તો એકલું વ્યવહાર ચારિત્ર શી રીતે મોક્ષ આપી શકે ? વળી રાજમાર્ગ જેવાં મળે છે કે એકલું મોક્ષલક્ષ પણ મોક્ષ આપી શકતું નથી. વ્યવહાર ચારિત્રની હાજરી પણ સાથે જરૂરી છે.

વળી ભરત વગેરે ભલે વ્યવહાર ચારિત્ર (સાધુવેખ વગેરે)વિના કૈવલ્ય પામ્યા પરંતુ તેમના હૈયે મોક્ષના લક્ષ સહિત, વ્યવહાર ચારિત્ર પામવાની તીવ્ર ભાવના તો હતી જ. વળી ભલે અનંતા જીવો અનંતીવાર વ્યવહાર ચારિત્ર પામ્યા છતાં હજી મોક્ષ ગયા નથી; પણ એ વાત નકલી છે કે તેમાંનાં જે જીવો મોક્ષે જ્યારે જ્યારે પ્રાય: (ભરત જેવા અપવાદને બાજુ ઉપર રાખો.) તે તમામ જીવોની પાસે તે વખતે વ્યવહાર ચારિત્રના સાધુવેખાદિ સાથે રહેશે જ. માટે હજી પણ જે મોક્ષ પામવો હોય તો વ્યવહાર ચારિત્રનો જ રવીકાર કરવો પડશે; અને તેમાં ખૂટતી કડી-મોક્ષ પામવાની તીવ્ર તાલાવેલી-પૂરી કરવી પડશે.

આ બધી અપેક્ષાઓ વિચારતાં ર-પણ્ટપણે એમ લાગે છે કે આત્માનું કલ્યાણ સાધુપદમાં જિરાજ્યા વિના કોઈ સંયોગમાં શક્ય નથી. વિશેષતઃ આ વીસમી સરીમાં....

ધરમાં રહીને ધર્મ કરવાની વાત, ટી.વી. વગેરેના ભૌતિકરસના ઝેરી વાયુમંડળ

વચ્ચે તો ઘરાર શક્ય નથી. જે ધર્મ જ આરાધવો છે; જે રૂપકલ્યાણ જ કરવું છે તો મોક્ષ પામવાના એક માત્ર-તીવ્ર લક્ષ્ણ-સાથે સાધુપદ ઉપર આરૂઢ થવું જ રહ્યું. મોક્ષ પામવાનું તીવ્ર લક્ષ્ણ હોય; અને સાચા ગુરુ પ્રત્યે સર્વથા સમર્પિતભાવ હોય પછી તો મોક્ષ બહુ નજીકના ભવોગમાં મળી જ જય. આ વાતમાં લેશ પણ શંકા કરવી નહિ. આ વાત મહોપાદયાયજીએ અદ્યાત્મસાર ગ્રન્થમાં કરી છે. ગુર્વાજ્ઞા-પારતજ્ઞય ઉપર તેમણે ખૂબ ભાર મૂક્યો છે. તે પૂર્વકની દ્રવ્યદીક્ષાઓ પણ ભાવદીક્ષામાં પરિણામી જઈને નિશ્ચિયતપણે મોક્ષ આપનારી જણાવી છે.

આ રીતે સાધુપદ પામયા પછી સમયગર્દર્શનાદિ રૂપરૂપ ઉત્કૃષ્ટ કોટિની રત્નતર્યાને પ્રાપ્ત થતાં બહુ ભવો લાગતા નથી. વળી આ સાધુપદની દીક્ષા માત્ર પોતાનું જ હિત આરાધે છે તેવું પણ નથી. જે પોતાની તમામ પુણ્યની કમાણી પાછળ તે સાધુ એવો સંકલ્પ મૂકે કે મારી આ પુણ્યાર્થી વિશ્વમાત્રનું સાચા અર્થમાં ભલું થાઓ; તો તે સાધનું અર્થિતત્પમાત્ર- ચોપાસના વિરસ્તારોમાંથી દુષ્કાળાદિને નાખૂદ કરે છે. તેવા અહિસક કે મહાબ્રહ્મચારી વગેરે સાધુની નજીક આવીને જેસતા હિસક કે દુરાચારી જીવોના તે હિસાદિના પાપો દ્વૂળ ઊઠીને તેમનાં આત્મપ્રદેશોમાંથી ભાગી છૂટે છે.

આમ જીનશાસનનો સાચો સાધુ રૂપનું હિત તો આરાધે જ છે; પણ સર્વનું હિત પણ એ જ આરાધે છે. જેઓ તેવા સાચા સાધુ નથી તેઓ માઈક વગેરે રથૂળ બળોથી ક્યારે પણ સર્વહિત સાધી શકતા નથી. તેમનું પરહિત પણ આભાસિક અથવા ક્ષાણિક હોય છે. કાલાંતરે ભંડો ફૂટી જતાં વાર લાગતી નથી. એ વખતે તેના દ્વારા ધર્મ પામેલા (!) તમામ જીવો અધર્મની ખાઈમાં ફેંકાઈ જય છે. આ રીતે વધુ ક્ષાર્સ્ટ જતાં ઉપદેશકો અન્તે પટકાઈ પડે છે. બીજાં અનેકોને પટકી પણ નાંખે છે. આવી સસલાની દોટ કરતાં નક્કર પરિણામો હાંસલ કરતી કાચબાની ધીમી દોટ સારી.

ચાલો, હવે આપણે આવા સાધુપદને પામવાની તીવ્ર તલાવેલી સાથે હવે તેવું સાધુપદ ખરેખર જીવનમાં પ્રાપ્ત થાય તે માટે તેવા મહાત્માઓના શરણાગત બનીએ. તેમના ભક્ત બનીએ.

(૪/૫) સાધુપદના આરાધકો અને શરણાગતો

પૂજય હરિભદ્રચૂરિલાએ યોગશતક ગ્રન્થમાં તો અપુનર્બન્ધક અવર્થાથી જ એવા અખંડ સામાયિકભાવની કટ્પના મૂકી છે જેના વિવિધ વિભાગો- માર્ગાનુસરિતાદિથી અયોગી ડેવલી સુધીના- પાડ્યા છે. આમ કહીને તેમણે આ બધી અવર્થામાં સામાયિકભાવ કહ્યો છે.

વળી શ્રુતસામાયિક, સમયફૃત્વ સામાયિક, દેશવિરતિ સામાયિક અને સર્વવિરતિ સામાયિક એવા ચાર સામાયિકો જ્ઞાનીઓએ જણાત્યા છે.

પ્રસ્તુતમાં આપણે તો સર્વવિરતિ સામાયિકના આરાધકો વગેરેની વાતો કરવી છે. જ્યાં સુધી સામાયિકનો એકેકો આરાધક- એક સાધુ, એક સાધ્વી (સર્વવિરતિ સામાયિકના આરાધક), એક શ્રાવક, એક શ્રાવિકા (દેશવિરતિ સામાયિકના આરાધક) આ ભરતક્ષેત્રમાં વિદ્યમાન રહેશે ત્યાં સુધી છટઠા આરાના ભીમ, ભયાનક અને નિધર્મી કાળનું અવતરણ આ ઘરતી ઉપર થઈ શકશે નહિ. તે મહાત્માઓના વિરતિના બળથી હજારો વેલંઘર-દેવો લવણ સમુદ્રની માર્ગ મૂકવા માંગતી જલધારાને રોજ ને વાર-પાણીને પાછું હડકોલવા હારા-અટકાવતાં જ રહેશે : આ ઘરતીને રસાતાળ થવા દેશે નહિ.

ત્યાં સુધી સૂર્ય, ચન્દ્ર, વગેરે નિયમીત રીતે ઉદય અને અસ્ત પામતા રહેશે.

ત્યાં સુધી ઘરતીમાં એવા સર્વનાશી કંપનો થઈ શકશે નહિ.

ત્યાં સુધી જિનધર્મોનો નાશ થશે નહિ. હા. પ્રભુ-વીરના નિર્વાણથી એકવીચ હજાર વર્ષ પૂરા થતાં એક પણ વિરતિઘર નહિ રહેતાં એ વખતે આ ભયાનક રિથતિનું સર્જન અવશ્ય થશે.

અમેરિકન ટાઇમમાં હેઝન નામના પૈઝાનિકે ઘરતીના મેનેટીક પાવરની થીઅરી ઉપર આ જ વાત કરી છે કે, "કેટલાક હજાર વર્ષો પછી સૂર્ય અતિ ભયાનક આગ જેવી ઉષાતા (ઓઝોનમાં ગાબડું પડવાથી જ ને ?) ઓકશે. એ વખતે આ ઘરતીના લોકો ત્રાહિમામ્બુ પોકારી જશે. ઘરતી ઉપર કયાંય હરીયાળી જેવાં નહિ મળે."

આ જણે કે ભગવતી સૂત્રમાં દેવાધિદેવ પરમાત્મા મહાવીરે ગૌતમને કહેલી છટઠા આરાના રૂપરૂપની વાતોનો આ અનુવાદ જ ન હોય ? તેવું હેઝને જણાત્યું છે!

પછી છેલ્લે તે તેખમાં તેણે લખ્યું છે કે, "હું તો ઈશ્વરમાં માનતો નથી. છતાં જે ઈશ્વર જેવી કોઈ જગતુની કર્તા-હર્તા વરતુ હોય તો મારી તેને પ્રાર્થના છે કે તે કાળમાં મને આ ઘરતી ઉપર જન્મ ન આપે."

સર્વવિરતિ-ધર્મની રવાભિમુખ આરાધના કરનારા મહાત્માઓનો કેટલો બધો મોટો સહજ રીતનો પરાર્થ! વગર કીધે હજારો વેલંઘર દેવો ઘરતીને સમુદ્રમાં દૂબી જતી

બચાવો! વગર કીધે તેમના તપોબળમાત્રથી સહજ રીતે - ઘરતીમાં સુકાળ વગેરે રહ્યા કરે; સૂરજ અને ચન્દ્ર નિયત સમયે ઉદ્યારણ પામ્યા કરે!

માઈક વગેરે ટૈક્ષાનિક સાધનોથી આજા અબજમાં ભાગનું પણ પરકલ્યાણ થઈ શકે તેમ નથી.

જે સર્વવિરતિધર્મની સૂક્ષ્મની તાકાતમાં પરાર્થવાઈ, માનવતાવાઈ કે પ્રાણી પ્રેમીઓને પાકી શેદ્ધ પેસી જય તો તે બધા સર્વજન સુખાય, સર્વજનહિતાય, સર્વવિરતિધર સાધુ જ બને. બધી નાનકડી નાનકડી સામાજિક સેવાની રથૂલ પ્રવૃત્તિઓને લગભગ નંધ કરે.

સાચા પરાર્થરસિક માણસથી પણ આ કાળમાં સારી સંરથાઓની રથાપના કરીને તેનાં ટ્બારા કામ કરતું એ લોઢાના ચણા ચાવવા જેવું કામ છે. પોતે સારો છે; પણ એને વિરલ ગુણોથી સજ્જ એવા સારા માણસોનો રસાયન, સહકાર કયાં મળે છે? એક હાથે શી રીતે તાળી પડે? અન્તે તો સાધયના સામા કિનારે પહોંચવા ઉત્સાહથી ચાલવા લાગેલું સંરથા નામનું નાવ, કર્મચારીઓ, કગ્રાંટીમંડળ, પ્રોઝીજર, ઓડીટીંગ, એજન્ડા, કોરમ વગેરેના ચક્કરોમાં અને એથી પણ ભયાનક જૂથબંધી, બજ્ટાચાર, અનાચારના જીવલેણ વળળોગાં કયાંક ફ્લસાય જ છે; ફ્લસડાઈ પડીને રૂબે છે. સામે કિનારે પહોંચવાની તો વાત જ રવખનમાં ઊડી જય છે. જે કે શરીર, શિષ્ય અને સંરથાને આ કલિકાળમાં પ્રશ્નો તો રહેવાના જ છે. એથી અકળાવવાને બદલે એને સતત ઉકેલતા જ રહેતું જોઈએ. પરંતુ આ અતિ ભગીરથ કાર્ય છે. વિરલ પુણ્યવાન જીવો સ્વિવાય બીજાનું અહીં કામ નહિ.

ધણા બધા સારા, નરસા, કડવા-મીઠા અનુભવોમાંથી પસાર થયા બાદ, ધણા બધા હિમાલયન સાહસોમાં ધર્સી ગયા બાદ, ચૌવનના થનગનતા આવેશમાં નહિ, પણ જિનશાસનની જબરદસ્ત સેવા કરીને અંશત: પણ ઋષામુક્તિ પામવાના તીપ્ર આવેશોમાં કયાંક ધર્સી ગયા બાદ એક વાત ઉપર નિશ્ચિતરૂપે હું આવ્યો છું (જે હું પૂર્વે પણ કરતો હતો: વચ્ચમાં ધૂટી ગઈ ફરી તે પાછી આવી છે.) કે, "કોઈપણ સાધુ કે સાદવીલ કોઈ પણ સંરથાની રથાપના, પ્રેરણા કરે નાહિ. તેમાં ઓતપ્રોત થાય નહિ. આ અંગેના કર્તવ્યો શ્રાવકો ભૂલ્યા હોય તો ય ભલે.

આપણી સંરથા એટલે ત્રિલોકગુરુ દેવાધિદેવ મહાવીર દેવે રથાપેલી વિશ્વકલ્યાણકર જિનશાસન. આપણો તેના જ સદરય.

તેવા આપણો પ્રત્યેક સાધુ, પ્રત્યેક સાદવી, વન-મેળ-સંરથા. આપણું આજ્ઞાચુરણ જીવન જ મોખાઈલ અને ફર્ટાઈલ સંરથા. જેનામાં હજરો વેલંધર દેવોને સતત કાગે રાખવાની, ઓડોનના ગાબડા પૂરવાની, સૂર્જિના પ્રાણીમાત્રને હિતકરી બાબતોને જરી

રાખવાની વગેરે વગેરે શક્તિ (એટમબોર્ડના ફાટવા જેવી) ઘરબાએલી પડી છે. આ વન-મેન-સંરથાના અનજમાં ભાગનું કામ પણ જગતની કોઈ પણ રથૂત સંરથા-સદાશયથી રથાપી હોય તો ચ - કરી શકે તેમ નથી. ઊંઠું એ સંરથાઓ તો જગતને પરેશાન કરવાના કામ કરશે; એવા પ્રકારના દુષ્પિત, પ્રદુષિત અણુ- પરમાણુઓ વિશ્વમાં ફેકશે; જેના ટ્બારા અગણિત લુંબોના ભાવપ્રાણો રહેંસાઈ જય. આનાથી વધુ મોટું નુકશાન તો વિશ્વયુદ્ધો પણ ન કરી શકે.

વળી પ્રભુવીરની વ્યક્તિ, વ્યક્તિ રવરૂપ જે સર્વવિરતિધર શ્રમણ નામની સંરથા છે. તેને કદાચ તેની દાહકતા રૂપર્ણી જશે. જેના પરિણામે તે પોતાનું સૂક્ષ્મબળ ખોઈ જેસશે.

જેમના ખ્યાલમાં સાધુ-પદની આવી મૂઠી ઉચ્ચેદી વિશિષ્ટતાઓ આવી છે તે તમામ આત્માઓએ પરકલ્યાણ કરવા માટે પણ આ સાધુપદનો જ રૂપીકાર કર્યો છે. ના... એ માત્ર રવરૂપર્ણાણ કરતું પદ નથી. ખરેખર તો પૂર્વે જણાત્યા મુજબ તેની પરકલ્યાણકારિતામાં જ શક્તિ સવિશેષ છે. નેશક; વિશિષ્ટ કોટીનું ત્યાપક પરકલ્યાણ કોઈ સાધુ ન પણ કરી શકે; છતાં એની સાધનાના રવરૂપમાં જ જે પરકલ્યાણકારિતા છે તે તો પ્રત્યેક શ્રમણ અને પ્રત્યેક શ્રમણી ટ્બારા થયા વિના રહેવાની નથી.

આ રીતે જે દરેક 'સાધુ' રવરૂપરકલ્યાણનો આરાધક બનશે તો જ તે એકવીસ હજર વર્ષ સુધી નિશ્ચિતપણે પ્રકાશ રેડનારા જિનશાસનના દીપડામાં પોતાના તરફથી ને ચાર ટીપાં જેટલું પણ ધી પૂરી શકશે; બાકીના તો આભાસિક પરકલ્યાણમાં પડીને તે દીવાને બુઝાવી દેવા માટે નિષ્ફળ કમર કસતા પવનના જળમદાતા બનશે.

હવે આપણે કેટલાક વિશિષ્ટ કોટિના સાચા સાધુઓની રવરૂપરકલ્યાણકારિતાની આરાધનાને નીહાળીએ. તેમને ભાવભરી વંદના કરવા ટ્બારા તેમના ભક્ત જનીએ.

અઢાર કોટાકોટિ સાગરોપમ સુધી ચાલેલો મિથ્યાત્વનો ગાઢ અંધકાર પ્રથમ તીર્થપતિ ભગવાન ઋખભદેવજીએ ધર્મ શાસનની રથાપના કરીને ભેદો. તે પછી પચાસ લાખ-સાગરોપમ બાદ અજિતનાથ ભગવંત થયા. આ સમયમાં પ્રથમ રાજ ભરત થયા. તેઓ આરીસાભુવનમાં ભાવના ભાવતાં ભાવતાં જ ગૃહરથવેષે વીતરાગદશા અને કૈવલ્ય પામ્યા. એ પછી એ જ ભવનમાં તે જ રીતે આચ રાજાઓ વીતરાગદશા અને કૈવલ્ય પામ્યા. ત્યાર બાદ અસંખ્ય રાજાઓ દીક્ષા લઈને, સાધના કરીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા. વર્ચે વર્ચે કેટલાક સર્વાર્થચિદ્ધ વિમાનમાં પણ ગયા. આ બાબતનો વિસ્તાર સિદ્ધદિક્ષા ગ્રન્થમાં કરવામાં આવેલ છે. વર્ચે કયારેક તીર્થવિરછેદો થયેલ છે પરંતુ બાકી તો અવિરતપણે પરમાત્મા આદિનાથજીએ પ્રકાશેલો સર્વવિરતિનો માર્ગ પાંચમા આરાના છેડા સુધી-એક કોટાકોટિ સાગરોપમ સુધી- એકધારો ચાલી રહ્યો છે. માત્ર રાજખિ ભરતની પાટ થાલો અસંખ્ય રાજાઓ જ આ સાધુપદ પામ્યા નથી. બીજા પણ અસંખ્ય પુણ્યાત્માઓ

સાધુપદ પામીને યથાયોગ્ય સર્વત્ત્રતિ પામ્યા છે.

રામાયણ તો રજેહરણની ખાડા બની છે. રામ, ભરત, સીતા, લય, કુશ, કૈકેચી, દશરથ, વગેરે હજરો આત્માઓએ સાધુપદનો રવીકાર કર્યો હતો. ભરતે એક હજર પુણ્યાત્માઓ સાથે દીક્ષા લીધી હતી. રામચન્દ્રલુના પૂર્વભેમાં ય ઘણી બધી દીક્ષાઓ થઈ છે. જેમાં વજબાહુકુમારની મનોરમા સાથે લીધે લગ્ને થાંતી દીક્ષાદિના પ્રસંગો તો અત્યન્ત નેત્રદીપક છે.

મહાભારત પણ આ રૂપર્ધામાં પાછું પડ્યું નથી. પાંચે ય પાંડવો, દ્રૌપદી, ભીમ, વિદુર, બળદેવ, ગાંધારી, વગેરે અનેક આત્માઓ આ પંથે ચાલ્યા. એ હતું; ભગવાન નેમિનાથનું શાસન. હૃષેણાં લાડકા બાઈ ગજસુકુમારની દીક્ષા થતાંની સાથે-થોડાક જ સમયમાં-સોમીલ સસરાઓ હત્યા કરી. તે પ્રસંગથી આખું ચાદવ કુટુંબ હચમચી ઉઠ્યું હતું. સંસારની આવી બિહાગણી અસારતાને જાણી શ્રીહૃષેણાં રોકડો રાણીઓ તથા રાલુમતીલ વગેરે અઢળક આત્માઓ દીક્ષાના માર્ગે ગયા હતા.

એક રાજકુમાર જયાનંદની દીક્ષા સાંભળીને તેના કુટુંબના પચાસ હજર તથા તેના નગરની રૈયતના પચાસ હજર-કુલ એક લાખ-આત્માઓ પૈરાગ્ય પામીને દીક્ષિત બન્યા હતા.

જન્મતાંની સાથે-થોડાક જ દિવસમાં બાળ વજને દીક્ષાના ભાવ થયા. ત્રણ વર્ષની ઉંમરે દીક્ષિત થઈને જ રહ્યા.

અતિગુક્તિકને તેની માચે હોંશો હોંશો છ વર્ષની વયે દીક્ષા આપી. અરે ! નવ વર્ષની વયે તો તેને ડેવળજ્ઞાન પણ થઈ ગયું.

મહાન જૈનાચાર્ય આર્યરક્ષિત ચૂર્ણિલની માતાઓ ઉર્તાદી કરીને આખા કુટુંબને દીક્ષાના માર્ગ વાળ્યું.

જેણો પૂર્વના ભવદેવ-ગુનિના ભવમાં નવોળા નાગિલાને છોડ્યાનો બાર વર્ષ ચુંધી ધોર પશ્ચાત્તાપ કર્યો હતો તે આત્મા તે જ ભવથી ભૂલોને સુધારતો ગંધો. જંબુકુમાર બન્યો. અપ્સરાઓ જેવી આઠ રૂપ-રમણીઓ સાથે-પછી ચોવીસ કલાકમાં દીક્ષા આપવાની વાતમાં સંમતિ ગેળવીને લગ્ન કર્યું. આડી એક રાત હતી. રૂપરમણીઓ તેના નિર્વિકારભાવને ધૂળ ચાટતો કરી દેવા જીવ ઉપર આવીને પોતાના બધા કામણગારા દાવ રમી ચૂકી. પણ નિર્ઝણ ગઈ ! સવારે કુલ પરજ પુણ્યાત્માઓનો વરધોડો નીકળ્યો!

આ જિનશાસનમાં તો બહારવટીઆઓ (પૃથ્વી-ચન્દ્રનો એક ભવનો જીવ), રાજધિરાજે, ચોર-લૂંટારુંઓ, જુગારીઓ વગેરે અગણીત આત્માઓએ સંયમ-ધર્મ પામીને આત્મકલ્યાણ સાધી લીધું છે !

જે આ મોક્ષમાર્ગ હોત જ નાહિ; તો ભલે જ્ઞાનથી દશા નાહિ પણ સંસારની જે

તે લાત ખાઈને અનુભવ દર્શાથી સંસારની અસારતાનું ભાન કરતાં આત્માઓ ક્યાં જત ? સંસાર કેવી રીતે છોડત ? કેવી રીતે ધર્મ કરત ?

શાલિભદ્રને ખબર પડી કે ગૃહરસ્થ લુપનમાં પોતાના માથે ને ઘણી છે ! એને સુખમય સંસાર અકારો-ખારો ઝેર- લાગી ગયો ! પછી એ ક્યાં જત ? જે દીક્ષાનો માર્ગ કંડરાયેલો ન હોત તો ?

ઘણાને એની પત્નીએ મહેષું માર્યું ! એણે દીક્ષાની જ વાટ પકડી લીધી !

રથૂલભદ્રને પિતાળ-શક્તાલની હત્યાથી સંસારનું અસાર રવરૂપ, પ્રિયતમા, રૂપકોશાના તન-બદનના લાવણ્યની વિનાશિતા, બરાબર જણાઈ ગઈ ! એ ક્યાં જત ? જે સંયમની વાટ જ ન હોત તો ? શરીરની રાગમયતાથી થાકી ગઢેલા શ્રેષ્ઠીપુત્ર અનાથી ક્યાં જત ?

સંસારની રવાર્થમયતાને નજરોનજર નીહારયા પછી સુકોશાલમુનિ, બળદેવ અને વિદુરે સંયમના માર્ગ જ ડગ માંડી દીધો.

રોહિણેય, અર્જુનમાળીએ આના લક્ષ્ણ જ ધર્મદર્શા પ્રાપ્ત કરી!

કેટલો જળરદર્શત ઉપકાર થયો છે; અરિહંતોનો... તેમણે આ કઠોર માર્ગ અતિ કઠોર બનીને આરાધી બતાડ્યો ! [ધેર બેઠા કેવળજ્ઞાન તેઓને તો ન જ થાય; કેમકે આ માર્ગ જ્યારે જગતુને તેમણે બતાડવાનો છે ત્યારે તેને તે જ રીતે જીવીને બતાડવો પડે.] અને 'શાસનની રથાપના કરીને એ માર્ગ અનેક પાત્ર લુંપોને વાળી દીધા !

સાધુ-માર્ગ કેવો હોય ? તેમાં કપડા કેવાં ? બિક્ષા કેવી ? નાના, મોટાનો વ્યવહાર તથા વ્યવરસ્થા કેવી ? વગેરે તમામ બાબતો કલ્પસૂત્ર વગેરે ગ્રન્થોમાં બતાડવામાં આવી છે. આ એક પ્રકારનું નાગરિક શાસ્ત્ર છે. એના આધારે જ દરેક સાધુએ પોતાનું લુપન લુપવાનું છે. એમાં કોઇપણ ગરબદ, બાધક દેશ કાળાદિના નાગે ચલાવી શકાય નહિ. પોતે દીક્ષા છોડી દેવામાં ઓછું પાપ છે; પણ પોતાની શિથિતતાઓ કે વાસનાઓને પોખવા માટે આ ગાર્ગના નીતિ-નિયમોમાં મનજ્ઞાવે તેવા ફેરફારો કરવા એ તો મહાભયંકર પાપ છે !

ધર્મખંડ

સમયગદર્શિન - પદ

જેન શાસનનો ધર્મ એટલે વરતુત: માત્ર સમયફક્ષારિત્ર ધર્મ-સર્વવિરતિ ધર્મ. વરતુત: રાગાદિમળોની ભીતરમાં ઉપશાન્નિ એ જ નિશ્વયનચની દ્રષ્ટિએ વારતવિક ધર્મ છે. તેના પાણન અંગેની સાધના અને તેના સાધનોના વિષયમાં તેનો કોઈ આગ્રહ નથી. આ ધર્મ સ્થિવાય જીજ કોઈ પણ ધર્મને ગૃહસ્થના સામાચિક, પૂજા, પ્રતિક્રમણ, તીર્થયાત્રા વગેરેને પણ તત્ત્વત: ધર્મ કહેવામાં આવેલ નથી. પણ વ્યવહારનયથી તો આ બધાને પણ ધર્મ કઠી શકાય છે. પણ આ બધાને તે ત્યારે જ 'ધર્મ' કહેવા તૈયાર છે. જે તેની પાછળ એકાન્તે મોક્ષ પામવાનું લક્ષ રહેલું હોય. આ લક્ષ હોય તો તે ધર્મજીવાઓમાં થતી અવિધિ, આશાતના વગેરે કોઈ જન્મ ગંભીર-એકદમ અક્ષણતત્ત્વ-બાબતો રહેતી નથી.

www.yugpradhan.com મોક્ષના લક્ષપૂર્વકની બધી જ ધર્મજીવાઓ એ ધર્મ છે. તે લક્ષ વિનાની બધી ધર્મજીવાઓ-મુનિજીવનની કે શ્રાવકજીવનની- માત્ર ધર્મની જીવાઓ છે. ના... તે ધર્મ નથી; તેમ તે પાપની જીવાઓ પણ નથી.

જે આત્મા મોક્ષનો લક્ષી હોય તે નિશ્ચિતપણે સંયમનો પક્ષી હોય; કેમકે જિનોકત સંયમમાર્ગના પાલન વિના મોક્ષ પ્રાપ્ત થતો નથી. આવા લક્ષ-પક્ષવાળા આત્માની બધી ધર્મજીવાઓ ધર્મ કહેવાય. અન્યથા માત્ર ધર્મની જીવાઓથી સંસારના રવગાદિના સુખ મળે; મોક્ષ તો ધર્મથી જ મળે. જે મોક્ષ પામવો હોય તો ધર્મ જ કરવો પડે: ધર્મની જીવાઓને ધર્મ બનાવવો જ પડે. તે માટે જરૂરી મોક્ષલક્ષ અને સંયમપક્ષ અંતરમાં એકાકાર કરવા જ પડે. આ લક્ષપક્ષ વિનાની ગમે તેટલી ધર્મજીવા કરાય તો તે ધર્મ બને નાહિ. તેનાથી અનંતકાળ બાદ પણ મોક્ષ થાય નાહિ.

લક્ષ-પક્ષની તાકાતની તો શું વાત કરવી? મોક્ષ ન મળે ત્યાં સુધી આ મહાત્માઓને સંસારમાં કદી દુર્ગતિ પણ ન મળે. ભોગી છતાં એ યોગી કહેવાય. સંસારી છતાં સદ્ગતિનો રવામી બનનારો કહેવાય.

'લક્ષ-પક્ષ વિનાની' (માત્ર) ધર્મજીવાઓ દુર્ગતિ કાપી શકે પણ સદ્ગતિ ન કાપી શકે. જે સદ્ગતિ પણ કાપીને મોક્ષગતિ જ પામવી હોય તો તમામ ધર્મજીવાઓને-લક્ષ-પક્ષ લાવવા ન્યાય-ધર્મ બનાવો. આટલું થશે એટલે તમામ પાપજીવાઓ, પાપ નાહિ બની શકે. પાપ જ દુર્ગતિમાં લઈ જઈ શકે; માત્ર પાપની જીવાઓમાં દુર્ગતિમાં લઈ જવાની કોઈ તાકાત નથી.

લક્ષ-પક્ષનો કેવો બેવડો હ્યાયદો ? હવે આ વાત નક્કી થઈ કે નિશ્ચયનયથી રાગાદિમળોની શાન્તિ તે ધર્મ છે. અને વ્યવહારનયથી લક્ષ-પક્ષ સહિતની ધર્મક્ષિયાઓ પણ ધર્મ છે. આ બન્ને ધર્મ મોક્ષ આપવાની તાકાત ઘરાવે છે.

નવપદનાં પહેલાં પાંચ પદો 'ગુણી' રૂપરૂપ છે; જ્યારે હવે જેમનું વિવરણ શરૂ થાય છે તે ચાર પદો ગુણ રૂપરૂપ છે. આ ચાર ધર્મો છે.

આમાં સૌથી મહત્વનો ધર્મ તપ-ધર્મ છે; કેમકે તેના ટ્બારા જ મોક્ષ આપનારા સમયગ્રદર્શન,જ્ઞાન, ચારિત્રમાં લાગેલા અતિચારોનો મેલ દૂર થાય છે. આ સમયફ્રિપુટી નિર્મળ હોય તો જ મોક્ષ આપી શકે; અન્યથા નહિ. તેમને નિર્મળ કરી આપે છે; આ સાંબુ રૂપરૂપ તપ-ધર્મ.

હવે જે આ ત્રિપુટીમાંનો ગુણ્ય ધર્મ શોધવો હોય તો તે છે; સમયફ્રારિત ધર્મ : સર્વવિરતિધર્મ. બેશક; આ ચારિત્રધર્મ રાગાદિમળોની આંતરપરિણાતિની શાન્તિરૂપરૂપ છે; તો ય વ્યવહારનયથી તો તે ચરણસિતરી, કરણસિતરી રૂપરૂપ કણ્ણ કિયાકાંડરૂપ છે. www.yugpradhan.com

આ ચારિત્રધર્મરૂપી પર્વતના અસંખ્ય પગથીઓ (કંડકરથાનો) છે. કોઈ જધન્ય રથાને ઊભો હોય, કોઈ ઉપરના પગથીએ હોય. જધન્યકક્ષાનું પણ ચારિત આઠ વાર સેવાય તો આઠ ભવમાં જ મોક્ષ આપવાનું સામર્થ્ય ઘરાવે છે.

આ ચારિત્રધર્મની રસ્ફળતા તેના સમયફ્રપણામાં છે. આવું તેનું સમયફ્રપણું એટલે તેની સાથે સમયગ્રદર્શનનું જોડાણા, જે આત્માને સમયગ્રદર્શન પ્રાપ્ત થયું હોય તે જ આત્માનું ચારિત્ર સમયફ્ર કહેવાય. અન્યથા મિથ્યા ચારિત્ર કહેવાય.

સમયગ્રદર્શન આવે એટલે જ્ઞાન પણ સમયફ્ર બનીને સમયગ્રજ્ઞાન કહેવાય. તે બે તો સાથે જ રહે. દીપક અને તેના પ્રકાશની જેમ. હા. તે બે ની સાથે સમયફ્રચારિત હોય પણ ખરું; અને ન પણ હોય.

સામાન્યત: તો સમયગ્રદર્શન અને સમયગ્રજ્ઞાન આત્યા એટલે સમયફ્રચારિતને એ આત્માની અંદર પ્રવેશ કરવામાં બહુ સમય લાગતો નથી. કેમકે સમયગ્રદર્શનથી સુખમય સંસારની અસારતા, પાપલીઢતા, દુર્ગીતિનો ડર, કર્મોની ચાલબાળની સમજણ, મોક્ષમાં જ એકતાનતા વગેરે એવા જેરદાર પામી જવાય છે કે તે પછી તે જીવ વધુ સમય સંસારમાં રહી શકતો જ નથી. તેને ચારિતનો માર્ગ પામ્યા વિલા ચેન જ પડતું નથી. તે સતત રટતો હોય છે, "સસનેહી પ્યારા રે સંયમ કબ હી મીલે."

ઇતાં સમયફ્રચારિત પામવાના બધા કારણો મળી ગયા તો ય કેટલાક સમકિતી

આત્માઓ ચારિત્ર મોહનીય કર્મના જેરદાર ઉદ્યકાળને લીધે ચારિત્રધર્મ પામી ન શકે તેવું બને છે. શ્રેણીક, ફૃષ્ટા, વગેરેને આમાં દૃઢાન્તરૂપે જણાવી શકાય. બેશક, આવા આત્માઓ તો ઘણા બધા તો ન જ હોય.

સમ્યગુર્દર્શન પણ એક જ ભવગમાં લાખો વાર આવે અને લાખો વાર ચાલી જાય. એટલે જ્યારે તે પોતે જ જતું રહે ત્યારે સમ્યજ્ઞચારિત્ર પામવાની વાત મૂળગમાંથી જ ખતમ થઈ જાય. હા. એ વાત નકકી છે કે સમકિતી આત્મા પાછો મિથ્યાત્વમાં ગબડી જાય તો પણ સમકિત પામતાં જ તેના અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તકાળનો જે સંસાર કપાઠ જઈને માત્ર અર્ધ-પુદ્ગલપરાવર્તની અંદર આવી ગયો હતો તેમાં બધારો તો ન જ થાય. અરે ! મિથ્યાત્વમાં પાછો પડી જઈને તે ગમે તેટલા જેરદાર પાપો કરે તો ય બધારો ન થાય. પણ આવા જીવો ય થોડાં હોય જેઓ (ગોશાલકની જેગ) સમકિત પામીને નીચે પડી જઈને, ધોર પાપો કરે અને અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત જેટલા કાળ સુધી સંસારમાં ભટકતા રહે. સામાન્યતા : તો સમકિત પામયા પછી જીવના અનંતા ભવો ઊભા રહેવાની નહુ શક્યતા રહેતી નથી.

આ બધું વિચારતાં એમ લાગે છે કે ચાર ગુણોમાં સમ્યજ્ઞતપ સૌથી શ્રેષ્ઠ છે. પણ ત્રણ ગુણોમાં સમ્યજ્ઞચારિત્ર એ અમૃક અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે. બાકી જે તેનામાં સમ્યજ્ઞપણું એ સમ્યગુર્દર્શન આવે તો જ આવતું હોય તો તો એ અપેક્ષાએ ત્રણ ગુણોમાં સમ્યગુર્દર્શન જ શ્રેષ્ઠ છે.

વળી જે ચારિત્રને વેખાટિ બાધ્ય રૂપરૂપ કરીએ તો જ્ઞાનીઓ કહે છે કે વેખાટિ વિના પણ વીતરાગભાવ પામી શકાય છે. (મરત, મરુદેવા, ગુણસાગર, ઈલાચી, પૃથ્વીચન્દ્ર) પરંતુ આંતર ગુણરૂપરૂપ સમ્યગુર્દર્શન પામયા વિના તો કોઈ પણ આત્મા કદાપિ વીતરાગભાવ પામી શકે જ નાહિ. આ અપેક્ષાએ પણ ત્રણ ગુણોમાં સમ્યગુર્દર્શન ગુણને મહાન ગુણ ગણી શકાય. અર્થતુ. મૂળ વાત ઉપર આવીએ.

હવે આપણી પાસે મોક્ષ પામવા માટેની આખી ચેનલ હાથવગી થઈ ગઈ ! અહા ! મુગુષ્ણ જીવો ઉપર જ્ઞાનીઓએ કેટલો બધો ઉપકાર કર્યો છે!

જે મોક્ષ પામવો હોય તો 'ધર્મ' (રતનત્રયીની એકતા રૂપરૂપ) જ કરવો જેઇએ. આ ધર્મને ધર્મપુરુષાર્થ જનાવવો જેઇએ. તે માટે ધર્મમાં શાસ્ત્રોકત વિધિ અને જયણા જેડવા જેઇએ. તે વિનાનો-નિર્કુશ-ધર્મ એ ધર્મપુરુષાર્થ નથી. મોક્ષ તો માત્ર ધર્મથી નાહિ; પણ ધર્મપુરુષાર્થ જનેલા ધર્મથી મળે છે.

જેમ અર્થ કે કામસેવનથી દુર્ગતિ મળે પરંતુ જે અર્થ અને કામને કમશા :

નીતિ-સંતોષધર્મોથી અને પરદ્દીગમનત્યાગ-રવદારા સંતોષધર્મોથી નિયન્ત્રિત કરી દેવાય તો તે અર્થ અને કામ; અર્થપુરુષાર્થ અને કાગપુરુષાર્થ બની જય. અર્થપુરુષાર્થ અને કાગપુરુષાર્થ રવરૂપ બનેલા અર્થ અને કામ ગોક્ષા આપવામાં બાધક બનતા નથી. વ્યાપહારનયથી પરંપરયા સાધક બને છે.

હવે આપણો સમ્યગદર્શન પદ ઉપર વિગતથી વિચાર કરીએ. જે વિશિષ્ટ કોટિની શાસ્ત્ર-પરિમાર્જિત બુદ્ધિ હોય તો ગીતાર્થ સાધુઓ શાસ્ત્રથી અભાધિત રીતે એકેક શાખાનો કે એકેક પદાર્થનો અનેક રવરૂપે વિચાર કરી શકે.

સમ્યગદર્શન એ રથૂલથી જિનવચન શ્રદ્ધા રવરૂપ છે અને તે શ્રદ્ધાની સાથે જે જ્ઞાન જોડાય છે તે સમ્યગજ્ઞાન છે.

પણ આ વરતુને આપણો અલગ વિષયો આપી શકીએ. તે આ રીતે :-

નવ-તત્ત્વ વગેરે જે કોઈ પદાર્થનું જિનેશ્વરદેવોએ નિરૂપણ કર્યું છે તેમની ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા તે સમ્યગદર્શન; અને તેમને કહેનારા ત્રિલોકગુરુ તીર્થકરદેવ અંગે સમ્યગજ્ઞાન. ટૂંકમાં વકતા પુરુષનું બધી રીતે - સાંગોપાંગ - યથાશક્ય જ્ઞાન ગેળવી લેવું જોઈએ. જે તેમના લુધનગાં, રવરૂપગાં અને તેમના ભગવાનપણામાં કે ત્રિલોકપૂજ્યતાના વિષયમાં-ચકાસણી કર્યા બાંદ-જરાક પણ શંકા રહેતી ન હોય તો આ સમ્યગજ્ઞાન થતાં જ આપણો તેમણે કહેલી તમામ વાતોમાં આંખ મીંચીને-કશું વિચાર્ય વિના-પૂર્ણ શ્રદ્ધા મૂકી દેવી જોઈએ. તેની ચર્ચા પણ કરવા મજબૂર બની જતું જોઈએ. આનું નામ સમ્યગદર્શન.

ટૂંકમાં પુરુષના વિષયમાં જ્ઞાન.

પદાર્થોના વિષયમાં દર્શન.

આપણો સર્વ તીર્થકરદેવોના પ્રતિનિધિરૂપે (પ્રતીકરૂપે) પરમાત્મા મહાવીરદેવને નજરમાં રાખીને આ વાત વિચારીએ. ભગવાન મહાવીરદેવને આપણો બરોબર ચકાસીએ. એટલે કે તેઓએ જે કાંઈ કહ્યું છે તે જૂનું તો નહિ જ કહ્યું હોય ને ? તેઓ ખરેખર સત્યવાદી જ હશે ને ? એ અંગે આપણો તેમને ચકાસવા માટે આપણું બધું જ્ઞાન કામે લગાડીએ.

જૂનું બોલવાના ત્રણ કારણો છે. રાગ, દેખ અને ગોહ.(અજ્ઞાન)

વીર-પ્રભુના ગૃહરથ લુધનની અંદર પણ દેખાતી નકરી વિરાગમયતા આપણને તેમની મહાનતામાં જરા ય શંકા કરવા દેતી નથી. પ્રભુનો અઢળક સમૃદ્ધિસંપણ સંસારત્યાગ અને તે પણીની સાડા બાર વર્ણની અતિ ધોર અને ઉત્ત્ર સાધના. એનું વર્ણન આપણા ઝુવાડાં ખડાં કરી દે છે. આ સાધના પાછળનો તેમનો એક માત્ર ઉદ્દિશ, "આત્માની

સર્વથા વિશુદ્ધિ પામવાનો...." અજબગજબનું આશ્વર્ય પેદા કરે છે. એમનો ઉદ્દેશ જ્ઞાની બનવાનો, જગતમાં પૂખુવવાનો લગ્નિ ન હતો. કેવી કમાલ કહેવાય!

સાડા બાર વર્ષના અંતે તેઓ વીતરાગ અને વીતદેખ બન્યા. તરત જ સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી બન્યા. આગ તેમના રાગ, દેખ અને મોહ(અજ્ઞાન) ત્રણેય સર્વથા ખતમ થઈ ગયા!

એ પછીના ત્રીચ વર્ષના શેખ લુપનકાળમાં તેમણે કયારે ય પોતાનો કોઈ મત ઊભો કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી; કોઈ વાતની મગત(જ્ઞાન) રાખી નથી; કોઈ પણ વર્ષતુ ઉપર મગતા જણાઈ નથી.

તો પછી આવા મહાત્મા 'જૂહુ' શા માટે બોલે ? જે વીતરાગ હોય, સર્વજ્ઞ હોય તે અવશ્ય સત્યવાદી હોય [કેમકે તેમની પાસે જૂહુ જોલાવતા ત્રણે ય અશુભ તત્વો-રાગ, દેખ અને મોહ-ખતમ થઈ ગયા છે]. જે સત્યવાદી હોય તે ત્રિલોકપૂજ્ય બને જ; ત્રિલોકગુરૂ બને જ.

www.yugpradhan.com
ભગવાન વીતરાગ હતા તે તો તેમના લુપનના પ્રત્યેક પ્રસંગમાં જેવા મળે છે. ભગવાન સર્વજ્ઞ હતા તે માત્ર જૈનાગમોમાં કહ્યું નથી; તેમના સમકાળીન ગૌતમબુદ્ધે ખુદે પોતાના શિષ્ય આનંદને કહ્યું છે કે, 'હે આનંદ! તે જ્ઞાતપુત્ર (મહાવીરદેવ) હું અત્યારે શું કરું છું ? તે બધું જણો છે અને જુઓ છે. તેમને સૂક્ષ્મગમાં સૂક્ષ્મ લુપોની કયાં કેટલી સંખ્યા હોય તેનું પુરું જ્ઞાન છે. હે આનંદ ! જે કે મને કીટ સંખ્યાના જ્ઞાનમાં કોઈ રસ નથી; કેમકે તેનો આપણા આત્મવિકાસમાં કોઈ ઉપયોગ નથી."

મજિઝમનિકાય નામના જૌદ્ધદર્ઘર્ગના ત્રિપિટકમાં આ વાત કરવામાં આવી છે. બોલો, હવે વીર-પ્રભુની સર્વજ્ઞતામાં શું શંકા કરવી ? વળી આધુનિક વિજ્ઞાનની તુલાથી પણ તે સર્વજ્ઞતાને સાબિત કરી શકાય છે. જે કે આ તો ચણોઠીથી સોનાનો તોલ કરવા જેવી અનિરુદ્ધનીય બાબત ગણાય; પણ જેઓ વૈજ્ઞાનિકોને જ ભગવાનતુલ્ય સત્યવાદી માને છે તેવા આજના બુદ્ધિજીવી વર્ગને તો પ્રભુ-વીરના સર્વજ્ઞપણામાં શ્રેષ્ઠ પેદા કરવા માટે આ રહ્યે પણ જરૂરું પડશે.

ઇ. તે પૂર્વે એક વાત તેમણે કબૂલવી પડશે કે એવી પ.૨૫ વાતો વિજ્ઞાનના તોલથી નકદી થઈ જય તો બાકીની - વીર પ્રભુની તગાગ વાતોને આંખ મીચીને રહ્યીકારી લેવી પડશે.

સાંભળો ત્યારે.....

- (૧) પૂર્વે જણાવ્યું તેમ હેઠળ વૈજ્ઞાનિકે બહુધા માન્ય રાખેલું છટઠા આરાનું વર્ણન પ્રભુ-વીરે તો તેમના શિષ્ય ગૌતમ રવામીલને જણાવી જ દીધું છે.
- (૨) વૈજ્ઞાનિકો કહે છે કે, " ને વાયુના મિશ્રણથી પાણી બંને છે." આ વાત પણ પ્રભુ-વીરે જ જણાવી છે. અન્ય તમામ હિન્દુ દાર્શનિકો એ પાણી (પરમાણુરૂપ)માંથી જ પાણી બનતું હોવાનું જણાવ્યું છે.
- (૩) શાબ્દને આકાશનો ગુણ-ન પકડી શકાય તેવો-કહ્યો; સર્વ દાર્શનિકોએ ! પ્રભુ-વીરે જ તેને પુદ્ગલ રવરૂપ કહ્યો; કે જેને પકડી શકાય. આજે તો શાબ્દ ઓડીઓ, રેડીઓ વગેરેમાં કેવો રૂપરૂપ રીતે પકડાઈ ગયો જણાય છે !
- (૪) પ્રભુ-વીરે કહ્યું છે કે ભારતવર્ષના આકાશમાં ને સૂર્ય છે.(ને ચન્દ્ર છે.) થોડા જ સમય પૂર્વે રશીયન-વૈજ્ઞાનિકોએ આ માન્યતાને રવીકૃતિ આપી છે !
- (૫+૬) આઇન્ડ્રાઇનની અનંત અલોકની કલ્પના, ઈથરની ગતિવાહક તત્ત્વ તરીકેની કલ્પના [ધર્મરિતકાય !] પ્રભુ-વીરે તો ક્યારના જણાવી દીધેલા પરમ સત્યો છે !
- (૭+૮) ડાર્વીનના ઉત્ક્રાન્તિવાદનું અને વૈજ્ઞાનિકોના ગુરૂત્વાકર્ષણના નિયમનું હવે વૈજ્ઞાનિકો જ ખંડન કરી રહ્યા છે. પ્રભુ-વીરે આ ને ચ વાતોને ક્યારે પણ માન્ય રાખી નથી.
- (૯) આત્માનું-શરીરથી અલગરૂપે-નિત્ય અર્થિતત્વ, તેના પૂર્વજીવ અને પુનર્જીવની જ વાતો પ્રભુ-વીરે પોતાના શિષ્યોને વાતવાતમાં કરી છે તે હવે ગાત્રિરમરણા, વશીકરણ આદિ અનેક માધ્યમથી રવીકારાઈ છે.
- (૧૦) વનરપતિમાં લુવત્વની શોધ કાંઈ સર જગદીશચન્દ્ર જોગની શોધ નથી. લુવવિચાર ભણેલી નાનકડી કોઈ જૈન-બેળી પણ આ વાત કરતી હોય છે. કેમકે પરમાત્માએ તો તે લુપ્ચૂંછિ અને તેમાં કોણે કેટલી ઈન્જિન્યો [ચક્ષુ આદિ પાંચમાંથી] હોય તેનું વિભાગીકરણ બહુ અસંદિગ્ય શાબ્દોમાં કરી આપ્યું છે.

આ તો દસ વાત થઈ. આવી ચો વાતો આપી શકાય. પણ તે પછી શેખ તમામ વાતોમાં આજના બુદ્ધિલુલી વર્ગે પ્રભુ-વીરને હાર્દિક માન્યતા (રવીકૃતિ) આપવા તૈયાર થયું જ રહ્યું.

ઘરમાં રસોઈ કરતી ઝી પણ તપેલામાં નાંખીને રંધવા માટે ચડાવેલા ચોખા-તમામ-રીત્યા છે કે નહિ ? તેનો નિર્ણય કરવા માટે ૪-ક દાણાને જ ચાંપી દઈને -તેની ઉપરથી-શેખ તમામનો નિર્ણય કરી લેતી હોય છે. આ જ્યાય પ્રસ્તુતમાં પણ લગાડવો જેઇએ.

આયુર્વેદમાં હર્ડે, આમળા, બહેડા વર્ગે હજરો વનરપતિના ગુણ-ધર્મો જણાત્યા છે. તેમાંથી ૪ થી ૧૦ વનરપતિનો અનુભવ મેળવીને તેના અંગેની આયુર્વેદિક ગ્રન્થની સરચાઈની જે ખાત્રી થઈ જય તો પછી શેખ હજરો દવા સંબંધમાં તેણે જે નિરૂપણ કર્યું હોય તેમાં લેશ પણ શંકા કરવી જેઇએ નહિ.

ટૂંકગાં મારે એટલું જ કણેવું છે કે બટાટા આદિ કંદમૂળગાં અનંતા લુપ, રવર્ગ, નરક, મોક્ષ, પુષ્ય અને પાપ કર્મો વર્ગે બાબતોમાં વૈજ્ઞાનિક પુરાવા ન મળે તો ચ જે તે પ્રભુ-વીરના કહેલા પદાર્થો હોય તો હવે આંખ મીચીને તેમને શ્રદ્ધેય બનાવી દેવા જેઇએ.

જે ચાર અનુભવથી સારા જણાએલા ડૉક્ટરને ફેઝીલી ડૉક્ટર બનાવીને તેની ઉપર કેવો અટલ વિશ્વાસ મૂકી દેવાય છે ? 'પોઇઝન' લખેલી બાટલીની દવા તે આપે તો તે અંગે કશું પૂછવાની પણ જરૂર જણાતી નથી. આંખ મીચીને તે દવા લેવાય છે. બસ. આવું જ ભગવાન મહાવીરદેવ માટે બનવું જેઇએ. જેટલી બને તેટલી તમારી જ્ઞાનદશાથી તમે પ્રભુ-વીરને ચકાસી લો. તેમની સત્યવાદિતા સંબંધમાં પાકી ખાત્રી કરી લો.

પણ તે ખાતરી થયા બાદ તેમના કહેલા પદાર્થોની ચકાસણી કરવાની નહિ. તે ઉપર તો અકાટય શ્રદ્ધા મૂકી જ દેવાની. આ રીતે જે સમયગુજ્ઞાન અને સમયગુર્દર્શનની ગોઠવણ થશે તો સમયફુચારિત પામવાનું કામ અત્યન્ત સરળ બની જશે.

પુરુષવિશ્વાસે વચનવિશ્વાસ આ રીતે કરવો જેઇએ. જ્ઞાનદશાથી પુરુષવિશ્વાસ અને શ્રદ્ધેયતાથી વચનવિશ્વાસ.

પછી એ વચનો સંબંધમાં માત્ર એટલું જ પૂછવાનું રહે કે, "શું આ વાત મારા વહાલા વીરે કરી છે ? જે હા. તો કશી પણ ચર્ચા કર્યા વિના મને તે સર્વથા મંજૂર

છે. આમાં ચર્ચા પણ કરવી તે, તો મહાપ્રભુનું અપમાન છે. કયાં સાગર જેવા તે ? કયાં ફુટપદ્મી જેવી મારી બુદ્ધિ ! ચાલો; હવે 'સમ્યગદર્શન' ઉપર જ આપણા મનને કેન્દ્રિત કરીએ. તેના વિવિધ રૂપરૂપોને જોઈએ.

પૂર્ણદર્શન તે સમ્યગદર્શન

સમ્યગદર્શન એટલે પૂર્ણદર્શન. કોઈ પણ વસ્તુના અધૂરા દર્શનગાં ભૂલ થવાની તેથી રાગાદિ પરિણતિ જગ્રત થવાની. નારીના - ઉપરછલા- અધૂરા દર્શનથી તો તે સોહામણી જ લાગવાની; પરંતુ જે તેનું ભીતરી રૂપરૂપ, કટૂવિપાકજનન રૂપરૂપ વગેરેને બરોબર વિચારમાં લાવવામાં આવે તો તેજ નારી ખૂબ બિહામણી લાગશે. તેની તરફ ઘરી જવાને બદલે તેનાથી વિરાગ થઈ જશે. નારીના દઠેની અશુચિતા કાતીલ છે. વિનાશિતા ભયંકર છે. તેનું રક્ષણ દુર્ધર છે. આ શીતે જે નારીનું પૂર્ણદર્શન થાય તો તે સમ્યગ જ હોય. એને જ સમ્યગદર્શન કહેવાય.

પરપદાર્થના અધૂરાં દર્શને રાગ જગશે.

પૂર્ણ દર્શને વિરાગ જગશે.

કોધાયમાન થાએલો મહિદર, ફુણિદર નાગ, શાત્રુ ઉપર હુમલો કરવાની પૂર્વ તૈયારીમાં ડોલી રહ્યો એ ત્યારે તેનું ઉપર છલ્યું દર્શન કરનારને તે સોહામણો લાગશે. પણ તેનું કોધાદિનું ભીતરી દર્શન કરતાં તો જેરદાર નાસભાગ થવા લાગશે.

જે બાર ભાવનાઓ ઢ્કારા જડ પદાર્થોનું પૂર્ણ દર્શન કરાય તો તેમનાથી વિરાગ થવો એજ સરળ છે. રાગ થવો એ તો અત્યન્ત મુશ્કેલ છે.

જેને મીઠાઈમાં વિઝઠા દેખાય;

જેને નારીમાં ડોસીપણું દેખાય;

જેને શરીરમાં ગંદકી દેખાય....

જેને બુશશર્ટમાં ચીથરા દેખાય...

તે આત્માને તે બધી વસ્તુઓથી વિરાગ જ થાય; રાગ ન જ થાય.

આ સંસારમાં 'દેહ' એક જ એવી વિચિત્ર, વિષમ, બિલત્સ, ગંદી વસ્તુ છે કે તેનું જે પૂર્ણ દર્શન કરાય તો તેને ઉપભોગનું સાધન બનાવતાં એકદમ અટકી પડાય.

અશારણ ફુટુંબ, અશુચિમય દેહ, અનિત્ય પદાર્થો વગેરે તમામ ચિંતનો સંસાર ઉપરથી રાગને ઝટ ખતમ કરી દે તેવા છે.

પણ પદાર્થોનું સમયગદર્શન

માનવભવનું અને મુનિજીવનનું શ્રેષ્ઠ જે કોઈ કર્તવ્ય હોય તો તે આત્મસાક્ષાત્કાર છે. પણ આ રવાત્મ-સાક્ષાત્કાર, ઈશ્વર-સાક્ષાત્કાર વિના શક્ય નથી. અને તે ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર જગત્સાક્ષાત્કાર વિના શક્ય નથી.

પૂર્વે જણાવ્યું તેમ જન્મ, જરા, મરણાટિથી, આધિ વ્યાધિ, ઉપાધિથી અને હિસાટિ પાપોથી તથા રાગાટિ મળોથી ભરેલા જગતને નીહાળો. તેની ભયાનકતાઓને ગનથી કબુલો. આટલું થશે ત્યારે જ તમારા મગજમાંથી આખું જગત્ નીકળી જશે. તેની ઉપરની રાગદશા સાવ ખતમ જેવી થઈ જશે.

આ પછી હવે ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર કરવાનું કામ કરીન રહેતું નથી. બહાર ભટકતું ગન હવે ભટકતું બંધ થઈ ગયું એટલે તે ગન ઈશ્વરના દ્યાનમાં એકદમ લીન વિલીન બની જશે. આ રીતે પરમાત્માના રવરૂપનું આબેહૂબ દર્શન થશે એટલે રવાત્માનું પણ તે જ રવરૂપ હોવાથી તેનું દર્શન થઈને આત્મસાક્ષાત્કાર થશે.

આ ઉપરથી જણાશે કે સૌથી જરૂરી સાક્ષાત્કાર તે જગત્સાક્ષાત્કાર છે. તેના વિના બીજ કોઈ પણ સાક્ષાત્કારની મોટી મોટી વાતો કરી શકાશે; પણ તેની અનુભૂતિ કદાપિ થશે નથી.

એક રવામીલની પાંચે કોઈ ભગતને આત્મસાક્ષાત્કાર કરવો હતો. રવામીલએ ભગતને મકાનના એક એવા ફળીઆમાં પંદર દિ' સુધી પૂરી રાખ્યો કે, ખાવા-પીવાટિ તમાગ કર્યો તેમણે ત્યાં જ કરવાના. તે જ ફળીઆમાં ભગતની એક લેંસ રાખી. તેનું ચિત્ર પંદર દિ'માં તૈયાર કરવાનું કાગ ભગતને સોંપાયું.

પંદર દિ' પૂરા થતાં રવામીલ તેની પાંચે ગયા. જેયું તો કેટલાય ફુલરકેપ કાગળો, ચકરડા-ભગરડા કરીને બગાડી નાખ્યા હતા.

ફરી તે કામ માટે બીજ પંદર દિ' આપ્યા. ત્યારે લેંસની સામે સતત જેઇને ભગતે આબેહૂબ લેંસનું ચિત્ર બનાત્યું.

પંદર દિ' પછી રવામી આવ્યા. પણ ચિત્ર હજ વધુ સુંદર બનાવવાનું કરીને વળી પંદર દિ'બાદ આપ્યા. જ્યારે રવામીલ પંદર દિ' બાદ ફરી આવ્યા ત્યારે ભગત પોતે જ- લેંસનું એકધારું દ્યાન ઘરીને- લેંસરવરૂપ બની ગયા હતા. લેંસની જેમ જ માથું હલાવતાં, ચાર પગ કરીને તે રવામીલ પાંચે આવ્યા. રવામીલએ કહ્યું કે, “આનું નામ આત્મસાક્ષાત્કાર.”

જ્યાં સુધી લુંગનું મન સંસારમાં ભટકશે ત્યાં સુધી તે, ઈશ્વરમાં દ્યાન લગાવશે તોચ ફ્લાપશે નહિ. ચકરડા-ખમરડા જ કરતો રહેશે.

પણી તેને ઈશ્વરના રવરૂપનું બાન થશે. છેલ્લે પરમાત્મા સાથે તેનો અણેદ થઈ જશે.

જગત્દર્શન

માટે એહુ પ્રથમ જગત્દર્શન કરો. એની ભીતરી ભયાનકતાનું દર્શન કરો. માત્ર દુઃખથી તો ડરીને ભાગ્યા પ્રભુ પાસે; ઘણી વાર.. હવે જગતની પાપમયતાનું દર્શન કરીને દોડી જાઓ પ્રભુ પાસે; ચોંટી. પડો ઓને.

બાવાને જેઇને જી ગાંઠો બાબો કેવો દોડીને એની બાને બાઝી પડે છે ? જસ.. આવું જે થાય તો જગત્દર્શન થયું કહેવાય. આમાંથી જે બાનાં શરણ જેવું ઈશ્વર-શરણ રવીકારાય તેનું નામ સર્વયાદર્શન છે.

જગત્માં સુખ છે; સુખની સામગ્રી છે; તેને ખરીદવા માટે ધન છે. આ તરે ચીજે ઉત્તરોત્તર વધુ ને વધુ ભયંકર છે.

ભોગસુખોમાં મહારાજ યયાતિ ખૂંપી ગયો. અન્તે પરતાયો.

ભોગસુખની સામગ્રીઓમાં ચક્કી પ્રછાંડત ફ્લાપાયો. છેવટે સાતમી નારકે ગયો.

ધનની કાળી મૂર્છામાં મરમણ ફ્લાપાયો. સાતમી નારકે ગયો. કપિલ પ્રાણણ, સદનસીને ફ્લાપાતો બચી ગયો; ડેવળજ્ઞાન પામ્યો!

અર્થ (ધન) ને તો સર્વ અનર્થની ખાણ કહેલ છે. ઈસુ પ્રિસ્તે પણ ધનલંપટ માટે રવર્ગની અસંભાવના જણાવી છે. એણે કહ્યું છે કે, “હજુ કદાચ સૌયના કાંણામાંથી ઊંઠ નીકળી જશે પણ ધની માણસ રવર્ગે તો નહિ જ જઈ શકે.”

તુલસીલાંછો પણ કહ્યું છે કે,

અરબ (અબજ) ખરબ (ખર્વ) કો ધન મિતે, ઉદય(પૂર્વ) અરત(પશ્ચિમ) કો રાજ;
તુલસી! હરિભજન વિના, સભી નરક કે સાજ.

લોટરીમાં બમ્પરરૂષો લાગતાં મળી ગાંઠોલા એક કોડ રૂપીઆના લોભમાં - ફ્લાઇવ ર્ટાર હોટલમાં તેને ઈન્વેસ્ટ કરતાં બાપે; તેના મેનેજર તરીકે દીકરાને રાખ્યો. બિચારો! બધા ત્યઙ્કનોમાં લપેટાયો! દ્રુગ્સમાં ચ ફ્લાપાયો! ભરજુવાન વયે પત્નીને વિઘવા કરી નાંખી!

અખો, સુકોશાલ, વિદુર, બળદેવ, સીતાજી, મીરા, ચુલચા વગેરે જેને જગતદર્શન થયું એ બધાને તેનાથી તીવ્ર વિરાગ પ્રાપ્ત થયો. જેના પ્રત્યાઘાતક્રપે તે બધા દેવ, ગુરુ, ધર્મના તીવ્ર રાગી બની ગયા!

જગતના સુખો જ્યારે પુણ્ય કર્માદિને પરાધીને છે ત્યારે તે સુખોને સુખ કેગ કહેવાય ! જે પરવશ તે દુઃખ. આથી જ કોટિશિલા ઉપર પોતાનું નામ લખતી વખતે ભરત- ચક્રીની આંખે આંસુ આટ્યા હતા!

આથી જ લોગસુખે ચક્રચૂર બનેલા બ્રહ્મદર્શને અને તેની પદ્મરાણી કુરૂમતી ક્રમશા: સાતમી અને છદ્રઠી નારકલેગા થયા. આજે ય એક બીજાના વિરહની કર્ણા ચીરો પાડી રહ્યા છે!

આથી જ આદિનાથનો પૂર્વભવીય જીવ લલિતાંગ રવયંપ્રભાના સર્જુદ રાગભાવે હ્રસ્વાચો હતો!

જે જગતનું સુખ કર્મરાજાની મહારભરેલી કૃપાદિટ ઉપર જ નભતું હોય; જે તેની આંખનાં ખૂશો પણ લાલાશ (કોઘની) ભરાતાં સુખી માણસ રાતોરાત દુઃખી થતો હોય; નિરોગી માણસને લોહીની ઉલટીઓ થવા લાગતી હોય; સાધુ, સંસારી બની જતો હોય તો તેવું સુખ તો દુઃખ જ કહેવાય.

નેપોલીઅન, રશીઆનો ઝાર, ચંગીજખાન જેવા મોટમોટા સુખી સરગુખત્યારો હતા. તેને કર્માં ઘડીના છદ્રઠા ભાગમાં રોળી નાંખ્યા છે. નંદિષેણ, લક્ષ્મણા, રૂક્ષિમ, સિંહગુણવારી મુનિ, રહનેગીલુ જેવા ધર્મત્માઓના ધર્મ ધમરોળી નાંખ્યા છે.

મણિધર નાગે મેદાનમાં મૂકેલો મણિ, લોખંડી છાબડે જ્યારે દબાવાઈ દેવાય છે ત્યારે તે તેના તીક્ષ્ણ સોયા ઉપર માથું પણાડીને મરણા-શરણ થાય છે. સંસારના સુખો ઉપર ગમે ત્યારે દુઃખોના આવરણ આવે છે. તે વખતે માણસ તીવ્ર દુર્દ્યાનમાં પોતાનું જીવન હણી નાંખતો હોય છે.

જગતની ભયાનકતાનું બરોબર દર્શન તે સમયગુદર્શન છે. તેનાથી તેને બ્રહ્મ સત્ય (એસ અદ્રઠે, એસ પરમાઠે) થવા લાગે છે. કેસે અનદ્રઠે થાય છે. આખું જગતું તેને જુલમગાર લાગે છે.

આ જગતું દુઃખમય છે. જુઓ, સીતાનું આખું જીવન કેવું દુઃખમય પરાવ થયું હતું ! ગૌતમબુદ્ધને વિરાગ થવામાં જગતની દુઃખમયતાનું જ દર્શન થયું હતું. તેમણે જીવનમાં પહેલીજ વખત- (ચૌધન પામતાં) - પીળું પડેલું પાંદડું; ધરડો માણસ અને મડદું બેયું હતું. તેમાંથી તેમને જગન્મિથ્યા એવું દર્શન થયું.

આ જગતું પાપમય છે. પોતાના પાપોથી પણ જગતું ઉપર વિરાગ થાય. જીજાઓના વિશ્વાસધાતાદિ પાપો જેઇને પણ જગતું ઉપર નફરત છૂટી જાય.

પોતાની માનેલી બેનના પોતાના ઉપરના અવિશ્વાસને જાણીને અખાને; માતાની પોતાના ઉપરની કારમી મોહંદશાને જેઇને સુકોશલને; હાસા-પ્રહાસાદેવીઓ તરફથી મળેલા ક્ષીટકારને જેઇને કુમારનણી સોનીને; પિતાજીની કારમી હત્યાના પ્રસંગથી રથૂલભદ્રજીને; ગજસુકુમાલ મુનિની હત્યાથી શ્રીકૃષ્ણાની રોકડો રાણીઓ વગેરેને; સગા દીકરાથી માંડીને ચહુએ પોતાના શીલને ચુંથવાના પ્રસંગથી ત્રારી જઈને કામલક્ષ્મીને આ સંસાર ઉપર જબરદસ્ત નફરત થઈ હતી!

આ સંસાર રાગમય છે. આદિનાથ ભગવંતનો લુધ લતિતાંગ, રવયંપ્રભા ઉપર ડેવો રાગી બન્યા હતો!

પ્રભુ-વીરનો આત્મા, મરીચિ મુનિ, દેહ ઉપર ડેવો રાગી બન્યો હતો!

કુમારનણી સોની કેટલો બધો કામાંધ હતો! સત્યકીને વાસનાઓ કેટલી સતાવતી હતા! સિંહગુણવાસી મુનિ, સંભૂતિમુનિ, રહેનમિલ, અધાઢાભૂતિમુનિ, લક્ષ્મણા અને ઝક્કિમના લુધનગાં રાગના વમળો ડેવા જેરદાર સર્જયા હતા!

દીકરા - દિકરી ઉપર પેલા રાજને કેટલો તીવ્ર મોહ હતો! કે જેથી દીકરીને સાચરે વળાવવાનું મોહૂહ રાખીને તેના સગા ભાઈ સાથે તેને પરણાવી દીધી!

આ સંસાર રવાર્થમય છે.

મૃષાલે પોતાના કામ-વાસનાની પૂર્તિના કાળા રવાર્થમાં પ્રિયતમ મુંજલને જેલમાંથી ભાગી છૂટતો પકડાવી દીધો!

દુર્યોધન અને રાવણે તો હુદ વાળી નાંખી ! હાર, કુંડલાદિ પામવાની રવાર્થાંધતાએ પઞ્ચાવતીરાણી દ્વારા છોડો માણસોનો સંહાર થયો!

આ સંસાર અજ્ઞાનમય:કદાગ્રહ, પૂર્વગ્રહ: અનાગ્રહ:ભરપૂર છે.

કોણિકને છદ્ધી નારકમાં નહિ; સાતમી નારકે જરું હતું!

જમાતિએ પોતાને તીર્થકર જહેર કરેલ. ગોશાલકે પ્રભુ-વીરને લુવતા બાળી નાંખવાની કોણિશ કરી! સંભૂતિ મુનિ અને અચવંતી સુકુમાલ. સંસારસુખ પામવા માટે ધર્મને જુગારગાં મૂકી દેનારા મહા અજ્ઞાની સાહસિકો હતા! “ને ય જગાએ ધર્મ છે.” કહીને અનાગ્રહી મરીચિ બનેલા મુનિએ દીર્ઘસંસાર લગણે લગાત્યો હતો.

આ સંસારનાં બીજાં બધાં દુઃખો તો બાજુ ઉપર મૂકો; પણ જેણી સાથે આત્મા

એકરસ બની ગયો છે; જેથી જ જેણું દુઃખ તેને સૌથી વધુ લાગે છે તે 'શરીર' અંગેના અણ દુઃખો- રોગ, ઘડપણ અને મોત- તો સંસારની દુઃખમયતાને નકકર રહ્યાપે જીવંત કરી મૂકે છે!

અનાથી, સનતુ-ચક્રી, વैશાલીની નર્તકી વાસવદત્તા, કેળવરની કારમી પીડામાં રાડારાડ કરતાં હુંખાર જીવન જીવેલા ડલેસ વગેરેની રોગ-પીડાઓ કેવી અસહ્ય હતી?

કંચુકીના ઘડપણને જેઇને દશારથ, ગાલ ઉપર પડી ગચેતી કરચલી જેઇને વિશ્વસુંદરી મનરો મેરોલીન અહીં ચાદ આવે છે. વિદેશોમાં ઘરડા ઘરમાં સુપુત્રો (!) દ્વારા ઘાલી દેવાઓલા હજરો માબાપો ઘડપણને ચાદ કરતાં દ્રૂષ્ટ ઉઠ્યાછે! અકારી લાગતી પળોમાં આશ્વાસન માટે માત્ર હુંદું આપવાની હી, લેતી વિદેશી સંસ્થાઓના દરદીઓના ઘડપણને જેઇને તો ઘરડા થયા વિના જ મરી જવાની દીર્ઘા જગે તેવું છે. આજના કાળમાં તો મોત કરતાં ચ ઘડપણ કદાચ વધુ કરવું હશે. જ્યાં સંતાનોને પોતાના ઘરડા વાલીઓ, નકામા, નેકાર, દવાદિ પાછળ પૈસા વેડફાવતાં અકારાં ઐર લાગી પડ્યા છે! વન્નોના ત્રાસથી તો સાસુ-સસરાઓ પ્રભુને મોત આપવાની વારંવાર પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા છે !

અને મોત... હાય બાપ! કેટલું ભયાનક દુઃખ ! બધું સુખ એકી સાથે એ છોડાવી છે; કરેલા પાપોનો દીજાંસ કરવા માટે બધા દુઃખો અને દુર્ગતિઓ બીજ જ પણ એક સાથે માથે ઝીકી છે!

ગગે ત્યારે આવે મોત !

ગમે તેને આવે મોત !

બેશરમ, અત્યંત નિર્દય છે; આ મોત ! ભરયુવાન પતિની વર્ષગાંઠના દિવસે પાર્ટી ગોઠવીને, પાર્ટી 'રાર્ટ' કરવા માટે સહુ પ્રથમ પોતાના હાથે પતિને મો ઉપર કોણીનો ગલાસ ઘરતાં જ પતિનો પ્રાણ નીકળી ગયો!

તુણાવા ગાગે નવોઢાનો પતિ લગ્નથી ચોથા જ દિવસે મૃત્યુ પામ્યો! એના આધાતોમાં પતિના શબ ઉપર એ કોડમરી કન્યા સતત પોતાને પણાડતી રહી! જેભાન બનતી રહી!

કાડા લક્ષ્ણગણના અકાળ અને અચાનક મૃત્યુથી દ્રૂષ્ટ ઊઠેલા લવકુશો સંસાર ત્યાગી દીધો!

પિતાના મડદાને જેઇને- આખા ને આખા પિતા (તેમનું શરીર) હાજર હોવા છતાં પિતાજ ગયા... પિતાજ ગયા... જી વાતોથી આશ્વર્યમુદ્ય બનીને સંસાર ત્યાગતો રમણ.

(ભાવીના રમણ મહિંદ્રિ).

વળી પણ આ સંસારમાં ભયાનકતાનું દર્શન થાય છે. અજર, અમર, અરૂજ, અજન્મા, અપાપ તથા સત્ત, ચિત્ત અને આનંદથી ભરપૂર એવા આત્માને એણે કેવો અનંતકાળથી પાંચ પાંચ ખાનાઓમાં પૂરી દઈને. ઘરડો, મરતો, રોગી, જન્મ પામતો, પાપી, દુઃખી કરી ગુક્કયો છે. જન્મ પણ ગમે તેવી હલકી જગાઓગાં, જીવન પણ પાપ ભરપૂર, મોત પણ રિબામણોથી ભરેલા... હાય ! હે આત્માન્ ! તારા કેવા કેવા રવમાનભંગ ! કેવા કેવા અપમાનો ! તારા ઝળહળાટ ભર્યા પરમશુદ્ધ રવરૂપનું સન્માન કરવાની તો અહીં અપેક્ષા જ કયાંથી રહાય ?

સાંભળો ત્યારે... સંસાર એ પોતે જ આત્માનું મોટું કેદખાનું છે. કુટુંબીજનો આ મુસાફરખાનું છે.

શરીર એ પાયખાનું (ગંદકી ભરપૂર) છે. (જે સૌથી વધુ મોટું રાગનું સાધન છે એ શરીરની અશુચિતા, બોગમયતા અને વિનાશિતા જ જે બરોબર વિચારાય તો એના જેવું વૈરાગ્યનું સાધન આ જગતમાં બીજું કોઈ નથી.)

કર્મો એ કારખાનું છે. (સંસારનું સર્જન એ કરે છે.)

રાગાદિ અશુભ પરિણાતિઓ એ કતલખાનું છે. આત્માના ગુણોની કતલેઆમ ચલાવે છે. (લાખો માણસોના નરસંહાર કરતાં એક જ વાર કરેલા કોધ ત્થારા ક્ષમાગુણનો કરાતો સંહાર અતિ મોટો છે.)

પારકાંઓએ (કર્મોએ, રાગાદિ પરિણાતિઓએ) ઘરમાં ઘૂસીને આત્માનું સત્યાનાશ વાળ્યું છે. જે આ પરિણાતિઓ જગે જ નાની તો કર્મો નંધાય નાની, શરીર વળગે નાની, કુટુંબ બને નાની; સંસારમાં પકડાઈ રહેવાય નાની. પારકી પરિણાતિઓએ આત્માના ઘરમાં પેચીને દાટ વાળ્યો! માલિકને ઘરમાંથી બહાર કાઢ્યો! તેને નિર્વાસિત બનાવ્યો!

આ કર્મો તે પુણ્યકર્મ રવરૂપ હોય તો ય નકામા છે. કર્મરાજ પાસે એ મૂડી લેવા જેવી નથી. જેના ત્થારા ભોગસુખ કમાવવાની દુકાન ચાલે. આ કર્મરાજ પઠાણ કરતાં ય ભૂંડો છે; કૂર અને ઘાતકી છે. એનું વ્યાજ રોકડે બે, ત્રણ ટકા નથી. વીચ ટકા છે. જે તેને ભરી ન શકે તેને તે કૂતરા, જિલાડા, નારક વગેરે બનાવીને લાખો વાર હેરાન હેરાન કરી નાંખે છે. અવધૂત આનંદઘનલુએ કહ્યું છે, "મૂલડો થોડો ને ભાઈ ! વ્યાજડો ઘણો રે ભાઈ ! વ્યાજડો ઘણો રે!"

આ સંસાર દુઃખમય, પાપમય, રવાર્થમય, રાગમય, અજ્ઞાનમય છે. તે કયારે ય સુખમય હતો નાની; છે નાની અને થશે પણ નાની.

પુણ્યકર્મના ઉદ્યથી પ્રાપ્ત થતું કહેવાતું સુખ એ ય દુઃખ જ છે. કેમકે તેના પરિણામોમાં દુઃખ છે; તેના બોગવટાના સમયમાં ય અતૃપ્તિ આદિના તાપના તીવ્ર સંતાપનું દુઃખ છે. તે મોતથી નાશ પામનારૂં છે. કર્મરાજની મહેરબાનીથી મળેલું છે. જેવી એની મહેરબાની પતી ગઈ કે જીવ પતી ગયો!

કાચા ચૂતરના તાંતણો લટકેલા પોતાને સુખી માનતા ભાઈ ! ભમમાંથી જલદી નીકળો. તાંતણો કાચા ચૂતરનો છે ! અપેક્ષાનું લટકેલું વજન પાંચ મણ છે ! હમણાં જ ક્યાંક તાંતણો તૂટી પડશે ! તારી કલ્પનાઓ, તારા અરમાનો, તારા વિશ્વાસોના ચૂરેચૂરા થશે!

જે આત્મવશ તે સુખ; જે પરવશ તે દુઃખ... આ છે સુખદુઃખના લક્ષણો.

સંસાર-સુખ તો પુણ્યકર્મને પરવશ છે. હવે એને સુખ કહેવાય જ કેમ ?

આમ સંસારને સુખમય માનવાની બ્રમણામાં કોઈ રહેશો નહિ.

ભોગસુખ પણ મીઠું છે જ નહિ. તેને મીઠું માનવું તેના જેવી મોટી ભમણા આં જગતમાં એક પણ નથી. જેને ઝેર ચડયું હોય તેને કડવોવખ લીબડો મીઠો લાગે. તેવું જ અહીં છે. જેને ગોહદશાનું ઝેર ચડયું હોય તેને જ આ સંસાર-સુખ મીઠું લાગે. જ્ઞાની પુરુષના સત્ત્વસંગે આ ગોહદશા જેમ જેમ ઉત્તરતી જય તેમ તેમ ભોગસુખગાં કડવાશ જણાતી જય.

ભમણા ભાંગશો ત્યારે જ ભમણા ભાંગશો. ભમણાથી જ ભમણા ચાલ્યું છે; અને છૂલ ચાલ્યા જ કરશો.

જે પુણ્યાત્માને આવું આનેહૂબ: પૂર્ણ જગદ્રદ્શન થાય તેના મગજમાંથી આખું જગત્ નીકળી જય. હવે જ તે ઈશ્વર-પ્રાણિધાનાદિ કરે તો તેને સહેલાઈથી ઈશ્વર રવરૂપના દર્શનની, વારંવાર રવપનાદિમાં ઝાંખી થયાં જ કરે. સુલસા, મીરા, મયણા, નરસિંહ મહેતા, રામકૃષ્ણ પરમહંસ, ઝરકીનો પતિ રામો વગેરેની જેમ. આ રીતે જે આત્મા ઈશ્વરદર્શન કરે તેને પોતાના આત્માના 'ઈશ્વરત્વ' નું દર્શન થાય. અન્તે તો આત્મા એ જ પરમાત્મા છે.

આતમાના દર્શનગાં જે પ્રકારનાં દર્શન થાય. આત્માના કર્મયુક્ત અશુદ્ધ રવરૂપનું દર્શન અને આત્માના કર્મમુક્ત શુદ્ધ રવરૂપનું દર્શન. જે ય દર્શન બહુ જરૂરી છે. જ્યાં સુધી આપણો આત્મા કામ, કોધાટિ દોખોની અશુદ્ધિ થી ઉભરાઓલો છે ત્યાં સુધી પોતાના શુદ્ધ રવરૂપની કલ્પના કરીને હૈ ભગવાન છું, “અહં બ્રહ્માડસ્મિ..” વગેરે રવરૂપ આત્મદર્શન કરવાગાં અહંકાર અને દંબ(પાણંડ)ને પોખાવવાની પૂરેપૂરી-સો ટકાની- શક્યતા છે. આમ જ થાય તે માટે પોતે કર્મયુક્ત છે. અને તે કર્મોચે પોતાને કેટલો માર્યો છે ? કેવો દુર્ગતિના રવાડે અનંતીવાર ચડાત્યો છે ? તે બધી રિષ્ટિનું આત્મદર્શન કરવું. આ આત્મદર્શનથી જીવમાત્ર સાથે અલેં ભાવજન્ય મૈત્રીભાવ સર્જ્ય છે. તે આ રીતે-આવું આત્મદર્શન કરતો આત્મા વિચારે છે કે, “જેવો હું અશુદ્ધ છું; કર્મયુક્ત છું; પાપી છું; નીચ અને અધમથી ય અધમ છું. તેવા જ બધા જીવો છે. તો જ્યારે અગે બધા એકસરખા છીએ; જ્યારે હું પણ કાચના ઘરગાં રહું છું તો બીજના કાચના ઘર ઉપર પણ મારવાનો મને લેશ પણ અધિકાર નથી.”આ રીતની ભાવનાથી જીવમાત્ર સાથે મૈત્રીભાવ કેળવાય છે. કોઈ પણ કાગી, કોધી, પાપી વગેરેને જેતાં ઝટ વિચાર આવે છે કે, “હું પણ તેવો જ છું ! સાપને ઘર સાપ પરોણો બન્યો છે ! માટે તેને કશું કહેવાનો મને કોઈ અધિકાર નથી. અગે બધા બહારથી જીવ છીએ; પછી ભતે ભીતરમાં અગે બધા શિવ ગણાઈએ. જીવત્વના નાતે (કર્મયુક્તતાના નાતે) અગે બધા સરખા છીએ. અગિજન છીએ. મિત્ર છીએ.”

આવું આત્માનું અશુદ્ધ રવરૂપ આત્મદર્શન થાય તે પછી જ શુદ્ધ રવરૂપ આત્માનું આત્મદર્શન કરવું જેહાંએ.

હા. હવે એ કર્મયુક્ત છે તો પણ તે કર્મોના આવરણને બુદ્ધિ (કલ્પના)ના ખંજરથી ચીરી નાંખીને ત્યાં પેસવું જેહાંએ. ત્યાં રહેલા આત્માના શીવરવરૂપનું -શુદ્ધાત્માનું-દર્શન કરવું જેહાંએ. આ દર્શન એટલે, “હું શુદ્ધ છું; બુદ્ધ છું; મુક્ત છું; હું શીવ છું; સાદાનંદ છું; બ્રહ્મ છું.”

ગુરૂ શિષ્યને કહે, “તત્ ત્વમબિ.” તું તે (શિવ)છે..

આ ઉપર એકતાન બનીને આત્મા બોલે, ““અહં બ્રહ્માડસ્મિ” હું બ્રહ્મ છું. તે બ્રહ્મ અને હું અગિજન છીએ. હું શીવ છું. હું જ શીવ છું. હું ભગવાન છું. હું જ ભગવાન છું. જગત્તમાં સર્વત્ર જીવનો અલેં છે. તે શીવરવરૂપે છે. તે એક જ છે.

આથી જ જિનશાસન એટલે રવરૂપ (જિન) શાસન કહેવાય.

આ રીતે પોતાના શીવરવરૂપનું આત્મદર્શન થતાં મોક્ષે રહેલા તમામ

'શીવ' (સિદ્ધાત્માઓ) સાથે અબેદભાવ સર્જય. લુપત્વના નાતે સર્વ જીવો સાથે અબેદ. શીવત્વના નાતે સર્વ શીવ સાથે અબેદ. હું, તું (બીજ જીવો), તે (સિદ્ધાત્માઓ) બધા એક... અભિજન...

આ અબેદ-પ્રણિધાન એ સાધનાની પરાકાષ્ટા છે. આ જ બધી સાધનાનું સાચય છે. આ અબેદ-પ્રણિધાનના સમયે સમયે અનંતી પાપરાશિઓના; કાતીલ રાગાદિમળોના છક્કા છૂટી જતા હોય છે. આત્મા પોતાના શીવરૂપના પ્રાગટ્ય તરફ રોક્કંડના હજરો કીલોમીટરની રૂપીડથી ઘસતો હોય છે.

આ અબેદ પ્રણિધાનની પ્રત્યેક પળોમાં અનિવાર્યપણે પેદા થતાં પુણ્યમાં જ સકળ લુપસૂચિને દુઃખમુક્ત, રોગમુક્ત, પાપમુક્ત, સંકલેશમુક્ત, સંસારમુક્ત કરવાનું સામર્થ્ય હોય છે.

આ તો બહુ ઊચા આત્મગદર્શનની-લુપ અને શીવના-રૂપરૂપદર્શનની વાત થઈ. નહિ તો, થોડીક નીચી કક્ષામાં પોતાને જ લુપ અને શીવ તરીકે ન જેતાં બીજ જીવોમાં શીવત્વનું દર્શન કરવું અને પોતાનામાં લુપત્વનું દર્શન કરવું.

બીજ જીવોમાં શીવરૂપરૂપ (શુદ્ધતા)દેખાતાં તેગને ધિક્કારવાનું, ઠપકારવાનું કે તેમની સાથે અમૈત્રી સાધવાનું ખતમ થઈને મૈત્રી સધાશે.

પોતાનામાં લુપરૂપરૂપ (કર્મયુક્ત અશુદ્ધિ) નું દર્શન કરવાથી પોતાના ધર્માદ્ધિના આચરણમાંથી પેદા થવાની શક્યતાવાળા અહંકારાદિ દોષો જગશે જ નહિ. અરતુ. ફરી મૂળ વાત ઉપર આવીએ.

જ્યારે પોતાનો આત્મા બ્રહ્મરૂપરૂપ દેખાય છે ત્યારે આત્માની મરતી : ખુમારી પણ અપૂર્વ અને અદ્ભુત બની જય છે. આવી ખુમારી અનુભવતાં આનંદધનિઃસ્તુતિ તો પોતાને જ, "અહો! અહો ! હું મને નામું." કહીને નમરકાર કર્યો છે.

સિંહનું દર્શન કરીને બકરીનાં ટોળે ઉછરતાં સિંહને કેવું રૂપરૂપ ભાન થયું ! કેવું બકરીની જેમ ને બે કરવાનું, ઘાસ ખાવાનું અને નાનાં નાનાં ઠેકડાં મારવાનું તરત જ છોડી દીધ્યું!

ચાતક-બચ્ચાને રૂપરૂપનું ભાન થયું કે 'રવાતિનક્ષત્રમાં વરસોલા વરસાદી પાણી સિવાય કોઈ પણ પાણી-ગંગાજળ પણ-પીને આપણી જત લુપતાં રહેવાનું પરસંદ ન કરે.' કે તરત તેણે ગંગાજળ પીવાની માંડવાળ કરીને, આવી શીખ દેતી ગા પાસે તે દોડી ગયું!

સાવડી માચે રાજકુમારને કાંક ખવડાવી દઈને ગાંડો કરી દીધો !પાગલ બજેલો

તે રાજકુમાર ભટકતો ભટકતો જંગલમાં કયાંક સૂઈ ગયો ! ત્યાં અપુત્રીએ રાજની હાથથીએ તેની ઉપર કળશ ઢોળ્યો. તેને તે નગરનો રાજ બનાવાયો. પેલું કામણટૂમણ ઉપચારથી દૂર થયું. પણ મણી, સૈનિકો વગેરે તો તેને શિખારો જ માનતા. તેથી તેને દાદ દેતા નહિ. એક દી આથી આસી ઉઠિલા રાજને પોતાની મૂળભૂત જતનું ભાન થયું. તેની ખુમારીથી ઘગઘગવા લાગ્યો. બીજ દિવસે રાજસભામાં તેણે પોતાના અસતી રવરૂપનો પરચો આપી દીધો! એક જે ટીખળીખોરોને સપાટામાં લઇ લીધા! બધા સીધાદોર થઈ ગયા!

પેલો ભવાયો ! સિંહ પણ બની શક્યો. તે વખતે ગામના ઠાકોરના દીકરાએ તેનું પૂછું આમળયું તો સિંહ જેવી જ રાડ પાડીને બીજ જ પણ તેને ઊભો ને ઊભો ચીરી નાંખ્યો. દીકરાના ગોતનું વેર લેવા ઠાકોરે તેને 'સતી' નો પાઠ ભજવવા જણાવ્યું, ભવાયો સતી બન્યો! છેલ્લે ખરેખર ચિતા ઉપર સૂઈને સળગી પણ ગયો ! ઠાકોર મૂછમાં મલકાયો!

ભવાયાના નકલી રવરૂપોમાં પણ કેટલી જધી ખુમારી ! શંગી જતિના મત્ત્યો ખારા પાણીના સમૃદ્ધમાં રહીને, ખારા પાણી જ પિતા કોડો માછલાંઓ સાથે રહીને ય ગીઠાં પાણીના ઝરણાનાં ગીઠા પાણી જ પીએ છે.

અગણી કુળના નાગ પીચકારી-હોડેલું એર કદી પાછું લેતા નથી. આગગાં ભડથું થયું પરંદ કરે છે! ભાઈ! આ તો સહુ સહુની ખુગારી છે ! ખુગારીની શું વાત થાય?

આપણા આત્માના તો અસતી રવરૂપમા અનંત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, સુખ, અને પૂર્ણ શુદ્ધિ ખીચોખીચ ભરી પડી છે! તેનું જે ભાન થાય; દર્શન થાય તો કેવી અસતી ખુગારી આવી જય! પછી કર્મયુક્તતા જનિત રોગો, દુઃખો વગેરેની વિસ્થિતિમાં હાયવોય, સંકલેશ વગેરે તો જેવા જ શેના મળે? નારીને જેઇને નિર્વિકારિતાની ખુમારીમાં રાચતા આત્માને વિકાર જગે જ શી રીતે? પોતાના અવિનાશભાવના આનંદની ખુમારીવાળો આત્મા વિનાશી ઘનાદિ પરપદાર્થોમાં મુંજાય જ શી રીતે?

જગતુદર્શન કરીને ઈશ્વરદર્શન કરીએ.

ઈશ્વરદર્શન કરીને આત્મદર્શન (બે ય રવરૂપ) કરીએ. આનું જ નામ ત્રણ પદાર્થોનું સમ્યગુદર્શન.

જગતુદર્શનથી જગતુ ઉપર વિરાગ (નશીરત) જગે; અને જીવદર્શનથી જીવમાત્ર ઉપર મૈત્રીભાવનો રનેહ જગે. આત્મદર્શનથી આત્મ-ગુણોની ખુગારીનો આનંદ પ્રગટે.

શરણાગતિ તે સમયગુર્દ્ધન

જેને સાચું જગદ્દર્શન થાય તે બિહામણા જગતથી ભયળીત બનીને - અધોરી બાવાથી બી ગચોલા બાળાની જેમ - અરિહંતાદિના (બાળા) શરણે એકદમ ઘરી જય. આમ જગદ્દર્શનાદિથી શરણાગતિ પેદા થાય છે; જે સમયગુર્દ્ધનનું વરતું રવરૂપ છે.

જે આત્માને જગતના ભોગોની ભયાનકતા દેખાઈ ગઈ. તેના પરિણામો અત્યન્ત કટૂ છે એ વાત જ્ઞાનદર્શાથી સમજાઈ. એ કટૂ પરિણામોને સહન કરવાની જેનામાં તાકાત ન હોય; એમ સાથે સાથે સંસાર ત્યાગીને, સાધુ થઈને, કઠોર સાધના કરવા દ્વારા કરેલા પાપોને ઘોવાની પણ જેનામાં હિમત ન હોય તેના માટે વચ્ચો માર્ગ છે.

અરિહંતાદિ ચાર - અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ-નું અનન્યભાવે અને અકામભાવે (સંસારની કોઈ પણ કામના વિના) શરણ રવીકારવું. તેમને સતત વંદનાઓ અર્પણી.

જેમ સંસાર ત્યાગવો એ સાધના છે એમ પોતાના પાપો ઉપર રડવું એ પણ એવી જ સાધના છે.

કરેલા પાપોની ભાવીમાં સંભવિત દુર્ગતિઓની વેદના ખમાય તેમ ન હોય; કર્મક્ષયની સાધના પણ કરી શકાય તેમ ન હોય તેણે વંદના કરવી. લલિત વિરસ્તરા ગ્રન્થમાં ધર્મનું મૂળ (ધર્મનો આરંભ) વંદના (સુકૃતોની અનુમોદના) થી કહ્યો છે.

જગતુ, જગત્પતિ, જીવરાશિ અને જત-એ ચારનું પૂર્વેકિત રીતે જે સમયગુર્દ્ધન થાય તો અરિહંતાદિ પાંચ પદોની શરણાગતિ રૂપ સમયગુર્દ્ધન થાય. પહેલું સમયગુર્દ્ધન એ જ્ઞાનરવરૂપ છે, બીજું સમયગુર્દ્ધન ભક્તિ-રવરૂપ છે.

ચાદ રાખો કે દેવ, ગુરુ અને ધર્મની તત્ત્વત્રયી અને સમયગુર્દ્ધન, સમયગુજ્ઞાન, સમયફુર્ચારિત્રની રત્નત્રયી તરફ આપણને દુઃખમય, પાપમય અને રાગમય એવા સંસારની રવરૂપત્રયીએ જબરો નિગિતભાવ ભજત્વ્યો છે. તે આ રીતે:-

જ્યારે સંસાર દુઃખમય છે, ત્યારે જ દેવના શરણે દોડી જવાય છે. એના શરણથી સમયગુર્દ્ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે. જ્યારે સંસાર પાપમય છે ત્યારે જ ગુરુના શરણે દોડી જવાય છે. એના શરણથી સમયગુજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. જ્યારે સંસાર રાગમય છે ત્યારે જ વિરાગરૂપ ધર્મના શરણે દોડી જવાય છે. એનાથી સમયફુર્ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સંસાર	શરણ	પ્રાપ્તિ
દુઃખમય	દેવ	દ. દર્શન
પાપમય	ગુરૂ	દ. જ્ઞાન
રાગમય	ધર્મ	દ. ચારિત્ર

આ કીતે જેને તત્ત્વત્રચીની શરણાગતિ પ્રાપ્ત થઈ તેને પોતાના દુષ્કૃતોની ગર્હા પણ પ્રાપ્ત થાય છે. આ આત્મા જીજાઓના સુકૃતોની અનુમોદના કર્યા વિના રહી શકે નાહિં. રવદુષ્કૃતગર્હા અને પરસુકૃત-અનુમોદના એક સિક્કાની બે બાજુઓ છે! સદા સાથે રહે. જે નેમાંથી એકનો પણ અભાવ કોઈક લુધમાં જેવા મળે તો જેનો અદ્ભુત દેખાતો હોય તે બાન્ત સમજવો; આભાસિક સમજવો.

આથી નક્કી થયું કે શરણા, ગર્હા અને અનુમોદના અણ એક રથાને, એક સાથે જ રહેતા હોય છે.

www.yugpradhan.com
જિનિવચન શ્રદ્ધાન તે સમયાદર્શન

તમેવ સચ્ચ નિઃસંકં જં જિણેહિં પવેડાં. જે કોઈ મારા વહાલા વીતરાગ-સર્વજ્ઞ-દેવાધિદૈવ કહ્યું છે તે બધું - અક્ષરશઃ - કાના, માત્રાના ફેરફાર વગર સર્વથા સાચું છે.

સાચા છે; વીતરાગ, સાચી છે વાણી.

આધાર છે; આજ્ઞા, બાકી ઘૂલધાણી.

આવી જે જિનિવચન ઉપર અવિહંડ શ્રદ્ધા તે સમયાદર્શન છે.

મયણાગાં કેવી અકાટય શ્રદ્ધા હતી? આથી જ તેણે પિતાળના ઉત્સૂત્ર વચ્ચોની સામે ઝીક લીધી હતી! તેના પ્રત્યાઘાતકૃપે પિતાળ તરફથી જે કાંઈ આહ્વતો ઝીકાઈ તે તમામને તેણે હસતે ગોંઠે ઝીલી લીધી હતી!

“પરચીસગા તીર્થકર હોઈ શકે જ નાહિં” એવી શ્રદ્ધા સુલસાની રગરગમાં કેવી પ્રસરી ગઈ હતી! તમામ જેનો અંબડ પરિપ્રાજકની ઇન્દ્રજાળમાં ફૂસાયા. પણ સુલસા અડોલ રહી!

બૌદ્ધ ધર્મી યુવાને છેતરપીડી કરીને પ્રાપ્ત કરેલી જૈન ધર્મના સુસંરક્ષાર અને તત્ત્વજ્ઞાનને પામેલી કળ્યાઓ, જિનિવચન શ્રદ્ધાથી સાસરીઆ પક્ષના તમામ સભ્યોને કેવા સપાટામાં લીધા હતા! રસ્તુ જૈન બનીને જ રહ્યા!

પરમાત્માના પરમ ભક્ત શ્રેણીની પરમાત્મા ઉપર કેવી પ્રચંડ શ્રદ્ધા હતી!

જગદીશચન્દ્ર બોડને અંગ્રેજોએ કાવતરૂ કરીને બનાવેલું એ ખોટું હોવામાં એટલી જરૂરી શ્રદ્ધા હતી કે તે એ પોતે જ ગટગટાવી ગયા! જીવતા રહ્યા! અંગ્રેજોને કાવતરાબાજ જહેર કર્યા. પછી પોતેજ સાચું તાલપુટ એ લઈ આવ્યા. તેનું દ્રાવણ વનરપતિના છોડ ઉપર નાંખ્યું! એક જ રોકંડમાં છોડ કાળમેંશ થઈ ગયો! વનરપતિના જીવતત્વની જ્ઞાનિતી થઈ ગઈ! ઈજ્યાંળું અંગ્રેજોના મોઢાં કાળમેંશ થઈ ગયા ! આવો પ્રચંડ જિનવચન વિશ્વાસ તેનું નામ સમયર્દ્દીન.

અજ્જ ગુરૂએણીએ પોતાને મિષ્યાત્વનો ઉદ્ય થતાં પાંચસો ચેલીઓને કહ્યું કે, “મને જે કોઢ થયો છે તેનું કારણ પ્રાસુક પાણીનું રેવન છે.” આ વાતને માની લઈને ૪૮૮ ચેલીઓએ અચિત પાણી છોડીને કાચું પાણી પીવાનું શરૂ કર્યું. પણ જેને પ્રભુવચનગાં અટલ વિશ્વાસ હતો તે ચેલીએ તે ગુરૂવચન ન માન્યું. તેણે ટૂંકા સમયગાં જ વીતરાગપણું પ્રાપ્ત કર્યું!

વૈજ્ઞાનિકોની દુનિયામાં સિદ્ધિઓ ગેળવવી હોય તો શંકાઓ જ સતત કરવી પડે. How? Why? -તે વિના શ્રેષ્ઠ વૈજ્ઞાનિક બની શકાય નિઃ.

અદ્યાત્મના ક્ષેત્રમાં સિદ્ધિઓ ગેળવવી હોય તો વચન-શ્રદ્ધા રાખવી જ પડે. કોઈ જ સવાલ નિઃ; કોઈ જ ચર્ચા નિઃ. ‘બાબાવાકયં પ્રમાણં’ રવીકાર્યે જ છૂટકો.

શ્રદ્ધાવાળો વૈજ્ઞાનિક થવાને અયોગ્ય છે.

શંકાવાળો ધર્મી થવાને અયોગ્ય છે.

સમયર્દ્દીન એ તો ચન્દ્રકાણ્ત મણિ છે. એને સાથે લઈને નારક મળે તો ય ત્યાં સગાધિરથ બનીને પાપ કર્ગોને ખપાવવાની સાધના થાય; અને જે રવર્ગ મળે તો ય ત્યાં બોગગાં વિરક્ત રહીને પુણ્યકર્મને ખપાવવાની સાધના થાય; આથી જ એક ચિન્તકે પ્રભુને પ્રાર્થના કરી છે કે, “હે પ્રભુ તું મને નારક દેજે પણ આ સંસારની મોહિનીમાં તો ન જ સપડાવતો.

સુખ, દુઃખ નેયમાં સમગ્રિતિ જીવ તો સાધક જ હોય. કર્મો ખપાવતો જ રહે.

સમયર્દ્દીન પાસે હોય તો જ ધર્મકિયા કરતો જીવ ધર્મી કહેવાય. પાપકિયાઓ કરવી પડે છતાં તે પાપી ન જ કહેવાય.

સમયર્દ્દીનથી ધર્મકિયાઓનો અને તેનાથી પ્રાપ્ત થતી લાભિઓ, શક્તિઓ વગેરેનો અહંકાર કદી આવતો નથી. અને પાપ કિયાઓ કરનારને તેનો તીવ્ર પશ્ચાત્તાપ થયા વિના રહેતો નથી.

તે ધર્મ ધર્મ નથી; જે અહંકારી છે.

તે પાપી પાપી નથી; જે પશ્ચાત્તાપી છે.

સમયગદિષ્ટ જીવને વઠાતા પરમાત્માએ પ્રરૂપેતા છ મહાસત્યો ઉપર અપૂર્વ શ્રદ્ધા હોય છે.

૧) આત્મા છે.

૨) તે શરીરથી બિજન હોઈને પરિણામિ નિત્ય છે.

૩) તે કર્મોનો કર્તા છે. (બાંધનારો છે.)

૪) તે બાંધેતા કર્મોનો ભોક્તા છે.

૫) કર્મોથી સર્વથા મોક્ષ થઇ શકે છે.

૬) તેનો ઉપાય વિદ્યમાન છે. (રત્નનત્રયીની નિર્મિત આરાધના.)

ભક્તિચતુષ્ક એ સમયગદર્શન

સમયગદિષ્ટ જીવમાં ભક્તિ, મૈત્રી, શુદ્ધિ અને શૌર્ય અવશ્ય હોય.

તે દેવ, ગુરુ, ચારિત્રધર્મ અને સાધગિંડોનો પરમ ભક્ત હોય. આથી જ તે જિનપૂજા, સાધુસેવા, સાધગિક ભક્તિ, વાળો તથા ચારિત્રધર્મના વિરહકાળમાં તરફડીઆવાળો અવશ્ય હોય.

તે જીવમાત્રનો મિત્ર હોય. તેમની હિસામાં તે ઘૂજતો હોય.

તે કાં જળમશુદ્ધ હોય; નહિ તો પાપશુદ્ધ (પાપ થયા બાદ તીવ્ર પશ્ચાત્તાપી.) તો હોય જ. તેનામાં જિનશાસનને પાર્યાની અજબ-ગજબની ખુમારી (શૌર્ય) હોય.

પૂ. વીરાચાર્ય, ખુશાલચંદ શેઠ, પૂ. રામસૂરિજી (હેમચંદ્રસૂરિજીના પદ્ધશિષ્ય) શ્રેણિક, પૂરોક્ત જીદ્ધ સાસરીએ હુસાઓલી જૈન પુત્રવધૂ સુલસા, કપર્દી મન્ત્રી, પંજ્યાસ સિદ્ધિચન્દ્રજી, બામણવાડાનો પૂજારી, અવધૂત આનંદઘનજી (ઉત્તરે ન કળું ખુમારી.) પંડિત ઘનપાલ, સિંહને પણ દૂધપાણ પૂરી વગેરે ખાતો કરી દેતો ઉદ્દેશ્યના રાજનો મન્ત્રી-જૈનધર્મને પાર્યાની ખુમારીથી ઘગધગતા આ બધા આત્માઓ! આ ખુમારીએ જ એગનાગાં વિષયોના આકર્ષણોને હૃતકારી દેવાની તાકાત જન્મ પાગી હતી!

પાપધિકાર: રાગવિરાગ: તે સમયાદર્શન

સમયાદર્શિને ગન તો ભોગ સુખ જ મોટાગાં ગોટું પાપ છે. કેમકે તેના ભોગવટાગાંથી જ બધા પાપો અને બધા દુઃખો પેદા થાય છે. એ તો નીતિથી પણ ઘન કમાવતું, રવદારા સાથે પણ સંતોષ સાથે વિષય સેવન કરવું તેને ચ પાપ જ કહે. સંસાર પોતે જ એક ગોટું પાપ છે. બનતા સુધી તો સમયાદર્શિ જીવ પાપ કરે જ નાઠિ. છતાં જે તેને પાપ કરવું જ પડે તો તેને રૂક્ષ પાપ કર્ગનો બંધ પડે પણ. પાપકર્મનો અનુંબંધ તો પડે જ નાઠિ; કેમકે તે પાપને જરાય સારું નથી માનતો; પણ તીવ્રતા સાથે ધિક્કારે છે. પાપના ત્યાગ કરતાં ચ પાપનો તિરક્કાર મહત્વનો છે. તિરક્કાર વિનાળો ત્યાગ જાઓ સમય ટકતો નથી. પેલા હિટલરના નાઝી કેદીઓ ગોરાઓને ધિક્કારતા હતા તે રીતે.

જાઝીઓ અંગ્રેજેને કહેતા કે, “ભલે તમે આમને જીતી લીધા: પકડી લીધા: શરૂઆદીન કરી દીધા. પણ હજ આમારી પાસે તમારા તરફના ધિક્કારનું એક એવું શરૂ છે; જેનાથી આમે તમારી ઉપર એક દી વિજય મેળવીને જ રઠીશું.”

તપ, ત્યાગ, મહાપ્રત- ઉપર ધા ગોહરાજ કદાચ અહંકારાદિ પેદા કરીને - કરાને પાણી ફેરવી નાંખે તો ચ પાપધિકાર નામનું શરૂ પાસે હશે (અખાડાભૂતિ, નંદિષેણ, પંડિત-ચોર, ભીજગ, સુલસ, ક્ષીરકંબક, પાઠક, સત્યકી, શ્રેણિક, ગોશાલક વગેરેની જેગ) તો હારની બાળને જીતગાં ફેરવતાં બહુ સમય નાઠિ લાગે.

અહલાબાદના ગ્રયુઝીઅગમગાં પડેલી રકાબી જેવું સગડિતીનું હૈયું હોય. રકાબીગાં ઝેરી લોજન પડે; અને આના હૈયે પાપ પડે તરત જે ચ તડ તડ થવા લાગે: ધૂજવા લાગે.

સગડિતી જીવને ઘન, શરીર, રક્તી આદિ પદાર્થો ઉપર ધિક્કાર ન પણ હોય; પરંતુ તે પદાર્થો ઉપર તેને જે કાંઈ પણ રાગ થતો હોય-એ રાગ ઉપર તેને ભયંકર ધિક્કાર હોય એ રાગ જ બહુ ગોટું પાપ છે. પદાર્થના રાગમાત્રથી-જીવની દુર્ગતિ ન થાય. પણ રાગ ઉપર ના રાગથી જ દુર્ગતિ થાય. રાગ ઉપર રાગ એજ મિથ્યાત્પ. રાગ ઉપર વિરાગ (ધિક્કાર) એજ સમયફૂત્વ. રામચન્દ્રલને લક્ષમણ ઉપર અતીવ રાગ હતો; પણ તે રાગને તે ધિક્કારતા હતા. આથી જ જ્યારે જ્ઞાનીના મુખેથી તેમને જ્યારે જાણવા મળ્યું કે તે લક્ષમણ-રાગ એક દી જીતગ થવાનો છે ત્યારે રાગ જૂબ આનંદગાં આવી ગયા હતા.

અનંતાનુંબંધી કષાયનો ઉદ્ય થાય ત્યારે જ (મિથ્યાત્પ અવરૂથામાં) રાગ ઉપર

રાગ થાય. તે કખાચનો હાસ થાય પછી વરતુ ઉપર તો રાગ થઈ શકે પણ વરતુના રાગ પર તો વિરાગ (નફરત) જ હોય.

આ વિરાગનો બીજો પણ એક અર્થ છે. તે વિશિષ્ટ રાગ. એટલે કે ખૂબ રાગ. સમકિતી લુધને સંસાર ઉપર વિરાગ (નફરત) હોય પણ તેને દેવાદિ શુભ તત્વો ઉપર તો ખૂબ રાગ (વિરાગ=વિશિષ્ટ રાગ) હોય. જે તે ન હોય તો સંસાર ઉપર થાંસો વિરાગ ભાગી જય અને ત્યાં લુધ પાછો જોડાઈ જય. ડોસા પાસેથી એક સડેલી લાકડી લઈ તીધી; પણ બીજુ સારી લાકડી, તેને ઊભા રહેવા માટે દેવી જ પડે; નહિ તો તે કાં પેલી લાકડી પાછી રાખી લે; અથવા લાકડી વિના ગબડી પડે.

અગરણ અને અ-ચિત્તપાત ઓ સમયગદર્શન

ચિત્તની સતત જગ્રતિ: પાપો કરતી વેળાએ પણ "આ ખોટું થાય છે." એવી રૂપદ્ધ વિવેકદાચિત્ત સમકિતી લુધમાં અવશ્ય હોય. પાપ કરતાં પૂર્વે ચ તેને તે ખોટું થવાનું લાગતું હોય; પાપ કરતાં ચ તે હાલત હોય, અને પાપ કર્યા પછી પણ, "આ ખૂબ ખોટું થઈ ગયું." એવો તીવ્ર પશ્ચાત્તાપ હોય ! હા.. જેને ગાઢ ચારિત્ર મોહનીય કર્મનો ઉદ્ય હોય તેને કદાચ આખી જિંદગી આંદું ચાલ્યા કરે. પણ સબૂર ! આવો પાપકિયા કરતો લુધ; અંદરની જગ્રત અપરથાને કારણો, પાપ કરવાના સમયોમાં પણ કર્મને ઢગલાબંધ ખપાવતો પણ જય. આથી જ તેને કાયપાતી કહ્યો છે. ચિત્તપાતી નહિ. તેની કાયા સંસારમાં રગદોળાય; પણ તેનું ચિત્ત સંસારમાં પડી ન જય. સંસારમાં રહે ખરો પણ રંગે તો નહિ જ. એ તો "મનાલ ! તું તો જિનચરણે ચિત્ત લાય.." એ પંડિત સતત રટણે હોય.

ભરત ચક્કી રાજચિંહાસને જેસતાં ત્યારે ચ લગણે હાથ દઈને જેસતાં.. મનમાં જોતતાં, "હાય! આ રાજનું રવાગિત્વ મને કચી નરકમાં લઈ જશે?"

જંબૂકુમાર, આને ગુણસાગર આઠ કન્યાઓની સાથે જેસીને પણ કેટલા બધા જગ્રત હિતા?

તીર્થકરદેવોના તારક આત્માના જગરણની તો શી વાત કરવી? લગ્ન માટે વર્ધમાનને માતા ત્રિશતાએ કેટલા વીનાટ્યા હતા! રાજ ઋખભને પરણવાનો પ્રરતાપ ઈજ્જે મૂકતાં તેમનું મુખ કેટું કરગાએલા ગુલાબની જેમ ગલાન અને ગલાન થઈ ગયું હતું!

વાંદરીના કલેજ જેવું મીઠું અને મૂલયવાનું ચિત્ત ! તેને તો કેમ સંસારમાં પડવા

દેવાય! મગરમરુણે વાંદરીનું કલેજું - ગીરું સગળને- ખાવાની ઈચ્છા થતાં તેણે વાંદરીને તળાવની સહેલગાહે લીધી! કમર ઉપર બેસાડી દીધી ! તળાવની વર્ષયોવર્ષય આવતા મગરમરુણે પોતાનું પોત પ્રકાશયું. વાંદરીએ હસી પડતાં કહ્યું, “કલેજું તો ઝાડ ઉપર મૂકીને આવી છું. પહેલા મને કહેયું તું ને ? તો સાથે લઈ આવત.”

કલેજ જેણું ચિત્ત તો જિનશ્વર-દેવોના ચરણો જ સદ્ગુરૂ મૂકી રાખવાની વરતુ છે. આવી જેણી સમજ હોય તો જીવ સમકિતી છે.

આવો સમકિતી સામાન્યતઃ હૈયાંથી ખૂબ કોગળ હોય; તેણું ગાથું પ્રાય: હંડું રહેતું હોય.

સમકિતીની ધર્મ-જ્યોત જવાણ બને

મિથ્યાત્ત્વ જ્યારે માંડું પડ્યું હતું ત્યારની વાત જુદી હતી. તે વખતે જે ધર્મ થતો હતો તે નાનકડી દીવાની જ્યોત જેવો હતો. અશુભ કર્ગોડ્યુપી પવનના ઓક ઝપાટે જ્યોત બુઝાઈ જતી હતી. પણ હવે તો એ જ્યોત જવાણાઓ બનીને આકાશને આંબવા લાગી છે. એટલે પેલો મારક કર્મ પવન, તેને સહાયક બનવા લાગે. પવનના સૂસવાટાઓ હવે તે જવાણાઓને ચારે દિશામાં ફેલાવી દેવામાં મદદગાર થાય.

અંગ્રેજે સાગેની ચળવળમાં જે પોલીસો જવાહરલાલ નહેરને પકડી લેતા હતા; તે જ પોલીસો, રવતંત્ર બનેલા ભારતના વડાપ્રધાન નહેરને સત્તામ કરવા લાગ્યા હતા.

આદરઃકદર એ સમયાદર્શન

સમકિતી જીવને ચારિત્ર ધર્મ ઉપર અતિશાય આદર હોય; સંયમધર ગહાત્માઓની તે ખૂબ કદર કરતો હોય. શ્રેણિક અને કૃષ્ણ આ વાતની પાકી જ્ઞાનીય છે. કૃષ્ણ તો ઉંમર લાયક થયોલી પોતાની તમામ દીકરીઓને દીક્ષા અપાવવા માટે પૂછતાં કે, “નેટા ! તારે દાઢી થવું છે કે રાણી! જે રાણી થવું હોય તો પરામાત્મા નેમિનાથજી પાસે દીક્ષા લે.”

આજુવિકાના કારણે જેઓ પોતાના સંતાનોને દીક્ષા આપી શકતા નહિં; તે કુટુંબોને ભરપૂર ધનથી સંગ્રહાનિત કરીને તે ચિન્તાથી મુક્ત કરી દેતા.

શાલિભદ્રે જ્યારે દીક્ષા લીધી ત્યારે છેલ્લા રનાન વખતે પીઠી ચોળવા અને વરઘોડામાં ખુલ્લા પગે ચાલવા સાથે છડી પોકારવાનું કામ મગધપતિ શ્રેણિકે કર્યું હતું ! જે વરતુપાળે

પોતાના સમગ્ર જીવન કાળને અનેક ઘર્મોથી ભરી દેતા હતા તેમને ચારિત્ર ન મળ્યું એટલે મૃત્યુની પથારીએ તે બોલ્યા કે મને જૈનધર્મ મળ્યો; પણ હું તેને હારી ગયો! (પાવિઓ, હારિઓ જિણધર્મો)

ગૂજરેશ્વર કુમારપાળ પરમાત્માને પ્રાર્થના કરતાં કે, “હે દેવાધિદેવ! અઢાર દેશનું મારું રવાગિત્વ લઈ તે. મને તારા શાસનનું બિક્ષુપણું (ચારિત્ર) આપ. (તવ શાસનરૂપ બિક્ષુત્વ દેહિ, મે પરમેશ્વર!)”

પેલો કર્મચિદ્ધ પટ્ઠો મજૂર! પાંચ પત્થર ઊચકીને ઝપાટાબંધ કિલ્લાના બાંધકામ માટે મૂકવા જતો હતો ત્યાં સામેથી જૈન-સાધુ મળ્યા! પાંચે પત્થર મૂકી દઈને વિધિવત્ વંદન કર્યું! માલિક રાજએ તેને આમ કરવાનું પ્રયોજન પૂછ્યું. તેણે જવાબ આપ્યો કે, “આ લાકો મારાથી ચડીઆતા છે; માટે મેં આમ કર્યું. તેઓ રાતે ઊધમાં પણ પાંચ મહાપ્રતોનો મહાભાર ઊચકીને જ સુવે છે.”

આવા સમયગદર્શનની સાથે જે સર્વવિરતિધર્મ જોડાયો હોય તો તો વાંધો નાહિ. અન્યથા આ સગિત્તિને ખતમ થઈ જતાં વાર લાગતી નથી. અવિરતિ નાગની ડાકણા ખોળામાં જે સગિત-બાળક બેઠેલું હોય તો તે ડાકણ કચારે તેનું ગળું દાખી દેશે તે કહી શકાય નાહિ. આવું થવા ન પાગે તે માટે કાં ચારિત-ડાબડો ખરીદી લેવો જોઈએ; જેગાં આ સગિત-રતનને સાચવીને રાખી શકાય. નાહિ તો અવિરતિ-ડાકણ કે કોઈ અન્ય દોષોરૂપી ફૂતરા- બલાડા તે બાળકને હાનિ ન પહોંચડી દે તે માટે પાસે એક લટઠ ડાંગ રાખવી જોઈએ. એ ડાંગ એટલે સતત મનમાં રટણ કે, “તમેવ સર્ચં, નિઃસંકં; જ જિણેહિ પવેહાં.”

શ્રાવક- ધર્મની રક્ષા માટે પણ આવી બીજી ડાંગ છે: સાધુપુરુષોનો સતત સત્ત્વસંગ.

સાધુ-ધર્મની રક્ષા માટે ત્રીજી ડાંગ છે: રજેહનરણ તરફ સતત નજર.

ત્રણ વાંદરા

આંબાના વૃક્ષ આગળ ત્રણ વાંદરા છે. આંબાની રૌથી ઊચી ડાળે પાકી કેરીઓ છે. તેની નીચેની ડાળે કાચી કેરી છે. ત્રણ વાંદરામાં પહેલા વાંદરાએ રૌથી ઊચી ડાળને નિશાન બનાવીને એવી ફૂદ મારી કે ત્યાં બરોબર પહોંચી ગયો! પાકી મીઠીમધ જેવી કેરીઓ ખાવા લાગ્યો.

બીજાએ પણ તે જ નિશાન લીધું. પણ જરાક માટે ચૂકી ગયો. કાચી કેરીની ડાળે જઈ નેહો. ત્યાની કેરી ખાવા લાગ્યો.

ત્રીજે વાંદરો તો ગદારીના ખીલે બંધાગેલો હતો. એટલે કૂદવા માટે મજબૂર હતો. પેલા જે વાંદરાને જેઇને તેની આંખગાં-તેગાંથી કશું ય નહિ પામી શકાવા બદલ- આંસું હિતા.

પહેલો વાંદરો તે અર્વવિરતિધર મહાત્મા છે.

બીજે વાંદરો તે દેશવિરતિધર શ્રાવક છે.

ત્રીજે વાંદરો તે સમ્યગુદજિત જીવ છે.

વાંદરા: તે નવપદ-શ્રેષ્ઠ સમ્યગુદર્શનને

નવપદગાં નિશ્ચયનયથી શ્રેષ્ઠ-પદ સમ્યગુદર્શનપદ છે. એ વાત હવે સહુને બરોબર સગાજઈ હશે. જે આ દર્શનથી બ્રહ્મ; તે ખરેખરો બ્રહ્મ, ચારિત્ર વેષ છૂટી જય તો ય જે આ આત્મા દર્શનને સાચવી લે તો ફરીથી. ચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય છે.

જૂના રાજશાહીના જમાનામાં રાજ યુદ્ધગાં મરે તો રાણી, ભાવી રાજ-યુવરાજ-ને સંતાડી એ. નાનકડો બાળ હોય તો પોતે જ છુપાવીને નાર્સી જય. ઉપુરના રાજવંશમાં આવો પ્રસંગ બન્યો છે. જે એ બાળ જીવતો હશે તો તેના પિતાનું ગાંધેલું રાજ ફરી પાછું મેળવી શકશે એવી આ નીતિ પાછળની કદ્દપના હતી.

ભલે ચારિત્ર ચાલ્યું જય પણ જે તે પાછું મેળવતું હોય તો બાળક જેવા સમ્યગુદર્શનને તો નચાવી રાખવું જ જેઇએ. નંદિષેણા, અધારાભૂતિ વગેરે આનાં દણાન્તો છે.

પૂર્વે કહ્યા મુજબ આ સમકિત ભલે એક જ ભવગાં લાખોવાર ચાલ્યું જય અને તે વખતે જીવ મિથ્યાત્વભાવગાં આવી જય. પણ તો ય; ભવચકના પરિભ્રમણામાં જીવ પહેલી વાર જ્યારે સમકિત (ઉપશમસમકિત) પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે જ તે અનંતાનંત પુદ્ગલ પરાવર્ત સુધી ચાલી શકે તેટલો સંસાર એક જ ઘડકે કાપી નાંખીને -વધુગાં વધુ - અડધા પુદ્ગલ-પરાવર્ત જેટલા કાળગાં ગોક્ષ પાગવાની વાત એકદમ પાકી કરી લે છે.

એક કોક્કડના કોડગાં ભાગ જેટલા સમયનું જ સમકિત મળે તો ય તેનામાં અનંતાનંત ભવોનો સંભવિત સંસાર કાપી નાંખવાની તાકાત છે.

એક પુદ્ગલ પરાવર્તકાળગાં અનંતા ભવો થાય. એવા અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તો! તે બધા કપાછ જઈને - અનંત અનંત: -અનંતાનંત-ભવો કપાછ જઈને અડધા પુદ્ગલ પરાવર્તની મર્યાદાગાં આવી જય. સમકિતની કેટલી જબકી તાકાત છે!

નંદિષેણ, હાલિક ખેડૂત વગેરેનું નિશ્ચિત પતન જેવા છતાં સર્વજ્ઞ પ્રભુ-વીરે તેમને દીક્ષા કેમ આપી? નંદિષેણને તો પોતે જ આપી. સાતમા ગુણરથાન સુધી ચડીને તે ત્યાંથી પડ્યા. ગૌતમરવાગીલને મોકલીને હાલિક ખેડૂતને પ્રતિબુદ્ધ કરાવીને દીક્ષા અપાવી. પ્રભુને જેતાં જ શિંહ તરીકેના પોતાના પૂર્વ ભવના વૈરના કારણે તે ભડકીને ભાગી ગયો!

આવા નિશ્ચિત પતનને જેતાં દેવાધિદેવે દીક્ષા એટલા માટે આપી છે કે તેઓ એક વાર સમકિત પામવાના જ છે (તેવી તેઓની ભવિતવ્યતા છે.) આ સમકિત પામતાં જ તેમના અનંતાનંત પુદ્ગલ પરાવર્તકાળનો સંસાર તો કપાઈ જ ગયો ! હવે તેઓ પતન પામે તો ય પાપો કરીને કેટલો સંસાર ચલાવશે? અડધા પુદ્ગલ પરાવર્તથી વધુ સંસાર તો તેઓ ઉપર્ણ શકે તેમ છે જ નહિ. આ જ તેમને સમકિત-પ્રાપ્તિનો ખૂબ મોટો લાભ થાય છે!

વંદન તે; વર્તમાન સમયાદાનોને! ભૂતપૂર્વ સમકિતી જીવનો ઘણો બધો સંસાર કપાઈ ગયો છે.

સુખે અલીનતાદિ એ સમયાદર્શન

જે આત્મા સમકિતે પામે છે તે પ્રાય: તો સર્વવિરતિર્ધમ પામ્યા વિના રહેતો નથી. પણ જે કદાચ તેવા કર્મોદયે વિરતિ ન પામી શકે તો ય તેનામાં નીચેની પાંચ વર્તુઓ તો બરોબર વિકસે છે.

- ૧) તે સુખે અલીન રહે છે. (ભરત, જંબૂ, શાલિભદ્ર)
- ૨) તે દુઃખે અદીન રહે છે. (શ્રેષ્ઠિક; વગેરે.)
- ૩) તે પાપે અપીન (નબળા) રહે છે. (રાવણ વગેરે)
- ૪) તે બુદ્ધિમાં અઠીન રહે છે. (મયણા વગેરે.)
- ૫) તે ધર્મમાં અક્ષીણ રહે છે. (કુમારપાળ વગેરે.)

નિશ્ચયનયથી જે 'ગેટ-વે ઓફ નવપદ' ગણાય છે તે સમયાદર્શન-ગુણને આપણા સહના કોટિ કોટિ વંદન.

“દષ્ટ થિરાદિક ચારગાં, ગુગતિ પ્રયાણ ન ભાંજે રે,
રચણી શયન જિમ શ્રમ હે, બુર નર સુખ તિમ છાજે રે.

“જીજના ચંદ્રમા જેવી, યોગદષ્ટ ખુલ્યે ફળે;
પૂર્ણ યોગ કલા પામી, ભગવાનુ રવરૂપે રમે.”

“દષ્ટ આઠમી સાર સામાધિ, નામ ‘પરા’ તસ જાણુંણ;
આપ રવભાવે પ્રવૃત્તિ પૂરણ, શાશ્વત સમ જોધ વખાણુંણ;

“‘અહમિકો ખલુ સુદ્રો દંસણણાણમઝાઓ સદાહુવી ।
ણવિ અત્થિ મજ્જા કિંચિવિ અણણ પરમાણુમિત્તંપિ ॥’”

“‘અચિન્ત્યશક્તિ: સ્વયમેવ- દેવશ્રિન્માત્રચિન્તામણિરેવ યસ્માત् ।
સર્વાર્થસિદ્ધાત્મતયા વિધતે, જ્ઞાની કિમન્યસ્ય પરિગ્રહેણ ॥’”

“‘એદહિ રદો ણિચ્ચં સંતુદ્ધઠો હોહિ ણિચ્ચમેદહિ ।
એદેણ હોહિ તિત્તો હોહદિ તુહ ઉત્તમં સોકખં ॥’”

વ્યવહારસે દેવ જિન, નિશ્ચેષે હૈ આપ,
ચેહી વચનસે સમજ તે, જિન પ્રવચન કી છાપ.

જિનપદ નિજપદ બેકતા, ભેદભાવ નહિ કાંઈ,
લક્ષ થવાને તેહનો, કછો શાર્વત્ર સુખદાઈ”

જિનપર પૂજ રે તે નિજ પૂજના રે,
આજ કુલગત કેસરી લહે રે, નિજ પદ સિંહ નિહાળ,
તિમ પ્રભુ ભક્તે ભવિ લહે રે, આતમ શક્તિ સંભાળ
દીઠો શુવિધિ જિણાં સમાધિરસે ભર્યો રે,
ભાર્યો આત્મરવરૂપ, અનાદિનો વિસર્યો રે”

“દેવ ગુરુ ધર્મની શુદ્ધિ કહો કિમ રહે ? કિમ રહે ? શુદ્ધ શ્રેષ્ઠાન આણો
શુદ્ધ શ્રેષ્ઠાન વિષ જેહ ડિરીયા કરે, છાર પર લીપણો તેહ જાણો ”

“ પરગુણપરમાણૂપર્વતીકૃત્ય નિત્યં,
નિજહદિ વિકસંતઃ સંતિ સંતઃ કિયન્તઃ ।”

‘‘जिह्वे प्रह्वीभव त्वं सुकृतिसुचरितोच्चारणे सुप्रसन्नौ
भूयास्तामन्यकीर्तिश्रुतिरसिकतया मेऽद्य कर्णों प्रसन्नौ
विक्ष्यान्यप्रौढलक्ष्मीं द्रुतमुपचिनुतां लोचने हर्षबत्वं,
संसारेऽस्मिन्नसारे फलमिति भवतां जन्मनो मुख्यमेव ॥

धन्य धन्य ते ज्ञव प्रभु पद सेवी हो, जे देशना सुणे नित्य
ज्ञान डिया करे शुद्ध, अनुभव योगे हो निज साधना रूपरूप

अस्थौचित्यानुसारित्वात्प्रवृत्तिर्नासति भवेत् ।
सत्प्रवृत्तिश्च नियमाद् ध्रूवः कर्मक्षयो यतः ।
अनुकंपाऽनुकंप्ये स्याद्वत्किः पात्रे तु सङ्गता ।
अन्यथाधीस्तु दातृणामतिचारप्रसङ्गिका ।

कालेऽल्यमपि लाभाय नाकाले कर्म बहवपि ।
वृष्टौ वृद्धिः कणस्यापि कणकोटिर्वृथान्यथा ॥
धर्माङ्गुख्यापनार्थं च दानस्यापि महामतिः ।
अवस्थौचित्ययोगेन सर्वस्यैवानुकम्पया ॥

जो जाणइ अरहंते, दब्वत्तगुणत्तपञ्जयत्तेहिं ।
सो जाणइ अप्पाणं, मोहो खलु जाइ तस्स लयं ?

जे उपाय जहुविधनी रचना, योगमाया ते जाणो रे,
शुद्ध द्रव्यगुण पर्याय ध्याने, शिव दिये प्रभु सपराणो रे.

प्रगट तत्त्वता ध्यावतां, निज तत्त्वनो ध्याता थाय रे.

परमेश्वर अवलंबने रे, मन. ध्याता ध्येय अगेए रे
ध्येय समापत्ति हुवे रे मन, साध्य बिद्धि अविच्छेद रे...

तारं ध्यान ते समक्तिरूप, तेही जे ज्ञान ने चारित्र ते जे छेल,
तेथी जये सधना हो पाप, ध्याता ध्येय रूपरूप होय पछेल.

‘‘ज्ञाते ह्यात्मनि नो भूयो ज्ञातव्यमवशिष्यते ।
अज्ञाते पुनरेतस्मिन् ज्ञानमन्यन्निरर्थकम् ॥

मम शक्त्या गुणग्रामो व्यक्त्या च परमेष्ठिनः ।
एतावानावयोर्भेदः शक्तिव्यक्तिस्वभावतः ।

सोऽहं समरसीभावस्तदेकीकरणं स्मृतम् ।
अपृथक्त्वेन यत्रात्मा लीयते परमात्मानि ॥

“तिणे મુજ આતમા તુજ થડી નીપજે,
માહરી સંપદા સકળ મુજ સંપજે,

તિણ મન મંદિરે ધર્મ પ્રભુ દ્યાદ્યાદો, પરમ દૈવચંદ્ર નિજ બિદ્ધ સુખ પાઈએ.”

“પ્રગટ તત્ત્વતા દ્યાવતાં, નિજ તત્ત્વનો દ્યાતા થાય રે,
તત્ત્વ રમણ એકાગ્રતા, તેહ પૂરણ તત્ત્વ સમાય રે-”

“દાણિ પરે વિમલ જિનરાજની વિમલતા દ્યાન મનમંદિરે જેહ દ્યાવે,
દ્યાન પૃથફૃત્વ સવિકલ્પતાા, રંગથી દ્યાન એકત્વ અવિકલ્પ આવે.
ધન્ય તું ! ધન્ય તું ! ધન્ય જિનરાજ તું

અનન્તગુણરાજીવબન્ધુરપ્યત્ર વચ્ચિતः ।
અહો ભવમહાકક્ષે પ્રાગાહં કર્મવૈરિભિ: ॥
સ્વવિભ્રમસમુદ્ભૂતૈ રાગાદ્યતુલબન્ધનૈ: ।
બદ્ધો વિડમ્બિતઃ કામન્તંલ જન્મદુર્ગમે ॥
અદ્ય રાગજ્વરો જીર્ણો મોહનિદ્રાદ્ય નિર્ગતા ।
તતઃ કર્મરિપું હન્મિ ધ્યાનનિખ્લિંશધારયા ॥

अचेतनमिदं दृश्यमदृश्यं चेतनं ततः ।
क्व रुप्यामि क्व तुष्यामि मध्यस्थोऽहं भवार्णवे ॥

“ જે જે અંશો રે નિરૂપાધિકપણું, તે તે જાણો રે ધર્મ;
બરયગદાટ ગુણાણાથડી, ભાવ લહે શિવશર્મ -

“શાસનાત્રાણશત્કેશ્ચ બુધૈः:શાસ્ત્રં નિરૂપ્યતે ।
બચનં વીતરાગસ્ય તત્ત્વ નાન્યસ્ય કસ્યચિત् ॥”

“એવ ગુરૂ ધર્મની શુદ્ધિ કહો કિમ રહે ? કિમ રહે ? શુદ્ધ શ્રેષ્ઠાન આણો,
શુદ્ધ શ્રેષ્ઠાન વિષા જેણ કિરિયા કરી, છાર પર તિપણો તેણ જાણો
ધાર તલવારની સોહલી, દોહલી , ચૌદમાં જિનતણી ચરણ લેવા

“શ્રેષ્ઠ પરમદુલ્હા ।”

ચત્તારિ પરમંગાળિ દુલ્હાણીહ જંતુણો ॥
માણુસત્તં સુઝ સદ્ગ્રા સંયમમિ અ વીરિયં ॥

www.yugpradhan.com

“શ્રેષ્ઠા જ્ઞાને જે ગ્રહ્યો રે, તેહી જ કાર્ય કરાય રે...
. કાર્યરૂચિ કર્તા થયે રે, કારક સવિ પલટાય રે...
આતમઘર આતમ રગે રે, નિજ ધર મંગલ થાય રે...
સૂત્ર અનુસાર જે ભવિક કિરિયા કરે,

તેહનો શુદ્ધ ચારિત્ર પરિખો

“સમ્યગુદૃષ્ટય એવ સાહસમિદં કરું ક્ષમંતે પરં,
યદ્વજ્ઞેઽપિ પતત્યમી ભયયલત્ત્રેલોક્યમુક્તાધ્વનિ ।
સર્વમેવા નિસર્ગનિર્ભયતયા શઙ્કાં વિહાય સ્વયમ् ।,
જાનંતઃ સ્વમબધ્યબોધવપુષં બોધાયવંતે ન હિ ॥”

સધણું પરવશ તે દુઃખ લક્ષણ, નિજવશ તે સુખ લઈએ,
એ દષ્ટે આતમ ગુણ પ્રગટે, કહો સુખ તે કુણ કઠીએ રે,
ભવિકા ! વીર વચન ચિત્ત ધારીયે.

અતોऽન્યદુંત્તરાસ્વસ્માતપાપે કર્માગસાડપિ હિ ।

તસ્મલોહપદન્યાસતુલ્યા વૃત્તિ: ક્વचિદ્યદિ ॥

એ પદ ગ્રંથી વિલેદથીજ, છેલ્લી પાપ પ્રવૃત્તિ;
તપ્ત લોહ પદ ધૃતિ રામીજ, અંતસમય નિવૃત્તિ.

कायापातिन एवेह बोधिसत्त्वाः परोदितम् ।
 न चित्तपातिनस्तावदेतदत्रापि युक्तिमत् ॥
 भिन्नग्रन्थेस्तु यत्प्रायो मोक्षं चित्तं भवे तनुः
 तस्य तत्सर्वं एवेह योगो हि भावतः ॥

 “यदा मरुनरेदश्रीस्त्वया नाथोभुज्यते ।
 यत्र यत्र रतिनार्थं विरक्तत्वं तदापि ते ॥
 “सम्पदिदृठी जीवो जड़िवि हु पावं समायरे किंचि ।
 अप्पोसि होइ बंधो जेण न निद्वंधसं कुणइ ॥

 तदर्शनमवाप्नोति कर्मग्रंथि सुदारुणम् ।
 निर्भिद्य शुभभावेन कदाचित्काश्चिदेव हि ॥
 सति चास्मिन्नसौ धन्यः सम्यग्दर्शनसंयुतः ।
 तत्त्वश्रद्धानपूतात्मा न रमते भवोदधी ॥
 जन्ममृत्युजराव्याधिरोगशोकाद्युपद्रुतः ।
 क्लेशाय केवलं पुंसामहो भीमो भवोदधिः ॥
 सुखाय तु परं मोक्षो जन्मादिक्लेशवर्जितः ।
 भयशक्त्या विनिर्मुक्तो व्याबाधावर्जितः॥

जे होय पूर्व भाषेल नव पष्ठा ज्ञाने जाण्यो नहि,
 तो सर्व ते अज्ञान भाष्युं साक्षी छे आगम अहीं.
 जे पूर्व सर्व क्ष्या विशेष ज्ञव करवा निर्मलो,
 जिनपर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सांभलो.
 नहि ग्रंथगाहि ज्ञान भाष्युं, ज्ञान नहि कवि चातुरी,
 नहि मंत्र तंत्रो ज्ञान दाख्यां, ज्ञान नहि भाषा करी,
 नहि अन्य रथाने ज्ञान भाष्युं, ज्ञान ज्ञानीमां कળो
 जिनपर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सांभलो.
 आ ज्ञव आ देह ऐवो गेद जे भार्यो नहि,
 परम्यभाषा कीदां त्यां सुधी मोक्षार्थं ते भाष्या नहि,
 जे पांचगे अंगे क्ष्यो उपेश केवल निर्मलो,
 जिनपर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सांभलो.
 शार्झो विशेष सहित पष्ठा जे जाणियुं निज ३५ने,

કાં તેહવો આશ્રય કરબે ભાવથી સાચા મને,
તો જ્ઞાન તેને ભાણિયું, જે સમગ્રતિ આદિ રૂથળો,
જિનપર કહે છે જ્ઞાન તેને, સર્વ સત્યો સાંભળો.
અહમિક્રો ખલુ સુદ્ધો દંસણણાણમફાડો સદારુબી ।
ણવિ અત્થિ=કિંચિવિ અણાં પરમાણુમિત્તંષ્ટિ ॥
જો પસ્સાદિ અપ્પાણ અબદ્ધપદ્ધતમણણયં ણિયદં ।
અવિસેસમસંજુત્તં શુદ્ધનયં તં વિયાણીહિ ॥

પર્યાય દઘિટ ન દીજ્યે, એક જ કનક અણંગ રે,
નિર્વિકલ્પ રસ પીજુઓ, શુદ્ધ નિર્બજન એક રે...
આ રઘળા રંસારની, રમણી જાયકરૂપ,
એ ત્યાગી ત્યાગયું બધું, કેવળ શોક રવરૂપ,
એક વિધયને લુતતાં, લુતીએ રૌ રંસાર,
નૃપતિ લુતતાં લુતીએ, દળ પુર ને અધિકાર
‘‘નિર્દ્ય કામચંડાલઃ પંડિતાનપિ પીડયેત् ।
યદિ નાધ્યાત્મશાસ્ત્રબોધયોધકૃપા ભવેત् ॥
ધારયન્ત્યમૃતં વાચિ હૃદિ હાલોહલં વિષમ् ।
નિસર્ગકુટિલા નાર્યો ન વિદાઃ કેન નિર્મિતાઃ ॥
વજ્રજવલેનલેખેવ ભોગિદંશ્રેવ કેવલમ् ।
વનિતેયં મનુષ્યાણાં સંતાપભયદાયિની ॥
ઉદ્ધાસયતિ નિઃશઙ્કા જગત્પૂજયં ગુણવ્રજમ् ।
બધનતી વસતિ ચિત્તે સત્તામપિ નિતન્બિની ॥
વરમાલિઙ્ગિતા કુદ્ધા ચલલોલાજ્ઞ સર્પિણી ।
ન પુનઃ કૌતુકેનાપિ નારી નરકપદ્ધતિ ॥
હૃદિ દત્તે તથા દાહં ન સ્પૃષ્ટા હુતભુક્ષિરવા ।
વનિતેયં યથા પુંસામિન્દ્રિયાર્થપ્રકોપિની ॥
સન્ધ્યેવ ક્ષણરાગાઢ્યા નિમ્નગેવાધરપ્રિયા ।
વક્રા બાલેદુલેખેવ ભવન્તિ નિયતં સ્નિયઃ ॥
બાલધૂલીગૃહક્રીડાતુલ્યાસ્યાં ભાતિ ધીમતામ् ।
તમોગ્રંથિવિભેદેન ભવચેષ્ટાખિલૈવ હિ ॥

“મન મહિલાનું વહાલા ઉપરે, બીજ કાગ કરત રે.

તિમ શ્રુત ઘરે મન દઠ ઘરે, જ્ઞાનાક્ષેપકવંત રે

“જિન ચરને ચિત્ત લાવ,

વૈસે જિન ચરને ચિત્ત લાવ

“ચારો ચરને કારણે રે, ગૌચા બનમેં જય,

ચારો ચરે હિર; ચિહું દિશિ, વાંડી નજર બછુરિચા માય

ચાર પાંચ સાહેલિઅં મિલી, હિલમિલ પાની જય,

તાલી દીઓ ખડખડ હસે, વાંડી નજર ગનુરિચા માંહય.

માયામ્ભસ્તત્ત્વતઃ પશ્યન્તનુદ્વિગ્રહસ્તતો દૃતમ् ।

તન્મધ્યેન પ્રયાત્યેવ તથા વ્યાધાતવર્જિતઃ ॥

ભોગાન् સ્વરૂપતઃ પશ્યંસ્તથા માયોદકોપમાન् ॥

ભુજાનોऽપि હ્યસङ્ગઃ સન् પ્રયાત્યેવ પરં પદમ् ॥

સ તત્ત્વેવ ભવોદ્વિગ્રો યથા તિષ્ઠત્યસંશયમ् ।

મોક્ષમાર્ગેઽપિ હિ તથા ભોગજમ્બાલમોહિતઃ ॥

મીમાંસાભાવતો નિત્યં ન મોહીઽસ્યાં યતો ભવેત् ॥

અતસ્તત્ત્વસમાવેશાત્સદૈવ હિ હિતોદયઃ ॥

પ્રજહાતિ યદિ કામાન્સર્વાન્યાર્થ મનોગતાન् ।

આત્મન્યેવાત્મના તુષ્ટઃ સ્થિતપ્રજ્ઞસ્તદોચ્યતે ॥

દુઃખેષ્વનુદ્વિગ્રમના સુખેષુ વિગતસ્પૃહઃ ।

વીતરાગભયક્રોથઃ સ્થિતધીર્મનિરુચ્યતે ॥

[૧૨]

સમ્યગ્રજ્ઞાન- પદ

સમ્યગ્ર એટલે વિશિષ્ટ

સમ્યગ્રદર્શન, સમ્યગ્રજ્ઞાન અને સમ્યજ્ઞ ચારિત્ર એ ત્રણોય જેનામાં હોય તે જ સાધુ, ઉપાદ્યાય અને આચાર્ય કહેવાય. વળી તેઓ સમ્યજ્ઞતપ કરતાં જ હોય કેમકે તે વિના, લાગતા દોખોની શુદ્ધિ શી રીતે થાય?

પરંતુ જે આપણે સમ્યજ્ઞ પદનો અર્થ વિશિષ્ટતા સહિતનું સમ્યજ્ઞ એવો કરીએ તો તેવું વિશિષ્ટ કોટિનું સમ્યગ્રદર્શન ગૃહનથોના કરતાં સામાન્યતઃ સાધુઓમાં જ સંભવિત છે. એ જ રીતે સામાન્ય સમ્યગ્રજ્ઞાન તો માખતુખાદિ બધા મુનિઓમાં હોય પણ વિશિષ્ટ એવું સમ્યગ્રજ્ઞાન (આગમ પરિકર્મિત બુદ્ધિકરણતપ) તો ઉપાદ્યાયોમાં જ હોય. એ જ રીતે સામાન્ય કોટિનું સમ્યજ્ઞ ચારિત્ર તો તમામ સાધુઓમાં હોય જ; પરંતુ વિશિષ્ટ સમ્યજ્ઞચારિત્ર તો આચાર્ય ભગવંતોમાં હોવું જ જેઇએ.

અને સામાન્યતઃ સમ્યજ્ઞ તપ તો બધા જ છમ્બન્થ સાધુઓમાં હોય; ઉપાદ્યાય, આચાર્યમાં પણ હોય; પરંતુ વિશિષ્ટ કોટિનો તપ તો ક્ષપકશ્રેણિના આઠમા ગુણન્થાન રવરૂપ અપૂર્વકરણની દ્વારા હોય જ કહ્યો છે. આવો વિશિષ્ટ તપ તો ક્ષપકશ્રેણિ માંડી ચૂકેલા સિદ્ધ ભગવંતોમાં જ મળે.

આમ વિશિષ્ટતાવાળા સમ્યગ્રદર્શનાદિ ચાર ગુણો મુખ્યપણે નીચે જણાવ્યા મુજબ ચાર ગુણીઓને પ્રાપ્ત થાય છે.

૧) સમ્યગ્રદર્શન	૫) સાધુ
૨) સમ્યગ્રજ્ઞાન	૬) ઉપાદ્યાય
૩) સમ્યજ્ઞચારિત્ર	૭) આચાર્ય
૪) સમ્યજ્ઞતપ	૮) સિદ્ધ

નવપદના આઠ પદો આ રીતે પરંપર સંકળાએલા છે. હવે રહ્યું એક પદ. એ તો આ આઠ ચ પદોની માતા છે. અરિહંત દૈવ શાસનની રથાપના કરે પણી જ તે શાસનકાળમાં આ બધી બાબતો જન્મ પાગે છે.

મરુદેવા માતા, હાથી ઉપર કેવળજ્ઞાન પામ્યા; પણ તે ઋખભદેવ ભગવંતે શાસનની

રથાપના કર્યા બાદ ૪-તરત ૪.

એટલે આપણો સાધુપદ અને સમ્યગુરૂશનપદ, ઉપાદ્યાયપદ અને સમ્યગ્જ્ઞાનપદ, આચાર્યપદ અને સમ્યહૃદ્યારિતપદને પરરપર- એકળીજમાં-ગિશ્રિતરૂપે લઈએ તો કશો વાંધો આવે નથિ.

હવે આપણો સમ્યગ્જ્ઞાન પદ ઉપર વિગતથી નજર કરીએ.

કુટપદીથી તે સમુદ્ર મપાતો હશે?

સમ્યગ્જ્ઞાનમાં ચૌદ ય પૂર્વોનું જ્ઞાન સમાઈ જય. એથી ય અનંતગુણ જ્ઞાન કેવળજ્ઞાની ભવવંતના આત્મામાં પ્રગટભાવે પડેલું છે. આટલા બધા જ્ઞાનનો તાગ આપણા જેવા કઢી પામી શકે નથિ. વળી ધર્મ તો મુખ્યત્વે અતીન્દ્રિય પદાર્થો સાથે સંબંધિત છે. તેમાં આપણા નાના માથાનાં નાનકડા જ્ઞાનથી સંચુપાત કરીએ તો તે હાર્યાર-પદ ગણાય.

www.yugpradhan.com કુટપદીથી શ્રી રીતે મપાય? સૂર્યની ગરૂમી થર્મોગ્લાસી શે મપાય? આ વાતને એક નાનકડી વાર્તાથી સમગજવું.

રાજ જનકે એક વાર પ્રજામાં જહેરાત કરી કે, “જે પ્રાણી પોતાને શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની તરીકે સાબિત કરી આપે તેને હણપુષ્ટ તગડી ગાયો, સોનાના શીંગડે મઢીને, હીરાથી શાણગારીને હું ભેટ આપું.”

હજરો પ્રાણી પોતાને વિનાન જહેર કરવા દોડી આવ્યા. પણ યાજ્ઞવલ્કય નામના એક વિપ્રશ્રેષ્ઠ બધાને હરાવતા ગયા. અન્તે એ વિજેતા તરીકે જહેર થતાં રાજ જનકે તેમને શાણગાર સાથે ખડી રહેલી એક હજર ગાયો ઘરભણી વાળી દેવાની રજ આપી.

પણ કાશ ! યાજ્ઞવલ્કયના શિષ્ય તે ગાયોને ઘર ભણી વાળે ત્યાં જ ગાર્ગી નામની દ્યાર્યાળું પ્રાણણી આગળ આવીને કઠે, “સબૂર ! યાજ્ઞવલ્કય ? મને જીતવાની બાકી છે. એ પછી જ તમે ગાયોને ઘરભણી વાળી શકશો.”

‘ગાર્ગી સાથે વાદ શરૂ થયો. ગાર્ગી’ હારવા લાગી એટલે હારતી ડિકેટની ટીમના બોલરો જેમ બમ્પર બોલો નાંખીને બેટ્સમેનનું માથું છોડવાની ઝનૂની વૃત્તિમાં આવે તેવું ગાર્ગાનું થયું. તેણે બેદ્ધામ બનીને પ્રભાણ્ડના કુટ પ્રશ્નો પૂછીને યાજ્ઞવલ્કયને પરાજિત કરવાનો કનિષ્ઠ પ્રયત્ન કર્યો. એ વખતે યાજ્ઞવલ્કયના હૃદયને ખૂબ આધાત પહોંચ્યો. તેમને તેમાં ગાર્ગાનું જ અહિત થતું જણાયું. તેથી તેમણે તેને કહ્યું, “ઓ ગાર્ગી ! આવા કુટ પ્રશ્નો ન પૂછ. આમાં તો તારું મગજ ભગી જશે: ખલાસ થઈ જશે.” (ગાર્ગી!

માતિપ્રાક્ષીઃ, મૂર્ધા તે વ્યપદત)

અને... ગાર્ડિને પોતાની ભૂલ સમજાઈ ગઈ. ચાઙ્ગવલ્કયના પગમાં પડીને તેણીએ માઝી માંગી.

આ ઉપરથી આપણે એ વાત બરોબર સમજું લઈએ કે આપણે અદ્યાત્મ જગત્તના સૂક્ષ્મતત્ત્વોમાં ઉત્તરવા કરતાં તે જગત્તના નિષણાતોની વાતજે શ્રદ્ધાથી રહ્યીકારી જ લેવી જોઈએ.

ભલા ! લુધનકાળગાં હજારો ક્ષેત્રોના જ્ઞાન આપણે નાનકડી જિંદગીમાં શી રીતે મેળવી શકવાના હતા? તનીબી વિજ્ઞાનની એમ.જી.જી. એસ.ની ડીગ્રી લીધા પછી જ ફેમીલી ડૉક્ટર ત્વારા અપાતી દવા ખાવાની વાત તો મૂર્ખ ગાણાસ કરે.

એલ.એલ.જી. થથા પછી જ કોઈમાં વડિલ બોકીને, કેચ લડવાની વાત તો મૂર્ખ જ કરે. જે ટૂંકી જિંદગીમાં ઘણાં બધા કામોના ખડકલા કરી દેવા હોય તો એક, ને, કે ચાર વિષયમાં વધુમાં વધુ જ્ઞાન મેળવીએ પણ બાકીના વિષયોમાં તેના જ્ઞાનીઓ અને અનુભવી ઉપર વિશ્વાસ જ મૂકી દઈએ. આ રીતે જ સહુનો સંસાર-વ્યવહાર ચાલે છે.

તો અદ્યાત્મના વિષયમાં જેઓ નિષણાત છે તેમની ઉપર વિશ્વાસ મૂકીને- તેઓ જે કહે છે તે બરોબર કહે છે એમ હૃદયથી માનીને-જ આપણે તેમની વાતો સાંભળવી જોઈએ. અન્યથા આપણે તે ક્ષેત્રમાં કદી પ્રવેશ કરવો જ ન જોઈએ.

મોહનીય કર્મના હાસ વિનાના જ્ઞાનાદિ નકામાં

જ્ઞાન પણ એકલું નકામું છે. એ સમયગ્ર હોલું જોઈએ. ઘણા જ્ઞાનની કોઈ કિમત નથી. થોડાક પણ સમયગ્રજ્ઞાનની જ કિમત છે. સાડા નવ પૂર્વનું જ્ઞાન ઘરાવતા મિથ્યાદઢિ જીવો સંસારમાં અનંતકાળ સુધી પણ ભટકી શકે છે. અને અષ્ટપ્રવચન માતાનું જ નાનકડા પણ સમયગ્ર એલું જ્ઞાન પામેલા માખતુખ મુનિ એ જ ભવે મોક્ષે ગયા છે. સમયગ્ર દર્શનવાળા પાસે આવેલી ગીતા પણ સમયસ્થુતમાં પરિણામી જય. મિથ્યાદર્શનવાળાના હાથમાં આવેલો આગમ ગ્રન્થ પણ મિથ્યાશુતમાં પરિણામી જય.

જ્ઞાન ત્યારે જ સમયસ્થ બને જ્યારે તેની સાથે સમયગ્રદર્શન બેડાબોલું હોય. પણ દર્શન ત્યારે જ સમયગ્રદર્શન બને જ્યારે દર્શનની સાથે મિથ્યાત્પરમોહનીય નામના કર્મનો હાસ (ક્ષયોપશક) થઈ ચૂક્યો હોય.

મિથ્યાત્પરમોહનીય કર્મનો ક્ષયોપશમ થાય એટલે એ આત્મામાંથી અનન્તાનુભંધી

(અનર્ણતા ભવોનું બગણ કરાવતું કર્મ)ના કખાયોની ચોકડી (કોઘ, માન, માયા, લોલ) ખતમ થાય. આ જ ચાર છોધાદિ અતિ તીવ્ર રસવાળા હોવાથી દર્શનને સમયફુલ બનવા દેતા નથી. બાકી બીજી પણ ત્રણ ઉત્તરોત્તર મંદ મંદતર રસવાળી બનતી જતી - છોધાદિની ચોકડીઓ (અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ છોધાદિ, પ્રત્યાખ્યાનાવરણ છોધાદિ, સંજ્વલન છોધાદિ) છે. પણ તેઓ દર્શનને સમયફુલ બનવાગાં ઝડપટ કરતા નથી. હા. આ ત્રણ ચોકડીઓ ક્રમશાસ્ત્ર: દેશવિરતિપણાને, સર્વવિરતિપણાને અને વીતરાગ અવરથાને જરૂર રોકે છે. જ્યારે છલ્લી સંજ્વલન ચોકડી ખતમ થાય ત્યારે જ વીતરાગપણું પ્રાપ્ત થાય.

આ ઉપરથી સમગ્રય કે જૈનદર્શન પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોના હાસનું વિશેષ ગૂંઠ્ય નથી. કેમકે તે હાસથી માત્ર વિદ્વાનું વગેરે બની શકાય; પરંતુ સાચા અર્થમાં જ્ઞાની તો ન જ બની શકાય. જ્ઞાની તો તે જ કહેવાય જેણે મોહનીય કર્મનો પણ હાસ કર્યો છે. આ મોહનીય કર્મને લીધે જીવમાં રાગ-દ્રેષ્ટ, કામ, કોઘ, દર્પ-કંદર્પ, મદ-મદન, રમા-રામા-રસનાના તીવ્ર તોફાની મળો જગ્રત થાય છે. જેના આ મળો શાન્ત ન પડ્યા હોય તેવા અતિ કાગી, કોઘી, રસલમ્પટ, અલિમાનીને જ્ઞાની તો કદી ન કહી શકાય. હા. એ વિદ્વાનું, વ્યાખ્યાનકાર, ઉપદેશક, લેખક, પુષ્ટયવાનું વગેરે જરૂર હોઈ શકે.

જે જ્ઞાની છે તે જરૂર પડે તો મોસંબીનો રસ પણ પીએ; પરંતુ તે રસથી (ટેરસ્ટથી: તીવ્ર રાગભાવથી) તો ન જ પીએ. એ તો એક પુદ્ગલ(દેહ) બીજી પુદ્ગલ (મોસંબી) ને ખવાતું પીવાતું માત્ર જોયા કરે. એ બોકતા ન હોય; દષ્ટા હોય. 'થર્ડ પાર્ટી' હોય. સાક્ષિત્વભાવે એ બે ના તોફાન જોયા કરતો હોય.

મોહનીયકર્મના અને તે કર્ગો બાંધતી વખતે આત્મામાં જગ થતા ગાંધેલાં રાગાદિના તીવ્ર સંરક્ષારોને નરમ પાડ્યા વિનાનો જૈગીનિ સંન્યાસી વિદ્વાનું હતો; પણ જ્ઞાની ન જ હતો. એ કરતાં તો ગૃહરથ ભરત (ચક્રી) કશું ખાસ નાહિ ભાષેલા માધતુખ મુનિ કે, રાજ જનકવિદેહી જ્ઞાની હતા. તેમના કદી પતન થયા નથી. વિદ્વાન જૈમિની તો પતનની સાવ નાલ આવી ગયા હતા. કુમારગિરિ સંન્યાસી મહાવિદ્વાનું હતા. જેધપુર-નરેશની રાજકુમારી દેણ, ગીમાંસા આદિ-આંખો દિવાલે રાખીને, બ્રહ્મચર્યની રક્ષા માટે, સાવધાન રહીને ભણાવતા હતા છતાં 'જ્ઞાની' ન હતા માટે, એક જ વાર રાજકુમારી તરફ એક જ ક્ષાણ માટે નજર થતાં વિકારી બનીને પતન પામી ગયા હતા.

આથી જ જેન સાધુઓએ સમયગુજ્ઞાની બનવા તરફ જ લક્ષ આપવું જેઇએ. વિદ્વાનું, કે વ્યાખ્યાનકાર બનવા તરફ તો કદાપિ નાહિ. જેણે જ્ઞાની બનવું હોય

તેણે ગોહનીય કર્મના કુસંક્રાચોને ખતમ કરવા જોઈએ. આ માટે, “ગુરૂકૃપા સિવાય જીજું કોઈ અમોદ્ય રસાયણ નથી.” એમ મહોપાદ્યાયજીએ અદ્યાત્મસારમાં કહ્યું છે. ત્યાં તેમણે કામરાજને નિર્દય અને ચંડાળ કહ્યો છે. કેમકે વિદ્વાનોની ઉપર પણ તે નિર્દય બનીને આટકતો હોય છે. (નિર્દય: કામચણાલ: પણિતાનપિ પીડયેત.)

આથી જ જ્ઞાનીઓએ કહ્યું છે કે:-

“અમે તો તેને ‘જ્ઞાન’ જ માનતા નથી; જેના અસ્તિત્વ કાળમાં; રાગાદિ દોષો તીવ્રતાથી તોફાન કરી શકતા હોય.”

પ્રકાશના અસ્તિત્વમાં અંધકાર રહી જ ડેવી રીતે શકે?

(તજ્જ્ઞાનમેવ ન ભવતિ, યર્મન્જ્ઞાદિતે વિલાતિ રાગગણઃ,

તમસ: કુતોડરતુ શક્તિ: દિનકરકિરણાગ્રત: રથાતુમ્.)

અમે તેને પણ જ્ઞાની માનતા નથી: જે ધર્મશાસ્ત્રમાં કહેલી ક્રિયાઓમાં કઢ્ટર નથી; જેની વિધય કખાયની પરિણાતિ શાન્ત થઇને જેનો આત્મા ભાવિત બન્યો નથી; જેણે ઈન્જ્રિયો ઉપર વિજ્ય ગેળાત્યો નથી; જેના નિર્મળ જીવનનો પ્રભાવ જીજાને તારવા માટે તેની ઉપર પડતો નથી. (જ્ઞાની ક્રિયાપર: શાન્તઃ, ભાવિતાત્મા, જિતેન્જ્રિયઃ, રઘ્યાં તીણો ભવાભ્લોધે:, પરાંરતારચિતું ક્ષમઃ!)

આત્માસુપ અંધારા ઓરડાના કચરાને સાફ કરવો હોય તો ત્રણ વર્સ્તુ જોઈએ. પ્રકાશ, ઝાડુ, જારી-બંધ. આગાં જ્ઞાન એ પ્રકાશ છે; તપ એ ઝાડુ; અને સંવર એ જારી-બંધની પ્રદ્રિયા છે. (નાણાં પચાસગં, સોહચો તવો, સંજમો અ ગુત્તિકરો.) આ ત્રણ ભેગા થાય ત્યારે જ આત્મા મોક્ષ પાગે છે.)

કષ્ટ કરો, સંજમ ધરો, ગાળો નિજ દેણ,
જ્ઞાન દશા વિષ જીવને, નહિ કર્મનો છેણ

જ્ઞાની શ્વાસોર્ધ્વવાસમાં

જ્ઞાનીઓ કહે છે કે, “ધરણા છોડો વર્ષની સાધનાથી અજ્ઞાની જીવ જેટલું કર્મ ખપાવે છે તેટલું કર્મ જ્ઞાની આત્મા એક જ શ્વાસોર્ધ્વવાસમાં ખપાવી નાંજે છે.” પણ સબૂર! આવો જ્ઞાની તે જ હોય જેના મળ-વચન અને કાયાનો યોગ એકદમ કળજમાં (ગુપ્ત) હોય.

આવી ત્રિગુપ્તિની સિદ્ધિ તે પામી શકે જે નિર્મળ બ્રહ્મચર્ય અણિશુદ્ધ પાળતો હોય. આવું બ્રહ્મચર્ય તે જ પાળી શકે જેનું મોહનીયકર્મ શાન્ત પડી ગયું હોય. આ

શીતે કર્મ તેનું જ શાંત પડે જેની રસનેનિદ્રય ઓકદમ કાબૂમાં હોય.

પાંચ ઈનિદ્રયોમાં રસનેનિદ્રય (અદ્ભુત રસણી) ભયંકર છે.

આઠ કર્મોમાં મોહનીય કર્મ (કર્માણ મોહણી) ભયંકર છે.

પાંચ મહાપ્રતોમાં પ્રભુચર્યપ્રત શ્રેષ્ઠ છે.

ત્રણ ગુપ્તિમાં ગણોગુપ્તિ શ્રેષ્ઠ છે.

ઘણા જૈન મુનિઓ જ્ઞાની હોય છે. કેમકે તેઓ આ બધી બાબતોમાં વ્યેવસ્થિયા બનેલા છે. છેલ્લે જેઓ ત્રિગુપ્તિથી ગુપ્ત છે. (જે અન્નાણી કર્મમાં ખવેઇ બહુઆહિ વાસકોડીહિ તન્નાણી તિઠિ ગુતો ખવેઇ ઉસાસમિતેણ.)

જ્ઞાન દશા વિના તો કેંગ ચાલે? જે આત્મા જીવ કોને કહેવાય અને અણી કોને કહેવાય? એટલું પણ જ્ઞાન ધરાવતો નથી તે સાધુ થાય તો તેનાથી સાધુત શી શીતે પાળી શકાય?

www.yugpradhan.com

જ્ઞાની એટલે ર્યાન્ડાઈ

જ્ઞાની તે છે; જે ર્યાન્ડાઈ છે; એટલે કે તે તેવા જ સત્યને શોધવા માટે પ્રયત્ન કરે છે કે જે સત્યનો ર્યાન્ડાઈ કરવાથી સંદર્ભ ટલે છે. મૈત્રીભાવ જગે છે.

એક જ વ્યક્તિ અલગ અલગ- ભત્રીઓ, સાણીઓ વગેરે-ની અપેક્ષાએ કાકા પણ છે; મામા પણ છે. દીકરાની અપેક્ષાએ બાપા પણ છે.

દેશેક આંધળાના હાથમાં હાથીનું જે અંગ આવ્યું તેની અપેક્ષાએ તેણે હાથીનું રવરૂં જણાવ્યું કે, "હાથી થાંભલા જેવો છે અથવા હાથી દોરડા જેવો છે." તે બધા પોતાની વાતને જ સાચી પકડીને જેસતા લડી પડ્યા. તેને કોઈ ર્યાન્ડાઈએ આવીને છોડાવ્યા તેણે દેશેકને એ વાત સમજવી કે, "તું તારી અપેક્ષાએ અવશ્ય સાચો છે. પણ જીજની અપેક્ષાએ જે જીલે સાચો છે. તેને 'જૂઠો' ન કહી દે. તેનો તિરફાર ન કર."

અડધો ભરેલો દૂધનો ગ્લાસ; તેના ઉપરના ખાલી ભાગની અપેક્ષાએ જેમ ખાર્ટ છે; તેમ નીચેના દૂધ ભરેલા ગ્લાસની અપેક્ષાએ ભરેલો પણ છે. ર્યાન્ડાઈ આ શીતે કામ કરતો હોવાથી તે ઝગડતો નથી.

વેદને જૂઠા ઠરાવવાને બદલે વેદની તે ને વિરોધી દેખાતી પંડિતઓનો સમનવય કરી આપીને ઈન્દ્રભૂતિ વગેરે પ્રાણીઓની શંકાઓનો નિરાસ કર્યો હતો.

ખાવામાં જ જીવનનું સર્વરૂપ જેતાં નાચિતક-મતને જિનેશ્વરદેવનું પેટ રવરૂપ અંગ કહીને આનંદધનજીએ તેને પણ જ્યાય આપ્યો છે. (લોકાચત્રિક કૂખ જિનવરની.)

જે રચાત્કાઈ છે: મૂટે જ જે જ્ઞાની છે તે બીજાને ઝગડતો અટકાવવા માટે પ્રાય: એમ કહેવા પ્રેરાશો કે, “કદાચ તમે ય સાચા હો. પણ મારી અપેક્ષાથી હું સાચો છું.”

કોઈ પણ સત્ય સાપેક્ષ રીતે જ સત્ય હોય તો જ તેનો આગ્રહ રખાય. નિરપેક્ષ સત્યના સત્ય રૂપ માટે આગ્રહ કરાય નાનિ.

“હું કાકો છું.” એ નિરપેક્ષ સત્ય છે. એના માટે આગ્રહ ન રખાય. કેમકે તે તેના ભાણીઆનો કાકો નથી જ; માગો જ છે.

ઇન્દ્ર. “હું મારા ભત્રીજનો કાકો છું” આ વાક્ય સાપેક્ષ (ભત્રીજની અપેક્ષાનું) સત્ય છે. આ સત્ય મોટે આગ્રહ જરૂર રખાય. હવે જે કોઈ એમ કહી દે કે જે ભત્રીજનો કાકો છે તે તેના ભાણીઆનો પણ કાકો જ છે તો આપણે તેની સામે પડતું પડે. અને સત્યની વિવિધ અપેક્ષાઓ સમજવીને શાંત પાડવો જેહાંથે.

કોઈએ તમાચ મારી તો રચાત્કાઈ વિચારે કે, “લાકડી તો નથી મારી ને? લાકડીના મારની અપેક્ષાએ તો ‘તગાચનું દુઃખ કાંઈ નથી!’” જેહાં ને કગાલ? રચાત્કાઈનો ‘સમાધાન’ શોધવાનો કેવો તરીકો!

કોઈએ માથે રાખ નાંખી; તો ફકીરે કહું, “કેવી ખુદાતાલાની મહેરબાની કે જીવતા અંગારાનો ટોપલો ન ઢેક્યો !”

રચાત્કાઈ એટલે જ્ઞાની.

જ્ઞાની એટલે રચાત્કાઈ.

સમાધાનકારક એનું વલણ! એથીજ એને કચાચ નાનિ મદ(દર્પ) કે મદન (કન્દર્પ.) કામ કે છોધ! ઈર્ઝ્યા કે નિદા!

જે કે જિનશાસનમાં મુખ્ય તો જીવદયાનો પરિણામ જ છે; પરંતુ તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રથમ તો સમયજ્ઞાન જ છે. (પઢમં નાણં તચો દયા)

ઉપગીતિમાં સદબુદ્ધિનો મહિમા

ઉપગીતિકારે પ્રથમ રતબકમાં દ્રુમકના રૂપકથી અન્તે એ વાત સમજવી છે કે આદ્યાત્મિક જીવનનો વિકાસ સતત ગતિશીલ રાખવા માટે સમયજ્ઞાનની જ જરૂર છે. સમયજ્ઞાન ચોવીએ ય કલાક સાથે રહે. જ્ઞાની આત્મા કોઈ પણ પળે રાગાદિ દોષોનો ભોગ બને જ નાનિ. આવું સમયજ્ઞાન (સદબુદ્ધિ) પામવા માટે ગુરૂફૂપા (તદ્વયા) ની જરૂર છે. આવી ગુરૂફૂપા તેને જ મળે જેની ઉપર ઈશાનુગ્રહ (સિદ્ધ ભગવંતની

કૃપા =રિમત) થાય. ઈશાનુગ્રહ એટલે વરતુત: જીવનમાં જીનાજ્ઞાના પાલનનો લાભ એ છે.

આવો ઈશાનુગ્રહ આપણને થયો છે કે નહિ ? તેની ખબર આપણી ઉપર ગુરૂની કૃપા ઉત્તરી છે. કે નહિ ? તેની ઉપરથી પડી જાય. (દ્રમક ઉપર સિદ્ધ પરમાત્મા-સુર્ચિથત રાજ-નું રિમત જેઈને તરત ધર્મબોધકરે (ગુરૂએ) એ દ્રમક (જીવ) નો હાથ પકડ્યો હતો.)

આવો ઈશાનુગ્રહ તેને થાય જેનો અરમાવર્ત્તાં પ્રવેશ થાય. અર્થાત્ જેની ભવિતવ્યતા પાકી હોય. (દ્વારપાળે દ્રમકને તે રાજમહેલમાં પ્રવેશ આપ્યો ત્યારે જ ઉપરની બધી વિકાસશીલ ઘટનાઓ બની.)

વળી સમ્યગ્જ્ઞાન પણ અભિમાન વિનાનું હોયું જેઈએ. દ્રમકના ઝપકમાં આ વાત જણાવાઈ છે. પોતાને પ્રાપ્ત થએલા સમ્યગ્જ્ઞાનાદિ (પરમાણન) બીજાઓને મળે અને તેઓ પણ નિરોગી બને તેવી તેની ભાવના(વિનિયોગ) હતી. આથી તે પરમાણન લઈને બજરમાં ઉભો રહ્યો. સહુ રાહદારીને કહેવા લાગ્યો કે, “તમે બધા મારું પરમાણન (રણત્રાયી) લો. પણ કાશ ! સાંજ પડી ગઈ ત્યાં સુધી કોઈએ ન તીયું.

પછી તેને સુદુરુદ્ધિ દ્વારા ખબર પડી કે, “હું પરમાણન બધાને દઉ.” એ ભાવમાં ‘હું’ નું અભિમાન ઘોળાતું હતું. નેક-ગ્રાઉન્ડમાં અહુકાર વર્તાતો હતો. બીજે દી તે દ્રમક ખરી ગયો. એકતું પરમાણન મૂકી દીયું.

લુંટ ચાલી. જેતજેતામાં ગોટું પાત્ર પણ ખાલી થઈ ગયું. આજે તેની સાથે હું-(દ્રમક) ઉભો ન હતો માટેરતો.

સમ્યગ્જ્ઞાનના મહિમાની તો શી વાત કરવી? કટટર બ્રાહ્મણ - જીનધર્મનો દેખી-હરિભદ્ર પુરોહિત જ્યારે જીવનપરિવર્તન પાગીને મહાન् જૈનાચાર્ય હરિભદ્રસૂરિજી બને છે ત્યારે જીનાગમોના ટોચ અદ્યયનના પરિપાકરૂપે આત્મામાં પેદા થાયેલું જીનાગમો પ્રત્યેનું બહુમાન તેમના મુખેથી શરૂદો સરકાવી દે છે:-

“પાંચમાં આરાના કાતીલ દોષોથી દુષ્ટ એવા અગે આ સંસારમાં હજુ કેટલો કાળ ટીચાતા-કુટાતા રહેતા; જે અમને આ જીનાગમોની પ્રાપ્તિ ન થઈ હોત તો?

ચિલાતી કેટલો બધો વિધ્યાસકત હતો! પણ ઉપરામ, વિવેક અને સંવર એ માત્ર ત્રણ શરૂદોના શ્રવણથી તેનું જીવન પરિવર્તન થયું.

રોહિણેય ચોરે માંડ પંદર રોક્કડનું જીનવાણીનું શ્રવણ કર્યું... જેના પરિણામે અન્તે તેણે પ્રભુ-વીર પાસે દીક્ષા લીધી!

સનતુ ચક્કીએ રૂપની વિનાશિતાનું સમયગૃહ્ણાન કર્યું અને સંસારથી ચલતી પકડી.

જગતુણી ક્ષાણભંગુરતાના જ્ઞાનને આત્મસાતું કરી ચૂકેલી પેતી માતા, પોતાના બે દૂધમલ બાળકોના તળાવમાં થાયેલા ગોઝારા મૃત્યુના સમાચારે પૂર્ણપણે રવરથ રહી ગઈ. એટલું જ નહિ પણ પોતાના વિદ્યર્થી પતિને પણ રતનકંકણાના દૂચકાથી આઘાત પામતો ઉગારી લીધો !

એકના એક જુવાન છોકરાનું મૃત્યુ થતા તેને રમશાને વળાવીને ઉપાશ્રેયે આવેલા પિતા-શ્રાવકે ગુરૂદેવને કહ્યું, "આજે મહેમાનને વળાવવા ગયો હતો એટલે ત્યાખ્યાનમાં આવી શક્યો નાઠિ !"

દેદાશાહે કલ્પસૂત્રના રવપ્રણવર્ણનગમાં સાંભળતા જાણ્યું કે ત્રિશલાદેવી અને સ્વિદ્ધાર્થ રાજ પતિ અને પતની છતાં-હમેશા સાથે સૂતા ન હતા." કે તરત તેણે પણ નિત્ય સહશરયાનો ત્યાગ કર્યો!

સંદ્યાના રંગોમાં આખા વિશ્વની ક્ષાણિકતાને જીવંત રવરૂપમાં જેઇને હનુમાનજીએ સંસાર પરિત્યાગ કર્યો!

જીવમાત્રની કર્મપરાધીનતા જાણીને-અનુભવીને-સીતાજીએ સંયમના પંથે ડગ માંડયો.

સમયગૃહ્ણાન એટલે "ટેમ્પલ ઓફ અન્ડ રૂસ્ટેન્ડીગ;" સમજાણનું દેવળ.

અપેક્ષાએ દેરાસર કરતાં ય આ દેવળ ચડી જય; કેમકે દેરાસરને પણ ઓળખાવે છે તો આ દેવળ જ.

અજૈનોમાં સમયગૃહ્ણાનની ઝલક

અજૈનોમાં પણ સમયગૃહ્ણાનની આછેરી- કયારેક તો મૂઢી ઊચેરી-ઝલક જેવા મળે છે. કહ્યાગરી અને સર્વદા સહાયક પતનીના મૃત્યુના સમાચાર ઉપર મંજુરા હાથમાં લઈને ગાતો નરકિંહ મહેતો! "ભલુ થયું ભાંગી જંખાણ; સુણે ભજશું શ્રી ભગવાન !"

પેટમાંથી બોલતું ગર્ભરથ બાળક (શુક્રદેવલ) "પિતાલ ! એટલું જ કહો કે, "તારી અજનમા બનવાની જીવન-સાધનામાં અમે તને જરાય રૂકાવટ નહિ કરીએ. એટલે હવે ગર્ભકાળમાં વધારો કરીને માતાને પીડા આપવાનું બંધ કરીને તરત બહાર આવી જાઓ!"

પોતાને માર મારીને ભાગી ગાયેલા ચોરો (ચોરી કરવા આશ્રમમાં આવેલા; પણ કશું ન મળતા ઉશકેરાઈ ગયા.) ને પકડાવી દેવા માટે પોલીસમાં કેશીઅત નોંધાવવા

માટે આજ્ઞા માંગતા ભકતોને જણાવતાં રમણ મહિંદ્રિ, “અરે ! એવું તો કદી ન થાય. દાંતોળી વર્ષે જીબ કચરાઈ જય તેથી શું દાંતોને હથોડીથી તોડી નંખાય ? દાંત આપણા; જીબ પણ આપણી !”

માથુરબાબુએ ગુરૂની સમાધિ અવર્થામાં ખબા ઉપર કાશમીરી શાલ નાંખીને ચાલતી પડી. સમાધિમાંથી બહાર આવ્યા બાદ તે ગુરૂ રામકૃષ્ણ પરમહંસ કામળી ઉપર થૂંકવા લાગ્યા. જોત્યા કે, “મને તો આમાં આડાં ઊભા તાણાં-વાણાંથી વિશેષ કશું જ દેખાતું નથી. આને કાશમીરી શાલ કોણ કહે? (કણાદે કહું છે ને કે જગત્ માત્ર પરમાણુ રવરૂપ છે! પ્રભુ વીરે દ્રુત્યાર્થિક નયથી જગતનું રવરૂપ આવું જ જણાત્યું છે. શર જેમસ જિન્ઝે પણ ચાલુ સદીના વैજ્ઞાનિક જગતને તે જેવું (પર્યાયમય) દેખાય છે તેવું નથી. (સૂક્ષ્માદ્રુત્યમય છે.) એમ જણાવેલ છે.

સોનાના ટૂકડાને સોનાનો ટૂકડો માનીને પત્નીએ-પાછળ ચાલી આવતા પતિ તેને જેઇને વિચલિત ન થઈ જય તે માટે તેની ઉપર ઘૂર્ણ નાંખી; તો પાછળથી તે જગાએ આવીને ઘૂર્ણનો ઢગલો ખચેડીને ટૂકડાને જેઇને પત્નીને કહું, “અલી ! ઘૂર્ણ ઉપર ઘૂર્ણ કેમ નાંખી ?”

સૈનિકોએ પડી આંદોલી શાત્રુ મોગલોની રૂપવતી કુમારિકા કન્યાને ટીકી ટીકીને જેતા રહેલા શિવાળ જોત્યા, “જે આવી રૂપાળી મારી મા હોત તો હું આટલો કાળો ન હોત !”

આ છે; અજૈનોમાં રહેલા સમયગ્ર જ્ઞાનના ચમકારા!

રત્નાત્રયી ઉપર થતા હુમલાઓ

આજની તો વાત જ્યારી છે. બધું જ બગડી ગયું છે. આખી રત્નાત્રયી ઉપર જેરદાર, સફળ હુગલા થઈ રહ્યા છે.

વિજ્ઞાનની વાતો (પૃથ્વી ચલ છે વગેરે.) એ સમયાદર્શન (શ્રદ્ધારવરૂપ) ઉપર ભયાનક આજ્ઞાના કર્યું છે.

આધુનિક શિક્ષણો માણસોના જ્ઞાનતંત્રાઓ ઉપર હુમલા કરીને તેનું ‘બ્રેઇન-વોશ’ કર્યું છે. તેને લોગરસી, નાર્કિટિક (પરલોકની માન્યતાને જૂઠી જણાવતો) અને સંતોદીધી સંરક્ષણનો ઉપહાસક બનાવી દીધો છે. આ શિક્ષણો સમયગ્રજ્ઞાન ઉપર હુમલો કર્યો છે.

યન્ત્રવાટે સમયહચ્છારિત્ર ઉપર હુગલો કર્યો છે. નિતનવી બહાર પડતી શોધો

(ઇલેક્ટ્રોનિક્સ વર્તુઓ) કેટલાય મુનિઓના ભાવપ્રાણને વધુને વધુ ભીસતી ગઈ છે. કેટલાક તો મરી પણ ગયા છે. રજનગરી ઉપરનાં આ આક્રમણથી થતું નુકસાન; ગીજ વિશ્વયુદ્ધથી થનારા ખચાનક નુકસાન કરતાં ચ ખૂબ વધુ છે.

ઓક્સીજન ઉપર જીવતી પાઠશાળાઓ

શ્રાવકોના સંતાનોને બીજ બધા સંતાનોની જેમ શેતાન કે પશુ ન દેખાડતી બેદરેખા આંકતી સમયગૃહ્ણાનની પરબો સમી પાઠશાળાઓ પણ ઓક્સીજન ઉપર છેલ્લા શ્વાસ લેતી જીવી રહેતી દેખાય છે. પોતાના જીવનના ઉત્તરાર્થમાં પ્રવેશી ચૂકેલા પંડિતો ઘનની પાછળ ગુંધ બનીને પાઠશાળાઓ હોડી દેવા લગ્યા છે. જે પાઠશાળાઓએ તેમને જીવન આપ્યું શું ન આપ્યુ ? તેને તેમણે ત્યાગી ! ક્ષી સેવા આપીને ઋષામુક્ત થવાના સગચે કાંઈક અંશે કૃતજ્ઞતાને ખોઈ. ખેર.

જૈનો વણિક છે. થોડો વેપાર કરીને-બુદ્ધિથી ઘણો પૈસો કમાઈ લેવાની તેનામાં આવડત છે. નવા ચાલેલા લોગરસના ઝેરી પવનની અસરને લીધે હવે પાઠશાળામાં શિક્ષક તરીકેની નોકરી કરવા માટે કોઈ વાણીઆનો દીકરો તૈયાર નથી. તેને રાતોચાત કરોડપતિ થવાના કોડ જગ્યા છે. જૈન કોમને હીરાનો ઘંધો હાથવગો થતાં ધાર્મિક સંરથાઓને પારાવાર નુકસાન થયું છે. જૈનો દાનગાં પૈસો હજ દઈ દેશે પરંતુ તે લોઈના બાટલા-શહાદત - તો નહિ જ આપી શકે.

પ્રભુ-વીરે ધર્મ રથાપીને; અગીઆર ગ્રાહીઓને ચલાવવા માટે તે સોંચ્યો તેની પાછળ એવો રહેત તો તેમણે નહિ આપ્યો હોય ને કે, "મારો ધર્મ વાણીઆઓથી ચાલી શકશે નહિ!" કાંઈ સમજ પડતી નથી. એક વાત નક્કી સમજય છે કે ગમે તેમ કરીને પાઠશાળાઓને જીવંત કરવી જોઈએ. તેના ધુર્ઘર પંડિતોને 'રવધર્મ' સમજવવો જોઈએ. રંગાલકોને પણ તેમનો રવધર્મ (ઝૌદાર્ય વગેરે) બતાડવા જોઈએ.

નહિ તો પછી... છેવટે ..સાધુ સાધીલુઓએ જ જ્યાં જય ત્યાં રોજ ૧/૨ કલાક નાના બાળક-બાળિકાઓને ગાથા- અર્થનું દાન કરતું જોઈએ.

[૧૩] સમયકુ-ચારિત્ર પદ

દેવાધિદેવ પરમાત્મા મહાવીરદેવના લુલનકાળના સઘળા ય ઉપદેશનો બાર એક જ વાક્યમાં આપવો હોય તો એમ કહી શકાય કે, “મનુષ્યભવ પામીને ‘માણસ’ બનો; મુનિ થાઓ; મોક્ષો જાઓ.”

આર ગતિના ભયાનક સંસારને ખતમ કરવો હોય તે આત્માએ માણસાઈના જે ગુણો છે તેનાથી યુક્ત એવા સાચા મુનિ બનાતું જ જેઠાં. મુનિલુલુલનમાં -અલબત્ત-કષ્ટો છે; પણ તે તો સોયની સજ જેવા છે. એટલા પણ કષ્ટને રવીકારવા જેઓ તૈયાર નથી; તેમને -કરેલા અગાણિત પાપોના ફળકૃપે પ્રાપ્ત થનારી દુર્ગતિના દુઃખોની જે સજ છે તે ભોગવતી જ રહી. આ તો શૂળીથી ય ભૂંડી સજ છે. જે બેગાંથી એક વરતુ જે રવીકારવાની જ હોય તો ડાઢો માણસ સોયની સજને જ રવીકારે. વરતુત: મુનિ-લુલુલનનું કષ્ટ એકદમ રવૈચિહ્ન છે; “શૂળીની સજથી મુક્તિ આપનારું છે.” એટું જ્ઞાન હોવાના કારણે આનંદિત બનાવનારું છે.

ધીકતા ધંધાની કમાણીના સુખની સામે દુકાન એક વાખ્યા સુધી ચાલતી રાખીને મોકે સુધી ભૂખ્યા રહેતું પડે એમાં તે વેપારીને કયારે ય કષ્ટ લાગતું જ નથી.

વિવિધ પ્રકારના ચારિત્ર

ચારિત્રના અનેક પ્રકારો છે.

(૧) ઔદ્યિકભાવનું ચારિત્ર;	(૩) ત્યવહાર ચારિત્ર,
(૨) ક્ષયોપશમભાવનું ચારિત્ર.	(૫) કિયાત્મક ચારિત્ર,
(૩) દ્રવ્ય ચારિત્ર,	(૮) જ્ઞાનાત્મક ચારિત્ર,
(૪) ભાવ ચારિત્ર,	(૯) ઉત્સર્ગ ચારિત્ર
(૫) નિષ્ઠય ચારિત્ર,	(૧૦) અપવાદ ચારિત્ર

- (૧) શાતા વેદનીયકર્મના ઉદ્યને (ઉદીરણા ત્વારા ગેળવેલો પણ હોય તેવાને) લઈને સાધુવેષ લઈને મોજમાં-જલસાખાળમાં-જે ચારિત્ર લુલન લુલવું તે ઔદ્યિક ચારિત્ર છે. અહીં પૂરી સુખશીલતા હોય છે. કોઈ પ્રતિકૂળતા વેચવાની તૈયારી હોતી નથી. જીનાજ્ઞાઓને નિષ્ઠુરપણે હુકરાવવાની પણ અહીં તૈયારી હોય છે. આવા ચારિત્રધરો નેહામ પણે લુલન લુલતાં હોય છે. તેમના ચેપથી અનેક ચારિત્રીઓ બગડત જતા હોય છે.

- (૨) જ્યારે ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમ ભાવથી પ્રાપ્ત થાંબું ચારિત્ર એ શાક્તમાન્ય ચારિત્ર છે. અહિ તો પ્રતિકૃતિસ્તાઓને રેટવા જવાનું અને તે રીતે જલદીમાં જલદી અગાણિત કર્મોનો કર્ચરઘાણ બોલાવી દેવાનું એ મહાત્માને સતત મળ થયા કરે છે. આ મહાત્માઓને સંલેખના (અનશન) કરવા સુધીના કષ્ટોમાં દુઃખાનુભૂતિ થતી નથી; તેઓ તેમાં ખૂબ આનંદ અનુભવતા હોય છે.
- (૩) દ્રવ્ય ચારિત્ર એટલે ચારિત્ર ધર્મના પ્રતીકર્ષપ વેષ અને તે અંગેની બાધ્ય આવશ્યકાદિ ક્રિયાઓ. આ ક્રિયાઓ ઉપયોગ શૂન્ય - ભટકતા મળવાળી હોય તો ય તેની પાછળ તેનું પુષ્કળ દુઃખ હોય તો આ દ્રવ્ય ચારિત્ર ભવિષ્યમાં ભાવ-ચારિત્રની પ્રાપ્તિનું અવશ્ય કારણ બની રહે છે. આથી આવા દ્રવ્ય ચારિત્રને પ્રધાન દ્રવ્યચારિત્ર કહેવાય છે.
- (૪) અનાથી વિરુદ્ધ જતું-અભિવ્ય વગેરે (અંગારમંડક આચાર્ય, ચાણકયઘાતક મન્ત્રી, સાધુ, મેતાર્થ ધાતક સોની-સાધુ) પ્રકારના સાધુઓનું દ્રવ્ય ચારિત્ર તે અપ્રધાન દ્રવ્ય ચારિત્ર કહેવાય.
- (૫) નિશ્ચય-ચારિત્ર એટલે સાતમા ગુણાર્થાન વગેરેનું અપ્રમત્તભાવનું-અતિચાર દોષ વિનાનું- ચારિત્ર. દોષોવાળા ચારિત્રને આ નિશ્ચયનાય 'ચારિત્ર' કહેવાની જ ના પાડે છે. આ નયથી સાતમા ગુણાર્થાને જ (ચોથે નહિ) સમ્યકૃત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે. કેમકે અહીં જ સમ્યકૃત્વનું ફળ જેવા મળે છે. એ છે; મુનિપણું-મૌનભાવ. ફળ વિનાના સમ્યકૃત્વને તે સમ્યકૃત્વ કહેવા જ તૈયાર નથી.
- (૬) વ્યવહારમાં- એટલે કે લોકોમાં જેને ચારિત્ર કહેવાય તે વ્યવહાર ચારિત્ર. દોષવાળા ચારિત્રધરને પણ એટલે છદ્ધા ગુણાર્થાને રહેતા ચારિત્રધર જીવોના ચારિત્રને વ્યવહાર-ચારિત્ર કહેવાય છે. વળી કોઈ ચારિત્રધર હજુ ચોથા વગેરે જ ગુણાર્થાને ભીતરમાં હોય તો ય તેના ચારિત્રને પણ વ્યવહાર - ચારિત્ર કહી શકાય.
- (૭) ચારિત્રધર્મનો જે બાધ્ય - ચરણસિતરી ઝ્યપ ક્રિયાત્મક વિભાગ છે તેને ક્રિયાત્મક ચારિત્ર કહેવાય.
- (૮) ચારિત્રધર સાધુના ભીતરના જ્ઞાનાત્મક અંશને જ્ઞાનાત્મક ચારિત્ર કહેવાય.
- (૯) ઉત્સર્ગમાર્ગના કઠોર ચારિત્રધર્મના આરાધકનું ચારિત્ર ઉત્સર્ગ ચારિત્ર કહેવાય.
- (૧૦) અપવાદ -માર્ગના અવલંબનને કારણો-ગીતાર્થ ગુરૂની અનુમતિથી-જે અવલંબન લેવું પડે તે અપવાદ ચારિત્ર કહેવાય.

તારકો પણ સંસાર ત્યાગે : દીક્ષા લે

તરણતારણહાર તીર્થકરદેવના તારક આત્માઓના હૈયે સર્વ જીવોને મોક્ષ પમાડવાની જે ઉત્તમોત્તમ ભાવના છે તે માટેનું સાધન એક માત્ર ચારિત્રધર્મનો રૂપીકાર છે. આ વિના મોક્ષ મળી શકે નાહિ. હવે આવો રૂપીકાર બીજી જીવો કરે એટલે તેનો ઉપદેશ દેનારા તે તારકોએ પણ તે ચારિત્રધર્મના બાધ્યરૂપનો પણ રૂપીકાર કરવો જ રહ્યો. નાહિ તો બાળજીવો સવાલ કરે કે, “તમે ઘેર જેઠાં મોક્ષ પામી શકો તો અમે પણ કેમ તેવું ન કરીએ ?” આથી જ ભરત, ગુણસાગર, મરુદેવા વગેરેની વાત જ્યારી છે. તેમના માથે સર્વને તારવાનું સામર્થ્ય પામવાની કોઈ વાત નથી. પણ આ તારકોના આત્માઓ તેમની જેમ ઘેર જેઠાં વીતરાગ બની શકે જ નાહિ તેવું જ તેમનું તથાભિયત્વ હોય છે.

એમને દીક્ષાનું એક વર્ષ બાકી રહે ત્યારે તે વાત અવધિજ્ઞાનથી જાણીને લોકાન્તિક દેવો-પોતાનો તેવો વ્યવહાર પાળવા માટે- તારકની પાસે આવીને જ્ય જ્ય નંદા... વગેરે શાખથી તેમને વધાવીને ચારિત્રધર્મનો રૂપીકાર કરવાની વિનાતી કરે.

આ સમયે તે તારકનો આત્મા માતપિતાદિની તે માટેની સંગતિ મેળવી લે. અને વર્ધીદાન શરૂ કરે.

જગતુની અશરણતા, અનિત્યતા, અશુચિતા દુઃખમયતા, પાપમયતા, અજ્ઞાનમયતા વગેરે જેઠિને કરુણાર્ત બનેલો એ તારકનો આત્મા વર્ધીદાનનું એક વર્ષ પૂરું થતા મહાબિનિર્જમણ કરે.

ઇ. ‘કરેમિ... સગાઈઅં’ ઇત્યાદિ પાઠ ‘નગો સિદ્ધાણં’ કહ્યા બાદ બોલીને પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક આ માર્ગે તેઓ ડગ માર્ડ તેજ વખતે દેવેન્દ્ર તેમના ખલા ઉપર દેવદૂષ્ય નાંખે; જેનાથી દેછનો આગળ, પાછળનો બધો ભાગ ઢેકાઈ જય. તે વખતે તે તારકના આત્માને મન:પર્યવજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય. (ત્રણ જ્ઞાન તો પૂર્વભવીય-જન્મથી સાથે જ હતા.) હવે તેઓ મૌનપૂર્વક ઘોર સાધનાનો આરંભ કરે.. સાધનાકાળમાં તેઓ ચાર ઘાતીકર્મોના બુકા બોલાવે; જેમાં ગુણયત્વે તો મોહનીયકર્મનો નાશ જ લક્ષ્યપ હોય. સાધનાકાળ પૂર્ણ થતાં તેઓ વીતરાગ બને. પછી તરત સર્વજ્ઞ બને. આ સર્વજ્ઞો સામાન્ય કેવળજ્ઞાની રૂપરૂપ પણ હોય અને તીર્થકર-નામકર્મનો વિપાદ ઉદ્ય થાય તો તે તીર્થકર રૂપરૂપ હોય. તેઓ ચોતીશ અતિશય; અને વાણીના પાંત્રીસ અતિશયોથી ચુક્ત હોય. અછ પ્રાતિહાર્યોથી સુશોભિત હોય.

સહુ દીક્ષાનો માર્ગ

આવો દીક્ષાનો માર્ગ જતે જીવી બતાડીને તે તારકોએ સર્વ લુંબોને જણાત્યો. અના વિના દુઃખમોક્ષ, સુખમોક્ષ, પાપમોક્ષ, સંસારમોક્ષ શક્ય જ નથી તે ૨૫૭૮ જણાત્યું. આથી જ આવા દુઃખાદિથી જે ગ્રાસી ઉઠયા હતા તે જ્ઞાનગર્ભવિરક્ત આત્માઓએ દીક્ષા લીધી. ઘટણંડના સામાજયના ચક્કવર્તી રાજાઓ, અન્ય નૃપતિઓ, મહારાણીઓ, મહામન્ત્રીઓ, શ્રેષ્ઠીઓ, શ્રીમંતો, વિદ્વાનો, રૂપરમણીઓ, કુગારો, બાળકો, જાતિકાઓ... છેલા ૨૫૦૦ વર્ષમાં લાખોની સંખ્યામાં દીક્ષિત થયા છે.

તથાખલાની જેમ ચક્કવર્તીઓએ પોતાના વિશાટ સામાજયનો ત્યાગ કરીને આ ચારિત્ર રવીકાર્યું છે.

આનું કારણ એક જ છે, કે સર્વ દુઃખ, અને સધળા પાપોથી, સર્વથા, અને સર્વદા થતો મોક્ષ, આ ચારિત્ર સિવાય શક્ય જ નથી.

નોશક: આ ચારિત્ર સંસારના માત્ર દુઃખોથી કંટાળીને લીધેલું - મેતાર્યધાતક સોની કે ચાણક્ય શાસ્ત્ર મન્ત્રી સાધુ વગેરેની જેલું નજ હોલું જેઠાં. તે મોહંગર્ભિત પણ ન હોલું જેઠાં. તે જ્ઞાનગર્ભિત હોય ("ભોગ સુખ કડલું ઝેર હોઈને એ જ સૌથી વધુ ખતરનાક છે" એવા જ્ઞાનવાળું) તો જ તે ગોક્ષપ્રાપક બની શકે. હા. કયારેક દુઃખગર્ભિતાદિ ને ચારિત્ર પણ તેમાં રૂપાન્તર પામી શકે ખરા.

ચારિત્ર-ધર્મ એટલે સર્વ જીવોનું એકાંતે હિત મનથી દૃઢતો આત્માનો પરિણામ. ટુંકમાં સર્વસત્વહિતાશય.

સર્વ જીવો પ્રત્યે અહીં અપાર કર્યાણા હોય; પોતાની જત પ્રત્યે અહીં જેરદાર કઠોરતા હોય: આથી જ 'શરીર' (મોટામાં મોટો દુશ્મન) સાથે ખૂનખાર જંગ (યથાશક્તિ) ખેતતા હોય; અને ઉપકારીજનો પ્રત્યે અહીં ભારોભાર કૃતજ્ઞતા હોય.

સૂક્ષ્મમણી તાકાત એ જ ચારિત્ર

સમયફુલચારિત્ર એટલે આત્માની આંતર-સૂક્ષ્મ શક્તિઓનો આવિર્ભાવ; જેના ત્વારા રૂપનું કલ્યાણ સાધતી શુદ્ધ પેદા થાય અને પરનું કલ્યાણ કરવામાં અત્યન્ત જરૂરી પુણ્ય પેદા થાય.

પાંચ લાઠી બરોબર એક પલાઠી. (૫+લાઠી) પલાઠી એટલે યોગાવર્થા. અનાથી જે આંતર-શક્તિઓનો આવિર્ભાવ થાય છે તે સંભવિત વિશ્વયુછોને થંભાવી રાખવાની તાકાત ધરાવે છે.

પરમાત્મા મહાવીરદેવની પ્રથમ દેશનામાં આવો ચારિત્રધર્મ પામનારો એક આત્મા ન નીકળ્યો એટલે એમની દેશના નિષ્ફળ ગયાનું જ્ઞાનીઓએ જહેર કર્યું. આ નિષ્ફળ દેશના પણ એક સર્વિશનું તો ફળ આપીને સફળ બની જ છે કે રૂપરણું કલ્યાણ સર્વવિરતિધર્મની આરાધના વિના શક્ય જ નથી. જેઓ સર્વમંગલના સાચે જ કામી હોય તેમણે ચારિત્રધર્મની અણિશુદ્ધ આરાધનામાં પૂરા જોડાઈ જતું જોઈએ. એ સાધના કઠોર હોવાથી; એમાં માનપાન અને ખાનપાનની મદમરતી ન હોવાથી; એમાં લોકપ્રતિજ્ઞા, લોકપરિચયાદિની જલસાબાળ ન હોવાથી, એમાં રાગાદિભાવોનું ગલગલીઆભર્યું પોષણ ન મળવાથી જે કોઈનાથી તે માર્ગે કદમ ન માંડી શકાય તો કાંઈ વાંધો નહિ. જેનાથી તે અંગેનો વેષ પહેરાઈ ગયો હોય તેને તે છોડી હે તેમાં ય કોઈ વાંધો નહિ; પરણ્ણ વેષ ધારણ કરીને; ચારિત્રધર્મથી વિરુદ્ધ જતું: ભોગરસોના કસુંબા ઘૂંટવા, ભક્તોના માનપાનો અને મસાલેદાર ખાનપાનોમાં તથા ભક્તાણીઓના જતજતના આકર્ષણોમાં આત્માને લૂંટાવી નાંખવો; એ રીતે શિષ્યો અને ભક્તોના ભાવપ્રાણોના નિકંદન કાઢી નાંખવા; દોરા ધાગાની દુકાનો ચલાવીને પોતાને મહાન ચારિત્રધર કે શાસનપ્રભાવક મનાવવા એ તો અતિ અનિરણનીય તત્ત્વ છે. આવા આત્માઓજા આશીર્વાદાદિથી કદી કોઈનું ભલું થયું નથી; અને ભલું થવાનું પણ નથી. હા. કયારેક કયાંક તેઓ નિમિત્ત બની જય અને જશ ખાટી જય એ જુદી વાત છે.

ચૌદ રાજલોકમાં જે તારકોના પાંચ કલ્યાણકોની પાંચ ક્ષણો, સર્વત્ર સર્વ જીવોને શાતા વેદનીયનો જે અનુભવ થાય છે તેની પાછળ તે તારક તીર્થકર્વેવોના આત્માનું વિશુદ્ધ ચારિત્ર એ જ માત્ર કારણભૂત છે. આટલું શાસ્ત્રથી જાણ્યા બાદ પણ શું પરકલ્યાણના કામી આત્માઓ પોતાના ચારિત્રનો ભુકો બોલાવી દઈને; ભક્તોની ભીડગાં ભરાઈ રહેશે?

અજૈન ધર્મશાસ્ત્રમાં કહેવાય છે કે માનવલોકના ઋષિઓ ઘોર તપ કરે તો મરીને ભવિજ્યમાં ઇન્દ્ર બને. આથી વર્તમાનકાલીન ઇન્દ્ર તેમને તપથી બ્રહ્મ કરી દેવા માટે અપ્સરાઓને, મેનકાઓને કે ઉર્વશીઓને મોકલે. આમાં ધરણા બધા ઋષિઓનો તપ ચલાયમાન થઈ ગયાનું સંભળાય છે. લોકોત્તર એવું આ જિનશાસન ! અહીં તો ઊંઘું બને છે. તેવી કશી ઇચ્છા નથી છતાં તારકોના રૂપવનાદિ પાંચેય કલ્યાણકો વખતે ઇન્દ્રોના સિંહાસનો (પેલા ઋષિના તપની જેમ) ચલાયમાન થાય છે. ઉલ્કષ્ટ કોટિના ચારિત્રબળની રૂપ-પર કલ્યાણકારિતા કેટલી બધી જબરી છે? આમ છતાં તેને અભરાઈએ ચડાવીને, અન્ય સાવ નબળી અને વાગણી પદ્ધતિઓથી રૂપ-પર કલ્યાણની વાતો વિચારવી એ તો એ જીવોની નકરી પામરતા છે.

આનંદધનલુણા પેશાબમાં પત્થરને સોનું બનાવવાની શક્તિ હતી.

સનતુ મુનિના થૂકમાં સર્વરોગોપશમ કરવાની શક્તિ હતી.

જટાયુ પંખીના બધા જ રોગોને ઓલા લબ્ધિઘર ને મુનિઓએ, રૂપર્શમાત્રથી સાંક્રાન્તિક કરી નાંખીને તેને દિવ્ય કાળિમય બનાવી દીધું હતું.

પાપો ઉપર તીવ્ર પશ્ચાત્તાપ કરતાં પેલા રડતા બાળ-સંન્યાસીને પણ આવી રૂપર્શશક્તિ પ્રાપ્ત થઈ હતી.

કહેવાય છે કે ભગવાન શંકરના જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે આશિષ ગેળવવા કૌમુદી ત્યાકરણના રૂપચિતા પાણીનીને અડતાલીસ વર્ષ લાગ્યા હતા; તે આશિષ માતા સરવરતીએ; પોતાની સાધના કાશમીરમાં આવીને કરવા માટે નીકળેલા હેમચન્દ્રસૂરિલાને ખંભાતમાં રૂપનમાં આવીને આપી દીધા ! તેમાં કાચી રોક્કડ પણ ન લાગી!

www.yugpradhani.com

જૈનધર્મના તત્ત્વની ઊડાણાભરી પ્રાપ્તિ નહોતી કરી છતાં માઈકના ઉપયોગ સંબંધમાં વિનોદાએ વિરોધ કરીને કઠયું હતું કે આ તો ‘ઓડ-કાસ્ટ’ કરવા માટેનું સાધન છે. આદ્યાત્મિક તત્ત્વોનું તો “ડીપ કાસ્ટ” કરવાનું હોય. એને માટે આ ચીજ નિર્થક છે. કેવી સાચી વાત છે ! મોંચો લગાડેલા માઈક કરતાં મોંચો લગાડીને બોધ આપતી મુહુપત્તિની તાકાત સાચે જ કોડોગણી વધારે છે.

જે વર્તમાનકાલીન અમે તમામ સાધુ-સાધ્વીઓ (ભલે; માત્ર પાંચ- છ હજાર હોઇએ) ચારિત્રધર્મની સૂક્ષ્મની શક્તિમાં રૂપ-પર -સર્વ કલ્યાણકારિતાને ખીચોળીચ ધરબાએલી રૂપીકારીને તેની જ અન્તર્ગુખ આરાધનામાં અપ્રમત્તપણો લાગી જઈએ તો રૂપનું અને સર્વનું (ધણા બધાનું) કલ્યાણ-કે જે કરવાની અમને ખૂબ ભાવના જગી છે; જેમાં અધીરાઈ પણ પેદા થઈ છે તે ઝાંકું છેટું જણાતું નથી.

પણ કશા ! અમે જ ચારિત્રધર્મની સર્વતારકતાની શક્તિમાંથી વિશ્વાસ ગુમાવ્યો છે. જાહી તો અમે આટલા બધા બઠિર્મુખ, ભોગાલિમુખ, ત્રણોય ઓધણાઓના અત્યન્ત ભૂખ્યા કદી હોત ખરા ?

જે અમારી પાસે રાગાદિમળોનો નાશ કરવાની એક માત્ર ધૂન હોય; જે અમને ભગવાન અને તેમનું પ્રત્યેક વચન અત્યન્ત વહાલું હોય; જે અમે વિરાધનાઓ અને વિરાધકભાવોથી અત્યન્ત લીઢ હોઇએ, જે અમે ગુરુને અત્યન્ત સમપ્રિત રહીએ, જે અમે સયંગ, રૂપાદ્યાય અને સેવાનો ત્રિવેણીસંગમ બનીએ; જે અમને લાગતાં દોષોનું સૂક્ષ્મગતમ પ્રાયશ્ચિત્ત હૃપાલુ ગુરુદેવ પાસે સતત કરતા રહીએ તો અમે ધરતીને ધૂજવી શકીએ. અમારી આંગળીના ઈશારે અમે માનવજાતના દુઃખો દૂર કરી શકીએ; અમારા સંકલ્પમાત્રથી અનેક લુંબોને ‘હિત’નો માર્ગ બતાડી શકીએ.

પણ કાશ! અંદરનું ઘણું બધું સડી ગયું છે. અને બહારનો દેખાવ મંડ તરીકેનો રાખવો છે. એટલે ચા પીને, માવો ખાઈને, કે કોઈ નશો કરીને જાણો કે ટટાર રહ્યા વિના છૂટકો નથી.

હાય ! ભૂસા ભરેલા જડીઆ દેખાતા ખેતરમાં ઊભેલા-ચાડીઆ જેવી અમારી જીત! પણ કયાં સુધી ચકલાં અમારાથી પ્રભાવિત રહી શકશે? અન્તે તો બધી પોલ પકડાશે; નધા રવઢપ (વિડપ) ઉઘાડા પડશે અને એ ચકલાં જ માથે ચડી જેસશે. અમને ચાંચો મારી મારીને પીળી પણ નાંખશે!

અમારા તો જે ચ બગડયા! આતોક અને પરલોક! પરમલોકનું તો રવધન પણ ન રહ્યું!

હાય ! અમે કેટલાક પાકયા જિનશાસનના હત્યારા !

આરિતર્ધર્ને સાચા અર્થમાં પામેલા લુંબો વ્યાખ્યાનાદિ રૂપે જોતીને- ઉપદેશાદાન દ્વારા-પરકલ્યાણ પણ કરે; પરંતુ એનું આરિતર્ધન એ જ જોતનું- લુંબતું -જગતું વ્યાખ્યાન છે.

વહોરાવવાની કિયામાં ઉત્કૃષ્ટ નિવિકારિતા વગેરે જોઈને નટડીના મોહે પડેલો ઠિલાચી વાંસ ઉપર જ પોતાને ધિક્કારતો ફેવલ્ય પામી ગયો!

ચંદનબાળાળના મુખ ઉપર આરિતર્ધર્ની જિતની અપૂર્વ પ્રશાન્તવાહિતા જોઈને અજૈન જોડૂત શેડુવક સંયમધર્મ પામી ગયો!

દ્વારાનુથી મુનિના મોં ઉપર છાટ છાટ કરતી પ્રચન્નતાને જોઈને-હજુ જેના છેડા બંધાઓલા છે; મેંટીનો રંગ ભીનો છે તેવા રાજકુમાર વજૂબાનુ અને નવોઢ મનોરમાઓ સંયમના પંથે ડગ દેવાનો દઢ રવઢપ કરી લીધો!

મુનિઓની દર્શાવગીતિના ઉપયોગની લીનતા જોઈને જ ધોર તપે પણ જે ન પમાડયું તે -સરથાદર્શન તાગતી તાપસના હાથમાં આવીને પડયું!

ખાવા જ માટે સાધુ થાઓલો લુંબ; મરવાની છેલ્લી ક્ષાણોગાં ભાવચારિતના રવીકારના રવધનામાં રાચતો મર્યો તો જિન શાસનનો મહાનુ પ્રભાવક સમાટ સંપ્રતિ બન્યો!

ઉધગમાં પડણું ફેરવતી વખતે; ઓધાથી સંથારો પૂજવાની અપ્રમત્તતા જોઈને, તે સાધુને મારવા આવેલો ખૂની સાધુ બની ગયો!

ગુનિપદના એકેડા ગુણે અનેક આત્માઓ તરી ગયા છે. તેમના પ્રવચનને તો કોણ જાણો કેવા કેવા આશ્ચર્યો સર્જતા હશે!

વર्तमान દેશ, કાળની દુર્બળતાને નજરમાં રાખીને હું તો તેને પણ ઉચ્ચ કક્ષાનો સંયમધર સાધુ કહેવા માટે તૈયાર છું જે... સંયમ, રવાદ્યાય અને ગુરૂસેવામાં લીન હોય; ઘણા દોષો વારંવાર સેવે તો ય શુદ્ધ પ્રાયશ્ચિત્તી હોય ! હૈયાનો અત્યન્ત સરળ હોય.

મહાનૃ ચારિત્રધરો ઉપર પાંચ હુમલા

જેઓ ચારિત્રને ધારણા કરતા હોય તેમની ઉપર કર્મ રાજનો હુમલો વિશેષ થતો હોય તેવું કેટલીકવાર બને છે. જાણો કે કર્મરાજને, એક આત્મા, પોતાની સંસાર-છાવણીમાંથી ઓછો થઈ જવાનો ડર લાગ્યો ન હોય!

કર્મના હુમલાઓ કેટલીક વાર તો અત્યન્ત ખૂંખાર હોય છે; કેટલીકવાર ગેરીલા પદ્ધતિના-અપરાજેય- બની જતાં હોય છે. જેવા વખતે ઉલ્લંઘણ કક્ષાના સંયમધર મહાત્માઓ પણ મુનિ જીવનથી કાગી જતાં હોય છે: વિચલિત થઈને કયારેક તો પતન પણ પામતા હોય છે: દુર્ગતિમાં પણ ચાલ્યા જતા હોય છે.

નેશક; આવા પણ કર્મના હુમલાઓમાં નિગિતોનો સંગ અથવા પોતાનો જ અવળો પુરુષાર્થ પણ કામ તો કરતો હોય છે. એકાંતે એકલા નિકાચિત કર્મના ઉદ્દ્યથી તો કવચિત જ કોકનું પતન થતું હોય છે.

ઉપેશમાળામાં ધર્મદાસ ગણિલુંએ કહ્યું છે કે મોટા રૂબંતમ જેવા ઉચ્ચ કક્ષાના સાધકોને પણ પાંચ વરતુંઓ ગણડાવી દેતી હોય છે. તે આ રીતે:-

(૧) આત્મશલાઘા:- ધર્મદત્ત મુનિ આનું આનેહૂબ દઢાણ્ણ છે. પોતાને સિદ્ધ થાંશે અહિસાખાવથી જે હિસક લોકોએ અને પ્રાણીઓએ હિસાત્યાગ કર્યો તે ઉપરની પ્રશંસા કરતા- સાંભળતા તે ધરાતા ન હતા. પોતાના સંસારી પિતાને પણ શિષ્યમુખે પોતાની ગહાનૃ સિદ્ધિઓનું સવિસ્તર જ્યાન કરાવ્યું હતું.

રસૂલભદ્રલુંએ પોતાને પ્રાપ્ત થાંશે લાભિદ્યાની તાકાત બેન-સાદવીલુંએને નતાડી દેવા માટે સિંહનું રૂપ ધારણ કર્યું હતું.

હા.પછી મૂળરવરૂપે આવીને મલકાયા હતા. પણ કાશ! એમાં શ્રી સંઘે સદા માટે ચાર પૂર્વોનું જ્ઞાન (અર્થથી) ગુમાવી દીધું. ગુરૂએ તે પ્રસંગ ઉપરથી તેમને જ્ઞાનનું અલ્રણી થાંશે જાણીને આવો નિર્ણય લીધો!

(૨) પરનિન્દા:- નિત્ય નવકારશીનું પરચકખાણ- ક્ષુદ્ર વેદનીય કર્મના તીવ્ર ઉદ્દ્યને કારણે જ કૂરગાડુ મુનિને-કરવું પડતું હતું. તેમની નિંદા કરવાની એક પણ તક

આર તપરવી મહાત્માઓ છોડતા નહિ. સંવત્સરી પર્વના દિવસે તો હદ થઈ ગઈ. મુનિએ આણેલી બિક્ષાના પાત્રમાં તેઓ થૂંક્યા અને બેન્ધામ નિંદા કરી. ખેર.. મુનિ તો મહાત્માઓના થૂંકવાળા તે ભોજનને મિષ્ટ ભોજન ગણીને આરોગી ગયા! કોણ મહાનુ ?

ઇશ્વર તરીકેના પૂર્વભવથી જ જેણો જેણી તેની નિન્દા -તિરંકાર કરવાનો ગાઢ સંકાર પાડી દીધો હતો તે આત્મા ગોશાલક બનીને સાક્ષાતું દેવાધિદેવ પ્રભુ મહાવીરને ગાળો દેતો થઈ ગયો ! આગ લગાડી દેવા ચુંધી તેનો રોખ પહોંચી ગયો!

- (3) જીબાઃ:- મૂળમાં રસનેન્દ્રિયની કારગી લાલસાના હુમલામાં ઘોર તપરવી કંડરિકમુનિ સાતગી જારકે ગયા. ચુગપ્રધાન આચાર્ય મંગુ ગટરની ખાળના ભૂત થયા; ઉત્તમ કોટિના સાધુ અધારાભૂતિ એક વાર તો મુનિલુલંઘનથી સંપૂર્ણતા: પતિત થઈ ગયા. મુનિવર બે નારીનો વર બની ગયો. મુક્તિ પંથનો એ સંત; બે નારીઓનો કંત બની ગયો!

(4) ક્રમવાસનાઃ:- આ હુમલાનો ભોગ બજેલા મહામુનિઓમાં સહુ પ્રથમ નજરે ચેઠે છે; ચાર મહિનાના ચોવિહારા ઉપવાસ, સાથે સિંહની ગુફા પાસે, કાયોત્સર્ગ મુદ્રામાં રહીને; સિંહને પણ શાન્ત કરી દેનારો મુનિ ! રૂપકોશાના એક ક્ષણના રૂપદર્શનથી ખતમ થઈ ગયા ! એમના ભાવ પ્રાણોનો દીવો હોલવાઈ ગયો! એ તો મહાશ્રવિકા રૂપકોશાએ એને ફરી ચેતવ્યો!

જારીના વાળની લટના રૂપર્શમાત્રથી આજુવન અનશનરૂથ સંભૂતિ મુનિનું અંગેઅંગ કામની આગળ બળીને ભડક્યુ થઈ ગયું!

એ જ ભવે મોક્ષગાગી દ્યાનરથ રહ્યેગિના આ હુમલાએ છક્કા છોડી નાંખ્યા! નિર્તજ્જ ભાધામાં તેમણે સાંદ્વી ભાબી-રાજમતીલુ પાસે દણ -સુખની માંગણી પણ કરી નાંખી!

- (૫) કથાયો:- પાંચસો મુનિઓને ઘાણીની પીલામણ વર્ષે અપૂર્વ નિર્યાગણા કરાવીને મોક્ષે પઠોંચાડવાનો જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો પ્રચંડ ક્ષયોપશમભાવ ધરાવતા ગુરૂપર રક્ષણકસ્તુરિજીને જોઇનો 'એટેક' આવ્યો. એવી ભયાનક રિથ્યતિમાં મુકાઈ ગયા કે હાથવેંતમાં રહેલો તેમનો ગોક્ષ કચાંચ દૂર ભાગી ગયો!

મહાજ્ઞાની પૂર્ણિમાદ્વારા જીએ લિકખુંઓ ઉપર કોધાંદ્ય બની ગયા! તેમને કળકળતા ગરમ તેલમાં તળી નાંખવાનો વિચાર જ ન કર્યો ડિન્ટુ તે વાતનો આરંભ પણ કર્યો!

એ તો સારું થયું કે એ જ વખતે ગુરુ-દત્ત સ્વદેશો મળ્યો અને પણ્ચાત્તાપપૂર્વક, છોધ ઉપશાન્ત થઈ ગયો!

ઇતિહાસના પાને કાળા અક્ષરે લખાઓલી આ અપયશ - ગાથાઓને નજરમાં રાખીને ઇન્દ્રિય પરાજય શતકકારે સાચું જ કહ્યું છે કે, "જે કર્મોદયના ઝંઝાવાતી પવને મેરુ પણ જે કંપી ઊઠે તો તેમાં અગારા જેવા પાકી ગણેલા પીપળાના પાંડડાની તો બુરી હાલત થવામાં શી બાકી રહે!"

સભૂર! કોઈ અશુભ નિમિત્તે અથડાઈ જ ન પડે તેવી શુભાસ્થિતિ સદા માટે જળવી રાખી હોય તો તગે ગુરુના હૈયે જઈને બેચી જાઓ. અને નિમિત્ત અથડાવવા છતાં તમારો વાળ વાંકો ન થાય એવી અતિ ઘણ્ય રિથિતિ કિછું કરવી હોય તમારા હૈયે દેવાધિદેવશ્રીની રિથિર પ્રતિષ્ઠા કરી દો. બાકી તો કર્મોના હુમલાગાં માર જ ખાવાનો છે.

શ્રેષ્ઠિક સાથેની અનાથી મુનિની વાતોમાં અનાથી મુનિઓ તેને કહ્યું હતું કે, "હે રાજનુ ! મારી નાથ-અનાથની વાત પૂરી થઈ. હવે મારા કરતાં પણ વધુ કાતીલ અનાથતાની વાત કરું છું તે તગે શાન્તિથી સાંભળો. જેઓ સર્વવિરતિધર્મને ધારણ કરીને શિથીલક્ષ્ણાના લુધનનો ભોગ બને છે તે સાધુઓ અને સાધ્વીઓ જેવા 'અનાથ' આ જગતુમાં બીજ કોઈ નથી."

જિનપાતિત અને જિનરક્ષિતની કથા ટ્વારા જ્ઞાનીઓએ મુનિઓને ખૂબ ગંભીર ઉપદેશ આપ્યો છે કે, "જેઓ એક ભાઈની જેમ પાછળ છોડેલા સંસાર તરફ જુઓ છે તેઓના ભાવપ્રાણોના ફુરચેકુરચા ઊડે છે. પરન્તુ જેઓ બીજ ભાઈની જેમ ગમે તેવા પ્રલોભનોથી પણ છોડેલા સંસાર તરફ નજર પણ નાંખતા નથી તેઓ ભવસગુઢનો પાર પામીને જ રહે છે.

જગતુમાત્રનું કલ્યાણ સાધનારા એકગેવ ઉપાયરૂપ જધન્યથી પણ તેનું સુંદર પાલન કરનાર આત્માને માત્ર આચ ભવમાં કેવલ્ય આપનારા, લુધમાત્રના રક્ષક, જતના શોધક એવા ચારિત્રપદને આપણા કોટિ કોટિ વંદન.

એમ પરાજય કરીને ચારિત્ર મોહનો, આવું ત્યાં જ્યાં કરણ અપૂર્વ ભાવજે,
શ્રેણિ ક્ષપકતણી કરીને આડૃઢતા, અનન્ય ચિંતન અતિશાય શુદ્ધ રવળાવ જે.

વैરત્યાગોઽન્તિકે તસ્ય ફલં ચાકૃતકર્મણः ।
રલોપસ્થાનસદ્વીર્યલાભો જનુરનુસ્મૃતિઃ ॥

સાર્થ્ય વિના યસ્ય તપઃ ક્રિયાદેર્નિષ્ઠા પ્રતિષ્ઠાર્જનમાત્ર એવ
સ્વર્ધેનું ચિંતામણિકામકુમ્ભાન્ કરોત્યસૌ કાણકપર્દીમૂલ્યાન् ॥

પરમદ્વો ખલુ સમઓ સુદ્વો જો કેવલી મુણી ણાણી ।
તટિન ટુંડા સહાવે મુણણો પાવંતિ ણિવ્વાણી ॥

પણવિહસમચરણવયવવહારાચારસમિસજ્ઞાએ ।
એસંવેગો અ રાઓ, છત્તીસગુણો ગુરુ જયત ॥

એક એવ સુહૃદ્વર્મો મૃતમપ્યનુયાતિ યઃ ।
શરીરેણ સર્મ નાશં સર્વમન્યતુ ગચ્છતિ ॥

ધાર તરવારની શોહલી, દોહલી ચૌદગા જિનતણી ચરણ રેવા,
ધાર પર નાચતા દેખ બાળગરા રેવના ધાર પર રહે ન દેવા.

“જિમ નિર્ભલતા રે રતન રહ્ષટિકતણી, તેમ જ જીવ રવળાવ,
તે જિન વીરે ધર્મ પ્રકાશીઓ પ્રબળ કખાય અભાવ. શ્રી રીમંધર...

“મનંું કિગઈ ન બાજે હો કુથુંજિન ! મનંું કિગઈ ન બાજે,
જિમ જિગ જતન કરીને રાખું, તિમ તિમ અલગું ભાંજે હો”

“સર્વભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ હોય જે ;
અન્ય કારણે અન્ય કશું કલ્પે નાહિ, દેહે પણ કિચિત્ત મૂર્ખી નવ હોય જે.”
અપૂર્વ અવસર એવો કયારે આવશે ?
કયારે થઇશું બાહ્યાંતર નિર્ગંથ જે.

દર્શનગોહ ત્યતીત થઈ ઉપજ્યો બોધ જે, દેહભિજી ડેવલ, ચૈતન્યનું જ્ઞાન જે,
તેથી પ્રક્ષીણ ચારિતગોહ વિલોક્નિયો, વસે એવું શુદ્ધ રવરૂપનું દ્યાન જે. અપૂર્વ...

આત્મરિથિરતા ત્રણ સંક્ષિપ્ત યોગની, મુખ્યપણે તો વર્તે દેહ પર્યાત જે,
ઘોર પરિધંહ કે ઉપર્સર્ગ ભયે કરી, આવી શકે નહિ તે રિથિરતાનો અંત જે
સંયમના હેતુથી યોગ પ્રવર્ત્તના, રવરૂપલક્ષે જિન આજ્ઞા આધીન જે;
તે પણ જ્ઞાન જ્ઞાન ઘટતી જતી રિથિતિમાં, અંતે થાયે નિજ રવરૂપમાં લીન જે.

પંચ વિષયમાં રાગઢેખ વિરહિતતા, પંચ પ્રમાણે ન મળે મનનો ક્ષોભ જે,
દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ને કાળ ભાવ પ્રતિબંધ પણ વિચરતું ઉદ્યાધીન પણ વીતલોભ જે
કોધ પ્રત્યે તો વર્તે કોધ રવભાવતા, માન પ્રત્યે તો દીનપણાનું માન જે,
માયા પ્રત્યે માયા થાય ન રોમગાં નહિ લોભ સમાન જે...

www.yugpladhian.com

નહુ ઉપર્સર્ગ કર્તા પ્રત્યે પણ કોધ નહી વહે ચક્કી તથાપિ ન મળે માન જે,
દેહ જય પણ માયા થાય ન રોમગાં લોભ નહી છો પ્રબળ રિંધિ નિદાનજે
નાનભાવ ગુંડભાવ સહ અરનાતતા અંતધાવન આદિ પરમ પ્રરિંધ જે.
કેશ રોમ નખ કે અંગે શૃંગાર નહિ, દ્રવ્યભાવ સંયમગમય નિર્ગ્રંથ રિંધ જે
શત્રુ ગિત્ર પ્રત્યે વર્તે સગદર્શિતા, માન -અમાને વર્તે તે જ રવભાવ જે
લુલિત કે મરણે નહિ ન્યૂનાધિકતા ભવ ગોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવ જે
એકાકી વિચરતો વળી શમશાનગાં વળી પર્વતમાં વાધ રિંંછ સંયોગ જે
અડોલ આસન ને મનગાં નહિ ક્ષોભતા પરમ મિત્રનો જાણો પાર્યા યોગજે ભાવ.
ઘોર તપશ્ચયાગાં મનને તાપ નહિ રારસ અન્ને નહી મનને પ્રસન્ન જે
રજુકણ કે રિંધ વૈમાનિક દેવની સર્વ માન્યા પુરુગલ એક રવભાવ જે...

अधीत्य डिचित्य निशम्य डिचिदसद्ग्रहात्पंडितमाजिनो ये ।
मुखं सुखं चुनितमर्तु वाचो लीलारहस्यं तु न तैर्जगा॑हे ॥

नियोजयत्येव मति न युक्तौ युक्तिं मतौ यः प्रसभं नियुक्ते ।
असद्ग्रहादेव न कर्य हरयोऽजले घटारोपणमादधानः ॥

आग्रही बत निनीधति युक्तिं, तत्र यत्र मतिरक्षय निविष्टा ।
पक्षपातरहितरक्षय तु युक्तिर्यत्र तत्र मतिरेति निवेशम् ॥

मनोवत्सो युक्तिगर्वी मध्यरक्षयानुधावति ।
तामाकर्षति पुरुषेन तुरच्छाग्रहमनःकपिः ॥

वादांश्च प्रतिवादांश्च वदन्तो निश्चितांरक्षथा ।
तत्पान्तं नैव गरुणिति तिलपीलकवद्गतौ ॥

मूरख लुप धरे चित्तमें कहा, जल्प विकल्प सदा दुःखदायी,
दयापहु प्रह्ल ददा अति उच्चल, दूर तजे सब सोज पराई.

विकल्पकल्पनाशिल्पं प्रायोऽविद्याविनिर्मितम् ।
तद्योजनामयश्चात्र कुतर्कः किमनेन तत् ॥
“वाद्युक्ते साधने प्रोक्तदोषाणामुद्भावनम् ।
दूषणं निखद्ये तु दूषणाभासनामकम् ॥

तत्कुतर्केण पर्याप्तमसमझसकारिणा ।
अतीन्द्रियार्थसिद्ध्यर्थं नावकाशोऽस्य कुत्रचित् ॥

कुकृत्यं कृत्यमाभाति कृत्यं चाकृत्यवत्सदा ।
 दुःखे सुखधियाकृष्टा कच्छुकण्डूयकादिवत् ॥
 बाह्यार्थीः परिपीतमुहिङ्गतनिजप्रव्यक्तिकरित्कीभव ।
 द्विश्रांतं पररूप एव परितो ज्ञान पशो सीदति ।
 यत्तत्तदिह स्वरूपत इति स्याद्वादिनस्तत्पुन
 दूरोन्मग्नघन स्वभावभरतः पूर्णं समुन्मज्जति ॥
 जीयमानेऽत्र राजीव चमूचरपरिच्छदः ।
 निवर्तते स्वतः शीघ्रं कुर्कविषमग्रहः ॥

नृपति जीतता जीतिअे दब्ल पूर ने अधिकार

असद्ग्रहो यस्य गतो न नाशं, न दीयमानं श्रुतमस्य शस्यम् ।
 न नाम वैकल्यकलङ्कितस्य, प्रीढा प्रदातुं घटते नृपश्रीः ॥
 आमे घटे वारि धृतं यथा सद्विनाशयेत् स्वं च घटं च सद्यः ।
 असद्ग्रहग्रस्तमतेस्तथैव, श्रुतात्रदत्तादुभयोर्विनाशः ॥

असद्ग्रहाग्रिज्वलितं यदंतः, क्व तत्र तत्त्वव्यवसायवल्लिः ।
 प्रशांतिपुष्पाणि हितोपदेशकलानि चान्यत्र गवेषयन्तु ॥
 कुतर्कदात्रेण लुनाति तत्त्वबर्लीं रसात्सिंचति दोषवृक्षम् ।
 क्षिपत्यधः स्वादुफलं शमाख्यमसद्ग्रहछन्नमतिर्मनुष्यः ॥

असद्ग्रहग्रावमये हि चित्ते, न क्वापि सद्भावरसप्रवेशः ।
 इहांकुरश्चित्तविशुद्धबोधः सिद्धांतवाचां बत कोऽपराधः ॥
 स्थालं स्वबुद्धिः सुगुरोश्च दातुरूपस्थिता काचन मोदकाली ।
 असद्ग्रहः कोऽपि गलेग्रहीता, तथापि भोक्तुं न ददाति दुष्टः ॥

સૂત્રો જેમાં અગલ જલ છે અર્થ ગંગાની મીઠા,
ક્રિદ્વાન્તોના પ્રબળ ઉછળે જ્યાં તરંગો ગરીઠા;
યુક્તિતૃપી સરસ સરિતા સંગમરથાન ચત્ર,
ચારુ એવો શ્રુતજ્ઞલનિધિ વર્ણવા કોણ શકત ?
ધીગંતોની પણ મતિગતિ તાગ જેનો ન લાવે,
બુદ્ધિ જેમાં બુધ જન તણી કયાંય નિરૂદ્ધ થાવે;
દેખીને જ્યાં ગુણ ગણામણિ ચિત્ત થાયે પ્રસકત,
અરુ એવો શ્રુત જ્ઞલનિધિ વર્ણવા કોણ શકત ?

યદ્યપ્યનન્તગમપર્યાર્થી હેતુનયશબ્દરલાલ્યમ् ।
સર્વજ્ઞશાસનપુરં પ્રવેષ્ટુમબહુશ્રુતૈર્દુઃખમ् ॥
શ્રુતબુદ્ધિવિભવપરિહીણકસ્તથાપ્યહમશક્તિમવિચિન્ત્ય ।

દ્વામક ઇવાવયવોઽકમન્વષ્ટું તત્પ્રવેશોપ્સુઃ ॥

હિતં હિત્વાહિતે સ્થિત્વા દુર્ધીદુઃખાયસે મૃશમ् ।
વિપર્યયે તયારેધિ ત્વં સુખાયિષ્યસે સુધીઃ ॥

જનમ મરણ ચ્યાધિ જરા, રોગ શોક દૃઃખ્યંત,
ભવ જેતાંય ઉદ્દેગ ના, અતિ મોહથી લહંત.

કલેશ વાસિત મન સંસાર, કલેશ રહિત મન તે ભવપાર
એવા જ્ઞાને રે વિધન નિવારણે, ભોગ નાહિ ભવહેત
નવિ ગુણ દોષ ન વિષય રવરૂપથી, મન ગુણ અવગુણ ખેત.

બાધનેન વિતક્રીણાં પ્રતિપક્ષસ્ય ભાવનાત્તથા ।
યોગસીકર્યતોઽમીષાં યોગાજ્ઞત્વમુદાહતમ् ॥
પાપામયૌષધં શાસ્ત્રં શાસ્ત્રં પુણનિબન્ધનમ् ।
ચક્ષુઃ સર્વત્રગં શાસ્ત્રં શાસ્ત્રં સર્વાર્થસાધનમ् ।

કષ્ટ કરો સંયમ ધરો ગાળો નિજ દેહ,
જ્ઞાન દશા વિષા જીવને, નહિ દુઃખનો છેહ.

ચંચલં હિ મનઃ કૃષ્ણ! પ્રમાથિ બલવત् દૃઢમ् ।
તસ્યાહં નિગ્રહં મન્યે વાયોરિવ સુદુષ્કરમ् ।
અસંશય મહાબાહો! મનો દુર્નિગ્રહં ચલમ् ।
અભ્યાસેન તુ કૌન્તેય વૈરાગ્યેણ ચ ગૃહ્ણાતે ॥

એમ જાણીને જ્ઞાનદશા ભલુ, રહીએ આપ રવરૂપ,
પરપરિણાતિથી રે ધર્મ ન છોડિએ, નવિ પડિએ ભવકૂપ
ધરને આપને વાતાગ કહો રે, કોણ વસ્તુકી ખોટ ?
શોગટ તદા કિમ લીલાએ પ્યારે, શીશ ભરમકી પોટ
www.vugpradhan.com
પક્ષપાતો ન મે બીરે, ન દ્રોષઃ કપિલાદિષુ ।
યુક્તિમદ્વચનં યસ્ય, તસ્ય કાર્યઃ પસિંહઃ ॥

શબ્દભેદ ઝઘડો કિશ્યોળ ? જે પરમારથ એક,
કહો ગંગા કહો સુરનાઈલ, વરતુ હિંદે નહિ છેક

એક એવ તુ માર્ગોऽપિ તેષાં શમપરાયણઃ ।
અવસ્થાભેદભેદોપિ જલધી તીરમાર્ગવત् ॥

ભિજન ભિજન મત દેખીએ, ભેદ દબ્જિનો એહ,
એક તત્પના મૂળગાં, ત્યાપ્યા માનો તેહ
દર્શન સકલ સકલના નય ગ્રહે, આપ રહે નિજ ભાવે રે.
હિતકરી જનને સંલુચની, ચારો હિ ચરાવે

વેદાન્યશાસ્ત્રવિત્કલેશં, રસમધ્યાત્મશાસ્ત્રવિત् ।
ભાગ્યભૃત્યોગમાનોતિ, વહતે ચન્દનં ખર: ॥

દેહ છતાં જેણી દશા, વર્તે દેહાતીત,
તે જ્ઞાનીના ચરણમાં, હો વંદન અગણિત

ધરું દરશન જિન અંગ ભાડીજે, જ્યાસ ધર્દંગ જે સાધે રે,
નગી જિનપરના ચરણ ઉપાસક, ધરું દરશન આશાધે રે
મુળતું જગગુરુ ઈણી પરે બોલે, પક્ષપાત સવી છંડી,
રાગ-દ્રેષ્મ મોહ પખ વર્જિત, આતમ શું રઢ મંડી
આતમ દ્યાન ધરે જે કોણી, સો હિર ઈણામોહ જાવે,
વાગ્જલ જીજું સહુ જાણો, ઓહ તત્ત્વ ચિત્ત લાવે
જિન સુરપાયપ પાય વખાણું, સાંઝય જેગ દોય ભેદે રે,
આતમ સત્તા વિવરણ કરતાં, લહો દુઃખ અંગ અખેદે રે,
ભેદ અભેદ સૌગત મીમાંસક, જિનપર કર દોય ભારી રે,
લોકાતોક અવલંબન ભળુંએ, ગુરુગમથી અવધારી રે..
લોકાયતિક ફૂખ જિનપરની અંશ વિચાર જે કીજે રે,
તત્ત્વવિચાર સુધારસ ધારા, ગુરુગમ વિણ ડિમ પીજે રે ?
જૈન જિનેશ્વર વર ઉત્તમ અંગ, અંતરંગ બહિરંગ રે,
અક્ષર જ્યાસ ધુરિ આરાધક, આશાધે ધરી સંગે રે.

પરલોકવિધી શાસ્ત્રાત્ પ્રાયો નાન્યદપેક્ષતે ।
આસત્રભવ્યો મતિમાન્ શ્રદ્ધાધનસમન્વિત: ॥
તસ્માત્ સદૈવ ધર્માર્થી શાસ્ત્રયલ: પ્રશસ્યતે ।
લોકે મોહાન્ધકારેઝસ્મિન્શાસ્ત્રાલોક: પ્રવર્તક: ॥

एवं तत्त्वव्यवस्थित्या स्वं व्यवस्थापयत्स्वयम् ।
 आलंब्य शासनं जैनमनेकांतो व्यवस्थितः ॥
 इमां समक्षं प्रतिपक्षसाक्षिणामुदारघोषामुद्घोषणां ब्रुवे ।
 न वीतरागात्परमस्ति दैवतं न चाप्येनकान्तमृते नयस्थितिः ॥

રચાત્કાદી વરતુ કહીજે, તસુ ધર્મ અનંત લઈજે,
 સાગાણ્ય વિશેખનું ધાગ, તે દ્વાત્યાસ્તિક પરિણામ
 અનંત ધર્માત્મક વરતુ અત્ર રચાત્કાદનું શાસન એક છત,
 રચાત્કાદ મુદ્રા જન જેહ લોપે, સર્વરૂપ તેનું જૃપ તેજ કોપે
 રામ કહો રહેગાન કહો કોઉ,
 કાન કહો કોઉ કૃષ્ણ કહોકી

દુઃખ અટલા તેરે નામ, સબકો સર્જમતિ દે ભગવાન !:

www.yugpradhan.com

શિવ શંકર જગદીશ્વર, ચિદાનંદ ભગવાન લલના...

જિન અરિછા તીર્થકરું, જ્યોતિરૂપ અસમાન
 એમ અનેક અનેક અભિધા ધરે રે અનુભવ ગમ્ય વિચાર લલના
 જે જાણો તેહને કરે રે, આનંદધન અવતાર રે લલના
 શાબુદ જેણે ઝડપો કિશ્યોળ, જે પરમારથ એક
 કહો ગંગા કહો સુરનાઈલ, વરતુ ફ્રે નહિ છેક

મોહભાવ ક્ષય હોય જ્યાં, અથવા હોય પ્રશાંત,
 તે કહિયે જ્ઞાનદશા, બાકી બીજુ ભાંત.
 સકલ જગતુ તે એકવતુ, અથવા રવાન સમાન,
 તે કહિયે જ્ઞાની દશા, બાકી વાચા જ્ઞાન

एक एवं तु मार्गोऽपि तेषां शमपरायणः
 अवस्थाभेदभेदेऽपि जलधी तीरमार्गवत् ॥
 चित्रा तु देशनैतेषां स्याद्विनेयानुगुण्यतः ।
 यस्मादेते महात्मानो भवव्याधिभिषग्वराः ॥

आशा॥ ओरनडी क्या कीजे ज्ञान, सुधारक्स पीजे
 खटके ल्लार ल्लार लोडन के डुक्कर आशा धरी
 आशा दासकी जे जये, ते जन जगके दास

भवबीजाङ्कुरजनना रागाद्याः क्षयमुपागता यस्य ।

द्रह्या वा विष्णु वर्ग हरो जिनो वा नमस्तस्मै ॥

अज्ञानी नीज छेंदे चाले, तस निशाचे विहारी
 अज्ञानी जे गरछने चलवे, ते तो अनांत संसारी रे जिनल
 लग लग बहु श्रुत बहु जनसगंत, बहु शिष्ये परिवरियो
 तिम तिम जिन शासननो टैरी, जे नवि निश्चय दरियो रे जिनल
 समझाई गीतार्थ नाणी आगम माहे लहीये रे
 आतम चरणथी शुभमति सज्जन कहो ते विष्णु केम रहिये रे

www.yogpradhan.com

[૧૪]

સમ્યકૃતપ- પદ

આપણે પૂર્વે જેયું કે સમ્યગર્દર્શનાદિ રત્નત્રયાની આરાધનાથી તેમને જ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે; જેઓ તે આરાધનામાં લાગતાં દોષોની તપ-ધર્મથી પૂર્ણ શુદ્ધિ કરે છે. આ રીતે શુદ્ધ થાયેલી રત્નત્રયાની જ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે.

આ ઉપરથી સમજશે કે નવપદમાં સૌથી વધુ મહત્વનું પદ તે તપ-પદ છે.

બાધ્ય અને અભ્યન્તર તપ

આ તપના બાધ્ય અને અભ્યન્તર - જે બેદ પડે છે. દરેકના છ પ્રકાર છે. બાધ્ય એવા શરીરને લગતાં હોવાથી અથવા બાધ્ય (તૌકિક) - ધર્મને પણ જે તે રવાપે તપ તરીકે ગાન્ય હોવાથી અનશાન વગેરે છ પ્રકારને બાધ્ય - તપ કહેલ છે. જે અભ્યન્તર એવા આત્માને રીધા રવશે છે; અને અભ્યન્તર (લોકોત્તર) ધર્મ - જિનધર્મગાં જ તપ તરીકે સુપ્રસિદ્ધ છે તે પ્રાયશ્ચિત્ત વગેરે છ પ્રકારનો અભ્યન્તર - તપ કહેવાય છે.

બાધ્યતપની કર્મક્ષયાની તાકાત કરતા અભ્યન્તર તપની તે તાકાત અતિ વધુ છે. લોકદઢિએ બાધ્ય તપનું વિશેષ મૂલ્ય છે. લાકોત્તર દહ્નિએ અભ્યન્તર તપનું વિશેષ મૂલ્ય છે. આગ છતાં અભ્યન્તર તપને રિદ્ધ કરવાની ભૂમિકા પ્રાય: બાધ્ય તપના સેવનથી થતી હોવાથી લોકોત્તર દહ્નિએ બાધ્યતપનું પણ મૂલ્ય ઓછું તો નથી જ.

અનશાનના બાધ્ય ક્ષાયદાઓ

અનશાન (ઉપવાસાદિ) કરવાથી દેહના વાત, પિતાદિ દોષો ક્ષીણ થવાથી, ખાવા-પીવાની શૌચાદિ જવાની, ગાંદા પડવાની, અકાળે ઘરડા થવાની આફતોમાંથી મુક્તિ આપતો હોવાથી બાધ્ય તપ ઓછો ગુણકારી તો નથી જ.

જેટલો આહાર ઘટે, તેટલી ઊંઘ ઘટે; તેટલી યોગસાધના વધે; શુદ્ધિ વધે.

જેને શુદ્ધિની સાધના કરવી છે તેણે તો શક્ય તેટલા વધુ ઉપવાસમાં, આયંગિલ આદિગાં રહેતું જ રહ્યું. આમ થાય તો જ ઉપર જણાત્યા મુજબ સમયનો બગાડ ઓછો થાય. તેથી રવાદયાયાદિ સુંદર થાય. ઉત્તમ કોટિનું સંચાર પળાય.

આ અવસર્પિણીકાળના તારક તીર્થકરેવોમાં પરમાત્મા આદિનાથે એક હજર વર્ષના સાધનાકાળગાં ઘણો સમય બાધ્ય-તપમાં વીતાત્યો હતો. તેમાં તેર માસના તો તેમણે

લાગટ ઉપવાસ કર્યા હતા. પરમાત્મા મહાવીરદેવે સાડાબાર વર્ષના સાધનાકાળમાં સાડા અગીઆર વર્ષથી વધુ સમય નિર્જળ ઉપવાસો કર્યા હતા. આ બાહ્ય-તપ તેમણી આંતર સાધનાગાં (અભ્યન્તર-તપમાં) અત્યન્ત સહાયક નીવડચો હતો. આચારાંગ સૂત્રમાં અનેક રથને પ્રભુ-વીરને 'તપરવી' તરીકેનું વિશેષણ લગાડીને જણે કે મુમુક્ષુઓને એ વાત કાળમાં કરી છે કે અભ્યન્તર-તપની મહાનતા જણીને બાહ્ય-તપને ગૌણ કરી દેવાનું કામ કરશો નાહિં. રવાદ્યાચિદના ઓછાં નીચે વિગઈઓનો મારો ચલાવશો નાહિં!.

જેટલી આહારશુદ્ધ રહે તેટલી જ સત્પશુદ્ધ થાય, જેટલી સત્પશુદ્ધ થાય તેટલી જ્ઞાનશુદ્ધ થાય. તે જ્ઞાન રિથર થાય. (આહારશુદ્ધૈ સત્પશુદ્ધૈ, સત્પશુદ્ધૈ ધૂવા રમૃતિ:)

શરીર જ મોટે શત્રુ

ખરા મહાત્માઓ તો દીક્ષા લેતાંની સાથે જ શરીર સાથે લડવાનું કામ શરૂ કરી દે છે, કેગકે તેગને ગુરુગમથી જાણવા મળ્યું છે કે આ સંસારમાં પરિબ્રમણ કરવાગાં જૌથી મોટો ભાગ દેણે (દેહાસ્કિલિઝો) ભજ્યાયો છે. આથી આ જ આપણો જૌથી મોટે દુશ્મન છે;

ગોટો દુશ્મન રાગે આવી જય પછી નાના દુશ્મનો સાથેની લડાઈ પડતી મૂકવી એમાં જ બુદ્ધિમત્તા છે.

જેણે દેહની ઉપર જીત મેળવી (બાહ્ય તપ દ્વારા) તેણે ઇન્ડ્રિયો (રસ) ઉપર જીત મેળવી; તેણે મન ઉપર જીત મેળવી. જૌથી વધુ કાતીલ દેહની સુખશીલતા છે. એ જીતાઈ જય તો રસલંપટતા અને મનચંચળતાને કાબૂમાં લાવવાનું કામ ઘણું કઠિન રહેતું નથી. કહ્યું છે કે, “બાઈ ! જગતુને જીત્યો કોણ ? તો કે.. જેણે રસ જીત્યો તેણે જગતુ આખું જતી લીધું!” (જિતાઈ કેન ! રસો હિ ચેન)

જે કાંઈ આપણું ઘાર્યું થતું નથી; જે દુશ્રારાદ્ય છે. તે બધું તપથી સાધ્ય છે. તપને ‘ઓવર-ટેઇક’ કરવાની તાકાત કોઈગાં નથી. (યદ્દૂર, યદ્દૂશરાદ્યં, યર્ચ દૂરે ત્યવરિથતં, તદપિ તપસા સાધ્યં, તપો હિ દૂરતિકમગુ)

તપ શા માટે ? કેવો તપ કરવો ?

પણ સબૂર ! તપ દેહનાશ માટે નથી: વાસનાનાશ માટે છે. હા.. વાસનાનાશના ઉદ્દેશથી તપ કરવા જતાં દેણ દુર્બળ થાય તો તેની ચિન્તા કરવી નાહિં. પણ તપ કરનારે વાસનાનાશનો સંકલ્પ તો કરવો જ જોઈએ. અન્યથા દેહનાશ થશે; વાસનાનાશ

બિલકુલ નહિ થાય. અન્તતો ગત્વા, એવો તપ જગતમાં વગોવાશે.

જ્ઞાનીઓએ કહ્યા મુજબની મર્યાદાપૂર્વક જે તપ થાય તો વગોવણીનો કોઈ સવાલ જ આવે નહિ. તેમણે કહ્યું છે કે, “તેટલો જ તપ કરવો; જેમાં કોઈ પણ પ્રકારનું આર્તદ્યાન ન થાય; જેમાં પ્રતિકમણાદિ તમામ કિયાઓ અપ્રમત્તાવે કરી શકાય; જેનાથી પાંચ હન્દ્રિયો ક્ષીણ ન થઈ જય. (તદેવ હિ તપ: કાર્ય, દુદર્યાનં ચત્ર નો ભવેતુ, યત્ર યોગા ન હીથણે, હીથણે નેન્દ્રિયાણિ વા.)

ઇચ્છાનિરોધ એ પણ બહુ મોટો તપ છે. માતાપિતા કે ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન કરવામાં પોતાની કોઈ સારી પણ ઇચ્છાનો રોધ કરવો પડે તો તે પણ તપ જ કહેવાય. આ તપ તો ખાઈપીને પણ કરી શકાતો હોવા છતાં- તે કરવો ખૂબ મુશ્કેલ છે; કેમકે સામાજ્યતઃ જીવ રવતંત્ર ગિજળ (રવચંદી) રહેવાનું વધુ પંસદ કરતો હોય છે.

મુનિઓએ વિશેષતઃ ઉપવાસાદિ તપમાં જે રહેવાનું છે તેમાં માત્ર વાસનાનાશ (રવની અહિસા.) કારણભૂત નથી પરંતુ પરહિસાનો ત્યાગ પણ કારણભૂત છે. આધાર્કર્મ આદિ દોષોના સેવનમાં જીવહિસાનું પ્રમાણ પણ પુષ્કળ છે. જેશક; પરજીવહિસા કરતાં કાગ, કોઘાદિ વાસનાઓ દ્વારા રવહિસા અતિ વધુ ભયાનક છે. જે ચ હિસા સામે આવીને ઊભી રહે તો પરહિસાને ગૌણ કરવી પણ રવહિસા તો ન જ કરવી. પરહિસાગાં અપવાદ છે. તે કયારેક (ના છૂટકે) કરી પણ શકાય. પરંતુ રવહિસા (રવગુણહિસા) તો અપવાદે પણ ન કરી શકાય. કેમકે તે કરવાથી ભવભ્રમણ વધે; જેમાં પરહિસા પણ પુષ્કળ થવા લાગે.

ફળોના સેવનમાં આસક્તિ(રસ) વધુ પેદા થવાના કારણે જ્ઞાનીઓએ તેના ઉપભોગનો નિષેધ કર્યો છે. છેદગ્રન્થોમાં કહ્યું છે કે કોઈ એવા ગામમાં સાધુ જઈ ચકે જ્યાં બધા લોકો માત્ર ફળોનું સેવન કરતો હોય; ત્યાં તેણે ઉપવાસ કરવો. અને જીજે દી ત્યાંથી વિહાર કરી દેવો. પણ કોઈ આગાઢ કારણસર જીજે દી પણ ત્યાં રોકાદી જવાની ફરજ પડે તો જીજે દી પણ ઉપવાસ કરવો. એમ જે છ માસ સુધી ત્યાં રોકાવવાની ફરજ પડે તો છ માસ સુધી નકરા ઉપવાસ કરવા; પણ ફળો તો નહિ જ વાપરવા. ફળરસ પીવો પડે તો ચ રસથી તો નહિ જ પીવો.

હવે જે હજુ પણ આગળ રોકાણ કરવું પડે તો ૧૮૭માં દિવસે ફળ વાપરવાની છૂટ. ફળોનો રસ વાપરવાની છૂટ. પણ આવા અપવાદ માર્ગે ફળોના રસ વાપરતી વખતે તે રસ, રસ થી(ટેરટથી-આસક્તિથી) વાપરવાની તો છૂટ નહિ જ. આસક્તિ સેવવા માટે અપવાદ નથી. અપવાદ એ માર્ગ છે. જ્યારે આસક્તિ એ પોતે જ ઉન્માર્ગ છે.

તારકોએ કોઈ પણ વરતુના સેવનની એકાંતે આજ્ઞા નથી કરી; કે એકાંતે નિષેધ નથી કર્યો. માત્ર એક જ વાતની એકાંતે આજ્ઞા કરી છે કે આસક્તિ તો નાહિ જ સેવવાની. (૫૭૪ સર્વોણ હોઅચ્વ.)

આ જ કારણસર બ્રહ્મચર્ય પ્રત નિરપવાદ કદ્યું છે; કેમકે અબ્રહ્માનું સેવન આસક્તિ વિના સંભવતું નથી. અને આસક્તિમાં કોઈ અપવાદ નથી.

આંબિલની મહાનતા

ભોજન એ શાત્રુનું ઘર છે.

આંબિલ એ ગિત્રનું ઘર છે.

જ્યારે ઉપવાસ એ પોતાની માલિકીનું -ઘરનું ઘર છે.

ઉપવાસમાં રહેણારને કોઈ મુશ્કેલી ન પડે છતાં સદાના ઉપવાસી બની શકાય નાહિ તેથી છેવટે કાયમ આંબિલ કરવું જોઈએ. કઠોળગાં, દૂધ-ધી કરતાં પણ વધુ શકિતિ છે. કદાચ; દૂધ-ધીમાં વધુ શકિતિ હોય તો ય તે શરીરને ભોગક્ષમ કરવા માટેની શકિતિ છે. અબ્રહ્માદિના સેવનમાં તગડા કરવાની શકિતિ છે; જે શકિતિ રાક્ષસી છે. કઠોળની શકિતિ જીવતાં રાખીને દેણે ટકાવી રાખે છે. વાસનાઓને શાન્ત રાખે છે. રોંલા વ્યવહારમાં કોઈ વાંધો આવતો નથી. લાંબા ગાળા સુધી આંબિલ કરણારાનો દેહ અત્યન્ત નિરોગી રહે છે. તેવાઓને દુર્બળતા કે આંખની અન્ધતા વગેરે કશુંક જણાતું હોય તો તેમની આંબિલમાં થતી ભૂલ- મીઠું, મરી વગેરે લેવાની- વધુ પ્રમાણમાં લેવાની; વધુ પડતું દાખીને ખાવા વગેરેના કારણે છે.

મીઠું પોતે જ સૌથી વધુ વાસનાજનક છે. લાગટ છ માસ સુધી મીઠાંનો સંદતર ત્યાગ કરણાર આત્મા છ વિગઈઓ વાપરે તો ય તેણી કામવાસના શાન્ત રહે છે. કાંચો ગોળ, કાજુ, અડદ અને મીઠું તો ગુગુક્ષુ આત્માઓએ બને તેટલા વધુ-સંદતર -ત્યાગવા જોઈએ.

અમદાવાદની ભંડેરી પોળના સંત સરયૂદાસજીએ આયના ઉપર ધીથી લથપથ લાપચી ચોપડીને, અને પણી તેને સૂક્ષ્મ રોટલાથી સાછ કરવા ત્બારા આયનો ચકમકતો કરીને તે ને ય રિથિતિ -સંતોને બતાડીને સાણિત કરી આપ્યું હતું કે વિગઈઓના સેવનવાળાને આત્મા કયાં ય દેખાતો નથી. અક્ષાભોજનમાં જ આત્મસાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે.

મોક્ષની શોર્ટ-કટ : તપ

મુગુજુને જલદીમાં જલદી મોક્ષ પામવો હોય તો આ તપયોગ છે. હા. તપયોગ એ ખૂબ કઠિન વરતુ છે. પરંતુ જ્યારે શરીરને જ આત્મા માની લઈને જેણામ ભોગરસ આ જીવે ડેળવ્યો છે. ત્યારે તે શરીરને દેહથી જુદો માત્ર માનવાનો નથી પરંતુ તે શીતનો અનુભવ પણ કરવો જ રહ્યો. જે શરીરને જ આત્મા માને છે તે તપ કરીને તેને કદી દૃખી થવા નહિ દે. આ તપ કરવાની તાકાત તેની જ છે જે 'રવ' થી જુદી વરતુ માને છે. આ માન્યતાને સાચી રહાવે છે; તપયોગ.

બાકી, તપ કઠણ પડતો હોય તો, મોક્ષ પામવાનો આ શોર્ટ-કટ છોડીને તેણે, મોક્ષની સરળ-કટ પકડવી. ભક્તિયોગ તે છે; અને મોક્ષ પામવાની શ્રેષ્ઠ-કટ તો છે; જ્ઞાનયોગ... પરંતુ વિરલ આત્માઓજ તેને પામી શકે.

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રકારે તો આત્મદમન ઉપર ખૂબ ભાર મૂક્યો છે. દેહદમન વિના ઘર્મની શરૂઆત થઈ શકતી નથી. દેહદુઃખં મહાફલં'નું સૂત્ર આત્મસાતુ કર્યા વિના - ઝટપટ મોક્ષ - ની તાલાવેલી રસ્તી બની શકતી નથી.

ઇ બાહ્યતપની સાથે ઇ અભ્યન્તર તપ કેવી રીતે સમજવય પામે છે? તે આપણે પૂર્વે સિદ્ધપદના વિવરણામાં જેયું છે.

વળી 'આહારાદિ પર્યાપ્તિઓ (ક્રમથી ગોઠવીને) સાથે ઇ આવશ્યકો (ઉધી રીતે ગોઠવીને) કેવો સંબંધ રહાવે છે? તે ચ આપણે ત્યાં જેયું છે.

જાર તપમાં જવનવિકાસના આઠ પગથીઓં

અહીં બારે ચ તપમાં ગોઠવાઓલી વિકાસની સાધનાને સંક્ષેપમાં જેઠાં.

૧ અનશન, ઉણોદરી અને દ્રુત્યત્યાગ આ ત્રણ બાહ્ય તપો છે. આનાથી મુખ્યત્વે દેહદમન થાય છે. એકલા ઉપવાસાદિ અનશન કરતાં ચ નિત્ય ઉણોદરીનો તપ કરવો એ ખૂબ કઠિન છે. એમાંચ રોજ બધા દ્રુત્યો વાપરવાને બદલે અમુક જ દ્રુત્યો વાપરવા તે વૃત્તિ સંક્ષેપ નામનો તપ પણ સરળ નથી. ટૂકમાં આ ત્રણ તપ બાહ્ય તોક્ષાની દેછ રૂપ ઘોડાને કણાગરો બનાવવામાં મહત્વનો ભાગ ભજ્યે છે. આ રીતે દેછ, દ્રુત્યત્યાગની તાતીમ પામે છે.

ત્યાર બાદ રસત્યાગ ઓટલે કે વિગઈત્યાગ રૂપ ચોથો તપ આવે છે. આહારના દ્રુત્યોનો ત્યાગ પહેલા ત્રણ તપથી કર્યો. હવે આહારની સંજ્ઞાનો (રસનો- આસક્તિનો) ત્યાગ આટ્યો. આહારત્યાગ કરતાં ચ આહારસંજ્ઞા ત્યાગ વધુ કઠિન છે. માસખમણાનો

ઘોર તપ કરી શકતા આત્માઓ પારણાના દિવસે આહાર સંજ્ઞાની સંપૂર્ણ શરણાગતિ રવીકારી લેતા પ્રાય: જેવા મળે છે. પરતુતઃ આહારનો ત્યાગ (અનશનરૂપે, ઉણોદરીરૂપે કે દ્રવ્યોના સંક્ષેપરૂપે) પણ આહારની સંજ્ઞાના ત્યાગ-આણાહારી પદની પ્રાપ્તિ-માટે જ કરવાનો છે. જે માસખમણા કરીને ય સંજ્ઞા જય નહિ તો તે અતિ દુઃખની વાત ગણાય. માસખમણનો ઘોર તપ નિષ્ફળ ગયો કહેવાય. સાચું માસખમણ તે છે; જેના પારણે તપરવીને, “ફરી ખાવાના દિવસો શરૂ થવાના વિચારે આંખે આંસુ આવી જાય!” જેમ સાધુના પ્રણાચયાદિની પરીક્ષા પરલોકે રવર્ગમાં દેવીઓના સુંવાળા સાનિદ્યમાં છે; જેમ ધર્મના ધર્મની પરીક્ષા, દુઃખના દિવસોમાં છે તેમ તપરવીના તપની પરીક્ષા પારણાગમાં છે. જે પારણાગમાં એકદમ અનાસકત રહે છે; તે જ સાચો તપરવી છે.

વજૂરવામીજ જ્યારે બાળ મુનિ હતા ત્યારે ને વખત દેવોએ તેમને રસનેન્દ્રિયના વિષયમાં લોભાત્યા હતા; પરંતુ તેમણે તેમાં જીત મેળવી હતી. ચુવાન થયા ત્યારે ઝક્કિગાડીના રૂપે તાણી જવાની કર્મરાજાએ જાળ બિછાવી હતી. પણ તેમાં ય પાર ઊતરી ગયા. અનિતેમ સમયે ધગધગતી શીલા ઉપર અનશન કરીને દેહાદ્યાસની કસોટીમાંથી ય પાર ઊતરી ગયા.

રવપુરુષાર્થે અનશન, ઉણોદરી અને દ્રવ્યત્યાગનો બાધ્ય તપ કરી શકાય. પણ રસત્યાગની જે ચિદ્ર મેળવી હોય તો રસવિજેતા પરમાત્માના દ્વારા વિના તે મળી શકતી નથી એમ ગીતામાં કહ્યું છે. ભૂખયા રહેલું અને અનાસકત રહેલું એ ને તદ્દન જુદી વાત છે. અનાસકત રહેલું - સંજ્ઞાઓ જ મટાડી દેવી-એ જ મોટી વાત છે. આવા આત્માઓ ખાવા છતાં ઉપવારી છે; વિષયભોગ ભોગવવા છતાં પ્રણાચારી છે. સંસારી વેષે સાધુ છે.

ને વાત થઈ. આહારત્યાગ (ત્રણ બાધ્ય તપથી) અને રસત્યાગ (ચોથા તપ રવરૂપ)

આનાથી પણ કઠિન, દેહના મમત્વનો ત્યાગ છે. આહાર ત્યાગી શકાય; વિગઈએ ત્યાગી શકાય અને હેઠાના આંબિલ કરી શકાય પણ દેહની સુખશીલતા ત્યાગવી એ તો બહુ કઠણ વાત છે. આ માટે છેલ્લા ને બાધ્ય તપ કરવા જોઈએ. કાયકલેશ (દેહ દમન, લોચ વગેરે) અને સંલીનતા. (યોગાસનાદિથી) જ્યારે આહારત્યાગ, (૧થી૩) રસત્યાગ, (૪) અને દેહાદ્યાસત્યાગ (૫-૬) બરોબર ચિદ્ર થાય ત્યારે છ અભ્યંતર તપમાં પ્રવેશ કરાય.

આમાં સહુથી પહેલું રવદોષદર્શન આવે. ભૂતકાળમાં કરેલા પાપોનું દર્શન કરીને તેની ઉપર તીવ્ર પશ્ચાત્તાપ, વર્તમાનમાં તેનું ગુરુ પાસે પ્રાયશ્ચિત; ભવિષ્યમાં તે પાપો

નહિ કરવાનું પરચછખાણ. આ ત્રણ વિભાગવાળું રવદોષદર્શન છે. પોતાની મેલી ચાદર ધોયા વિના તો આધ્યાત્મિક વિજાસમાં વિશિષ્ટ પ્રગતિ શક્ય જ નથી. દઢપ્રહારી, ગોશાલક, ચમુન-રાજ, ચંડકૌશિક વગેરેએ કેટલું બધું તીવ્ર રવદોષદર્શન કર્યું હતું! આથી જ તેમના ખૂંખાર પાપો નબળા પડી શક્યા હતા!

અભ્યન્તર તપનો પહેલો તપ રવદોષદર્શન રવરૂપ પ્રાયશ્ચિત છે.

આ પછી પરગુણદર્શનરૂપ વિનય-તપ સેવવાનો છે. જ્યાં અહંકાર છે ત્યાં પરદોષદર્શન છે. જ્યાં નમરકાર છે. ત્યાં રવદોષદર્શન છે; અને અન્યના ગુણોનું -પરગુણ-દર્શન છે.

વિનયી આત્મા જ પરગુણદર્શન કરે. વિનય પોતે જ પરગુણદર્શન રવરૂપ છે. જીઝ આત્માઓમાં ગુણોનું દર્શન થાય તો જ તેમને નમરકાર કરી શકાય. વિનયગુણ કેળવ્યા વિના એક પણ ગુણ જીવનમાં સારી શીતે સંજ્ઞાત થઈ શકતો નથી.

પણ આટલાથી કાંઈ આત્માનો પૂર્ણવિકાસ થાય નહિ. તેનો પૂર્ણવિકાસ તો ત્યારે જ કહેવાય જ્યારે આત્મા સમાધિરસ્થ બની જય. સમાધિરસ્થ તે જ બની શકે જે શાસ્ત્રપરિકર્મિત બુદ્ધિથી ચુક્ત- રવાદ્યાયથી- ચુક્ત હોય. જેણે રવાદ્યાયથી રવરૂપરમણતા પ્રાપ્ત કરી હોય.

આવી રવરૂપમાં રમણતા તે જ પામી શકે જે આત્મા ઈન્ડ્રિયોની પરપદાર્થોની સહજ રમણતામાંથી છૂટી ગયો હોય. આ કામ ખૂબ અધ્યક્ષ છે. પણ આ કાર્ય વૈયાવર્ચય ગુણ ખીલવવાથી સહેલું બની જય છે. આ વૈયાવર્ચય (સેવા) પણ તેમની કરવાની છે જેઓ પોતે જ ઈન્ડ્રિયરમણ નથી એવા આત્માઓ ચાર છે. બાળ, પૃષ્ઠ, ગલાન, અને તપરવી. આ ચાર પ્રકારના આત્માઓની વૈયાવર્ચય કરવાથી તેમની જેમ આપણામાં ઈન્ડ્રિયરમણતાનો ત્યાગ આવી જય છે.

આ ચારની વૈયાવર્ચય ન કરવારૂપ અતિચારની અતિચાર-સૂત્રમાં ક્ષમા માંગવામાં આવે છે.

એટલે પહેલા જે અભ્યન્તર તપથી-પ્રાયશ્ચિત અને વિનયથી- રવદોષ દર્શન અને પરગુણદર્શન થયું. હવે ત્રીજ -વૈયાવર્ચય નામના અભ્યન્તર તપથી ઈન્ડ્રિયરમણતા ગઈ. આ પછી ચોથા અભ્યન્તર તપ- રવદ્યાય થી રવરૂપરમણ થતાં વાર ન લાગે.

એ પછી દ્યાન (મનનું) અને કાયોત્સર્વ (મનાદિ ત્રણોયનો) ઉત્તરોત્તર ચડીઆતા તપો છે. તેમના ત્વારા સમાધિરસ્થ બનાય.

આમ બાર પ્રકારના તપમાં આપણે વિજાસના આઠ પગથીઓં (અષ્ટાપદના આરોહણના આઠ પગથીઓ જેવા) જોયા.

- ૧) પણ્ઠા તપથી આહારત્યાગ,
- ૨) ચોથા નંબરના તપથી, સંજ્ઞા(૨૮) ત્યાગ,
- ૩) પાંચમા અને છટા નંબરના તપથી, દેહાદ્યાસત્યાગ,
- ૪) સાતમા તપથી, રૂપદોષદર્શન,
- ૫) આઠમા નંબરના તપથી, પરગુણદર્શન,
- ૬) નવમા નંબરના તપથી, ઈન્ડ્રિયરમણાતા ત્યાગ,
- ૭) દસમા નંબરના તપથી, રૂપરૂપરમણાતાની પ્રાપ્તિ,
- ૮) અગ્રીઆરમા અને બારમા નંબરના તપથી, સમાધિરૂથતા.

ચાલો; આપણે માનવ જીવનને કે મુનિજીવનને ધન્ય બનાવવા માટે જિનશાસનના સર્વરૂપસમા, રૂપરૂપસમા અને સર્વોત્કૃષ્ટસમા નવપદનું રૂપરૂપ સમલુચે; તેનું ચિંતન અને મનન કરીએ. પછી નવપદનું દચ્ચાન કરીએ. : નવપદને આપણ હૈયે પદ્ધરાવીએ. પછી નવપદમાં 'ક્યાંક આપણે સમાઈ જઈએ... જસ.. આટલું થાય તો જીવન ખરેખર ધન્ય બની જય. આથી વિશેષ આ કાળમાં બીજુ થઈ પણ શું શકે ?

જિનાજ્ઞાવિરુદ્ધ કાંઈ પણ સખાયું હોય તો મિશ્છા મિ દુકકડ.

લખ્યા દિન :

૨૦૪૭ કા.ચુ. એકમ

૧૯-૧૦-૬૦

www.yugpradhan.com

पुष्यवंता महाविदेहक्षेत्रना तपःस्वाध्यायनिरत, महासंघमी मुनिवरोना साथैमांथी न जाणे भूला पडीने विघ्नया पडेला आ भरतक्षेत्रमां आवी येतेला आ छे :—सिद्धांतमहोदधि, सुविशुद्धसंयममूर्ति, वात्सल्यमहोदधि कमशाखनिपुणमति, स्व. आचार्य भगवंत.

श्रीमह ग्रेमसूरीश्वरज्ज महाराज साहेब

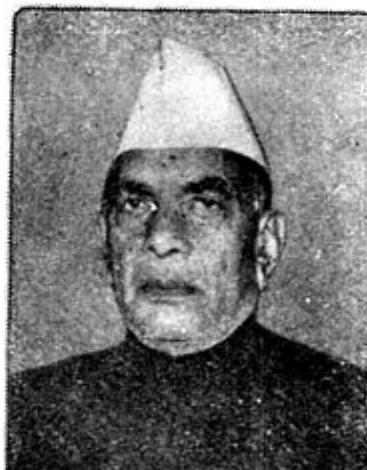
अगणित उपकारोना ऋणुलार नाचे दण्यायेला अभारा
आपना यरण्हामां डोटानडाटि वंदना.....

लि. प्रतापराय तथा प्रविष्टुमार दलीयंह तथा
अ. सौ. भुंकान्ता प्रतापराय तथा हसुमति प्रविष्टुमार

કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટના માનવંતા દાતાઓ

સ્વ. શ્રી કપુરચંદ એન.
સુતરીયા.....મદાસ

સ્વ. શ્રી
જીવતલાલ પ્રતાપશીલાઈ

લિ. રમેશચંદ-દિલીપકુમાર
તથા ભરતકુમાર

લિ. કુદુર્ભીજનો વતી
વસંતલાલ જીવતલાલ

સ્વ. શ્રી લાલજીભાઈ પદમશી
અવેરી.....ચૂડા

સ્વ. શ્રી કાન્તિલાલ પ્રતાપશી
મુખ્ય

સુરેશ લાલજીભાઈ અવેરી

દા. પ્રકુળ્ખ કાન્તિલાલ દલાલ મુખ્ય

સ્વ. દાનવીર, ધર્માનુરાગી શેઠશ્રી રામજીભાઈ વિરાણીએ સ્થાપેલ
“શ્રી રામજી શામજી વિરાણી અને શ્રીમતી સમરત રામજી વિરાણી ટ્રસ્ટ
રાજકોટ” તરફથી સ્વ. શેઠશ્રી રામજીભાઈની પુષ્યતિથિ પ્રસંગે હા. ૧૧૦૦૧

‘કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ’ને અર્પણું થયેલ છે.

દા. મેનેજર ટ્રસ્ટી, શ્રી નગીનલાલ રામજીભાઈ વિરાણી

www.yuqpradhan.com

કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ [અમદાવાદ] મુખ્યત્વે બે વિભાગમાં કામ કરી રહ્યું છે:

૧. પુસ્તક વિભાગ ૨. માસિક વિભાગ

[૧] પુસ્તક વિભાગ

આજ સુધીમાં પૂજ્ય પં. શ્રી ચન્દ્રશેખરવિજયજીનાં કોડીબંધ પુસ્તકો અમે બહાર પાડી ચૂક્યા છીએ. કેટલાંક પુસ્તકોની તો ચારથી પાંચ આવૃત્તિઓ પણ અમે પ્રગટ કરી છે. ગુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ થઈ ચૂકેલાં પુસ્તકોને હવે હિન્દી અને અંગ્રેજીમાં અનુવાદિત કરીને પ્રગટ કરવાનું કાર્ય પણ ચાલી રહ્યું છે.

આ પુસ્તકો મુખ્યત્વે જૈનદર્શનને યાવત् જૌરવવંતી આર્થસંસ્કૃતિને જગતની સમક્ષ અર્વાચીન ભાષામાં રજૂ કરે છે.

અમારાં બધાંય કાર્યો સારી રીતે ચાલતાં જ રહે અને વેગ પકડતા રહે એ માટે અમને ધાર્યા મોટા આર્થિક સહકારની આવશ્યકતા છે. દાનવીરો તરફથી અમને સુંદર સહકાર મળી રહે તે માટે અમે કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટને પબ્લિક ટ્રસ્ટ બનાવ્યું છે અને તેના દાનને ઈન્કમટેક્સ એક્ઝામ્પટેડ કરાવ્યું છે. વળી અમે એ માટે સુંદર યોજના પણ કરી છે, જે નીચે મુજબ છે :

દાન	પૃષ્ઠ	લાભ
રૂ. ૨૦૦૧ :	શુનલકત :	સંસ્થાના ભૂત-ભાવિ તમામ પ્રાય પ્રકાશનો બેટ મળશે.
રૂ. ૧૦૦૧:	શુનાનુરાગી :	સંસ્થાના ભૂત-ભાવિ તમામ પ્રાય પ્રકાશનો બેટ મળશે.
રૂ. ૫૦૧ :	શુનસભ્ય :	સંસ્થાના માત્ર ભાવિ નવાં પ્રકાશનો બેટ મળશે.

ઉપર્યુક્ત તમામ દાનાઓની નામાવલિ સંસ્થા તરફથી પ્રગટ થનારાં [સિરિઝ સિવાયનાં] પુસ્તકોમાં માત્ર પ્રથમ આવૃત્તિમાં સંસ્થાના કુટુંબીજન તરીકે આવશે.

દાનવીરો ! 'કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ' ના નામથી આપની રકમ આજે જ ચેક, ડ્રાફ્ટ કે મનીઓર્ડરથી મોકલીને અમને આપનો અમૂલ્ય સહકાર આપશો એવી આશા રાખીએ છીએ.

*પુસ્તક વિભાગમાં શાન ખાતાની રકમ લેવામાં આવે છે.

કમલ પ્રકાશન પબ્લિક ટ્રસ્ટના દાનને ઈન્કમટેક્સ એક્ઝામ્પશન મળેલું હોવાથી આપની રકમ કરમુકત બની રહેશે.

પુસ્તક વિભાગમાં અમારાં કુટુંબીજનો

: શુન-સમુદ્ધારક :

(૧) શ્રી શાનિદાસ ખેતસી ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ-મુંબઈ. (૨) સ્વ. કપૂરચંદ નુરલેરામ સુતરિયા-મદ્રાસ. (૩) શ્રી રામજી શામજી વીરાળી અને શ્રીમતી સમરત રામજી વીરાળી ટ્રસ્ટ, રાજકોટ. (૪) શ્રી પ્રવીણકુમાર દલીયંદભાઈ-મુંબઈ. (૫) શ્રી જે. આર. શાહ-મુંબઈ. (૬) શ્રી જીતલાલ પ્રતાપશી-અમદાવાદ. (૭) હિરસૂરીશ્વરજી જગદ્ગુરુ શ્રે. મૂ. પૂ. ન. જૈન સંધ ટ્રસ્ટ-મુંબઈ. (૮) શ્રી સંભવનાથ જૈન. શ્રે. મૂ. પૂ. સંધ વિજયવાડા (આંધ્ર)

: શુનરક્ત :

(૧) શ્રી વિશાશ્રીમાળી તપાગચ્છીય જ્ઞાનાદિ ધાર્મિક ફંડ ખાતું-જામનગર. (૨) પૂજ્ય સાધ્વીશ્રી કંચનશ્રીજી મ. સા. ના ઉપદેશથી નવસારીમાં શ્રાવિકાબેનોના ઉપાશ્રયના જ્ઞાનભાતામાંથી-નવસારી. (૩) પોપટબેન ભૂરમલજી C/O નયનમલ ભૂરમલજી મુંબઈ. (૪) શ્રી દાદર આરાધના ભવન જૈન પૌષ્ઠ્રશાળા ટ્રસ્ટ-મુંબઈ. (૫) શ્રી રૂપભ સંભવ જિન શ્રે. સંધ અહમદનગર.

www.yugpradhan.com : શુનરક્ત :

(૧) શ્રી ગુજરાતી જૈન શેતામભર તપાગચ્છ સંધ-કલકત્તા. (૨) શ્રી શેતામભર મૂર્નિપૂજક જૈન સંધ-લીલાભડી. (૩) શ્રીમતી લીલમબેન મહિલાલ-મુંબઈ. (૪) શ્રી જવેરી ભ્રષ્ટ-ચુડા. (૫) શ્રી કાન્નિલાલ ચીમનલાલ કોલસાવાળા-અમદાવાદ. (૬) રૂબી કોચ બિલ્ડર્સ પ્રા. લિ. મુંબઈ. (૭) ક્ષી સુદામડા શ્રે. મૂર્નિપૂજક જૈન સંધ-સુદામડા. (૮) શ્રી નયનમલ ભૂરમલજી જૈન-મુંબઈ. (૯) શ્રી જૈન શ્રે. મૂ. પૂ. તપાગચ્છ સંધ-ભુજ. (૧૦) શ્રી જમનાદાસ ખુશાલદાસ વોરા સહાયક નિધિ હ. લાલદાસ જમનાદાસ મુંબઈ. (૧૧) શ્રીપાર્વનાથ ભગવાનની પેઢી-નવસારી હ. મુર્નિશ્રી કિર્નિસેન વિજયજી મ.ની પ્રેરણાથી. (૧૨) શ્રી શીતલનાથ ભગવાન સંસ્થાન-ધૂલીયા. (૧૩) શ્રી અનીલબેન દીપચંદભાઈ જવેરી મુંબઈ-૬ (૧૪) શ્રી શીતલનાથ જૈન દેરાસર જ્ઞાન ખાતા-ભીવંડી. (૧૫) શ્રી વિજયવાડા જૈન સંધની બહેનો તરફથી, વિજયવાડા (૧૬) શાહ મુળચંદ સાંકળચંદ, C/O ભરતકુમાર એન્ડ કંપની, વિજયવાડા. (૧૭) પૂ. સા. જિનેન્દ્રશ્રીજી મ.સા.ની શિષ્યાઓની દીક્ષા પ્રસંગે હ. કંચનલાલ ઉત્તમચંદ દમણવાળા મુંબઈ.

: શુનાનુરાગી :

(૧) શ્રી માંડલિકભાઈ જ્યંનિભાઈ જવેરી-મુંબઈ. (૨) શ્રી સુબોધચંદ્ર લાલભાઈ-અમદાવાદ. (૩) કર્વલાલ હીરાલાલ પારેખ-અમદાવાદ. (૪) શ્રી અચલગઢ જૈન પેઢી-અચલગઢ. (૫) ધરમદાસ ત્રિકમલાલ કપૂરવાલા-મુંબઈ. (૬) શ્રી જૈન શ્રે. મૂર્નિપૂજક સુધારા ખાતાની પેઢી-મહેસાણા. (૭) શ્રીમતી ભનીબેન ધીરજલાલ પાનાચંદ શ્રોદ્ધ-અમદાવાદ. (૮) શ્રીમતી પોપટબેન ભૂરમલજી-દહેલંદર. (૯) શ્રી શાનિનગર જૈન શ્રે. મૂર્નિપૂજક સંધ-અમદાવાદ. (૧૦) શ્રી બારેજા બે-ક્ષળી જૈન સંધ-બારેજા. (૧૧) શ્રી પાર્વનાથ જૈન શેતામભર પેઢી-રોહીડા (રાજસ્થાન). (૧૨) એક સદગૃહસ્થ તરફથી હ. પ્રકુલચંદ કાન્નિલાલ દલાલ-મુંબઈ. (૧૩) સ્વ. મહિનલાલ મોહનલાલના સ્મરણાર્થે નેમના સુપુત્રો

તરફથી-નવા ડીસા (શાહ-મુંબઈ). (૧૪) સ્વ. કપુરચંદ નરલેરામ સુતરિયા-મદ્રાસ. (૧૫) જેન સરોજના સ્મરણાર્થે હ. જેશીગભાઈ છોટાલાલ પેથાપુરવાળા-અમદાવાદ. (૧૬) શ્રી વિઠુલદાસ ધનજીભાઈ બારદાનવાળા-જામનગર. (૧૭) શ્રી જવેરી મોતીચંદ હેમરાજ જૈન ધમશાળાના જ્ઞાનખાતા તરફથી-જામનગર. (૧૮) શ્રી સુમનભાઈ મૂળચંદ વાડીલાલ શાહ-મુંબઈ. (૧૯) વોરા અમુલભાઈ કેશવજી (રાજપરવાળા)-ભુજ. (૨૦) વોરા લાલગર માધવગર, કોન્ટ્રાક્ટર-ભુજ. (૨૧) શ્રી ચોપાટી જૈનસંધ-મુંબઈ. (૨૨) શ્રી ચંદ્રલાલ જ્ઞાન ટ્રસ્ટ-અમદાવાદ હ. સા. ચંદ્રોદયાશ્રીજીની પ્રેરણાર્થી. (૨૩) શ્રી ભવાનીપુર મૂર્તિપૂજક જૈન શૈતામ્બર સંધ-કલકત્તા. (૨૪) શ્રીમતી શુશીલાબેન બાબુભાઈ ભગુભાઈ (પેથાપુરવાળા) અમદાવાદ. (૨૫) શ્રી જુવરંગપુરા શૈતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંધ-અમદાવાદ. (૨૬) શ્રી શામજી વેલજી વીરાળી અને કડવીભાઈ વીરાળી સ્મારક ટ્રસ્ટ-રાજકોટ. (૨૭) શ્રી રણછોડભાઈ શેખકરણભાઈ શેઠ-મુંબઈ. (૨૮) શ્રી રસિકભાઈ ત્રિકમલાલ લોદરવાળા-મુંબઈ. (૨૯) શ્રી ધનરાજ છોગાજી-નવાડીસા. (૩૦) શ્રીમતી સૂરજબેન ડી. વોરા-મોરબી (૩૧) શ્રી કેવલચંદ ખટોડ (જૈતારણવાળા)-મદ્રાસ. (૩૨) શ્રી બી. પી. મહાજન-મદ્રાસ. (૩૩) શ્રી નાનાલાલ ભડુ-મદ્રાસ. (૩૪) બી. પી. શાહ અન્ડ કું.-મદ્રાસ. (૩૫) શ્રી અજમેરા બ્રધર્સ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ C/O બોમ્બે સાયકલ ઈમ્પોર્ટિંગ કું.-મદ્રાસ. (૩૬) શ્રી એમ. ડી. ટોળિયા કોપોરિશન-મદ્રાસ. (૩૭) શ્રીમતી વસુમતી રાજેન્ડ્રકુમાર શાહ C/O. રમેશ અન્ડ કું-સુરત. (૩૮) શ્રી કોઠાડીયા ગણપતિ મલુકચંદ જગતકર-નિપાળી. (૩૯) શ્રી દોશી માનચંદ ખેતશીભાઈ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ-નવા ડીસા. (૪૦) શ્રી શાહ માનજીભાઈ લધાભાઈ-બેરાજા (કૃષ્ણ). (૪૧) શ્રી નવજીવન જૈન શૈતામ્બર સંધ C/O. જીવણલાલ કેશવલાલ મહેતા-મુંબઈ (૪૨) શ્રી સિદ્ધપુર જૈન શૈતામ્બર મૂ. પૂ. સંધ સિદ્ધપુર, હ. પૂ. પં. શ્રી ચરણવિજયજી મ.ની પ્રેરણાર્થી (૪૩) શ્રી નવીનચંદ ચંદુલાલ શાહ-મુંબઈ. (૪૪) શ્રી નરેન્દ્ર રસિકલાલ તથા હસમુખલાલ રસિકલાલ-મુંબઈ-૨૦. (૪૫) શ્રી હસમુખલાલ રીખવચંદ તથા અનુલ હસમુખલાલ-મુંબઈ-૬ (૪૬) શ્રી રસિકલાલ રનિલાલ ધીયા, મુંબઈ-૬. (૪૭) શ્રી અશોકકુમાર ચંદુલાલ શાહ, લોદરવાળા-મુંબઈ-૬. (૪૮) શ્રી ભાઈચંદ મૂળચંદ મહેતા-મુંબઈ-૬. (૪૯) કાન્નિલાલ એન. શાહ. ચેરિટી ટ્રસ્ટ, મદ્રાસ. (૫૦) શ્રી ભરતકુમાર એન્ડ. કું. હ. મુલચંદજી વિજયવાડા-૧. (૫૧) સ્વ. બોગીલાલ સંકળચંદ શાહના શ્રેયાર્થે ઉમેશચંદ્ર બોગીલાલ શાહ, મુંબઈ-૨. (૫૨) શ્રી પ્રેમજીભાઈ ભીમજીભાઈ વેરાવળવાળા. હ. કંકુલેન, મુંબઈ-૨ (૫૩) શ્રી રમેશચંદ્ર હાથીભાઈ શાહ, મુંબઈ-૬ (૫૪) શ્રીમતી મધુલેન સોમચંદ, મુંબઈ-૨. (૫૫) શ્રી ચેતનકુમાર છબીલદાસ મુંબઈ-૩. (૫૬) શ્રીમતી જુણવંતીબેન ગુલાબચંદ જવેરી, મુંબઈ-૬ (૫૭) શ્રી શા. રાજમલ ખર્માજી બાંડોનરવાળા, મુંબઈ-૪. (૫૮) શ્રી પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ લુહારચાલ જૈનસંધ, મુંબઈ-૨. (૫૯) શ્રીમતી લક્ષ્મીબેન દામજી પી શાહ, મુંબઈ. (૬૦) શ્રી રામજી દેવજી ગોગરી (કૃષ્ણ પત્રીવાળા)-મુંબઈ. (૬૧) ડાલ્યાલાલ મુલચંદ શાહ-મુંબઈ. (૬૨) સ્વ. પૂ. પિતાશી સંધવી વીરચંદજી હુકમાજીના સ્મરણાર્થે તેમના કુટુંબીજનો તરફથી-પૂના. (૬૩) શ્રી ચંદુલાલ અમૃતલાલ શાહ-મુંબઈ. (૬૪) શ્રી દીનેશકુમાર ચંદ્રકંતભાઈ બેંકર-સીકંદ્રાબાદ (૬૫) શ્રી બાનુભાઈ સી. શાહ મુંબઈ. (૬૬) શ્રી રતનશી ટોકરશી સાવલા (કૃષ્ણ દુર્ગાપુરવાળા) મુંબઈ હ. પૂ. મુનિશ્રી કલાપ્રભસાગરજી મહારાજ. (૬૭) શ્રી જામ-વણથલી શૈતામ્બર મૂ. જૈનસંધ જામ-વણથલી (૬૮) શ્રી રમેશચંદ્ર મૂળચંદભાઈ-મુંબઈ (૬૯) અભિલ ભારતીય સંસ્કૃતિકાક દળ-ડીસા કેન્દ્ર (૭૦) શ્રી જ્યેશકુમાર છબીલદાસ શાહ-મુંબઈ (૭૧) શ્રી મણીલાલ વીરજી

મુંબઈ. (૭૨) શ્રી જયંતીલાલ ધરમચંદ શાહ-અમદાવાદ (૭૩) શ્રીમતી લક્ષ્મીભાઈ વોરા-મદુરાઈ. (૭૪) શ્રી રામજીભાઈ વી. શાહ-મદુરાઈ. (૭૫) શ્રી બેઠલાલ કનૈયાલાલ કોઠારી, રોલીજીયસ ટ્રસ્ટ મુંબઈ. (૭૬) શેઠ જવેરચંદ પ્રતાપચંદ શ્રી સુપાર્ખનાથ જૈન સંઘ ઉપાશ્રય-મુંબઈ (૭૭) શ્રી જશવંતલાલ ચીમનલાલ શાહ, (સોલીસીટર) મુંબઈ (૭૮) શ્રીમતી માધુરી એમ. મહેતા-મુંબઈ. (૭૯) શ્રી આવીકાબેનના જ્ઞાનખાતામાંથી C/O શ્રી ઋષભ પાણીનાથ જૈન. શે. મંદિર ટ્રસ્ટ શાહપુર (મહારાષ્ટ્ર) (૮૦) શ્રી ઋષભ પાણીનાથ જૈન શે. મંદિર ટ્રસ્ટ શાહપુર (મહારાષ્ટ્ર) (૮૧) શ્રી એલ. એન. શાહ-મુંબઈ (૮૨) શ્રી છગનલાલ મોટાજી-મેસુર. (૮૩) પી. સુમેરમલ જૈન, બેંગલોર. (૮૪) સ્વ. પૂ. પં. શ્રી ચરણવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહ મલાડ (ઈસ્ટ) C/O શ્રી હીરસૂરીસુરજી જગતગુરુ જૈન ઉપાશ્રય ટ્રસ્ટ, મલાડ, મુંબઈ. (૮૫) શ્રી અનુભાઈ કેશવલાલ શાહ (મારફતીયા) અમદાવાદ. (૮૬) શ્રી ધીણોજ જૈન શે. મૂ. સંઘ-ધીણોજ હ. પૂ. આ. શ્રી બંદ્રકરસૂરીજીની પ્રેરણાથી (૮૭) શ્રી રમણીકલાલ દ્યાલજી શાહ-મુંબઈ. (૮૮) શ્રી લક્ષ્મીચંદ પ્રેમજી C/O રમણીકભાઈ સાગર, પૂના. (૮૯) શ્રી લાલજી ચુનીલાલ પૂનમચંદ શાહ લુણાવા, (૯૦) શ્રી શે. મૂર્તિપૂજક સંઘ કોલ્હાપુર. (૯૧) શ્રી ધીરજલાલ નલકચંદ શાહ, મુંબઈ, (૯૨) શ્રી રમણીલાલ ડી. શાહ મુંબઈ, (૯૩) સ્વ. શા. પોપટલાલ કેશવલાલ પેથાપુરવાળાના સ્મરણાર્થ તેમના સૂપુત્રો તરફથી C/O દીપક એન્ટર પ્રાઇસીસ, પુના. (૯૪) શ્રી કૂલચંદભાઈ લીલાધરભાઈ વોરા-મુંબઈ. (૯૫) શ્રી લુહારની પોળ જ્ઞાન ટ્રસ્ટ અમદાવાદ હ. પૂ. આ. શ્રી રાજેન્દ્રસૂરીજી મહારાજ. (૯૬) રણજિતભાઈ સી. જૈન C/O શ્રી ગૌતમ એન્ટર પ્રાઇઝ, હેદરાબાદ. (૯૭) પૂ. સાધ્વીજી શ્રી વાપુસાશ્રીજી મહારાજ સરકારી ઉપાશ્રય, ફૃતાસાપોળ અમદાવાદ. (૯૮) પાર્શ્વનાથ જૈન શેતામ્બર ટેમ્પલ બેલારી (કર્ણાટક). (૯૯) જવેરચંદ રૂપાજી, જશવંતપુરા, (રાજસ્થાન), (૧૦૧) નારાચંદ મહેતા ચેરિટી ટ્રસ્ટ C/O શ્રી નારાચંદ ધનજી-મુંબઈ. (૧૦૨) બીપીનચંદ્ર અમૃતલાલ વોરા. (૧૦૩) પ.પૂ. સાધ્વીશ્રી ચારુલતાશ્રીજી મ.સા. (૧૦૪) શાહ કાન્નિલાલ મોહનલાલ-મુંબઈ-૩ (૧૦૫) પ્રવીણભાઈ એ. બંધુ સુરત-૩ (૧૦૬) હંસાબેન ડી. દોશી માંડલ (૧૦૭) શાહ મીશ્રીમલ દીનરમલ બેંગલોર (૧૦૮) શાહ નાનાલાલ ભવાનીદાસ સોપારીવાળા વડોદરા (૧૦૯) શાહ નવીનભાઈ એસ. નેજાણી મુંબઈ (૧૧૦) શાહ સેવંતીલાલ વીરચંદ પાલનપુર (૧૧૧) શ્રી તપાગચ્છ અમર જૈન શાળા-ખંભાત (૧૧૨) શાહ શાંતાબેન ચુનીલાલ અમદાવાદ (૧૧૩) શાહ ટી. જે. દોશી સીકંદ્રાભાઈ (૧૧૪) સુપર સ્ટીલ સેન્ટર મુંબઈ (૧૧૫) પૂ. ઉપાધ્યાયશ્રી ભદ્રભાડુસાગરજી મ. સા. અમદાવાદ (૧૧૬) શ્રી હારીજ જૈન સંઘ હારીજ (૧૧૭) હરખચંદભાઈ જડ મુંબઈ (૧૧૮) અલયકુમાર હરિલાલ શાહ મુંબઈ (૧૧૯) ચંપકલાલ વીરજી મહેતા જામનગર (૧૨૦) શ્રી વાસુપૂજ્ય જૈન પેઢી. સુમેરપુર (૧૨૧) દોશી વસંતલાલ વાડીલાલ થાનગઢ (૧૨૨) ત્રીકમચંદ હીરચંદ જૈન મુંબઈ (૧૨૩) શેઠ પ્રમદાસ શાંતિલાલની પેઢી સાવરકુંડલા (૧૨૪) શાહ ગાંગજી પૂજાભાઈ વદલી (૧૨૫) Territorial, Supply Company Mombasa (૧૨૬) Vagji Velji Gudka, Mombasa (૧૨૭) Mohan Shah, Mombasa (૧૨૮) કંચનબેન બાબુભાઈ મોનીલાલ શાહ અમદાવાદ (૧૨૯) એકશન એસોસીએટ્સ. અમદાવાદ (૧૩૦) શાહ ખુમચંદજી કપુરચંદજી-અમદાવાદ (૧૩૧) દીપક ડી. શાહ મુંબઈ (૧૩૨) શ્રી દાળની પોળ ખીજડાશેરી બહેનોની ઉપજમાંથી-અમદાવાદ. (૧૩૩) સાગર રાધવજી ગાંગરી હ. મુનિ.શ્રી પુણ્યોદય સાગર મ. સા. ની પ્રેરણાથી નાલાસોપારા (૧૩૪) શ્રી ધોટી જૈન સંઘ હ. મલાડ કેન્દ્ર ધોટી. (૧૩૫) શ્રી સુમતિનાથ જૈન ખાતામ્બર મૂ. પૂ. સંઘ હ. સોનરાજ સુમેરમલ

જૈન યાદગીરી (૧૩૬) વિણા આર. શાહ. મુંબઈ (૧૩૭) આઈ. પુ. સંચેટી મુંબઈ (૧૩૮) શ્રી મહાવીર જૈન એ, પેઢી C/O દેસાઈ વાધળ ડાલ્યાલાલ હ. મુનિશ્રી શાંતિ-વિજયજી મ. સા. ની પ્રેરણાથી. ભાંડવપૂરતીર્થ (૧૩૯) વિરેન્દ્રકુમાર ચંપકલાલ શાહ C/O નરેશ એન્જિનિયરિંગ એન્ડ હાર્ડવેર સ્ટોર્સ મુંબઈ. (૧૪૦) સંજયકુમાર ગુલાબચંદ કોઠારી-કલકત્તા, (૧૪૧) જીરીશકુમાર રતીલાલ શાહ-નરોડા, અમદાવાદ. (૧૪૨) રમેશકુમાર ઓટરમલ શાહ દહાણુરોડ (૧૪૩) હર્ષદભાઈ કુંદલીયા કલકત્તા (૧૪૪) એચ. બંસીલાલ મુથા અહમદનગર (૧૪૫) વસનલાલ ઈશ્વરલાલ વીરવાડીયા સુરત (૧૪૬) સુરેશભાઈ હીરલાલ શાહ અમદાવાદ (૧૪૭) શ્રી સ્થાનકવાસી જૈન સંધ અમદાવાદ (૧૪૮) પ્રવિષુભાઈ રનિલાલ શેરદલાલ અમદાવાદ (૧૪૯) દેવેન્દ્રભાઈ લીલાપર શાહ મુંબઈ (૧૫૦) પોપટલાલ ચુનીલાલ સંધવી સાબરમતી અમદાવાદ (૧૫૧) જ્યંનિલાલ ચુનીલાલ શાહ મુંબઈ

શુલ્કસંક્ષિપ્ત :

- (૧) શ્રી મહુવા વીશાશ્રીમાળી તપાગરછીય એ. મૂર્તિપૂજક સંધ-મહુવા-બંદર (૨) શ્રી સ્વ. છબીલદાસ સુખલાલ કાલીદાસ-લીંબડી. (૩) શ્રી રસિકલાલ શીવલાલ ગાંધી-મુંબઈ. (૪) હિંમનલાલ શામળભાઈ શાહ-અમદાવાદ. (૫) શ્રીમતી જ્યાલક્ષ્મી કપૂરચંદ સુતરિયા-મદ્રાસ. (૬) શ્રી હાલારી વીશાઓસવાળ એ. મૂર્તિપૂજક જૈન શાનિસમસ્ન દેરાસર ટ્રસ્ટ-વડાળા (જામનગર) (૭) શ્રી વિજયસંભા જૈન શાન-મંદિર-ઉલોઈ. (૮) શ્રી ભોગીલાલ શાહ-ભાવનગર. (૯) રમશચંદ્ર કપૂરચંદ સુતરિયા-મદ્રાસ (૧૦) શ્રી દિલીપકુમાર કપૂરચંદ સુતરિયા-મદ્રાસ (૧૧) શ્રી ભરતકુમાર કપૂરચંદ સુતરિયા-મદ્રાસ. (૧૨) સ્વ. મહેતા દલીયંદ માણેકચંદ (ખીલોસવાળા)-જામનગર. (૧૩) શ્રી ચોટીલા જૈન. એ. મૂર્તિપૂજક સંધ-ચોટીલા (૧૪) શ્રી જૈન એ. મૂર્તિપૂજક સંધ-દાવણગીરી (૧૫) શ્રી સંધવી ભવાનજી હીરાયંદના સમાપ્તિપૂર્વકના સ્વર્ગવાસ નિમિત્તે તેમના સુપુત્રો તરફથી-ભુજ. (૧૬) શ્રી જ્યંનિલાલ વલમજી છેડા-મુંબઈ હ. માનુશ્રી સૌ. બાનુબેન વલમજી નાનજી મુંબઈ. પૂ. સા. નરેન્દ્રશ્રીજી તથા પૂ. સા. વિઘુતપ્રભાશ્રીજીની પ્રેરણાથી. (૧૭) શ્રી પત્રી જૈન સંધ પત્રી-કર્ણ. (૧૮) શ્રી પવીણકુમાર દલીયંદભાઈ-મુંબઈ (૧૯) શ્રી જૈન એતાંબર તીર્થ પેઢી-અચલગઢ. (૨૦) શ્રી રંભાબાઈ ડોસાભાઈ કલકત્તા. (૨૧) શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ કાંતિલાલ શાહ-અમદાવાદ (૨૨) શ્રી સુતરિયા ચીમનભાઈ જવેરભાઈ નડીયાદ (૨૩) શ્રી ઝીજુવાડા જૈન સંધ ઝીજુવાડા. (૨૪) શ્રી કીરણબેન ઉપેન્દ્રકુમારના સ્મરણાર્થ હ. નટવરલાલ અમુલખભાઈ-ગોપરા (૨૫) શ્રી શાહ ચનુરભાઈ નગીનદાસ-બેલગાંવ. (૨૬) શ્રી કોઠારી મીશ્રીલાલ ગુલાબચંદ-મોકલસર. (૨૭) શ્રી સાધ્વીજી ચરણશ્રીજી મહારાજ (વાગડવાળા) હ. કેશવલાલ પ્રેમચંદ-અમદાવાદ. (૨૮) શ્રી નરપતલાલ નાગરદાસ-અમદાવાદ. હ. મુનિશ્રી ગુણસેનવિજયજી મહારાજની પ્રેરણાથી. (૨૯) શા. શાંતિલાલ ભુરમલ એન્ડ કું-ધર્માવરમ (A.P) (૩૦) શાહ અરવિદ્લાલ જેણીગલાલ-મુંબઈ. (૩૧) પ્રકાશચંદ્ર મણિલાલ શાહ-સુરત. (૩૨) દુંગરથી ધરમશી એન્ડ કું-સીરસી (કર્ણાટક) (૩૩) શાહ મેસર્સ કાંતિલાલ મણિલાલ એન્ડ કું. મુંબઈ (૩૪) શા. ચુનીલાલ અમરચંદ ઝવરી-નવસારી (૩૫) શ્રી વાસુપૂજ્ય ભગવાન જૈન એતાંબર મૂર્તિપૂજક સંધ ઈચ્છાકરણ (એમ. એમ.) (૩૬) શા. વોરા જસરાજ ધનજી (કર્ણ મુંદ્રાવાળા) નવસારી. (૩૭) પૂ. સા. નિપુણશ્રીજીની પ્રેરણાથી પીપરડીની પોળ બહેનોના ઉપાશ્રી જ્ઞાનભાના તરફથી હ. લીલાતીબેન રમણલાલ કાપડિયા-અમદાવાદ. (૩૮) શ્રી નાંદેજ એ. મૂર્તિપૂજક જૈન સંધ હ. પૂ. સા. જિનેન્દ્રશ્રી મહારાજની પ્રેરણાથી નાંદેજ. (૩૯)

શ્રી ચેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંધ હ. સાધ્વીશ્રી મહાનંદાશ્રીની પ્રેરણથી દેલંદર (રાજસ્થાન) (૪૦) શ્રી સવિનાભેન ભગવાનદાસ પટેલ-નવસારી (૪૧) શ્રી ધોટી જૈન ચેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંધ-ધોટી (મહારાષ્ટ્ર) (૪૨) શ્રી કેશવલાલ સી. મહેતા-મુંબઈ. (૪૩) શ્રી વિકમકુમાર ચીમનલાલ શાહ-મુંબઈ. (૪૪) શ્રી મૂળીભેન અંબાલાલ શાહ-મુંબઈ (૪૫) શ્રી જવેરીલાલ હરશી છેડા-મુંબઈ (૪૬) શ્રીમતી નીનાભેન હીરાલાલ શાહ-નવસારી. (૪૭) મુનિસુત્રતસ્વામી જૈન પેઢી. કીમ (૪૮) શ્રી બાબુલાલ છોટાલાલ નંદરબારવાળા-મુંબઈ-૬. (૪૯) શ્રીમતી પ્રભાવતીભેન અનુભાઈ C/O રાજેશ અનુભાઈ-અમદાવાદ. (૫૦) શ્રી રસિકલાલ છોટાલાલ શાહ-મુંબઈ-૬. (૫૧) શ્રી ગીરધરલાલ જીવણલાલ મુંબઈ-૩. (૫૨) શ્રી ચીમનલાલ વર્ધિયંદજી ચૌપરી મુંબઈ-૩. (૫૩) શ્રી કંચનભેન પાનાયંદજી દુંગરશીભાઈ તુરખીયા (સુરેન્દ્રનગરવાળા) મુંબઈ-૧૮. (૫૪) શ્રી કમળાભેન વામજી રતનશી વોરા (કર્ચિ પત્રીવાળા) મુંબઈ-૧૫. (૫૫) શ્રી સુંદરલાલ દલપત્રભાઈ જવેરી મુંબઈ-૨૬. (૫૬) શ્રી રોહિંડા જૈન સંધ. રોહિંડા (રાજસ્થાન). (૫૭) સાગરગઢી જૈન સંધ ડાભોઈ. (૫૮) શ્રી ઓશવાલ પુસ્તકલાય. દાંતરાઈ. (૫૯) શ્રી જસવંતીભેન જ્યંતીલાલ જવેરી મુંબઈ-૬. (૬૦) શ્રી રતિલાલ હીરજી મુંબઈ-૭. (૬૧) શ્રી પંકજ સોસાયટી જૈન સંધ-અમદાવાદ. (૬૨) શ્રી પી. કે. સંધવી પૂના. (૬૩) શ્રી ડાલ્યાલાલ કાળિદાસ શાહ. મુંબઈ-૬. (૬૪) શ્રી એમ. સી. શાહ મુંબઈ-૨ (૬૫) મેસર્સ ભરત પરીખ એન્ડ કું. મુંબઈ. હ. માંડલિકભાઈ જવેરી. (૬૬) શ્રી હીરાયંદ એન્ડ કું. માલેગામ. (૬૭) દહેજગામ બહેનોના ઉપાશ્રી જ્ઞાનભાતા તરફથી હ. સા. શ્રી નિપુણાશ્રીજી મ. ની પ્રેરણથી (બાપજી મહારાજના) દહેજ. (૬૮) અમર ઉદ્ઘોગ-મુંબઈ. (૬૯) અમરચંદ-શોભાચંદ-મદ્રાસ (૭૧) પુનાઈટેડ ફાર્મ-મદ્રાસ. (૭૨) શ્રી માંડવી ચૈ. મૂર્તિપૂજક જૈન સંધ-માંડવી (સુરત) (૭૩) શ્રી મહેન્દ્ર ભોગીલાલ ખોખાણી. (૭૪) અજ્ઞાતનાથ ભગવાનની પેઢી વાપી (૭૫) સ્વ. સાવિત્રીભેન જદુરામ પુનાતરના સમરણાયે હ. શાંતિલાલ જદુરામ પુનાતર-જામનગર. (૭૬) શ્રી સંગમ વાડીલાલ વોરા મુંબઈ હ. પૂ. મુનિશ્રી રાજકમલવિજયજી મ. ની પ્રેરણથી (૭૭) શ્રી મોહનલાલ ધનજીભાઈ શાહ-મુંબઈ (૭૮) શ્રી જૈન ચેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંધ વાપ. હ. પૂ. મુનિશ્રી પ્રભાકરવિજયજીના ઉપદેશથી (૭૯) શ્રી પાર્વતનાથ જૈન ચેતાંબર ટેમ્પલ જેવારી. (૮૦) શ્રી જૈન ચેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંધ. માલોગામ (૮૧) શ્રી ભીવંડી જૈન સંધ. ભીવંડી (૮૨) અ. લા. સંસ્કૃતિ રક્ષકદળ, ઉદ્વાડા કેન્દ્ર. (૮૩) શ્રી નાથુભાઈ લક્ષ્મીચંદ સરવૈપા મુંબઈ (૮૪) એક સદ્ગુહસ્થ નરફથી C/O ઓહરા એસ. વ્હી, રાજુર (MS) (૮૫) શ્રી વિશાશ્રીમાળી જૈન મહારાજ મુ. દાઠા હ. પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રી ભદ્રભાલુસાગરજી મહારાજ. (૮૬) સ્વ. ધીરજભેન કેશવલાલ ગાંધીના સમરણાયે, હ. જસુમતીભેન નથા મિલનકુમાર ચોટીલાવાલા (૮૭) પૂ. સાધ્વી શ્રી ચંદ્રોદયાશ્રીજી મહારાજ પાલડી, અમદાવાદ. (૮૮) શ્રી ભાભર જૈન સંધ C/O અમૃતલાલ હરગોવિનદાસ શ્રોષી, ભાભર, હ. પૂ. શ્રી પ્રભાકરવિજયજીની પ્રેરણથી, (૮૯) નાજુભાઈ ઉપાશ્રીયોની મહિલાઓ C/O જ્યંતીલાલ ચીમનલાલ ફર્ડિઅન, પૂના હ. પૂ. સા. કલ્પનાશ્રીજીના ઉપદેશથી (૯૦) અમિત અરવિંદભાઈ શાહ, શાંતિનગર, આશ્રમરોડ, અમદાવાદ. (૯૧) શ્રી શ્રેણિકુમાર એસ. નહાર. C/O શાહ શાંતિલાલ રૂપચંદ, જવેરી બજાર, મુંબઈ (૯૨) લખમશી વીરજી વોરા, મુંબઈ (૯૩) પુનમચંદ દીપચંદ મહેતા, મુંબઈ-૫૬. (૯૪) શાહ કાંતિલાલ નકચંદ મુંબઈ-૫૬. (૯૫) મુનિશ્રી પૂર્ણભદ્રસાગરજી મ. સા. મુંબઈ-૮ (૯૬) પોલીવીન કોપરિશન, નરોડા, અમદાવાદ. (૯૭) શ્રી કૃષ્ણનગર જૈન ચેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંધ, નરોડા. (૯૮) ગુણવંતલાલ માધુલાલ બરવાળીયા મુંબઈ-૭૧.

(૮૮) કશોરભાઈ જ્યંતિલાલ મહેતા. (૧૦૧) સરોજબેન મોહનલાલ સીકંડાબાદ (૧૦૨) હેમલતાબેન હિરજ ગાંગળ શાહ ડિપ્રેસ (૧૦૪) અણતકુમાર ઠન્ડવદન શાહ મુંબઈ (૧૦૫) ગ્રાણલાલ ભુદરભાઈ શાહ રાજકોટ. (૧૦૬) કુમારપાળ તથા મુકેશકુમારની દીક્ષા નિમિત્તે મહાસુખલાલ નેમચંદ શાહ ગોરેગાંવ મુંબઈ (૧૦૭) કચ્છી દશા-વીશા ઓસવાલ જૈન મહાજન C/O નવલપ્રભા જૈન ટ્રેડિંગ કું. જલગાંવ (૧૦૮) શ્રી ખીવાન્દી જૈન સંધ ખીવાન્દી (૧૦૯) શ્રી વંથલી (સોરઠ) તપગચ્છ જૈન સંધ વંથલી (૧૧૦) શ્રી અમરગઢ જૈન સંધ ડોમબીવલી (૧૧૧) શાહ જંબુભાઈ ઠકોરભાઈ આકોલા (૧૧૨) શ્રી જૈન સંધ પાટીનો ઉપાશ્રય સાદડી (૧૧૩) હસમુખલાલ એમ. શાહ મુંબઈ (૧૧૪) ક્રીલાબેન બચુભાઈ જીવેરી મુંબઈ (૧૧૫) કાંનિલાલ રાયચંદભાઈ સાણંદ (૧૧૬) કચ્છી વીશા ઓસવાલ જૈન સંધ મુંબઈ (૧૧૭) પ્રકાશ બખાઈ કલકત્તા (૧૧૮) શ્રી તુરભિયા પ્રવીણભાઈ છબીલદાસ મુંબઈ (૧૧૯) શ્રી સ્થાનકવાસી જૈન સંધ વડોદરા (૧૨૦) શ્રી દોડભાલાપુર જૈન શ્રે. મૂર્તિપૂજાક સંધ (૧૨૧) મહેશકુમાર અમુલખ અજમેર મુંબઈ (૧૨૨) શ્રી જૈન શૈતાંબર તપગચ્છ સંધ ટ્રસ્ટ પોરબંદર (૧૨૩) શ્રી સાબરમતી આયંબિલ શાળાના મેડા ઉપરની બહેનો તરફથી સાબરમતી (૧૨૪) અનુભાઈ જે. કોણરી મુંબઈ (૧૨૫) ગ્રાંગ મેધજ શાહ મુંબઈ (૧૨૬) પૂ. આ. શ્રી પર્મસૂરીશ્વરજી મ. સા. મારવાડ જંકશન. (૧૨૭) રાજેન્દ્રસૂરિ ગુરુમંદિર-હ. પરમ વિદુપી સાધ્વીશ્રી મુક્તિનશ્રીજીના શિષ્યા શશીકલાશ્રીજી. મ. સા. ની પ્રેરણાથી-ધાનેરા. (૧૨૮) શ્રી બોરડી જૈન સંધ C/O કેવળચંદ બાલચંદ બોરડી (૧૨૯) કેશવભાઈ ચનુરભાઈ સંધવી-માંડલ. (૧૩૦) લક્ષ્મીચંદ બી. શાહ-મુંબઈ. (૧૩૧) નહેવરલાલ કસળચંદ મહેતા ગંધીનગર (૧૩૨) જ્યોતિભાઈ શામળદાસ મહેતા મુંબઈ-પ૪ (૧૩૩) પ્રવીણબેન તથા શોભનાબેનની દીક્ષાની અનુમોદનાર્થે હ. વસ્તુપાળભાઈ જસુભાઈ તથા ધનંજ્યભાઈ જસુભાઈ મુંબઈ (૧૩૪) અમરતલાલ ચીમનલાલ દોશી થરાદ (૧૩૫) સકરચંદભાઈ હરીલાલ અમદાવાદ

[૨] માસિક વિભાગ

કમલ પ્રકાશન પણિલિક ટ્રસ્ટ તરફથી 'મુક્તિનદૂત' નામનું સોળ પેઈજનું એક માસિક જૂન 'ઇલ્લથી અમે શરૂ કર્યું. આ માસિક બહુ જ ટ્રેકા સમયમાં બાર હજાર નકલોનો લક્ષ્યાંક આંબી ગયું છે, 'મુક્તિનદૂત' નામનું આ માસિક સત્યને સંપૂર્ણ રીતે વિરાસત રહીને આર્થ સંસ્કૃતિનાં એ જાળરમાન ગૌરવની ઘટનામાં પૂનઃ ગ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરવા તલપે છે. આગળ વધીને પ્રત્યેક માનવમાં અધ્યાત્મમાવના તેજલિસૌટા પ્રસરાવવા ઈર્છે છે.

જૂન '૭૨ સુધી મુક્તિનદૂતની પેટી યોજના દ્વારા હજારો બંધુઓને (રેજ ૧૦ પેસાનું દાન કરવાની શરત મંજૂર રાખે ત્યાં સુધી) તો આ માસિક કાયમ માટે લવાજમમુક્ત બની રહેશે. જૂન '૭૨ પછી નવા થનાર ગ્રાહકો માટે ત્રિવાર્ષિક તથા આજીવન લવાજમ યોજના અમલમાં મૂકી છે.

હજારો બંધુઓને કાયમ માટે લવાજમમુક્તિનો લાલ ચાલુ રાખવો એ નાનીસૂની બાબત નથી. દાનવીરોના આર્થિક સહકાર વિના અમે આ કાર્ય હંમેશ માટે ચાલુ રાખી શકીએ નહિ. આપનો સુંદર આર્થિક સહકાર અમને મળી રહે તે માટે અમે નીચે મુજબની એક યોજના કરી છે. આ યોજનાનો લાલ બેનારા દાતાઓનાં નામ માસિકના એક કે ૧૫૦ અંકમાં પ્રગત કરવામાં આવશે.

રૂ. 3,000	સંસ્કૃતि-સમુદ્ધારક
રૂ. 2,000	સંસ્કૃતि-રક્ષક
રૂ. 1,000	સંસ્કૃતि-ભક્ત
રૂ. ૫૦૦	સંસ્કૃતि-અનુરાગી
રૂ. ૨૫૦	સંસ્કૃતि-સત્ય
રૂ. ૨૦૦	આજીવન-સત્ય

રૂ. ૨૫ કે તેથી વધુ રકમનું દાન કરનારનું નામ માસિકના એક અંકમાં આપવામાં આવશે.

રૂ. ૨૦૦ આપીને આજીવન સત્ય થનારને કાયમ માટે માસિક મોકલવામાં આવશે.

રૂ. ૨૫૦ ઉપરના દાનાઓની નામાવલિ ટ્રસ્ટ તરફથી બહાર પડતાં તમામ પુસ્તકોમાં (માત્ર પ્રથમ આવૃત્તિમાં ૯) આપવામાં આવશે.

માસિક વિભાગમાં શાનભાગતાની રકમ લેવામાં આવતી નથી.

*

*

*

માસિક વિભાગમાં અમારાં કુટુંબીજનો
: સંસ્કૃતि-સમુદ્ધારક :

(૧) પોપટબેન ભૂરમલજી C/O શા. નથમલ નેનમલ એન્ડ કું. મુંબઈ

(૨) મેસર્સ ભરતકુમાર એન્ડ કું. -વિજયવાડા.

: સંસ્કૃતि-રક્ષક :

(૧) શ્રી રજનીકાંત લક્ષ્મીચંદ જાંબૂવાલા-લીલાઈ. (૨) શ્રી જીવતલાલ પરતાપશી-મુંબઈ.

(૩) શ્રી નયનમલ ભૂરમલજી જૈન-મુંબઈ. (૪) શ્રી પોપટબેન ભૂરમલજી જૈન-દેલંદર.

: સંસ્કૃતि-ભક્ત :

(૧) શ્રી ઉપાકાલ રમણલાલ શાહ-અમદાવાદ. (૨) શ્રી પ્રજ્ઞલાલ ત્રિભોવનદાસ (એલ. ટી. વાળા) સુરેન્દ્રનગર. (૩) શ્રીમતી ગજરાબેન મનસુખલાલ શાહ-અમદાવાદ. (એ. બી. સી. સર્જકલવાળા) (૪) શ્રી ભીખાભાઈ મોનીચંદ પણ્ણિક ટ્રસ્ટ તરફથી હ. શેઠ પોપટભાઈ ભીખાભાઈ-મુંબઈ. (૫) એક સદગૃહસ્થ તરફથી હ. શેઠ શાંતિલાલ કપાસી-મુંબઈ. (૬) રૂબી કોચ બિલ્ડર્સ પ્રા. લિ. મુંબઈ. (૭) શ્રી રમણીકલાલ કેશવલાલ શાહ(એલ. ટી. વાળા) સુરેન્દ્રનગર, (૮) શ્રી જવેરી બ્રધસ-ચુડા (૯) એક સદગૃહસ્થ તરફથી હ. વંસનલાલ જીવતલાલ-મુંબઈ. (૧૦) શ્રી રવિચંદ માર્ગેકચંદ શાહ-થાનગઢ (૧૧) શ્રી લઘુભાઈ માર્ગેકચંદ-જામનગર. (૧૨) શ્રી કાંતિલાલ ચીમનલાલ કોલસાવાળા-અમદાવાદ. (૧૩) શ્રી મણિલાલ મગનલાલ કોંડવાળા-ધ્રાંગધ્રા, (૧૪) શ્રીમતી કુસુમબેન જ્યંતિલાલ આર. શાહ-મુંબઈ. (૧૫) શ્રી શરદચંદ્ર જેઠલાલ પાટલિયા-જામનગર (૧૬) શ્રી વિઠુલદાસ ધનજીભાઈ બારદાનવાળા-જામનગર. (૧૭) શ્રી કોંડ જૈન તપાગરછ સંધ તરફથી (જિનાલયની શનાંભી નિમિત્ત) કોંડ. (૧૮) બિપીનચંદ્ર રતિલાલ નાનજીભાઈ-ધ્રાંગધ્રા. (૧૯) સ્વ. વંસનજી નાનચંદના કટુંબીજનો તરફથી-જામનગર. (૨૦) એક સદગૃહસ્થ તરફથી. (૨૧) શ્રીમતી કમળાબેન શાંતિલાલ કપાસી-મુંબઈ. (૨૨) શ્રી દૌશી છબીલદાસ જીવણલાલ

(મોટી મારવાડવાળા)-મુંબઈ (૨૩) શ્રી જશવંતલાલ ચીમનલાલ શાહ (સોલીસીટર) મુંબઈ (૨૪) શ્રી રમણલાલ ચીમનલાલ શાહ (કોલસાવાળા) અમદાવાદ. (૨૫) શ્રી એસ્કવાયર હ. શ્રીમતી વર્ષા પ્રકુલ્લયંદ દલાલ-મુંબઈ (૨૬) શ્રી પ્રતાપ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ-મુંબઈ હ. શેઠ જીવલાલ પરતાપથી. (૨૭) સ્વ. મહેતા દલીયંદ માણેકયંદ (ખિલોસવાળા) જામનગર.

સંસ્કૃતિ-અનુરાગી :

(૧) શ્રી ચંપાબેન મણિલાલ નારણદાસ-મુંબઈ. (૨) શ્રી સંઘવી મણિલાલ સાંકળયંદ-જામનગર. (૩) શ્રી મહેતા ચંદુલાલ રામજીભાઈ ચેલાવાળા-જામનગર. (૪) શ્રી શાહ અંબાલાલ અમૃતલાલ-બોરસદ. (૫) શ્રી સુરયંદ હીરાયંદ જવેરીના બંગલાની બહેનો તરફથી હ. રતનબેન ચંપકલાલ જવેરી-સુરત.

સંસ્કૃતિ-સભ્ય :

(૧) શ્રી શિવલાલ ભૂદરદાસ-રાજકોટ, (૨) અમૃતલાલ હરકીશનદાસ (હોટલ એન્ઝેસેડરવાળા), ભુજ. (૩) શ્રી રજનીકાંત અંબાલાલ શાહ-મુંબઈ. (૪) નારદેવ જૈન સંઘ C/O. ભવાનજી હીરજી-મુંબઈ હ. પૂ. સા. શ્રી નરેન્દ્રશ્રીજી તથા પૂ. સા. વિદ્યુતપ્રભાજીની પ્રેરણાથી. (૫) દોશી સુંદરજી ડાલ્યાભાઈ-મોરબી. (૬) શાન્તિલાલ રાયયંદ-મુંબઈ. (૭) એક સદગૃહસ્થ તરફથી-મુંબઈ, (૮) શ્રી શેઠ નાનાલાલ લલ્બુભાઈ હ. લક્ષ્મી પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ-સુરેન્દ્રનગર. (૯) અ. સૌ. મીનાક્ષી રમેશયંદ્ર સુતરિયા-મદ્રાસ. (૧૦) અ. સૌ. યોગિની દિલીપકુમાર સુતરિયા-મદ્રાસ. (૧૧) શ્રી જેયંદલાઈ અમૂલભ. C/O વિદ્યાર્થી વિકાસગૃહ-બોરડી (૧૨) શ્રી સાબરભાગ સોસાયટીના જૈન ભાઈઓ તરફથી-સાબરમતી. (૧૩) શ્રી બચુભાઈ ચીમનલાલ જવેરી મુંબઈ. (૧૪) કેશવલાલ ગીરધરલાલ એન્ડ કું. અમદાવાદ. (૧૫) શ્રી શાહ કુંવરજી તુલસીદાસ-ક્રાંગંગા. (૧૬) શ્રીમતી તારા કિશોર દોશી C/O કિશોર એન્ડ કું. એડવોકેટ-રાજકોટ. (૧૭) શ્રી સુથરી જૈન સંઘ C/O શાહ ભવાનજી હીરજી. (૧૮) અ. સૌ. હર્પદા ભરતકુમાર સુતરિયા-મદ્રાસ. (૧૯) શ્રી પરેશકુમાર રમેશયંદ્ર સુતરિયા-મદ્રાસ. (૨૦) શ્રી દીપકભાઈ નરેતમદાસ દલાલ-અમદાવાદ. (૨૧) ચિ. નિરંજનાના જન્મદિન નિમિત્ત C/O કિશોર એન્ડ કું. એડવોકેટ-રાજકોટ. (૨૨) સ્વ. શા પોપટલાલ કેશવલાલ પેથાપુરવાળાના સ્મરણાર્થે તૈમના સુપુત્રો તરફથી C/O દીપક એન્ટરપ્રાઇસીસ-પુનાદ.

કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ તરફથી પ્રકાશિત થયેલાં પુસ્તકો
ઘેર બેઠાં વી. પી.થી મેળવો. પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ

[લેખક : પૂ. પં. શ્રી અન્દ્રશેખરવિજયજી ગપ્પિંગર]

=	૧. સાધનાની પગદંડીએ	૨-૦૦
=	૨. શરણાગતિ	૨-૦૦
=	૩. વિરાગની મસ્તી	૩-૫૦
=	૪. ઊંડા અંધારેથી	૪-૦૦
=	૫. અધ્યાત્મસાર	૧૨-૦૦
=	૬. ગુરુમાતા	૩-૦૦
=	૭. વંદના	૪-૦૦

=	૮. વિરાટ જાગે છે ત્યારે	3-00
=	૯. મહાપંથનાં અજ્વાળાં	૪-00
=	૧૦. જૈનદર્શનમાં કર્મવાદ	૪-00
=	૧૧. સચિત્ર જીવન દર્શન	3-00
=	૧૨. કાનુંભાઈ મન પ્રતિકાર	3-00
=	૧૩. નિમિર ગયું ને જ્યોતિ પ્રકાશી	3-00
=	૧૪. નિભુવનપ્રકાશ મહાવીરદેવ (અનલનાં પાત્રો)	૭૫-૦૦
=	૧૫. વિજ્ઞાન અને ધર્મ	૭૫-૦૦
=	૧૬. મુક્તિદૂત માસિક ફાઈલ ૧૫-૧	3-00
=	૧૭. મુક્તિદૂત માસિક ફાઈલ ૧૫-૨	૫-૦૦
=	૧૮. જાગતા રેંજો	૭-૦૦
	=જાંબૂવાલા ગ્રન્થમાળા ૧૫૭૧ (નં. ૧૯ થી ૨૩)	
=	૧૯. સોળ ભાવનાઓ } ૨૦. જૂની પેઢીને } ૨૧. બૌધ કથાઓ } ૨૨. ઊઠ, જાગ મુસાફિર ! } ૨૩. જૈન જ્યતિ શાસનમ् } =જાંબૂવાલા ગ્રન્થમાળા ૧૫૭૧ (સ્વતંત્ર બુક)	૫-૦૦
=	૨૪. વીર ! મધુરી વાણી નારી	૬-૦૦
=	૨૫. નહિ એસો જનમ બારબાર =જાંબૂવાલા ગ્રન્થમાળા ૧૫૭૨ (નં. ૨૬ થી ૩૦)	૧૨-૦૦
=	૨૬. મુંજુતા પ્રશ્નો } ૨૭. ચક્રવર્તી બ્રહ્મદાત } ૨૮. આચારઃ પ્રથમો ધર્મઃ } ૨૯. આપણી સંસ્કૃતિ } ૩૦. વિકાસનું મહાભિયાન }	૫-૦૦
	=જાંબૂવાલા ગ્રન્થમાળા (હિન્ડીમાં) ૧૫૭૧ (નં. ૩૧ થી ૩૫)	
=	૩૧. સોલહ ભાવનાં } ૩૨. પુરાની પીઢીકો } ૩૩. બોધ કથાઓ } ૩૪. ઊઠ, જાગ, મુસાફીર } ૩૫. જૈન જ્યતિ શાસનમ् } ૩૬. મુક્તિદૂત માસિક ફાઈલ ૧૫-૩	૨-૫૦
	=જીવનધડતર વાંચનમાળા સેટ પહેલો (નં. ૩૭ થી ૪૬)	
=	૩૭. સિનેમાનો ત્યાગ કરો } ૩૮. સાદગી અપનાવો } ૩૯. આપણે ક્યાં જઈ રહ્યા છીએ ? } ૪૦. સુખ જ ભયાનક છે. } ૪૧. વાંચો : વિચારો : પામો }	૫-૦૦

=	૪૨. જ્યવંતુ જીનશાસન		સેટનું મૂલ્ય	૩-૫૦
=	૪૩. વિજ્ઞાન ! એક સમસ્યા			
=	૪૪. દ્યાળુ બનો			
=	૪૫. પરલોક-દૃષ્ટિ			
=	૪૬. કોઠાસૂજ બનો			
	= હાંચો વિચારો પામો [સ્વતંત્ર બુક]			૫-૦૦
	= સિનેમાનો ત્યાગ કરો [સ્વતંત્ર બુક]			૧-૦૦
	= જાંબૂવાલા ગ્રન્થમાળા ૧૯૭૩ (નં. ૪૭ થી ૫૧)			
=	૪૭. અંધભક્તિ પશ્ચિમની		સેટનું મૂલ્ય	૫-૦૦
=	૪૮. ત્રણ વાર્તા			
=	૪૯. દંબ ૧			
=	૫૦. દંબ ૨			
=	૫૧. જરા, કાન દઈને મને સાંભળો			
	જરા કાન દઈને મને સાંભળો [સ્વતંત્ર બુક]			૩-૦૦
	૫૨. મુક્તિદૂત માસિક ક્ષાઈલ ૧૫૫ ૪			૫-૦૦
=	૫૩. આંધી આવી રહી છે.			૧૨-૦૦
=	૫૪. બ્રહ્મચર્ય			૩-૫૦
	= જાંબૂવાલા ગ્રન્થમાળા ૧૯૭૪ (નં. ૫૫ થી ૫૯)			
=	૫૫. ચાલો, જીવન પલટીએ		સેટનું મૂલ્ય	૫-૦૦
=	૫૬. સંસાર			
=	૫૭. નિશ્ચય : વ્યવહાર			
=	૫૮. આ માસનો શ્લોક			
=	૫૯. મીની કથાઓ			
=	૬૦. રામાયણના પ્રેરક પ્રસંગો			૫-૦૦
=	૬૧. ચાર પુર્ખાર્થ			૩-૫૦
=	૬૨. મુક્તિદૂત માસિક ક્ષાઈલ ૧૫૫ ૫			૫-૦૦
	= જીવનધડતર વાંચનમાળા સેટ બીજો (નં. ૬૩ થી ૭૨)			
=	૬૩. વીર સૈનિક		સેટનું મૂલ્ય	૩-૫૦
=	૬૪. ધર્મયુદ્ધ કે પક્ષયુદ્ધ			
=	૬૫. વીર સૈનિકોની ફરજો			
=	૬૬. આપણી સંસ્કૃતમાં સ્ત્રીનું સ્થાન			
=	૬૭. ધર્મગુરાઓ ! હવે તો જાગો			
=	૬૮. ચિંતનની ચિનંગારીઓ			
=	૬૯. આધુનિક શિક્ષણ		સેટનું મૂલ્ય	૩-૫૦
=	૭૦. ધર્મનાશની ભેટી ચાલ			
=	૭૧. લોકાપવાદ ત્યાગ			
=	૭૨. યુવકની મનોવથા			
=	૭૩. સિંહનાદ			
	૭૪. સ્વરાજનું લોખંડી ચોકઠું			
				૩-૦૦
				૮-૦૦

www.yugpradhan.com

=	૭૫. ચૈત મછંદર ગોરખ આયા	૧૨-૦૦
=	૭૬. નિલોકગુરુ મહાવીરદેવ [હિન્દી]	૧-૦૦
=	૭૭. નિલોકગુરુ મહાવીરદેવ [ગુજરાતી]	૧-૦૦
=	૭૮. આપણે ફર વિચારીએ	૫-૦૦
=	૭૯. નિલોકગુરુ મહાવીરદેવ [અંગ્રેજી]	૧-૦૦
=	૮૦. વીર સૈનિક [ગુજરાતી]	૧-૫૦
	૮૧. મુક્તિદૂત માસિક ફાઈલ વર્ષ ૬	૫-૦૦
=	૮૨. વીર સૈનિક [હિન્દી]	૧-૫૦
	૮૩. સળગતી સમસ્યાઓ ભાગ ૧	૬-૦૦
=	૮૪. આત્મા	૩-૫૦
	૮૫. જીનશાસનરક્ષા	૩-૦૦
	૮૬. ગાંધીવિચાર સમીક્ષા	૩-૦૦
=	૮૭. ઈતિહાસનું બેદી પાનું	૨-૫૦
=	૮૮. અપૂર્વ સ્વાધ્યાય	૧૦-૦૦
=	૮૯. મહામારિ	૨-૦૦
=	૯૦. જૈનધર્મના મર્મો	૪-૦૦
=	૯૧. વિરાગ વેલડી	૬-૦૦
	૯૨. આટાહિકા પ્રવચનો [પ્રતાકાર]	૧૫-૦૦
	૯૩. કલ્પસૂત્રની વાંચનાઓ [પ્રતાકાર]	૨૦-૦૦
	૯૪. મુક્તિદૂત માસિક ફાઈલ વર્ષ-૭	૫-૦૦
	૯૫. ટચુકડી કથાઓ ભાગ-૧	૮-૦૦
=	૯૬. સ્વરક્ષાથી સર્વરક્ષા	૪-૦૦
	૯૭. Call For Vigilance [જગતા રેંજોનું અંગ્રેજી]	૧૫-૦૦
	૯૮. મુક્તિદૂત માસિક ફાઈલ વર્ષ ૮	૫-૦૦
=	૯૯. જનતા જાગે	૩-૦૦
=	૧૦૦. આત્મ જાગે	૩-૦૦
	૧૦૧. રામાયણમાં સંસ્કૃતિનો સદેશ ભાગ-૧	૧૨-૦૦
	૧૦૨. રામાયણમાં સંસ્કૃતિનો સદેશ ભાગ-૨	૧૨-૦૦
	૧૦૩. Karma Philosophy in Jainism [કર્મવાદ-નું અંગ્રેજી]	૩-૦૦
=	૧૦૪ અગ્રમવાણી	૧૫-૦૦
	૧૦૫ પ્રતિકમણ સૂત્ર વિવેચના ભાગ-૧	૩-૦૦
	૧૦૬. Science and Religion [વિજ્ઞાન અને ધર્મ-નું અંગ્રેજી]	૨૦-૦૦
=	૧૦૭. ધેર ધેર ધોર હિંસા	૩-૦૦
	૧૦૮. મુક્તિદૂત માસિક ફાઈલ વર્ષ-૮	૫-૦૦
	૧૦૯. જાગ જાગ ! ઓ માન્ય જાગ !	૮-૫૦
	૧૧૦. ભ૧-આલોચના	૩-૦૦

કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ તરફથી વિસ્ક્રમંગલ ગ્રન્થમાળાના

અન્વયે પ્રગટ થયેલાં પુસ્તકો

લેખક : શ્રી કેદીશંકર મુરારજી વાસુ, મુંબઈ

= ૧૧૧.	સંસ્કૃતનો સર્વનાશ	૦-૫૦
= ૧૧૨.	ગોસંવર્ધન	૦-૫૦
= ૧૧૩.	પશુવિનાશમાં પ્રજાવિનાશ	૦-૫૦
= ૧૧૪.	માંસાહાર : પશ્મિમી સંસ્કૃતનો અભિસાપ	૦-૫૦
= ૧૧૫.	ભારતના માથે ધેરયેલાં વાદળો	૦-૫૦
= ૧૧૬.	છાણ, રહેઠાણ, વાહનચ્ચવહાર અને નેલ	૦-૫૦
= ૧૧૭.	મિશ્ર અર્થતંત્રે વેરેલો વિનાશ	૦-૫૦
= ૧૧૮.	અવાસનવિક અત્ત્રનીતિ	૦-૫૦
= ૧૧૯.	દાઢંધી	૦-૫૦
= ૧૨૦.	કુટુંબ નિયોજન : વિસ્ક્રોટક બોમ્બશેલ	૦-૫૦
= ૧૨૧.	યંત્ર-આધ્યારિત શોપક અર્થ-બવસ્થા	૦-૫૦
= ૧૨૨.	ભારતીય સંસ્કૃતનું સુરક્ષાછત્ર યંત્ર કે પશુ ?	૦-૫૦
= ૧૨૩.	અંગ્રેજો દ્વારા પ્રચારિત ભારતનો જૂઢો ઈતિહાસ	૦-૫૦
= ૧૨૪.	દૂધ	૦-૫૦
= ૧૨૫.	હરિજન	૦-૫૦
= ૧૨૬.	ભારતમાં માંસાહાર-પ્રચારની લેદી ચાલ	૦-૫૦
= ૧૨૭.	જો માતા અન્ન શુદ્ધ તો બાળક સત્ત્વશુદ્ધ	૧-૦૦
= ૧૨૮.	શબ્દછળથી સંસ્કૃતનો વિનાશ	૧-૦૦
= ૧૨૯.	કુર્ટિલાઈઝર એટલે મોતનો વરસાદ	૧-૦૦
= ૧૩૦.	કેળવણી	૧-૦૦
= ૧૩૧.	અનાધ્યક ઉઘોગ	૧-૦૦
= ૧૩૨.	નવી પેઢીની ભારત વિશે અશાનતા	૧-૦૦
= ૧૩૩.	બચતનાં મૂળભૂત સાધનો	૧-૦૦
= ૧૩૪.	ધઉ વિરુદ્ધ પશુ	૧-૦૦
*		*
= ૧૩૫.	પ્રતિકમણ સૂત્ર વિવેચન ભાગ ૨	૨-૦૦
= ૧૩૬.	મુનિજીવનની બાળપોથી ભાગ ૧	૩-૦૦
= ૧૩૭.	મુનિજીવનની બાળપોથી ભાગ ૨	૩-૦૦
= ૧૩૮.	પ્રતિકાન્લિ	૪-૦૦
= ૧૩૯.	ઢીડાનું આ ભૂત ! ભારતના ભવિષ્યને ભરખી જશે શું ?	૦-૫૦
= ૧૪૦.	મુક્કિનદૂત માર્સિક ફાઈલ વર્ષ ૧૧	૫-૦૦
= ૧૪૧.	ટચુકડી કથાઓ ભાગ ૨	૮-૦૦
= ૧૪૨.	સળગતી સમસ્યાઓ ભાગ ૨	૬-૦૦
= ૧૪૩.	હિસા અને હૂંડિયામણનો હડકવા (લે. વે. મુ. વાસુ)	૧-૫૦
= ૧૪૪.	મુક્કિનદૂત માર્સિક ફાઈલ વર્ષ ૧૧	૫-૦૦
= ૧૪૫.	જૈન ઈતિહાસની જલકો	૧૨-૦૦

=	૧૪૬. હવે તો ધર્મ એ જ રાજકરણ	૩-૫૦	
	૧૪૭. જોણે; અમૃતકુંભ દોળાય ના	૬-૦૦	
	૧૪૮. છોટીસી કથાએ	૧૫-૦૦	
	૧૪૯. પાંચ પ્રેરણનો	૭-૦૦	
=	૧૫૦. હું 'મારુસ' તો બનું	૮-૦૦	
	૧૫૧. ચૌદ ગુગુસ્થાન	૨૦-૦૦	
	૧૫૨. જૈન મહાભારત ભાગ- ૧	૧૦-૦૦	
	૧૫૩. જૈન મહાભારત ભાગ- ૨	૧૦-૦૦	
	૧૫૪. The Steel Frame of Freedom	૧૫-૦૦	
	૧૫૫. The Divine Lord Mahaveer	૧૬-૦૦	
=	૧૫૬. તપનું વિજ્ઞાન	૩-૫૦	
	૧૫૭. મહાભિનિક્ષમણ	૭-૦૦	
=	૧૫૮. મુનિજીવનની બાળપોથી ભાગ-૩	૩-૦૦	
=	૧૫૯. અરિહંત ધ્યાન	૩-૦૦	
=	૧૬૦. હે દોટ, સમંદરમાં	૧૨-૦૦	
	૧૬૧. ટચુકડી કથાઓ ભાગ-૩	૮-૦૦	
=	૧૬૨. હું શ્રાવક બનું	૬-૦૦	
=	૧૬૩. પાયાનું જીવનઘડતર	૬-૦૦	
=	૧૬૪. મંગલ ભગવાન વીરો વિશ્વમંગલ ગ્રંથમાળા સેટ ચોથો	૬-૦૦	
	૧૬૫. ઈસાઈ ધર્મપ્રચારની ફૂટનીનિઓ	૩-૦૦	
	૧૬૬. માંસાહાર મીમાંસા	૩-૦૦	
	૧૬૭. શું આજે પણ પરદેશી ગુલામી ?	૩-૦૦	
	૧૬૮. દાનનો પ્રવાહ બદલો	૩-૦૦	
	૧૬૯. લૂટણવાદ વિરુદ્ધ તાગવાદ	૩-૦૦	
	૧૭૦. સમાજદર્શન	૩-૦૦	
	૧૭૧. ખાદી	૩-૦૦	
	૧૭૨. હવે શું કરવું ?	૩-૦૦	
	*	*	
	દાનનો પ્રવાહ બદલો (સ્વતંત્ર બુક)	૨-૦૦	
=	૧૭૩. મુનિજીવનની બાળપોથી ભાગ-૪	૩-૦૦	
	૧૭૪. મુનિજીવનની બાળપોથી ભાગ-૫	૪-૦૦	
=	૧૭૫. મુનિજીવનની બાળપોથી ભાગ-૬ વિશ્વમંગલ ગ્રંથમાળા સેટનો હિંદીમાં અનુવાદ	૫-૦૦	
	૧૭૬. પ્રગતિ કે સ્ટીમરોલર સે સંસ્કૃતિ કા સર્વનાશ	સેટ	
	૧૭૭. ગોસંવર્ધન		
	૧૭૮. પશુવિનાશ મેં પ્રજાવિનાશ		
	૧૭૯. માંસાહાર : પણિચમી સંસ્કૃતિ કા અભિશાપ		
	૧૮૦. ભારત કે સિર પર ધિરે બાદલ	૧૬-૦૦	

૨૧૮.	સૂત્રાર્થ પ્રદીપિકા	/-૦૦
૨૧૯.	તત્ત્વજ્ઞાન પ્રદીપિકા	/-૦૦
૨૨૦.	કથા પ્રદીપિકા	/-૦૦
૨૨૧.	ળ્ઘનધડતર પ્રદીપિકા	/-૦૦
૨૨૨.	સૂત્રાર્થ ગ્રબોધિકા	/-૦૦
૨૨૩.	તત્ત્વજ્ઞાન ગ્રબોધિકા	/-૦૦
૨૨૪.	કથા ગ્રબોધિકા	/-૦૦
૨૨૫.	ળ્ઘનધડતર ગ્રબોધિકા	/-૦૦
૨૨૬.	હવે તો ભગવાન બચાવે	૫-૦૦
૨૨૭.	ટયુકડી કથાઓ ભાગ-૪	/-૦૦
= ૨૨૮.	વિશ્વજ્ઞાનિનો મૂલાધાર ભાગ-૧	૧૨-૦૦
= ૨૨૯.	વિશ્વજ્ઞાનિનો મૂલાધાર ભાગ-૨	૨૦-૦૦
= ૨૩૦.	વિશ્વજ્ઞાનિનો મૂલાધાર ભાગ-૩	૨૦-૦૦
= ૨૩૧.	જૈન ધર્મનો મૌલિક પાઠ્યક્રમ ભાગ-૧	/-૦૦
૨૩૨.	જૈન ધર્મનો મૌલિક પાઠ્યક્રમ ભાગ-૨	/-૦૦
= ૨૩૩.	તું તને સંભાળી લે	૨૫-૦૦
૨૩૪.	જૈન ધર્મનો મૌલિક પાઠ્યક્રમ પ્રવેશિકા	૪-૦૦
૨૩૫.	જૈન ધર્મનો મૌલિક પાઠ્યક્રમ પ્રદીપિકા	/-૦૦
૨૩૬.	જૈન ધર્મનો મૌલિક પાઠ્યક્રમ ગ્રબોધિકા	૧૫-૦૦
૨૩૭.	લઘૂ ચિત્તનો	૭-૦૦
૨૩૮.	તારો છ્વન પંથ ઉજાળ ભાગ-૧	૩૦-૦૦
૨૩૯.	તારો છ્વન પંથ ઉજાળ ભાગ-૨	૩૦-૦૦
૨૪૦.	તારો છ્વન પંથ ઉજાળ ભાગ-૩	૩૦-૦૦
૨૪૧.	તારો છ્વન પંથ ઉજાળ ભાગ-૪	૩૦-૦૦
૨૪૨.	તારો છ્વન પંથ ઉજાળ ભાગ-૫	૩૦-૦૦
૨૪૩.	વિશ્વમંગળ ગ્રંથમાળા ભાગ-૧	૧૫-૦૦
૨૪૪.	વિશ્વમંગળ ગ્રંથમાળા ભાગ-૨	૧૫-૦૦
૨૪૫.	વિશ્વમંગળ ગ્રંથમાળા ભાગ-૩	૧૫-૦૦
૨૪૬.	વિશ્વમંગળ ગ્રંથમાળા ભાગ-૪	૧૫-૦૦
૨૪૭.	જે બનો તે સાચા બનો	૧૬-૦૦
૨૪૮.	વદેવીરમ	૨૨-૦૦
૨૪૯.	વિચાર સંહિતા	૧-૦૦
૨૫૦.	હવેતો તપોવન એ જ તરણોપાય	૧૭-૦૦
૨૫૧.	વિચાર સંહિતા (હિંદી)	૧-૦૦
૨૫૨.	જે ગુણીકુટુંબ તે સુખીકુટુંબ	૬-૦૦
૨૫૩.	આરાધના અને આરાધકભાવ	૫-૦૦
૨૫૪.	મારી ત્રણ પ્રાર્થના	૫-૦૦
૨૫૫.	દેવાધી દેવનું કર્મ દર્શન	૩-૦૦
૨૫૬.	ભારત વિરુદ્ધ હિન્ડીઆ	૬-૦૦
૨૫૭.	શૂન્ય બનીને પૂર્ણ બનું	૨૫-૦૦
૨૫૮.	મહાભારતનું પાત્રા લેખન	૬-૦૦
૨૫૯.	સહૃણ છ્વનનો સરળ ઉપાય	
= *	આવી નિશાની કરેલાં પુસ્તકો અપ્રાય છે.	
* *	એકસાથે એક જાતના સો રૂપિયાનાં પુસ્તકો ખરીદનાર કોઈપણ વિકિતને ૧૫ ટકા કમિશન માગે તો આપવામાં આવશે. * ૫૦૧નું દાન કરીને ભાવિ તમામ પુસ્તકો ઘેર બેઠાં બેટ મેળવો .	

શ્રુત લક્ષ્ણ

(અનુસંધાન પેજ ૧)

(૧૮) અંગનાયેન આર. હોશી-મુંબઈ

શ્રુતાનુશાસ્ત્રી

(અનુસંધાન પેજ ૨)

(૧૫૩) પૂ. સાંચીશી મોહિલાશીલ મ. સા.-અમદાવાદ (૧૫૪) હોશી સંહીપદુમાર કાંતિલાલ-ભૂજ, કૃષ્ણ (૧૫૫) ચંદ્રેશ નવીનચંદ્ર શાહ-મુંબઈ (૧૫૬) ફૈલેમિઝો પ્રેટકટર્સ -મદ્રાસ (૧૫૭) મહેતા દલીયંહ મણીલાલ-ભૂજ, કૃષ્ણ (૧૫૮) કિરીટભાઈ મળનલાલ ચોકસી-સુરત (૧૫૯) નવીનદુમાર રમણીકલાલ-સુરતનગર (૧૬૦) કુણીયા કિરોર અમરચંદ-મુંબઈ (૧૬૧) વિજયદુમાર બાણલાલ શાહ-મુંબઈ (૧૬૨) રોહશી પોપટલાલ અંખાલાલ શાહ-થાંડા (૧૬૩) હિનેશચંદ્ર રામભાઈ પટેલ-અમદાવાદ (૧૬૪) ધીરજલાલ દેવરી કોડારી-મુંબઈ (૧૬૫) પ્રદીપ રતનરી શાહ-ભૂજ, કૃષ્ણ (૧૬૬) ને. સી. શાહ -ભૂજ (૧૬૭) ડૉ. હરેશ ગાલા-મુંબઈ (૧૬૮) શ્રી સ્થાનવાસી જૈન સંઘ વાયથેરી -અંખાલ (૧૬૯) અનિતલાલ એન. મણીયાર-અમદાવાદ (૧૭૦) મણીલાલ સી. શાહ -અમદાવાદ (૧૭૧) જગહીશચંદ્ર છિંમતલાલ-સુરત (૧૭૨) વિનોહરાય જવરાજ મહેતા -મુંબઈ (૧૭૩) વી. એમ. પારેખ પુસ્તકાલય-નડિયાદ (૧૭૪) શ્રી પી. એમ. શાહ-મુંબઈ (૧૭૫) જિતેન ચાંતિલાલ કોડારી-મુંબઈ (૧૭૬) શ્રી હિન્જાયતગીરિ સભ્યદુર્લાન પ્રસાર એપન યુનિ.-જૂનાગઢ (૧૭૭) ભણુસાલી મેટલ કોર્પોરેશન-પૂના (૧૭૮) અંતિમદુમાર અંખાલાલ મોહી-ઘેડા (૧૭૯) હરસમુખ નાંદલાલ કોડારી-અમનેર (૧૮૦) શ્રી વલસાડ જૈન શૈવેતાંબર મહાનીર સ્વામી કલગીનની પેડી-વલસાડ (૧૮૧) રાજમત્ર હીપચંદ્ર પૂતમીયા-પૂના (૧૮૨) જાતેન્દ્ર કાંતિલાલ શાહ-મુંબઈ.

શ્રુત સલય

(અનુસંધાન પેજ ૩)

(૧૩૯) તારાચંહ જેચંહ પારેખ-મુંબઈ (૧૩૭) પ્રાણીલાલ છણીલહાસ મોહી-મુંબઈ (૧૩૮) મદનરાજ હેચંહલ જૈન-લીનમહી (રાજ.) (૧૩૯) વાસણ્ણ જેનોના ઉપાશ્રય જ્ઞાન ખાતા તરફથી પૂ. સાંચીલ શ્રી કિનીંપૂરાંશીલ મ. સા.-અમદાવાદ (૧૪૦) પરમ પૂજય સ્વ. રેણિણુાશીલ મ. સા.ની ગુણુસમૃતિ નિમિતો પ્રેરણાઃ સાંચીલશ્રી વિનીતાશી મ. સા. (૧૪૧) ધન્દુલાલ ચુનિલાલ કામદાર-મુંબઈ (૧૪૨) પ્રવિણુષાયેન કુમારભાઈ શાહ -અમદાવાદ (૧૪૩) શ્રી મહેલાલ જૈન સંઘ મહેલાલ (૧૪૪) રંગનયેન રમણીકલાલ સાંડારી-મુંબઈ (૧૪૫) બદુલચંદ્ર લાલચંહ શાહ-અમદાવાદ (૧૪૬) પ્રવિણુમાઈ સારાભાઈ -અમદાવાદ (૧૪૭) રાજુ એ. શાહ-રાજકોટ (૧૪૮) ડૉ. એમ. ડી. ટોલિયા-રાજકોટ (૧૪૯) જીના એન. શાહ-મદ્રાસ (૧૫૦) શાહ રમણીલાલ રસીકલાલ-થાંડા (૧૫૧) પોપટલાલ જેસીંગભાઈ શાહ ચેરીટેખલ ટૂસ્ટ-અમદાવાદ (૧૫૨) શ્રીમતી મંજુલા નેમચંહ છડા-મુંબઈ (૧૫૩) અતુલદુમાર હલપતભાઈ-મુંબઈ.

www.yugpradhan.com

www.yugpradhan.com